

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ GÜZEL
SANATLAR ENSTİTÜSÜ

TÜRK ve İSLAM ESERLERİ MÜZESİ KÜTÜPHANESİ'NDE YER
ALAN SEÇİLMİŞ YAZMA ESERLERDEKİ TEZYİNİ RUMİLERİN
İNCELENMESİ ve YENİ BİR ESERLE YORUMLANMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Kezban DUMLU

Anabilim Dalı: Geleneksel Türk Sanatları
Programı: Tezhip Sanatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Münevver ÜÇER
OCAK 2024

T.C.
MİMAR SİNAN GÜZEL SANATLAR ÜNİVERSİTESİ GÜZEL
SANATLAR ENSTİTÜSÜ

TÜRK ve İSLAM ESERLERİ MÜZESİ KÜTÜPHANESİ'NDE YER
ALAN SEÇİLMİŞ YAZMA ESERLERDEKİ TEZYİNİ RUMİLERİN
İNCELENMESİ ve YENİ BİR ESERLE YORUMLANMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kezban DUMLU

Anabilim Dalı: Geleneksel Türk Sanatları

Programı: Tezhip Sanatı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Münevver ÜÇER

OCAK 2024

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- tez içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel etik kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ücret karşılığı başka kişilere yazdırmadığımı (dikte etme dışında), uygulamalarımı yaptırmadığımı,
- ve bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversite veya başka bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Bu çalışmamı rahmetli babam Hasan Dumlu' ya, desteğini esirgemeyen canım annem Aynur DUMLU' ya ithaf ediyorum.

ÖNSÖZ

İslamiyet'in doğuşuyla beraber Kur'an-ı Kerim'in vahiy yoluyla inmesi ve vahyin tam ve eksiksiz olarak insanlığa aktarılması gerekiyordu ki bu da tablet, tahta, deri ve kemik parçaları gibi o anda mevcut olan malzemeler üzerine yazılıyordu. Daha sonraki yıllarda vahiy ayetlerinin inmesinin son bulmasıyla birlikte bir araya getirilen sayfalar kitaba dönüştürülerek mushaf halini aldı. İlerleyen dönemlerde Kur'ân-ı Kerîm'i hem güzel yazmak hem de güzel süslemek tezhip sanatının usta ellerinde ilerleme katetti. Hattatlar ve müzehhipler Kur'ân-ı Kerîm'i en güzel biçimde yazıp en güzel biçimde tezhiplenmek için bütün maharetlerini sergilediler. Türk ve İslam Eserleri Müzesi, Türk sanatı eserlerini topluca kapsayan ilk Türk müzesidir. Bunun içindir ki yapılan araştırmanın verimli ve sağlıklı olması açısından TIEM Kütüphanesi ile sınırlandırılmıştır. Danışman hocam Prof. Dr. Münevver ÜÇER gözetiminde yürüttüğümüz bu çalışmamızda, konumuz gereği TIEM Kütüphanesi'nde bulunan seçili yazma eserlerdeki tezyini rumiler incelenmiştir. Tezyinat açısından incelenen yazma eserler arasından, en uygunları seçilerek tezyini rumiler incelenmiş ve değerlendirmeye alınmıştır.

Türk süsleme sanatlarında çok önemli bir yere sahip olan tezyini ruminin, 16. yy. başından itibaren tezyinatta çok kullanıldığı görülmektedir. Araştırma ışığında görülmüştür ki tezyinat açısından en muhteşem, en zengin örnekler, kütüphane ve müzelerde bulunmaktadır. Onun içindir bu çalışma, birçok araştırmacılara ışık tutabilmek ve yeni araştırma konularına basamak teşkil etmekdeki amacı ile tezyini rumi tezyinat bakımından incelenmiştir.

Çalışmalarımın en başından beri bana inanıp ve güvenerek tezhip sanatında ilerlemem için benimle hususi ilgilenen, bana yön veren, arşivini benimle sınırsız paylaşan, önerileri ile tez konumun şekillenmesinde manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden yararlandığım, fikirlerinden ilham aldığım, eğitimim boyunca da çalışmamızdan keyif aldığım, değerli tez danışmanım sayın **Prof. Dr. Münevver ÜÇER**' e, teşekkürlerimi en içten ve samimi duygularıyla, sevgi

ve saygılarımı sunarım. Desteklerini her zaman hissettiğim, bilgi birikimlerinden daima faydalandığım kıymetli hocam **Prof. Dr. Ö. Faruk TAŞKALE**'ye, bu süreçte önerileriyle bana yardımcı olan **Doç. Dr. Nermin ÖZCAN ÖZER**'e, **Dr. Öğr. Üyesi Atilla TURGUT**'a, **Öğr. Gör. Dr. Hüsna KILIÇ**'a ve **Arş. Gör. Betül GÜNDÜZ**'e yardım ve desteklerinden dolayı teşekkürlerimi bir borç bilirim. Her gittiğimde bana yardımcı olan Türk ve İslam Eserleri Müzesi Yazma Eserler Kütüphanesi' ndeki personel **Yağmur Hanıma** ve görev arkadaşlarına, TİEM' de görevli arkadaşım **Şenal Hanıma** sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca lisans ve yüksek lisans süreçlerinde maddi ve manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen şükür atfettiğim canım annem **Aynur DURLU**' ya, ağabeyim **Ahmet DURLU**' ya, ablalarım **Behice ERDEN**' e ve **Nurten DURLU BENLİOĞLU**' na, ikiz kardeşim **Ayşegül Keriman DURLU GÜNER**' e sonsuz teşekkür ve kucak dolusu sevgilerimi iletmek isterim. Tezhip sanatıyla tanışmama ve sevmeme vesile olan, maddi ve manevi desteğini esirgemeyen değerli hocam **Ü. Gülsüm ÇINAY TERZİ**' ye ve ayrıca özet metni çevirisini yapan sevgili **Elif Dilek CAN**'a teşekkürlerimi sunarım.

Kezban DURLU

OCAK 2024

TÜRK ve İSLAM ESERLERİ MÜZESİ KÜTÜPHANESİ'NDE YER ALAN SEÇİLMİŞ YAZMA ESERLERDEKİ TEZYİNİ RUMİLERİN İNCELENMESİ ve YENİ BİR ESERLE YORUMLANMASI

“ÖZET”

Rumi motifi, Türk- İslam sanatlarında önemli bir bezeme unsurudur. Hayvansal kökenli olduğu düşünülen rumi motifi Orta Asya kökenli olup, ilk olarak Bezeklik'teki Uygur duvar fresklerinde bir deniz ejderinin kanatlarında görülmektedir. Burada görülen şekil, daha sonraki yüzyıllarda, çok sık rastlayacağımız klasik rumi formunun aynen uygulanan örneklerindendir. Tezyinatta önemli bir yeri olan rumi motifi, her dönemde, her üslupta, başlangıcından günümüze kadar her alanda kullanılmıştır. Rumi motifi farklı kültür medeniyetleri çerçevesinde formunu koruyarak bozmadan şekillenip günümüze ulaşmıştır. Aynı zamanda rumi süsleme sanatının her alanında bağımız olarak kullanılması sebebiyle kompozisyon tipleri arasında rumili desenin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Kullanım sahasında hem bir üslup, hem de bir temel motif olan rumi, ana formu aynı olsa da, küçük farklarla sade, dendanlı, tezyini, sarılma, sencide, yapraklı, bulutlu, hurdeli gibi isimler alarak sınıflandırılmıştır.

Tezhip sanatı, XVI. yüzyılda en görkemli, en ihtişamlı ve en parlak dönemini yaşamıştır. XVI. yüzyılda padişahların sanata ve sanatçıya büyük önem vermeleri bu dönemde sayısız yazma eserlerin oluşmasını sağlamıştır. XVI. yüzyılda kullanılmaya başlanan tezyini rumi motiflerine bakıldığında dönemin karakteristik özelliklerini taşıdığı görülür. Başlıbaşına bir bezeme unsuruyken formunun içerisine ilave edilen detaylar tezyini rumi motifini daha estetik ve cazip hale getirmiştir. Rumi motifinin çeşitlerinden biri olan tezyini rumi motifi, kompozisyonlarda ölçüsünden daha iri çizilip iç bünyesine yerleştirilmiş bitkisel kökenli motiflerden oluşur. 16. yüzyıl başından itibaren görülür. İrice bir ruminin içi, hatâyî grubu motiflerle bezenmiştir.

Tezvinatta çok kullanılmış olan işlemeli ruminin ilk denemeleri, oğlu Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşa olunan Yavuz Sultan Selim türbesindeki çinilerde görülür. En güzel örnekleri de Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler kısmındaki çinilerdedir. Şehzadebaşı İbrahim Paşa Türbesi kapısındaki taş işçilikle yapılmış oymalar, motif olarak da desen olarak da eşsizdir. 16. yüzyıla ait Karamemi' nin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.5467'de bulunan Muhibbi Divanı'nda ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, HS.5'teki, Ahmed Karahisari Kur'an-ı Kerim' inde bulunan tezyini rumi örnekleri de estetik açıdan önem arz eder.

Tez konusu olan TİEM Kütüphanesi'ndeki seçili eserler renk, kompozisyon, motif, desen ve tasarım açısından incelenip eser analizleri ile tezyini rumi daha iyi açıklanmaya çalışılmıştır. İncelenen tezyini rumi motifi yazma eserlerde en çok serlevha sayfalarında, başlık tezhiplerinde ve zahriye sayfalarında kullanıldığı görülmüştür. Eserlerin her biri tezvinat açısından detaylı biçimde analizleri yapılarak çizilmiş, künyeleri incelenip belgelerle tespit edilmiştir. Müze ve kütüphanelerde seçili yazma eserlerinde görülen tezyini rumi örnekleri görsellerine bu çalışmada yer verilerek eser hakkında bilgi verilmektedir.

ANAHTAR KELİMELEER: TİEM, Tezhip, Sanat, Motif, Rumi, Tezyini Rumi, Yazma Eser, Mushaf, Analiz.

**EXAMINATION OF THE RUMI INCLUSIONS IN SELECTED MANUSCRIPT
WORKS IN THE LIBRARY OF THE TURKISH AND ISLAMIC WORKS MUSEUM
AND THEIR INTERPRETATION WITH A NEW WORK**

“ABSTRACT”

Rumi motif is an important decorative element in Turkish illumination and Turkish-Islamic arts. The Rumi motif, thought to be of animal origin, is of Central Asian origin and can be seen on the wings of a sea dragon in the Uyghur wall frescoes in Bezeklik. The figure seen here is one of the examples of the classical Rumi form applied exactly, which we will encounter very often in later centuries. The Rumi motif, which has an important place in decoration, has been used in every style in every period and in every field from its beginning to the present day. The Rumi motif has preserved its form and has been shaped without breaking within the framework of different cultural civilizations and has survived to today's century. At the same time, the rumi pattern has a special place and importance among composition types because it is used as a bond in every field of rumi ornamentation art. Rumi, which is both a style and a basic motif in its field of use, has been classified with minor differences by names such as plain, dendanli, adorned, hugging, sencide, leafy, cloudy, hurdeli, even though its main form is the same.

The art of illumination experienced its most magnificent, glorious and brightest period in the 16th century. In the 16th century, the sultans' attaching great importance to art and artists led to the creation of countless valuable manuscripts in this period.

When we look at the decorated Rumi motifs that started to be used in the 16th century, it is seen that they bear the characteristic features of the period. While it is an element of decoration in itself, the details added to its form have made the rumi motif more aesthetic and attractive. Decorated Rumi motif, which is one of the varieties of the Rumi motif, the tezyini rumi motif, consists of floral motifs drawn larger than their size and placed inside the compositions. It has been seen since the beginning of the

16th century. The inside of a large rumina is decorated with hatayi group motifs. The first attempts of embroidered rumin, which was widely used in the decoration, are seen on the tiles in the tomb of Yavuz Sultan Selim, built by his son Kanuni Sultan Süleyman. The most beautiful examples of them are on the tiles in the Sacred Relics section of the Topkapi Palace. The carvings made with stonework on the door of the Şehzadebaşı Ibrahim Pasha Tomb are unique both as a motif and as a pattern. Examples of Karamemi's treatise rumi from the 16th century in the Muhibbi Divan in Istanbul University Library, T.5467, and in the Ahmed Karahisari Quran in the Topkapi Palace Museum Library, HS.5, are also aesthetically significant.

The selected works in the TIEM Library, which are the subject of the dissertation, were examined in terms of color, composition, motif, pattern and design, and rumi decoration was better understood through the analysis of the works. In the works of writing the rumi decoration motif examined, it was found that it was most often used on serlevha pages, title illuminations and zahriye pages. Each of the works has been analyzed in detail in terms of decoration, drawn, dog tags have been examined and fixed with documents. The samples of the rumi decoration seen in the selected works of writing in museums and libraries are examined and information about the work is provided by including the visuals in this study.

KEYWORDS: TIEM, Illumination, Art, Motif, Rumi, Rumi Decoration, Writing Work, Mushaf, Analysis.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	vi
“ÖZET”	ix
“ABSTRACT”	xi
İÇİNDEKİLER	xiii
KISALTMALAR	xvi
RESİM LİSTESİ.....	xviii
ÇİZİM LİSTESİ	xxiii
TABLO LİSTESİ	xxvi
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Çalışmanın Amacı.....	1
1.2 Çalışmanın Kapsamı	1
1.3 Çalışmanın Yöntemi	1
2 TÜRK TEZHİP SANATINDA KULLANILAN MOTİFLER	3
2.1 Bitkisel Motifler.....	3
2.1.1 Yapraklar	3
2.1.2 Hatâyî (Hatâî)	6
2.1.3 Penç.....	8
2.1.4 Gonca	9
2.1.5 Yarı üsluplaşmış çiçekler	9
2.1.6 Naturalist Çiçekler	11
2.2 Hayvansal Motifler	13
2.2.1 Efsanevi hayvanlar	14
2.2.2 Üsluplaştırılmış hayvanlar	20
2.3 Çintemani	20
2.4 Bulut Motifi	21
2.5 Münhani Motifi	22
2.6 Rumi Motifi	24
3 RUMİ MOTİFİ.....	24
3.1 Rumi Motifinin Tanımı	24

3.2	Rumi Motifinin Tarihçesi	25
3.3	Rumi Motifinin Çeşitleri.....	27
3.3.1	Yalın rumi.....	27
	Kaynak : Münevver Üçer arşivi.....	29
3.3.2	Münhanili rumi	30
3.3.3	Hurde rumi	32
3.3.4	Dendanlı rumi (Dilimli rumi)	36
3.3.5	Sarılma rumi (Piçide rumi)	38
3.3.6	Yapraklı rumi.....	41
3.3.7	Bulutlu rumi.....	42
3.3.8	Tezyini rumi /(İşlemeli rumi)	42
3.4	Rumi Motifinin Anatomik Yapısı.....	46
3.4.1	Yalın rumi.....	46
3.4.2	Sencide rumi.....	47
3.4.3	Kanatlı rumi (Ayırma rumi)	49
3.5	Rumi Kompozisyonunu Oluşturan Unsurlar	52
3.5.1	Tepelik	52
3.5.2	Ortabağ.....	53
4	TEZYİNİ RUMİ ÖRNEKLERİ	56
4.1	Müze ve Kütüphanelerde bulunan seçili yazma eserlerdeki tezyini rumi örnekleri 56	
4.2	Özel Koleksiyonlardaki Tezyini Rumi Örnekleri	88
4.3	Ahmet Karahisari Kur'ân-ı Kerîm'inde Tezyini Rumi Örnekleri	94
5	SEÇİLİ YAZMA ESERLERDEKİ TEZYİNİ RUMİ MOTİFLERİNİN ANALİZLERİ	97
5.1	TİEM: 44 -005	98
5.2	TİEM: 63 -215	105
5.3	TİEM: 135 -005	110
5.4	TİEM: 139 -359	113
5.5	TİEM: 152 -004	118
5.6	TİEM: 167 -363	122
5.7	TİEM: 191 -005	125
5.8	TİEM: 192 -005	156

5.9	TİEM: 194 -005	168
5.10	TİEM: 197 -366	175
5.11	TİEM: 211 -004	180
5.12	TİEM: 232 -004	195
5.13	TİEM: 248 -009	198
5.14	TİEM: 251 -263	208
5.15	TİEM: 368 -004	213
5.16	TİEM: 379 -004	220
5.17	TİEM: 411 -006	227
5.18	TİEM: 423 -004	235
5.19	TİEM: 428 -009	250
5.20	TİEM: 517 -004	254
5.21	TİEM: 518 -005	257
5.22	TİEM: 520 -006	260
6	SERBEST TASARIM ESER UYGULAMASI	263
6.1	DUA	264
7	BULGULAR ve SONUÇ.....	265
	KAYNAKLAR	281
	ÖZGEÇMİŞ.....	286

KISALTMALAR

CUDL	: Cambridge University Digital Library
Ed.	: Editör
İÜNEK	: İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi
İTO	: İstanbul Ticaret Odası
Komp.	: Kompozisyon
MMA	: The Metropolitan Museum of Art
s.	: Sayfa
S.K	: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi
S.Y	: Sanatta Yeterlilik
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
TİEM	: Türk ve İslâm Eserleri Müzesi
TSM	: Topkapı Sarayı Müzesi
TSK	: Topkapı Sarayı Kütüphanesi
TSMK	: Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi
y.y	: yüzyıl

RESİM LİSTESİ

Sayfa No

Resim 2.1.1.1 : S.K. Süleymaniye, 1025, 1a.	
Resim 2.1.1.2 : S.K. Turhan Valide Sultan 48, 1465-6, v.1b.	4
Resim 2.1.1.3 : Fatih Albümü, İÜK. F. 1423. 13a.	5
Resim 2.1.1.4 : TSMK. H. 2147, 22b.	5
Resim 2.1.2.1 : Şahkulu, İÜK. F. 1426, 47b.	7
Resim 2.1.2.2 : TSMK. H. 2168, 15a.	8
Resim 2.1.5.1 : Kara Memi, İÜK. TY, 5476' da kayıtlı "Divan-ı Muhibbi" isimli yazmanın imza sayfasından ayrıntı.	10
Resim 2.1.6.1: TİEM 469.	
Resim 2.1.6.2: SHM F. Taşkale Arşivi.	11
Resim 2.1.6.3: Ali Üsküdârî, İÜK T.5650.	12
Resim 2.1.6.4: Kâbe, Tezhip: Münevver Üçer.	
Resim 2.1.6.5 : Mülk Sûresi, Tezhip: Münevver Üçer.	12
Resim 2.1.6.6: Faruk Taşkale.	
Resim 2.1.6.7 : Faruk Taşkale.	13
Resim 2.2.1.1 : Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. H 2154 Y 2a.	15
Resim 2.2.1.2 : Clevelonnd Museum of Art'da Şah Kulu imzalı.	16
Resim 2.2.1.3 : Paris Bibliotheque Nationale 4112'de bulunan Şah Kulu imzalı.	16
Resim 2.2.1.4 : İÜK. F. 1426- 0048.	17
Resim 2.2.1.5 : Clevelonnd Museum of Art'da Şah Kulu imzalı.	18
Resim 2.2.1.6 : T.S.M. Kütüphanesi H.2147.	19
Resim 2.5.1: Uygur sanat eserinde yer alan münhani örneği, 8-9.y.y, Orta Asya.	23
Resim 3.3.1.1 : SK. Turhan Valide Sultan 48/ 1a.	27
Resim 3.3.1.2 : TİEM T. 2019.	28
Resim 3.3.1.3 : SK. Halet Efendi 174, 2a, 1b.	28
Resim 3.3.1.4 : SK. Halet Efendi 174, 2a,1b, ayrıntı.	29
Resim 3.3.1.5 : TİEM 65_005.	29
Resim 3.3.2.1 : TSMK 2153.	30
Resim 3.3.2.2 : Kur'an-ı Kerim İlhanlı Dönemi H. 741/ M. 1340-41 levha tezhibi (s.1a), Kat. 55	31
Resim 3.3.2.3 : Kur'an-ı Kerim İlhanlı Dönemi H. 741/ M. 1340-41 levha tezhibi (s.1a), Kat. 55, ayrıntı.	31
Resim 3.3.3.1 : TİEM 65, M.Üçer Arşivi.	33
Resim 3.3.3.2 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim, XVI. yy.	33
Resim 3.3.3.3 : Fatih Albümü, İ.Ü.K. F. 1423.	34
Resim 3.3.3.4 : TİEM 36 Halı deseni ayrıntı.	34
Resim 3.3.3.5 : XVI. yüzyıl, Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim koltuk tezhibi ayrıntısı.	35
Resim 3.3.3.6 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim koltuk tezhibi ayrıntısı.	35
Resim 3.3.3.7 : Ahmet Karahisari Kur'an-ı Kerim tarafından yazılan koltuk tezhibi ayrıntısı.	35
Resim 3.3.3.8 : Ahmet Karahisari Kur'an-ı Kerim tarafından yazılan koltuk tezhibi ayrıntısı.	36
Resim 3.3.4.1 : TİEM T.497.	36

Resim 3.3.4.2 : TİEM 230-008	
Resim 3.3.4.3 : TİEM 230-008	37
Resim 3.3.4.4 : Yavuz Sultan Selim Türbesi.	
Resim 3.3.4.5 : Kılıç Ali Paşa Türbesi.	37
Resim 3.3.4.6 : TSMK H 750, Üçer arşivi.....	38
Resim 3.3.5.1 : TİEM 230-0008.	39
Resim 3.3.5.2 : TİEM 572-0004	
Resim 3.3.5.3: S.K. Ayasofya 3972.	39
Resim 3.3.5.4 : TİEM 572-0004.	39
Resim 3.3.5.5 : Kanuni Sultan Süleyman Tuğrası, 1555-60, MMA.	40
Resim 3.3.5.6 : Ahmet Karahisari Kur'an-ı Kerim tarafından yazılan koltuk ayrıntısı.....	40
Resim 3.3.5.7 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk ayrıntısı.....	41
Resim 3.3.6.1 : Mantıku't Tayr serlevha tezhibi ayrıntı.	41
Resim 3.3.7.1 : TSMK EH 1641.	42
Resim 3.3.7.2 : TSMK EH 1641.	42
Resim 3.3.8.1 : Muhibbi Divanı, İ.Ü.K ve Dokümantasyon Dire Başkanlığı N.E.K, İÜK, 5467.	43
Resim 3.3.8.2 : Muhibbi Divanı, N.E.K, İ.Ü.K. 5467, ayrıntı.	44
Resim 3.3.8.3 : Lale Güzellemesi, Tezhip: Münevver Üçer.	44
Resim 3.3.8.4: Döngü, Tezhip: Hüsna Kılıç.	
Resim 3.3.8.5 : Lale ve Rumi, Tezhip: Betül Gündüz.	45
Resim 3.4.1.1 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk ayrıntısı.....	46
Resim 3.4.1.2 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk ayrıntısı.....	47
Resim 3.4.1.3 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk ayrıntısı.....	47
Resim 3.4.2.1 : TİEM T 511.	
Resim 3.4.2.2 : TİEM 497, M. Üçer arşivi.	48
Resim 3.4.2.3 : S.K. İsmihan Sultan 337_004, detay.	48
Resim 3.4.2.4 : TİEM 1986_2a.	
Resim 3.4.2.5 : TİEM 6_006.	
Resim 3.4.2.6 : TİEM 46_004	48
Resim 3.4.2.7 : TİEM 65_005.	
Resim 3.4.2.8 : TS Hırka-i Saadet Dairesi çini.	49
Resim 3.4.2.9 : Kumaş detayı.....	49
Resim 3.4.2.10 : TSM, Kanuni Sultan Süleyman Tuğrası, Milli Saraylar koleksiyonu.	49
Resim 3.4.3.1 : TİEM 448_006.....	50
Resim 3.4.3.2 : TİEM 448_006, ayrıntı.	50
Resim 3.4.3.3 : TİEM 314_004.....	51
Resim 3.4.3.4 : Muhibbi Divanı, İ.Ü.K ve Dokümantasyon Dire Başkanlığı N.E.K, İÜK,5467,ayrıntı. 51	
Resim 3.5.1.1 : TİEM 16_004.	
Resim 3.5.1.2 : TİEM 16_360.	52
Resim 3.5.1.3 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk tezhibi ayrıntı.....	53
Resim 3.5.1.4 : TİEM 572_004.	
Resim 3.5.1.5 : TİEM, T. 511, ayrıntı.	53
Resim 3.5.1.6 : TİEM 6_006.	
Resim 3.5.1.7 : TİEM 7_004, Üçer arşivi.....	53
Resim 3.5.2.1 : TİEM 6_005, Üçer Arşivi.	
Resim 3.5.2.2 : TİEM 7_004, Üçer Arşivi.	54

Resim 3.5.2.3: TİEM 16_360 ayrıntı.	
Resim 3.5.2.4 : TİEM 16_360 ayrıntı.	54
Resim 3.5.2.5 : TİEM 65_005, ayrıntı.	
Resim 3.5.2.6 : TİEM 2051_006.	55
Resim 3.5.2.7 : TİEM 65_005.....	55
Resim 4.1.1 : Ajâib al-Mahlûqât, XVI. y.y. Fasilbaşı tezhip detay, CUDL.	56
Resim 4.1.2 : Muhibbi Divanı, İ.Ü.K ve Dokümantasyon Dire Başkanlığı N.E.K, İÜK 5467.	57
Resim 4.1.3 : Serlevha tezhibi, İ.Ü. N.E.K. A. 6564.	59
Resim 4.1.4 : Serlevha tezhibi, İ.Ü. N.E.K. A. 6564.	60
Resim 4.1.5 : TİEM 306 Serlevha surebaşı tezhibi.	61
Resim 4.1.6 : TİEM 386, Zahriye tezhibi.	62
Resim 4.1.7 : TİEM 488, (1b-2a, 163b- 164a), Cat. 93, Serlevha tezhibi.	63
Resim 4.1.8 : TİEM nr. 1926, 1b-2a, serlevha tezhibi.	65
Resim 4.1.9 : TSMK. H.S. 25, vr. 1b Serlevha tezhibi.	67
Resim 4.1.10 : TSMK. H.S. 25, vr. 1b, Koltuk ayrıntı.	68
Resim 4.1.11 : TSMK. H.S. 25, vr. 110b, surebaşı tezhibi.	69
Resim 4.1.12 : TSMK. H.S. 25, vr. 304b, surebaşı tezhibi.	69
Resim 4.1.13 : TSMK. H.S. 25 vr. 361b.	70
Resim 4.1.14 : TSMK. EH.67, 114a.	71
Resim 4.1.15 : TSMK. EH.67, 161a.	72
Resim 4.1.16 : TSMK 1483-203.	74
Resim 4.1.17 : Celi Sülüs- Celi nesih kıt'a, Hat: Mustafa Halim (Özyazıcı), Tezhip: Rikkat Kunt, 1376/1956, TSMK- GY. 1536, Fatiha suresi levhası tezhibi.....	76
Resim 4.1.18 : Sülüs-nesih kıt'a, Hat: Mustafa Halim (Özyazıcı), Tezhip: Rikkat Kunt, 1376/1956, TSMK- GY. 1536, koltuk tezhibi ayrıntısı.....	77
Resim 4.1.19 : Sülüs-nesih kıt'a, hat: Mustafa Halim (Özyazıcı), tezhip: Rikkat Kunt, 1376/1956, TSMK- GY. 1536, dış pervaz bezeme ayrıntı.	77
Resim 4.1.20 : Zahriye tezhibi, Murakkaa. 1630 civarı Baburi. TSMK. H.2137,1a.	79
Resim 4.1.21 : TSM. Sultan 2. Abdulhamid Han' in Tuğrası.	81
Resim 4.1.22 : TSM. Sultan 2. Abdulhamid Han' in Tuğra ayrıntısı.	81
Resim 4.1.23 : Müsenna Tuğra, TSM. Sultan 3. Selim Tuğrası.	82
Resim 4.1.24 : TSM. Sultan 3. Selim Tuğra ayrıntısı.	83
Resim 4.1.25 : TSM. Sultan 3. Selim tuğra ayrıntısı.	83
Resim 4.1.26 : S.K. Ayasofya1589 sayfa tezhibi.	84
Resim 4.1.27 : S.K. Ayasofya 3807 sayfa tezhibi.	85
Resim 4.1.28 : SK. Pertevniyal 32 Delâilü'l- Hayrât sayfa tezhibi.....	87
Resim 4.2.1 : Fatih Divanı, Kıt'a 23, Tezhip: Rikkat Kunt, Hat: M. Halim Özyazıcı, 1953, Mehmet Rado kol.....	88
Resim 4.2.2 : Sülüs-Nesih kıt'a. Hat: Hacı Nuri Korman, Tezhip: Muhsin Demironat, Betül Gündüz Koleksiyon.	90
Resim 4.2.3 : Betül GÜNDÜZ Koleksiyonu, koltuk ayrıntısı.	91
Resim 4.2.4 : Mushaf, Hususi Koleksiyon.....	92
Resim 4.3.1 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk tezhibi, 16.yy.	94
Resim 4.3.2 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk tezhibi,16.yy.	95
Resim 4.3.3 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk tezhibi, 16.yy.	95

Resim 4.3.4 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk tezhibi, 16.yy.	96
Resim 5.1.1 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfası.	98
Resim 5.1.2 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfası sure başı desen ayrıntısı.	99
Resim 5.1.3 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfası koltuk desen ayrıntısı.	101
Resim 5.1.4 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfa kenar bezemesi ayrıntısı.	102
Resim 5.1.5 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfa kenar bezeme taç desen ayrıntısı.	103
Resim 5.2.1 : TİEM 63 -215 Serlevha formunda tezhipli sayfası.	105
Resim 5.2.2 : TİEM 63 -215 Kenar bezeme desen ayrıntısı.	107
Resim 5.3.1: TİEM 135 -005 Serlevha sayfası.	110
Resim 5.3.2 : TİEM 135 -005 Serlevha sayfa koltuk desen ayrıntısı.	111
Resim 5.4.1 : TİEM 139 -359 Serlevha formunda tezhipli sayfası.	113
Resim 5.4.2 : TİEM 139 -359 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.	114
Resim 5.5.1 : TİEM 152 -004 Serlevha sayfası.	118
Resim 5.5.2 : TİEM 152 -004 Serlevha sayfası kenar bezeme desen ayrıntısı.	119
Resim 5.6.1 : TİEM 167 -363 Serlevha formunda tezhipli sayfa.	122
Resim 5.6.2 : TİEM 167 -363 Tezhipli sayfa sure başı desen ayrıntısı.	123
Resim 5.7.1 : TİEM 191 -005 Bakara Suresi sayfası sure başı ve taç tezhibi sayfası.	125
Resim 5.7.2 : TİEM 191 -005 Bakara Suresi sayfası taç desen ayrıntısı.	127
Resim 5.7.3 : TİEM 191 -005 Sure başı desen ayrıntısı.	129
Resim 5.7.4 : TİEM 191 -146 Sure başı tezhibi.	131
Resim 5.7.5 : TİEM 191 -146 Sure başı desen ayrıntısı.	132
Resim 5.7.6 : TİEM 191 -159 Sure başı tezhibi.	134
Resim 5.7.7 : TİEM 191 -159 Sure başı desen ayrıntısı.	135
Resim 5.7.8 : TİEM 191 -199 Sure başı tezhibi.	136
Resim 5.7.9 : TİEM 191 -199 Sure başı desen ayrıntısı.	137
Resim 5.7.10 : TİEM 191 -345 Sure başı tezhibi.	138
Resim 5.7.11 : TİEM 191 -345 Sure başı desen ayrıntısı.	139
Resim 5.7.12 : TİEM 191 -347 Sure başı tezhibi.	141
Resim 5.7.13 : TİEM 191 -347 Sure başı desen ayrıntısı.	142
Resim 5.7.14 : TİEM 191 -348 Sure başı tezhibi.	144
Resim 5.7.15 : TİEM 191 -348 Sure başı desen ayrıntısı.	145
Resim 5.7.16 : TİEM 191-349 Serlevha formunda Felak ve Nas sûreleri tezhibi.	147
Resim 5.7.17 : TİEM 191 -349 Sure başı desen ayrıntısı.	148
Resim 5.7.18 : TİEM 191 -349 Koltuk tezhibi desen ayrıntısı.	149
Resim 5.7.19 : TİEM 191 -349 Köşe bezeme tezhibi desen ayrıntısı.	150
Resim 5.7.20 : TİEM 191 -349 Dış pervaz kenar pafta desen ayrıntısı.	152
Resim 5.7.21 : TİEM 191 -349 Nas sûresi göbek tezhibi desen ayrıntısı.	153
Resim 5.8.1 : TİEM 192 -005 Serlevha sayfası tezhibi.	156
Resim 5.8.2 : TİEM 192 -005 Serlevha sayfa köşebent desen ayrıntısı.	157
Resim 5.8.3 : TİEM 192 -023 Bakara suresi tezhipli sayfası.	160
Resim 5.8.4 : TİEM 192 -023 Bakara suresi kenar bezeme desen ayrıntısı.	161
Resim 5.8.5 : TİEM 192 -104 Hûd suresi tezhipli sayfası.	164
Resim 5.8.6 : TİEM 192 -104 Hud suresi tezhibi sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.	165
Resim 5.8.7 : TİEM 192 -104 Hud suresi tezhibi köşe ve kenar bezeme desen analizi.	166
Resim 5.9.1 : TİEM 194 -005 Zahriye sayfası tezhibi.	168
Resim 5.9.2 : TİEM 194 -005 Tezhipli sayfa koltuk desen ayrıntısı.	169
Resim 5.9.3 : TİEM 194 -533 Serlevha formunda yapılan bezeme sayfası.	171

Resim 5.9.4 : TİEM 194 -533 Tezlipli sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.	172
Resim 5.10.1 : TİEM 197 -366 Serlevha formundaki tezhipli sayfası.	175
Resim 5.10.2 : TİEM 197 -366 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.	177
Resim 5.11.1 : TİEM 211 -004 Zahriye sayfası tezhibi.	180
Resim 5.11.2 : TİEM 211 -004 Zahriye sayfası desen ayrıntısı.	182
Resim 5.11.3 : TİEM 211 -004 Bezeme sayfası ¼ desen ayrıntısı.	183
Resim 5.11.4 : TİEM 211 -005 Serlevha tezhibi.	185
Resim 5.11.5 : TİEM 211 -005 Serlevha uzun kenar taç desen ayrıntısı.	186
Resim 5.11.6 : TİEM 211 -162 Tezhipli sayfası.	188
Resim 5.11.7 : TİEM 211 -162 Kenar bezeme desen ayrıntısı.	189
Resim 5.11.8 : TİEM 211 -329 Tezhip sayfası.	191
Resim 5.11.9 : TİEM 211 -329 Sayfa uzun kenar bezeme desen ayrıntısı.	192
Resim 5.12.1 : TİEM 232 -004 Serlevha sayfası.	195
Resim 5.12.2 : TİEM 232 -004 Serlevha sayfa koltuk desen ayrıntısı.	196
Resim 5.13.1 : TİEM 248 -009 Serlevha sayfası tezhibi.	198
Resim 5.13.2 : TİEM 248 -009 Serlevha sayfası sure başı tezhibi.	199
Resim 5.13.3 : TİEM 248 -009 Serlevha sayfa uzun kenar bezeme taç desen ayrıntısı.	201
Resim 5.13.4 : TİEM 248 -690 Tezhipli sayfası tezhibi.	204
Resim 5.13.5 : TİEM 248 -690 Tezhipli sayfa uzun kenarın taç desen ayrıntısı.	205
Resim 5.14.1 : TİEM 251 -263 Tezhipli sayfası.	208
Resim 5.14.2 : TİEM 251 -263 Besmele üstü desen ayrıntısı.	209
Resim 5.14.3 : TİEM 251 -63 Tezhipli sayfa uzun kenar bezeme taç desen ayrıntısı.	210
Resim 5.14.4 : TİEM 251 -263 Tezhipli sayfa koltuk desen ayrıntısı.	211
Resim 5.15.1 : TİEM 368 -004 Serlevha sayfası tezhibi.	213
Resim 5.15.2 : TİEM 368 -004 Serlevha sayfa sure başı desen ayrıntısı.	214
Resim 5.15.3 : TİEM 368 -004 Serlevha sayfası koltuk desen ayrıntısı.	216
Resim 5.15.4 : TİEM 368-004 Serlevha sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.	217
Resim 5.16.1 : TİEM 379 -004 Zahriye sayfası tezhibi.	220
Resim 5.16.2 : TİEM 379 -004 Koltuk desen ayrıntısı.	221
Resim 5.16.3 : TİEM 379 -004 Koltuk desen ayrıntısı.	223
Resim 5.16.4 : TİEM 379 -004 Kenar bezeme desen ayrıntısı.	224
Resim 5.17.1 : TİEM 411-006 Serlevha sayfası tezhibi.	227
Resim 5.17.2 : TİEM 411-006 Serlevha sayfa sure başı desen ayrıntısı.	228
Resim 5.17.3 : TİEM 411-006 Serlevha sayfa koltuk desen ayrıntısı.	230
Resim 5.17.4 : TİEM 411-006 Serlevha sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.	231
Resim 5.18.1 : TİEM 423 -004 Zahriye sayfası tezhibi.	235
Resim 5.18.2 : TİEM 423 -004 Zahriye sayfası desen ayrıntısı.	237
Resim 5.18.3 : TİEM 423 -004 Zahriye sayfası ¼ desen ayrıntısı.	238
Resim 5.18.4 : TİEM 423 -005 Serlevha sayfası tezhibi.	240
Resim 5.18.5 : TİEM 423 -005 Serlevha sayfası kenar bezeme taç desen ayrıntısı.	241
Resim 5.18.6 : TİEM 423 -164 Tezhipli sayfası.	244
Resim 5.18.7 : TİEM 423 -164 Kenar bezeme sayfa desen ayrıntısı.	245
Resim 5.18.8 : TİEM 423 -347 Tezhipli sayfası.	247
Resim 5.18.9 : TİEM 423 -347 Kenar bezemesi taç desen ayrıntısı.	248
Resim 5.19.1 : TİEM 428 -009 Tezhipli sayfası.	250
Resim 5.19.2 : TİEM 428 -009 Kenar bezeme desen ayrıntısı.	251
Resim 5.20.1 : TİEM 517 -004 Serlevha sayfası tezhibi.	254

Resim 5.20.2 : TİEM 517 -004 Serlevha koltuk desen ayrıntısı.	255
Resim 5.21.1 : TİEM 518 -005 Serlevha tezhibi.	257
Resim 5.21.2 : TİEM 518 -005 Serlevha koltuk desen ayrıntısı.	258
Resim 5.22.1 : TİEM 520 -006 Serlevha tezhibi.	260
Resim 5.22.2 : TİEM 520 -006 Serlevha taç desen ayrıntısı.	261
Resim 6.1.1 : Serbest Tasarım Eser Uygulaması.	264

ÇİZİM LİSTESİ

Sayfa No

Çizim 5.1.1 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfası sure başı ½ desen analizi.	100
Çizim 5.1.2 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfa koltuk desen analizi.	101
Çizim 5.1.3 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfa kenar bezeme desen analizi.	102
Çizim 5.1.4 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfa kenar taç desen analizi.	103
Çizim 5.1.5 : TİEM 44-005	104
Çizim 5.1.6 : TİEM 44-005	104
Çizim 5.1.7 : TİEM 44-005	104
Çizim 5.1.8 : TİEM 44-005	104
Çizim 5.1.9 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfasında kullanılan tezyini rumi motifleri.	104
Çizim 5.2.1 : TİEM 63 -215 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen analizi.	108
Çizim 5.2.2 : TİEM 63 -215	109
Çizim 5.2.3 : TİEM 63 -215	109
Çizim 5.2.4 : TİEM 63 -215 Tezhipli sayfasında kullanılan tezyini rumi motifleri.	109
Çizim 5.3.1 : TİEM 135 -005 Serlevha sayfa desen analizi.	112
Çizim 5.3.2 : TİEM 135 -005	112
Çizim 5.3.3 : TİEM 135 -005 Serlevha sayfasında kullanılan tezyini rumi motifleri.	112
Çizim 5.4.1 : TİEM 139 -359 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen analizi.	116
Çizim 5.4.2 : TİEM 139 -359	117
Çizim 5.4.3 : TİEM 139 -359	117
Çizim 5.4.4 : TİEM 139 -359 Tezhipli sayfada kullanılan tezyini rumi motifleri.	117
Çizim 5.5.1 : TİEM 152- 004 Serlevha sayfası kenar bezeme desen analizi.	120
Çizim 5.5.2 : TİEM 152 -004 Serlevha sayfası köşe bezeme desen analizi.	120
Çizim 5.5.3 : TİEM 152 -004 Serlevha sayfa kenar bezeme desen şeması.	121
Çizim 5.5.4 : TİEM 152 -004	121
Çizim 5.5.5 : TİEM 152 -004	121
Çizim 5.5.6 : TİEM 152 -004 Serlevha sayfasında kullanılan tezyini rumi motifleri.	121
Çizim 5.6.1 : TİEM 167 -363 Tezhipli sayfa kenar bezeme ½ desen analizi.	123
Çizim 5.6.2 : TİEM 167 -363	124
Çizim 5.6.3 : TİEM 167 -363 Tezhipli sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	124
Çizim 5.7.1 : TİEM 191 -005 Sure başı taç ½ desen analizi.	128
Çizim 5.7.2 : TİEM 191 -005 Sure başı taç ½ desen şeması.	128
Çizim 5.7.3 : TİEM 191 -005 Sure başı desen analizi.	129
Çizim 5.7.4 : TİEM 191 -005	130

Çizim 5.7.5 : TİEM 191 -005 Sure başı tezyini rumi motifleri.	130
Çizim 5.7.6 : TİEM 191 -146 Sure başı desen analizi.	132
Çizim 5.7.7 : TİEM 191 -146 Sure başı tezyini rumi motifleri.	133
Çizim 5.7.8 : TİEM 191 -159 Sure başı desen analizi.	135
Çizim 5.7.9 : TİEM 191 -159 Sure başı tezyini rumi motifleri.	135
Çizim 5.7.10 : TİEM 191 -199 Sure başı ½ desen analizi.	137
Çizim 5.7.11 : TİEM 191 -199 Sure başı tezyini rumi motifleri.	137
Çizim 5.7.12 : TİEM 191 -345 Sure başı desen analizi.	139
Çizim 5.7.13 : TİEM 191 -345.....	140
Çizim 5.7.14 : TİEM 191 -345 Sure başı tezyini rumi motifleri.	140
Çizim 5.7.15 : TİEM 191 -347 Sure başı ½ desen analizi.	142
Çizim 5.7.16 : TİEM 191 -347.....	143
Çizim 5.7.17 : TİEM 191 -347 Sure başı tezyini rumi motifleri.....	143
Çizim 5.7.18 : TİEM 191 -348 Sure başı desen analizi.	145
Çizim 5.7.19 : TİEM 191 -348.....	146
Çizim 5.7.20 : TİEM 191 -348 Sure başı tezyini rumi motifleri.	146
Çizim 5.7.21 : TİEM 191 -349 sure başı desen analizi.....	148
Çizim 5.7.22 : TİEM 191 -349 Koltuk tezhibi desen analizi.	149
Çizim 5.7.23 : TİEM 191 -349 Köşe bezeme tezhibi desen analizi.	151
Çizim 5.7.24 : TİEM 191 -349 Kenar pafta desen analizi.	152
Çizim 5.7.25 : TİEM 191 -349 Nas süresi göbek tezhibi desen analizi.....	154
Çizim 5.7.26 : TİEM 191 -349 Göbek desen şeması.....	154
Çizim 5.7.27 : TİEM 191 -349.....	155
Çizim 5.7.28 : TİEM 191 -349.....	155
Çizim 5.7.29 : TİEM 191 -349 Tezyini rumi motifleri.	155
Çizim 5.8.1 : TİEM 192 -005 Serlevha sayfasındaki köşebent desen analizi.	158
Çizim 5.8.2 : TİEM 192 -005.....	159
Çizim 5.8.3 : TİEM 192 -005 Serlevha sayfasında köşebentteki tezyini rumi motifleri.	159
Çizim 5.8.4 : TİEM 192 -023 Bakara suresi kenar bezeme ve köşe desen analizi.	161
Çizim 5.8.5 : TİEM 192 -023.....	163
Çizim 5.8.6 : TİEM 192 -023.....	163
Çizim 5.8.7 : TİEM 192 -023 Bakara suresi sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	163
Çizim 5.8.8 : TİEM 192 -104.....	167
Çizim 5.8.9 : TİEM 192 -104.....	167
Çizim 5.8.10 : TİEM 192 -104 Hud suresi sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	167
Çizim 5.9.1 : TİEM 194 -005 Tezhipli sayfa ½ koltuk desen analizi.	169
Çizim 5.9.2 : TİEM 194 -005.....	170
Çizim 5.9.3 : TİEM 194 -005 Tezhipli sayfa koltuk sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	170
Çizim 5.9.4 : TİEM 194 -533 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen analizi.	173
Çizim 5.9.5 : TİEM 194 -533.....	174
Çizim 5.9.6 : TİEM 194 -533.....	174
Çizim 5.9.7 : TİEM 194 -533 Tezhipli sayfadaki tezyini rumi motifleri.....	174
Çizim 5.10.1 : TİEM 197 -366 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen analizi.	178
Çizim 5.10.2 : TİEM 197 -366 Tezhipli sayfa kenar pafta bezeme desen analizi.	178
Çizim 5.10.3 : TİEM 197 -366.....	179
Çizim 5.10.4 : TİEM 197 -366.....	179
Çizim 5.10.5 : TİEM 197 -366 Tezhipli sayfadaki tezyini rumi motifleri.....	179

Çizim 5.11.1 : TİEM 211 -004 Bezeme sayfası ¼ desen analizi.	184
Çizim 5.11.2 : TİEM 211 -004 Zahriye sayfasında bulunan tezyini rumi motifleri.....	184
Çizim 5.11.3 : TİEM 211 -005 Serlevha sayfası uzun kenar taç desen analizi.	187
Çizim 5.11.4 : TİEM 211 -005.....	187
Çizim 5.11.5 : TİEM 211 -005 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	187
Çizim 5.11.6 : TİEM 211 -162 Kenar bezeme desen analizi.	190
Çizim 5.11.7 : TİEM 211 -162.....	190
Çizim 5.11.8 : TİEM 211 -162 Sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	190
Çizim 5.11.9: TİEM 211 -329	194
Çizim 5.11.10: TİEM 211 -329	194
Çizim 5.11.11 : TİEM 211 -329 Sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	194
Çizim 5.12.1 : TİEM 232 -004 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	197
Çizim 5.13.1 : TİEM 248 -009 Serlevha sayfa sure başı ½ desen analizi.....	200
Çizim 5.13.2 : TİEM 248 -009 Serlevha sayfası uzun kenar bezeme taç ½ desen analizi.	202
Çizim 5.13.3 : TİEM 248 -009.....	203
Çizim 5.13.4 : TİEM 248 -009.....	203
Çizim 5.13.5 : TİEM 248 -009.....	203
Çizim 5.13.6 : TİEM 248 -009.....	203
Çizim 5.13.7 : TİEM 248 -009 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	203
Çizim 5.13.8 : TİEM 248 -690.....	207
Çizim 5.13.9 : TİEM 248 -690.....	207
Çizim 5.13.10 : TİEM 248 -690 Sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	207
Çizim 5.14.1 : TİEM 251 -263 Besmele üstü desen analizi.	209
Çizim 5.14.2 : TİEM 251 -263 Tezhipli sayfa uzun kenar bezeme taç desen analizi.	210
Çizim 5.14.3 : TİEM 251 -263 Tezhipli sayfa koltuk ½ desen analizi.	211
Çizim 5.14.4 : TİEM 251-263	212
Çizim 5.14.5 : TİEM 251-263	212
Çizim 5.14.6 : TİEM 251-263	212
Çizim 5.14.7 : TİEM 251-263	212
Çizim 5.14.8 : TİEM 251-263 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.....	212
Çizim 5.15.1 : TİEM 368-004 Serlevha sayfa sure başı ½ desen analizi.	215
Çizim 5.15.2 : TİEM 368 -004 Serlevha sayfa koltuk desen analizi.	216
Çizim 5.15.3 : TİEM 368 -004 Serlevha sayfa koltuk desen şeması.	216
Çizim 5.15.4 : TİEM 368- 004 Serlevha sayfa kenar bezeme desen analizi.	218
Çizim 5.15.5 : TİEM 368-004 Serlevha sayfa kenar pafta desen analizi.....	218
Çizim 5.15.6: TİEM 368-004	219
Çizim 5.15.7 : TİEM 368-004	219
Çizim 5.15.8: TİEM 368-004	219
Çizim 5.15.9 : TİEM 368-004 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.....	219
Çizim 5.16.1 : TİEM 379 -004 Koltuk desen analizi.	222
Çizim 5.16.2 : TİEM 379 -004 Koltuk desen analizi.	223
Çizim 5.16.3 : TİEM 379 -004 Kenar bezeme desen analizi.	225
Çizim 5.16.4 : TİEM 379 -004.....	226
Çizim 5.16.5: TİEM 379 -004	226
Çizim 5.16.6 : TİEM 379 -004.....	226
Çizim 5.16.7 : TİEM 379 -004.....	226
Çizim 5.16.8 : TİEM 379 -004 Bezeme sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	226

Çizim 5.18.1 : TİEM 423 -004 Zahriye sayfası ¼ desen analizi.	238
Çizim 5.18.2 : TİEM 423 -004.....	239
Çizim 5.18.3 : TİEM 423 -004 Zahriye sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	239
Çizim 5.18.4 : TİEM 423 -005 Serlevha sayfa kenar bezeme taç ½ desen analizi.	242
Çizim 5.18.5 : TİEM 423 -005.....	243
Çizim 5.18.6 : TİEM 423 -005 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	243
Çizim 5.18.7 : TİEM 423 -164 Kenar bezeme sayfa desen analizi.	246
Çizim 5.18.8 : TİEM 423 -164.....	246
Çizim 5.18.9 : TİEM 423 -164 Bezeme sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	246
Çizim 5.18.10 : TİEM 423 -347 Kenar bezeme taç ½ desen analizi.	249
Çizim 5.18.11 : TİEM 423 -347.....	249
Çizim 5.18.12 : TİEM 423 -347 sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	249
Çizim 5.19.1 : TİEM 428 -009 Bezeme sayfası kenar bezeme desen ayrıntısı.	252
Çizim 5.19.2 : TİEM 428 -009.....	253
Çizim 5.19.3 : TİEM 428 -009.....	253
Çizim 5.19.4 : TİEM 428 -009 Bezeme sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	253
Çizim 5.20.1 : TİEM 517 -004 Serlevha sayfa koltuk ½ desen analizi.....	256
Çizim 5.20.2 : TİEM 517 -004.....	256
Çizim 5.20.3 : TİEM 517 -004 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	256
Çizim 5.21.1 : TİEM 518 -005 Serlevha sayfa koltuk desen analizi.	259
Çizim 5.21.2 : TİEM 518 -005.....	259
Çizim 5.21.3 : TİEM 518 -005.....	259
Çizim 5.21.4 : TİEM 518 -005 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.	259
Çizim 5.22.1 : TİEM 520 -006 Serlevha taç ½ desen analizi.	262

TABLO LİSTESİ

Sayfa No:

Tablo 1 : TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Serlevha Sayfasında Kullanımına Göre Tablosu	265
Tablo 2 : TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Zahriye Sayfasında	266
Tablo 3 : TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Sure Başı Kullanımına Göre Tablosu	267
Tablo 4 : TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Köşebent Kullanımına Göre Tablosu	267
Tablo 5: TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Dış Pervaz Kullanımına Göre Tablosu	268
Tablo 6: TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Koltuk Kullanımına Göre Tablosu	269
Tablo 7 : TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Taç Kullanımına Göre Tablosu	270

1. GİRİŞ

1.1 Çalışmanın Amacı

Tezhip sanatında sıklıkla tercih edilerek kullanılan, rumi motifinin bir çeşidi olan tezyini ruminin, tasarım açısından incelenmesi, tezyini rumi ile yapılmış kompozisyonların bir başlık altında toplanması, bu araştırma neticesinde de günümüz tezhip anlayışı ile bir eser yapılması amaçlanmaktadır.

1.2 Çalışmanın Kapsamı

16. yüzyılın başlarında görülmeye başlanan tezyini rumi motifi bu çalışmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Seçili müze ve kütüphaneki tezyini rumilerin örneklerine ve ayrıca rumi motifinin tarihi sürecine de değinilerek araştırma kapsamına yer verilmiştir.

1.3 Çalışmanın Yöntemi

Tezle ilgili çalışmalara, Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kütüphanesi'nde yazma eserlerdeki tezyini rumilere kütüphanenin dijital ortamında araştırma yapıp kaynaklar taranarak tezyini rumi motiflerinin uygulandığı yazma eserlerden 100'ü aşkın görsele ulaşıldı. Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kütüphanesi' ndeki seçili yazma eserler nitel araştırma yöntemi kullanılarak döküman analizi yapılmıştır. Kütüphanede rumi motifinin uygulandığı yazma eserlere bakılarak içlerinden tezyini rumilerin yer aldığı yazmalar ayıklanıp 100 tanesinin içinden danışman hocam ile karar verilerek 22 tane yazma eser seçilmiştir. Tespit edilen görsellerde serlevha sayfası, zahriye sayfası, surebaşları, koltuklar, kenar bezemeleri, göbek, köşebentlerde tezyini rumiye rastlanmaktadır. Daha sonra belirlenen yazma eserler ayrıntılı olarak ele alınıp incelenerek içlerinden tezyinat açısından zengin olanlar seçilerek ele alındı. Seçilen 22

yazma eserin toplamda 39 sayfası desen ve tasarım açısından incelenerek analizleri yapılarak ve tezde sunuma hazır hale getirilmiştir.

Yazma eserlerin tezyini rumi sayfaları saptanıp, sonra fotoğrafların dijitaldeki resimleri kopyalanıp alınarak künyeleri ile birlikte TİEM Kütüphanesi' ince tarafıma verildi. Tezin diğer bölümleri bilgiler için çeşitli müze ve kütüphanelerden, kaynak kitaplarından, tez merkezindeki yüksek lisans ve sanatta yeterlik tezlerinden yararlanılarak yapıldı.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kütüphanesi'nde yer alan seçilmiş yazma eserlerdeki tezyini rumilerin incelenmesi ve yeni bir eserle yorumlanması konulu tez yedi bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde çalışmanın amacı, kapsamı ve yönteminin anlatıldığı giriş bölümü bulunmaktadır. İkinci bölümünde Türk tezhip sanatında kullanılan motifler beş başlık altında kendi içlerinde alt başlıklarla birlikte ayrıntılı olarak anlatılırken üçüncü bölümde ise rumi motifinin tanımı, tarihçesi, çeşitleri, anatomik yapısı ve kompozisyonu oluşturan unsurlar detaylı bir şekilde anlatılıp resimlerle desteklendi. Dördüncü bölümde müze ve kütüphanelerde yer alan tezyini rumi motiflerinin örneklerine kısa bilgilerle yer verildi. Beşinci bölümde tez konusu olan Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kütüphanesi'nde yer alan seçilmiş yazma eserlerdeki tezyini rumiler desen ve tasarım açısından incelenerek görsel analizleri ve çizimleri yapılmış olup eserler hakkında desen özellikleri anlatılarak detaylı bilgi verilmiştir. Altıncı bölümde yapılan araştırma ve analizler neticesinde, tezyini rumi motifinin bağımsız olan formlarda tasarlandığı günümüz tezhip sanatı anlayışı uygulamasına aşamalarıyla yer verilmiştir. Yedinci ve son bölümde ise tezin tamamının ele alındığı değerlendirmelerin yer aldığı sonuç bölümü bulunmaktadır.

2 TÜRK TEZHİP SANATINDA KULLANILAN MOTİFLER

Türk tezhîp sanatında önemli bir yere sahip olan motifler kullanıldığı döneme ve ülkeye göre çeşitlilik göstererek, tezhîbin özünü oluşturmaktadırlar.

Tezyini sanatına ilham kaynağı olan doğadaki her varlık; “bitkiler, çeşitli hayvan grupları, bulutlar, üsluplaştırılarak çizilmişlerdir” (stn, 1990, s.27). “Osmanlı döneminde daha çok kullanılan bitki kaynaklı motifler hatâ-yî gurubu adı altında toplanırlar. Yaprak, goncagül, penç ve hatâ-yîlerden meydana gelen hatâ-yî motif grubu” (Birol ve Derman, 2004, s.13). aşığıda kısaca anlatılmıştır.

2.1 Bitkisel Motifler

2.1.1 Yapraklar

“Tarih boyunca san’atkarlara ilham kaynağı, san’at eserlerine de konu olmuş olan yaprak, bitkilerin dünyasında biyolojik yapısıyla önemli görev üstlenirken şekil bakımından da farklılıklar göstermiştir” (çer, 1994, s.25).

“Tezhîp sanatında yalın olarak çizilen yapraklar tek başlarına çizildiğı gibi tercihen bir veya iki yanına penç, goncagül, salyangoz motifleri çıkmalı olarak çizilmişlerdir” (stn, 1990, s.28). “Yaprak motifleri, Türk tezyini sanatlarında stilize edilmiş motiflerdir. Yaprak motiflerinin en yalınından en girift uygulamalarına kadar çeşitli formlarına geleneksel sanatımızın her alanında rastlanır” (çer ve üçer, 2018, s.16). Selçuklu sanatında gelişme göstermeyen yaprak motifi, Osmanlı döneminde önem kazanarak, XVI. yüzyılda altın devrini yaşamıştır. Tezhipte kullanılan yaprak, tabiattaki görünüşünün üsluplaştırılmasıyla, tezyinatta çeşitli şekillerde çizilmiştir.

1. Sade ve küçük boyda yapraklar,
2. İri dişli yapraklar,
3. Parçalı ve dilimli yapraklar,
4. Ortadan katlı yapraklar,
5. Kıvrımlı yapraklar (Birol ve Derman, 2004, s.17).

Osmanlı tezhip sanatında XV. yüzyıl ekolü olan Baba Nakkaş üslubu (**Resim 2.1.1.1, Resim 2.1.1.2**), üstüne katlanmış yuvarlak uçlu yaprakları (**Resim 2.1.1.3**), XVI. yüzyılda Şahkulu' nun başlattığı Sazyolu üslubu, uzun sivri uçlu yaprakları ile ait olduğu devri temsil eder (Birol, 2015, ss.493, 494). Yüzyılları tarzları ile etkilemiş olan bu sanatçıların vazgeçilmezlerinden olan yaprak motifi “sazyolu” üslubunda (**Resim 2.1.1.4, Resim 2.1.1.5**) en güzel örneklerini verirken, Başnakkaş Kara Memi'nin çalışmalarında ise yarı stilize motifler yer almıştır. Yaprak motifi, XVIII. yüzyılda Osmanlı natüralist üslubunun ve XIX. yüzyılda da Türk rokokosunun (**Resim 2.1.1.6, Resim 2.1.1.7**) vazgeçilmezi olmuştur (Üçer, 2018, s.17). Sanatımızın her alanında uygulanan kompozisyonlar içinde en çok kullanılan motiflerden olan yaprak motifi, tezhip sanatından kalem işine, çiniden halılara, cilt sanatımızdan maden, taş ve mermer oymalara, ahşaptan tuvale kadar aklımıza gelebilecek her sanat dalı ve uygulama yüzeylerinde çeşitli ölçü ve tarzlarda kullanılmıştır (Üçer, 2020, s.44).

Resim 2.1.1.1 : S.K. Süleymaniye, 1025, 1a.

Resim 2.1.1.2 : S.K. Turhan Valide Sultan 48, 1465-6, v.1b.

Resim 2.1.1.3 : Fatih Albümü, İÜK. F. 1423. 13a.

Kaynak: Münevver Üçer arşivi.

Resim 2.1.1.4 : TSMK. H. 2147, 22b.

Kaynak: A.R. Özcan (Ed.), 2015, s.386.

2.1.2 Hatâyî (Hatâî)

Hatâyî motifi, Türk tezyini sanatlarının ana motiflerinden biridir. Çiçeklerin dikine kesitinin stilize çizilmesiyle oluşmaktadır. Köken itibarıyla ‘‘Hata’’, ‘‘Hatay’’, ‘‘Hıtay’’, ‘‘Huten’’ isimlerinden dolayı Çin Türkistanı’na bağlanır (Üçer ve Üçer, 2018, s.32). 1405’de Timur’un ölümünden sonra, Şahruh (1377-1447), hem hattan hem de müzehhib olan Baysungur Mirza (1397-1433), Herat’taki sarayında kurduğu sanat atölyesinde eşsiz eserler hazırlar. Gıyasettin isminde bir san’atkârı da yeni motifler bulması için Çin Türkistanı’na gönderir. Orta Asya’dan İran yoluyla Anadolu’ya gelen bu motife hatâyî denilmektedir (Birol, Derman, 2004, s.65). Hatâyî’yi meydana getiren çiçekler, ilham kaynağına göre, tek yapraklı, katmerli, zarflı, çanaklı veya çanaksız olmak üzere değişik şekillerde ortaya çıkmaktadır (Doğanay, 2015, s.448). Anadolu Selçuklarında da bu motifin oldukça sade bir şekilde kullanıldığı örnekler mevcuttur. XVI. yüzyıl’a gelinceye kadar hatâyî motifi Beylikler dönemi ve Fatih döneminde de oldukça sade bir formda kullanılmıştır. Fakat Türk Tezhib Sanatının en yüksek seviyesine ulaştığı XVI. yüzyıl’da diğer tüm motiflerde olduğu gibi hatâyî motifinde geleneksel sanatların tüm kollarında gayet ince detaylı ve zarif bir şekilde işlenmiştir (Üçer, 1994, s.24) (**Resim 2.1.2.1, Resim 2.1.2.2**).

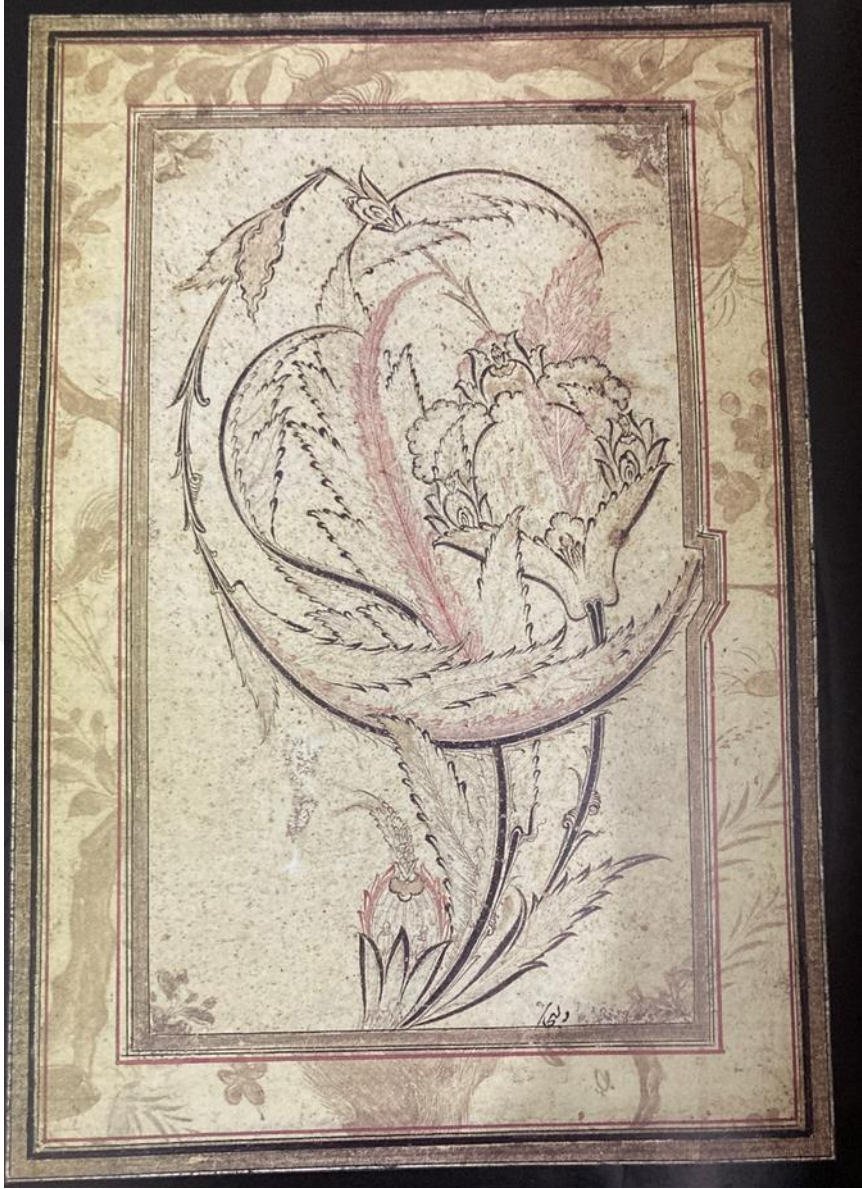
Muhsin Demironat hatâyî çizimini tarif ve tahlil konusuna ciddi olarak eğilmiş ve inceleme neticesini bizlere şöyle anlatmaktadır:

1. Çiçeğin göbek kısmında tohumları koruyan meşime dediğimiz kesecik vardır. Meşimenin alt ve orta kısmında, sapın çiçeğe birleştiği nokta bulunur. Bu nokta hatâyî için ‘‘ukde-i hatâyî’’ (can noktası) gibidir. Ekseriyetle ya bir helezon veya mine şeklinde belirtilir.
2. Çiçeğin kaidesini oluşturan ve eskiden keys denilen çanak kısmı belirgin şeklindedir. Mesela karanfilde bu kısım çok açık olarak görülür.
3. Meşimenin (tohumları içine alan kese) veya göbeğin etrafını çeviren yapraklar ise çiçeğin renkli kısmını teşkil eden taç yapraklarıdır. Eskiden bunlara ‘‘tüveyç’’ denilirdi (Birol ve Derman, 2004, s.65).

Resim 2.1.2.1 : Şahkulu, İÜK. F. 1426, 47b.

Kaynak: M. Üçer ve K. Üçer, 2018, s.19.

Resim 2.1.2.2 : TSMK. H. 2168, 15a.

Kaynak: A.R. Özcan (Ed.), 2015, s.378.

2.1.3 Penç

Penç motifi; doğadaki bir çiçeğin kuşbakışı görünüşünün üsluplaştırılarak çizilmiş halidir.

Hakim olan kısım çiçeğin taç yapraklarıdır. Penç kelimesi parça olup “beş ’ anlamına gelir. “Berk” de yaprak manasındadır. “Pençberk” kelimesi beş yapraklı motifi ifade etmektedir” (Üstün, 1990, s.28). Desen içinde büyüklüğüne göre ana motif olarak ya

da yardımcı motif olarak kullanılan penç, kompozisyonların başlangıç noktası olabildiği gibi kompozisyonu yönlendirme ya da yönünü değiştirme özelliğine de sahiptir. Kompozisyon içinde bu yapısı ile kilit olma özelliği vardır. Rumi kökenli motiflerdeki ortabağ motifinin özellikleri ile hemen hemen aynı özelliklere sahiptir (Üçer, 2018, s.29).

2.1.4 Gonca

Gonca motifi; çiçek goncalarının üsluplaştırılarak çizilmiş halidir. “Farsçada genel anlamıyla her türlü çiçeğe gül, çiçeğin açılmamış haline de gonca denilmektedir” (Doğanay, 2009, s.83). “Gonca çiçek demek olan bu motiflerin, en basit bir goncagül’de bile taç yaprakları ve çanak kısmı belli olup meşime ve tohumlar ya hiç görülmez veya kısmen görülebilir. Şayet meşime ve tohumları daha belirgin çizersek bu motif artık goncagül değil hatâyî olur” (Birol ve Derman, 2004, s.101). Goncagül, bir ara motiftir. Yön bildiren ve aynı zamanda desen içinde hareket sağlayan bir motiftir. “Gonca motifi sanatımız içinde bitkisel kökenli motiflerdendir. Hatâyî motifinde olduğu gibi gonca motifi de yeni oluşmaya başlayan çiçeğin dikine kesitinin stilize edilmiş halidir. Gonca motifi çeşitli dönemlerde zenginleşerek farklılıklar göstermiştir. Tezhipten çiniye, kalemişi çalışmalarından kitap kapaklarına kadar pek çok alanda ve biçimde gonca motifi kullanılmıştır” (Üçer, 2020, s.45).

2.1.5 Yarı üsluplaşmış çiçekler

Yarı Üsluplaşmış (Stilize Yapılmış) Çiçekler; tabiattaki yakın türleri belli olacak şekilde stilize edilmiş çiçeklerdir. XV. yüzyıl sonlarından itibaren Mushafların surebaşı tezhiplerinde, ufak çiçekli ot kümeleri şeklinde görülen yarı üsluplaştırılmış çiçekler, yerlerini XVI. yüzyılın ilk yarısından sonra bahçe çiçekleriyle yapılan yeni bir üsluba bırakır (Mahir, 1990, s.6).

“Yarı üsluplaştırılmış çiçekler olarak genellikle lale, karanfil, gül, sümbül, hasekiküpesi, menekşe, nergis gibi bahçe çiçekleridir” (Taşkale, 1994, s.27). Diğer motifler gibi bu uygulama da ilk olarak kitaplara tatbik edilmiş, sonra diğer süsleme alanlarında kullanılmıştır. Bilhassa çini san’atının en yüksek ve olgun dönemi olan

XVI. yüzyıl eserlerinde, hemen hemen bütün bahçe çiçeklerini bulmak mümkündür (Üçer, 1994, s.26). XVI. yüzyıl ikinci yarısında Şahkulu'nun öğrencisi olan Karamemi'nin, Hasbahçe'nin çiçeklerini tezyinatımıza taşımasıyla natüralist anlayış geliştiren bir hareket başlamış, neticede şükufe (çiçek) üslubu doğmuştur. Şükufe üslubunda çiçeklerin öz hatları korunarak yarı üsluplaştırılmaları söz konusudur (Doğanay, 2009, s.85) (**Resim 2.1.5.1**). Bu dönemde bahçe çiçekleriyle beraber, bahar dalları ve selvi ağacı da çok sık kullanılan motiflerdendir. Üsluplaştırılmış olmalarına rağmen karakterini kaybetmeyen bu çiçekler, ayrı ayrı isimleriyle desen içinde farkedilirler. Kompozisyon içinde yarı üsluplaştırılmış çiçekler kullanılırken herbiri, kendi sapı ve kendi yaprağı ile çizilmişlerdir (Üçer, 1994, s.26).

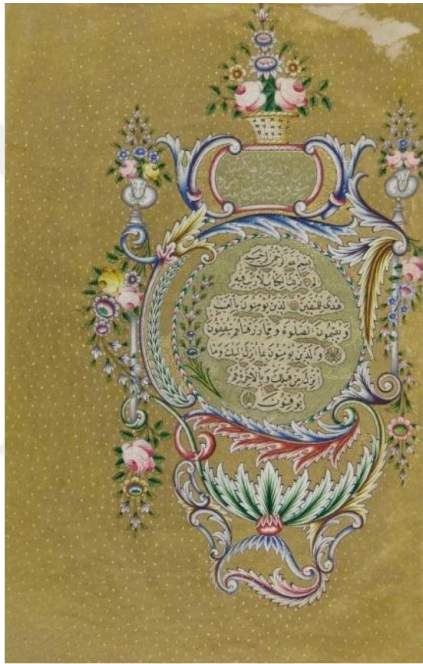

Resim 2.1.5.1 : Kara Memi, İÜK. TY, 5476' da kayıtlı "Divan-ı Muhibbi" isimli yazmanın imza sayfasından ayrıntı.

Kaynak: A.R. Özcan (Ed.), 2015, s.492.

2.1.6 Naturalist Çiçekler

Osmanlı sanatında ilk kez XVII. yüzyılda görülen çok natüralist çiçek resimleri, çiçeklerin tanıtılmasını ön plana alan pek az sayıda örneği dikkate almazsak daha çok süsleme alanında kullanılmıştır. Naturalist çiçek resimleri yerine ve zamanına göre Barok ve Rokoko stillerinin damgalarını taşımakla beraber Türk zevkini yansıtacak niteliğe ulaşmışlardır. Türk sanatçıları tarafından benimsendikleri ve yaygın bir biçimde kullanıldıkları görülür. (Taşkale, 1994, s.28), (**Resim 2.1.6.1, Resim 2.1.6.2**).

Resim 2.1.6.1: TİEM 469.

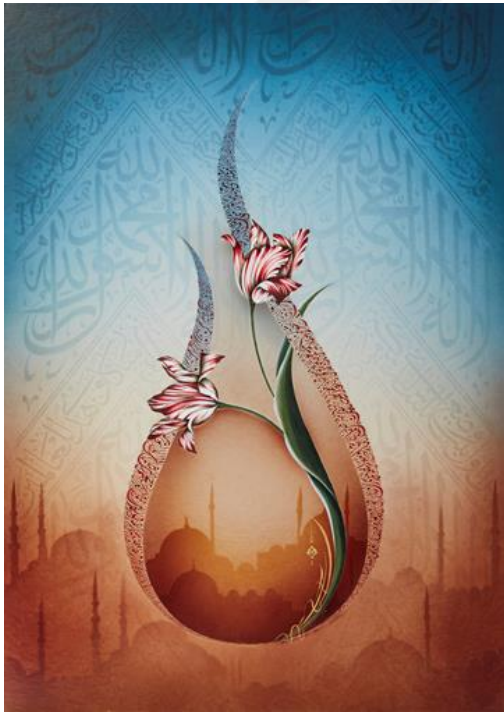
Resim 2.1.6.2: SHM F. Taşkale Arşivi.

Genel anlamda şûkufe tarzı olarak tanımlanırlarsa da birçok gruba ayrılabilirler. Demet, buket, tek çiçek, vazolara, kablara yerleştirilmiş şekilleri ile doğaya yakın görünüşlerde yapılmışlardır. Yazma kitabın verdiği imkâna göre 2.5cm. den 15 cm. e kadar çeşitli boyutlarda bulunurlar. Bu tarzın en büyük isimleri Ali Üsküdarî, Abdullah Buharî, Hüseyin Hüsnü, Hezar Gradlızade Ahmed Ataullah gibi isimlerdir (Taşkale, 1994, s.28).

Resim 2.1.6.3: Ali Üsküdârî, İÜK T.5650.

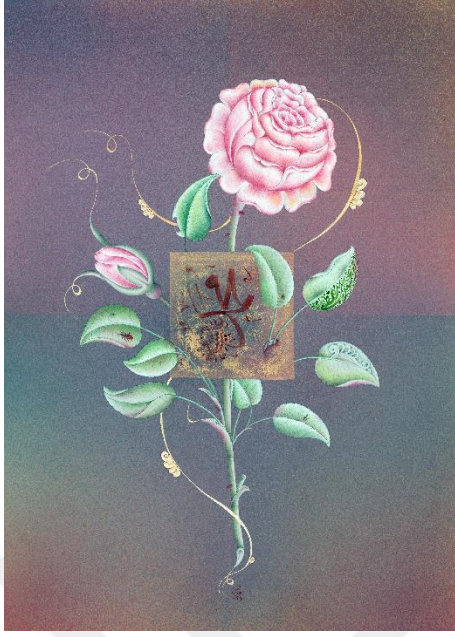
Günümüz sanatkârlarından Prof. Dr. Münevver Üçer ve Prof. Dr. Faruk Taşkale tarafından yapılan birbirinden güzel natüralist çiçeklere örnekler görülmektedir.

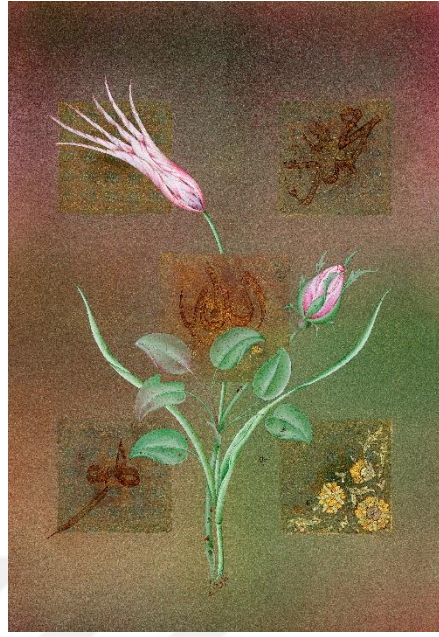
Resim 2.1.6.4: Kâbe, Tezhip: Münevver Üçer.

Resim 2.1.6.5 : Mülk Sûresi, Tezhip: Münevver Üçer.

Resim 2.1.6.6: Faruk Taşkale.

Resim 2.1.6.7 : Faruk Taşkale.

2.2 Hayvansal Motifler

İnsanlığın varoluşundan beri ilk görülen duvar resimleri hayvanlarla ilgilidir. Hemen hemen doğal şekillerinde çizilen hayvan motifleri tüm yüzyıllarda her sanat kolunda kendine mutlak bir yer bulmuştur. Göçebe sanatı olarakta adlandırılabilen olan hayvansal süslemeler XVI. yüzyıl'da Osmanlı sanatı'nda Şahkulu ekolü içinde temelleri Orta Asya'ya dayanan ejder, simurg ve tabiat kaynaklı aslan, kuş motifleri şeklinde karşımıza çıkar. En ince detaylarıyla işlenen bu motifler bir çağa imzasını atmıştır (Üçer, 1994, s.30).

Osmanlılarda hayvan üslubundaki bezemeler, gerçek hayattaki veya efsanevi canlı varlıkların Orta Asya hayvan üslubundan biraz farklı olarak üsluplaştırılmasıyla kullanılmaya devam etmiştir. Daha çok kitap sanatlarında karşımıza çıkan hayvan üslubundaki bezemelere, Osmanlı mimari tezyinatında çok az yer verilmiştir. Türbelerde hayvan üslubunun en yaygın kullanım yeri, kapı ve pencere halkalarının veya diğer madeni unsurların kıvrılarak hayvan başı şekline dönüşen uç kısımlarıdır. Rumi nakşının hayvan üslubuyla olan münasebeti istisna edilirse Klasik Devir Osmanlı hanedan türbelerinde hayvani menşeli nakışlardan sakınıldığı gözden

kaçmamaktadır. Ancak sınırlı sayıda olsa da maden sanatıyla birlikte hayvani nakışların eski inançlara bağlanan birlikteliği uzun süre devam etmiştir (Doğanay, 2009, s.89). Hayvansal motifleri efsanevi hayvanlar ve üsluplaştırılmış hayvanlar olarak iki grupta inceleyebiliriz.

2.2.1 Efsanevi hayvanlar

Efsanevi hayvan motifleri, hayvan çıkışlı motifleri iki grupta incelersek ilki Orta Asya'dan gelmiş Simurg (zümrüd-i anka), ejder veya kilin (ejder atı) gibi tamamen hayvan ürünü motifler, ikincisi geyik, ceylan, arslan, pars, tavşan, kuş, balık, leylek gibi kısmen üsluplaştırılarak kimliğini ve ismini koruyan motiflerdir (Birol, 2015, s.497). “Efsanevi hayvan motifleri daha çok Acem, Hint, Çin, Japon sanatında kullanılırken, Türk tezyinatında fazla görülmeyerek, daha çok boşluk doldurmak amacıyla kullanılmışlardır” (Üstün, 1990, s.30). “Osmanlı kitap sanatlarında, özellikle dini yazmalarda, ayet ve hadis yazılı levha bezemelerinde edebe aykırı görülerek kullanılmamış, minyatürlerde veya yazısız pano şeklindeki halkâri ve lake (rugani) desenlerde yer almıştır” (Birol, 2015, s.497).

Ejder

“Ejder motifi, Evren veya Dragon adı ile bilinen efsanevi bir hayvandır. Çinli’ler ve eski Türkler’de hava ve suların hâkimi sayılırdı. Birçok Asya milletlerinin kozmoloji ve mitolojisinde önemli bir yer alır” (Üçer, 1994, s.39). “İslam san’at eserlerinde efsanevi hayvanlar arasında önemli bir yere sahip olan ejdere, çeşitli Asya milletleri farklı isimler söylemişlerdir. Türkler’in evren dediği bu yaratığa, Araplar tannin, Çinliler lung, Moğallar moghur ve İranlılar ejderha derler” (Birol ve Derman, 2004, s.129). Ejderha motifi, masallarında olduğu gibi abartı üst seviyededir. Dede Korkut masallarda ejder, dört ayaklı, iki kanatlı, yedi başlı, uzun kalın kuyruklu olarak tanımlanmaktadır. Orta Asya’dan Anadolu’ya uzanan süreçte ve Selçuklu dönemi sanatında ejder motifi, temeli Orta Asya’ya dayanan “Luu” veya “Kök Luu” ejderine benzetilmiş, yandan görünüşü ile çizilmiş, kanatlı, boynuzlu ve ayaklı olarak tasvir edilmiştir. Osmanlı’nın XVI. yüzyıl’daki sanatının zirve döneminde özellikle Şahkulu’nun eserlerinde muhteşem bir hal almıştır (Üçer, 2018, s.77). “İslam

san'atı'nda ejder tasvirleri, Türkler'in İslamiyeti kabulüyle çoğalmış ve Büyük Selçuklular yoluyla Anadolu Selçuklu sanatına girmiştir (Taşkale, 1994, s.31). Ejder motifi çoğu kez düğüm halinde, yılan gibi pullu gövdeli, ayaksız olabildiği gibi, sadece ön ayakları olan kanatlı veya kanatsız şekilde de işlenmiştir (Birold ve Derman, 2004, s.129).

Şahkulu ekolü içinde çok önemli bir yeri olan ejderha motifi bu sanatçı ile XVI. yüzyılda yeniden hayat bulmuş ve bir asır sürecek egemenliğine kavuşmuştur. İlk olarak Şahkulu imzası ile T.S.M. H.2154 Y 2a daki sayfada görülen ejderha motifi daha sonra pek çok eserde karşımıza çıkmış ve çok ince bir işçilikle işlenmiştir (**Resim 2.2.1.1**).

Resim 2.2.1.1 : Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. H 2154 Y 2a.

Kaynak : Münevver Üçer Arşivi.

Osmanlı sanatında kullanılan bu ejderlerin tek boynuzu, sakal ve favorisi bulunur, bedeni yılankavidir. Pençeleri çoğunlukla beş tırnaklı çizilmiştir. Pençeleriyle saz yapraklarını, hatâyî ve çiçek dallarını kavrar. Motiflerde ejderin bedenine dolanmıştır (**Resim 2.2.1.2**).

Resim 2.2.1.2 : Clevelonnd Museum of Art'da Şah Kulu imzalı.

Kaynak: Münevver Üçer Arşivi.

Genellikle Omurga kemiği kalın siyah bir hatla çizilen, deri dokusu detaylıca işlenen ejderha Şahkulu'nun vazgeçilmez bir süsleme tarzı olmuştur (**Resim 2.2.1.3**).

Resim 2.2.1.3 : Paris Bibliotheque Nationale 4112'de bulunan Şah Kulu imzalı.

Kaynak: Münevver Üçer, 1994, s.220.

Bereketli yağmurları yağdıran veya tahrip edici fırtınaları yapan bir kudret sayıldığı için, ejderi bazı hallerde bulut şeklinde de tasvir etmişlerdir. Menşei'nin Sümerlere dayandığı söylenmektedir (Üçer, 1994, ss.39, 40). “Ejder motifi Türk sanatlarının birçok dalında yani tezhip sanatında, minyatürlerde, çini sanatında ve halılarda yer almaktadır” (Üçer, 2018, s.80).

Resim 2.2.1.4 : İÜK. F. 1426- 0048.

Kaynak: Üçer ve Üçer, 2018, s.77.

Simurg

Simurg (Zümrüdüanka), doğaüstü olarak niteleyebileceğimiz motiflerden en önemlisi Zümrüdüanka kuşudur. Küllerinden doğan kuş olarak Yunan mitolojisinde nitelenen bu kuşun adı “Phonix”tir. Farsça da “Si-murg”, Arapçada “Anka” olarak adlandırılan bu efsanevi kuşa günümüzde de Zümrüdüanka olarak denilmektedir. Farsçada otuz ve kuş anlamına gelen simurg kelimesi de otuz kuşun özelliğinde ve gücünde olarak yorumlanır (Üçer, 2018, s.84). Kafdağı'nın arkasında yaşadığına inanılan bu kuş, iri gövdeli, son derece renkli ve ihtişamlı kuyruğa sahip, kuvvetli bir yaratık şeklinde tasvir edilmiştir. Ejder ile mücadele edecek kadar yırtıcı ve güçlü

olarak kabul edilir. Son derece renkli ve süslü bir kuş olan simurg'un yeşil renk olduğu farzedilerek zümrüd-i anka denilmiştir (Bırol ve Derman, 2004, s.129). Küllerinden tekrar tekrar doğan bu ölümsüz kuşun, güneş ve ateşten yaratılmış olduğu düşüncesi hakimdir. Son derece güçlü olan bu kuş, şahinin gözlerine, atmacanın atılganlığına, kartalın gücüne sahiptir. Tezhip, minyatür gibi sanat dallarında kullanılan zümrüdüanka motifinin, çini, maden sanatı ve taş işçiliğinde görülen örnekleri de vardır (Üçer, 2018, s.84). Simurg motifleri XVI. yüzyıl Orta Asya'daki kullanımı şeklinde tekrar ele alınmış ve muhtelif süslemelerde saz yoluyla birlikte kullanılmıştır. Örneklerine Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ndeki albümlerde görürüz (**Resim 2.2.1.5**).

Resim 2.2.1.5 : Clevelonnd Museum of Art'da Şah Kulu imzalı.

Kaynak: Münevver Üçer Arşivi.

Chilin

Kilin(ch'i-lin), “Orta Asya çıkışlı olan kilin, İslam’ın kabulü ve sonrasında gelişen sanatımız içinde nadir örneklerine rastladığımız bir süsleme unsurudur” (Üçer, 2018, s.87). “Erkeğine ‘ch’i”, dişisine ‘lin’ denilen ve erkeğinin başında tek boynuzu bulunan kilin’in, hem su hem de kara üstünde yürüdüğüne inanılır. Gövdesi misk geyiği, kuyruğu öküz kuyruğu, alın kısmı kurt alnı ve ayakları at ayağı gibidir” (Birol, Derman, 2004, ss.129, 130) (**Resim 2.2.1.6**).

Resim 2.2.1.6 : T.S.M. Kütüphanesi H.2147.

Kaynak: Münevver Üçer Arşivi.

“Doğaüstü yaratıklara örnek olan kilin motifi, kurt, öküz, geyik, at gibi hayvanların karışımı bu yaratığa erkek ve dişi isimlerinin birlikte okunması iki cinsiyetin de özelliklerini yüklemektedir” (Üçer, 2018, s.86). “Çin sanatında uzun ömürlülük, iyi kehanet, refah, mutluluk, iyi ürün simgesidir” (Birol ve Derman, 2004, s.130).

2.2.2 Üsluplaştırılmış hayvanlar

Üsluplaştırılmış hayvan motifleri, Osmanlı tezyinatında en az kullanılan motiflerin başında gelmektedir. İran san'atının etkisiyle Türk tezyini san'atında görülen bu motifler, daha ziyade 15. yüzyıl şemse örneklerinde karşımıza çıkmaktadır. Dini konular dışında, ender de olsa, halkari de bir çeşni katması gayesiyle işlenmiştir. Kuşların çoğunluğu aldığı bu grup içinde, tavşan, geyik, aslan, pars, leylek vb. üsluplaştırılmış hayvan figürleri bulunmaktadır. Mesela, timsah, Mısır'ın fethinden sonra üsluplaştırılarak tezyinata girmiştir (Birol ve Derman, 2004, s.130). “Halkar kompozisyonlarının içinde, çinilerde, ciltlerde çokça karşımıza çıkmaktadır” (Kılıç, 2021, s.42).

2.3 Çintemani

Yanyana uzanan iki dalgalı çizgiden ve diğer ikisi altta biri üstte olmak üzere üç yuvarlak benekten meydana gelen “çintemani” motifini XV. yüzyıl'dan itibaren Osmanlı sanatı bezeme örneklerinde oldukça sık görmekteyiz (Üçer, 1994, s.29). Bazen üç yuvarlak benek yalnız da kullanılmış veya bu beneklerin içine çizilen daireler hilal şeklini almıştır. Ayrıca bazı desenlerde beneklerin arasında, şimşek, bulut, dudak veya kaplan postu olarak yorumlanan dalgalı çizgiler, bazen desenlerde tek olarak yer almıştır (Birol, 2015, s.498).

Bu motifin Türk bezeme sanatındaki anlamı güçlü hayvanlara karşı duyulan hayranlığa dayanır (Üçer, 1994, s.29). Osmanlı'da güç, kuvvet ve saltanat sembolü olarak kabul edilen çintemani, tezhipten çok padişah ve şehzade kaftanlarında, çatma, kumaş, kavuk örtüsü ve çini desenlerinde kullanılmıştır (Birol, 2015, s.499).

Tezhip sanatında kullanılan motiflerden olan çintemani bugünkü bilgilerimize göre ilk Osmanlı Sanatında TSMK-EH 1512 tarihli Mantikut't- tayr adlı yazma eserin sayfa kenarlarında en erken örnek olarak görülür. Bu tarih Yavuz Sultan Selim'in Tebrizi alıp (1514) buradaki sanatkârları İstanbul'a getirmesinden sonraya rastlanmaktadır. Orta Asya kaynaklı olan bu motif sanatımıza büyük bir ihtimalle Tebrizli Türk sanatkârların armağanıdır (Üçer, 1994, s.29).

2.4 Bulut Motifi

Türk tezyini sanatlarında önemli bir yer işgal eden bulut motifinin çıkış yeri olarak Çin gösterilir. Gerek eski Çin san'atına, gerekse İran san'atına dikkat edersek – bilhassa minyatürlerde- konular umumiyetle efsanelere bağlanır. Motifler de bu konulara uygun şekilde ekseriya hayal mahsülüdür. Nitekim Çin eserlerinde pek çok rastlanan bulut motifi, mitolojik varlıklardan sayılan simurg ve ejderha'nın boğuşmaları sırasında, hırs ve gazap hali olarak burunlarından çıkan buharın veya ateşin ifadesidir (Üçer, 1994, s.28).

Çeşitli kaynaklarda Çin bulutu; “Çin Bulut, Çiğ, Moğol düğümü, Ebr, İslimi-i Mari ve İslimi-i Mari-i Ebri gibi isimlerle anılan bulut motifi, Uzak Doğu'dan Orta Asya'ya oradan da Anadolu'ya uzanan yolculuğunda farklı sanat mekteplerinin zevk süzgecinden geçmiş ve tezyinatımızın ana motiflerinden biri olmuştur” (Geçtan, 2019, s.9). “Türk tezyinatında doğadaki bulutlar ilham alınarak çizilmektedir. Ancak Türk tezyinatında kullanılan bulut motifi Çin, Japon, Acemi, Hint sanatlarından farklı çizim ve anlam göstermektedirler” (Üstün, 1990, s.78). “XV. yüzyıl Timuri Dönemi Herat mektebinin oldukça sık kullanılan motiflerindendir. Türk tezyinatında daha çok XVI. ve XVII. yüzyıllarda revaç bulmuştur” (Doğanay, 1994, s.59). “Bugünkü bilgilerimize nazaran, Osmanlılarda bulut motifi ilk defa Sultan II. Murad Türbesi'nin saçağındaki kalemişi bezemelerde, hatâyî motifi ile birlikte pervaz deseni olarak görülmüştür” (Doğanay, 2009, s.89). “Çin bulutu'nun Osmanlı- Türk tezyinatına II. Bayezid devrinde girdiği ve ilk olarak, Şeyh Hamdulah'ın halen Türk –İslam Eserleri Müzesi'nde bulunan 899/1494 tarihli mushafının tezhibinde görülen Çin bulutu daha sonra halıdan çiniye, kumaştan işlemeye kadar yayılmıştır” (Taşkale, 1994, s.39). Osmanlı tarzındaki en güzel klasik örneklerini XVI. yüzyıl'ın ikinci yarısında vermiştir. Daha çok dolantı, yığma ve gerdanlık şeklinde bulunan bu bezeme unsuru, yalnız başına kompozisyon oluşturabileceği gibi diğer nebati motiflerle beraberce de uyum içerisinde tertip oluşturabilmektedir. Bulut motifi, Klasik Devirde tezyinatın bütün alanlarında bolca kullanılmıştır. En parlak devrini Osmanlı İznik çinileriyle yaşamıştır. Hatâyî üslubu ile birlikte sıkça kullanılmış olmasına rağmen rumi nakışları arasında nadiren kullanılmıştır. Bugün bulut motifi diye adlandırılan biçim, ister efsanevi mahlûkattan neşet etmiş olsun, ister gökyüzündeki gerçek bulutlardan mülhem olsun, Türk sanatının her alanında kendine yer bulmuş, çok güzel örneklerle

kompozisyonların kurulmasına katkı sağlamıştır (Doğanay, 2009, s.89). Bulut motifleri, çini, cilt, tezhip ve minyatür sanatımızda hem İslamiyet öncesi hem de İslamiyet sonrasında kullanılmıştır. Motif en sade halinden girift kompozisyonlara kadar birçok şekilde kullanılmaktadır. Bulut motifi tezhib ve kalem işlerinde olduğu gibi halıdan çiniye, kumaştan işlemeye kadar geniş bir kullanım alanına sahip olmuştur (Üçer, 2018, ss.66, 67).

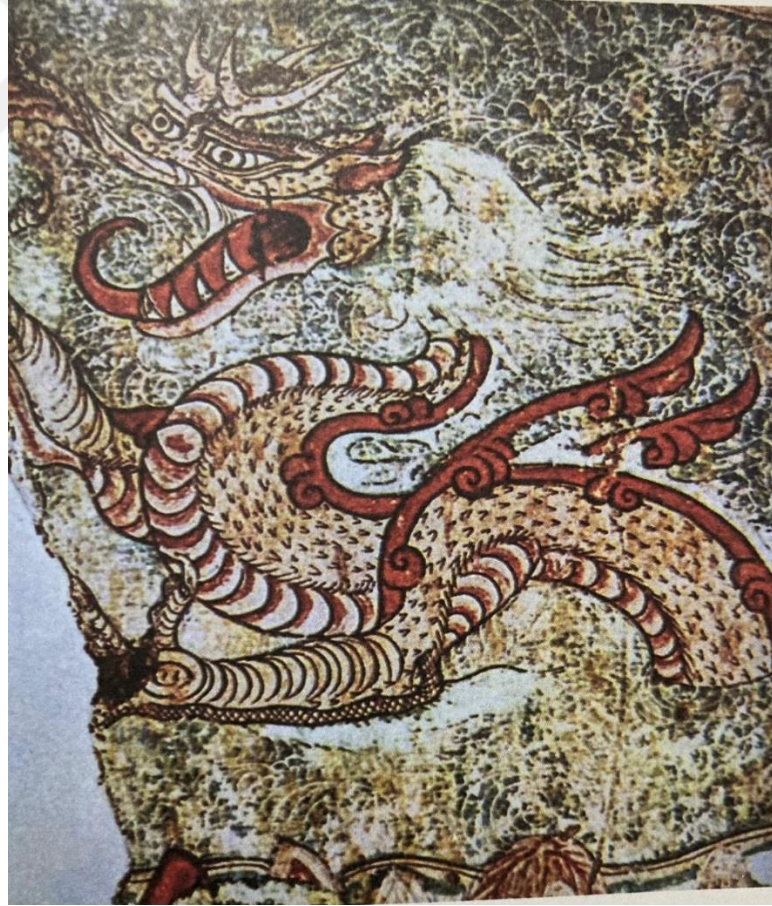
Bulut motifini, çiziliş şekline ve kullanılış yerine göre ayrı ayrı isimlendirilir. Çizilişine göre bulut motifini tezyinata iki grupta toplanır.

- 1- Yığma Bulut
- 2- Dolantı veya Çizgi Bulut
 - a- Dağınık veya Serbest bulut
 - b- Ayırma Bulut
 - c- Ortabağ Bulut (Gerdanlık veya Çember)
 - d- Tepelik Bulut
 - e- Hurde Bulut

2.5 Münhani Motifi

“Münhani, hayvan motiflerinin üsluplaştırılmasıyla ortaya çıkmıştır. Tek başına kullanıldığı gibi, kenarsuyu olarak da kullanılır. XI. ve XV. yüzyıllar arasında yazma kitap süslemelerinde çok sık karşılaşılan bir üsluptur” (Üstün, 1990, s.29). “Tamamen eğri çizgilerle şekillenen motife, lügat manası eğri olan ‘münhani’ ismi verilmiştir” (Birol, 2015, s.497). “İlk örneklerini Uygur fresklerinde gördüğümüz ve Selçuklu’larda bolca kullanılan münhani motifi ise XV. yüzyıl’dan sonra ortadan tamamen kalkmıştır” (Keskiner, 1991, s.2). “XIII. ve XIV. yüzyıl’a kadar rumi motifleriyle tam bir beraberlik gösterir. Selçuklu yazma eserlerinin tezhibinde mühim bir yer işgal eden münhani, Beylikler Devri Kur’an-ı Kerim’lerinde cazip örnekleriyle karşımıza çıkar. Osmanlı tezyinatında da bu motife rastlanmakla beraber, geçmişteki önemini kaybetmiştir” (Taşkale, 1994, s.42). XIII. ve XIV. yüzyıllar’da Anadolu’daki uygulamalarda da rumi motif ile münhani motif beraber kullanılmıştır. Karahoca ve Bezeklik duvar resimlerinde karşımıza çıkan münhani motif, sanatımızın ilk örneği olan dağlar arasındaki gölde resmedilmiş olan ejderhanın kanatları rumi, sırt çizgisi

bulut, karın çizgisi ise münhanidir (**Resim 2.5.1**). Bitiş çizgisinin başlangıç çizgisi ile birleşerek son bulması münhani motifini çizerken dikkat edilecek en önemli hususlardan biridir. Selçuklu el yazmalarında görülen münhani motifi Osmanlı'da rağbet görmeyerek yerine geçiş döneminde iri çanaklı rumi motifleri tercih edilmiş ve sonrasında da kullanımından vazgeçilmiştir (Üçer, 2018, s.71). Münhani motifi, kendine özgü bir renklendirme tekniğine sahip olup, rumilerde olduğu gibi bir sap üzerinde belirli aralıklarla devam etmez, birbirlerine yapışık küme halinde oluşmaktadırlar. Kuşkanadı üzerindeki rumi benzerliğinde, ruminin iç bünyesi üzerinde rumi tohumu olarak kullandığımız örnekler bize münhani bağlantısını hatırlatmaktadır. Münhani motifi tarihi gelişim sürecinde rumi motifi ile beraber görülmeye başlar ve zaman içerisinde kendi kuralları ile bağımsız süsleme motifi kompozisyon türü oluşturmaktadır (Aksu, 2015, ss.463, 464). “Motif, kendi içinde oluşan kompozisyon ile rozet tarzında kullanılabildiği gibi, zencerek ve bordür motifi olarak da işlenmiştir” (Üçer, 2018, s.71).

Resim 2.5.1: Uygur sanat eserinde yer alan münhani örneği, 8-9.y.y, Orta Asya.

Kaynak: Üçer ve Üçer, 2018, s.71.

2.6 Rumi Motifi

Türk tezhip sanatının vazgeçilmez bir unsuru olan rumi motifinin tanımı için çoğunlukla bütün kaynaklarda neredeyse aynı tabirler yazılıp, çizilip, söylenmektedir. Rumi motifinin, bazı sanat tarihçileri arasında bile hala bitkisel mi, yoksa hayvansal mı olduğu tartışılmaktadır. Rumi adının gelişi ve ortaya çıkışı ile ilgili bilgilere ayrıntılı şekilde 3. bölümde yer verilmiştir.

3 RUMİ MOTİFİ

3.1 Rumi Motifinin Tanımı

Üçer'in (1994) ifadesiyle “Çeşitli ve birçok kaynakta tanımına rastladığımız rumi motifi için hemen hemen aynı şeyler söylenmekte ve yazılmaktadır”(s.22).

“Rumi adının gelişi ve ortaya çıkışı şu şekilde yorumlanmaktadır. Doğu Roma İmparatorluğu'na ait olan Anadolu'ya Diyar-ı Rum ve oraya yerleşen Selçuklulara Rum Selçukluları denilmesi dolayısıyla, Selçuklulara ait olan bu tarz tezyinata da rumi denilmektedir” (Üçer, 2006, s.156).

“Türk tezyinatının önde gelen bir süsleme elemanı” (Üçer, 1994, s.22) olan rumi motifinin kelime manası, “Anadolu'ya ait demektir. Rum kelimesi, Doğu Romalılar' dan bahseden bir ayet olup dolayısıyla Kur'an- ı Kerim'in 30. Suresine, Arapçada “o” sadası yerine “u” sadası kullanıldığı için, “Rum” adının verilişi neticesi, Türkçe' ye de bu şekilde girmiş (Birol ve Derman, 2004, s.453); Doğu Roma İmparatorluğu'nun toprağı olan Anadolu “diyar-ı Rum”, bunun yanı sıra buraya bağlı şahıs ve konular da rumi olarak isimlendirilmiştir. “Örneğin; Mevlana Celalettin Rumi, Eşref-i Rumi, Sultan-ı Rumi (Selçuklu Hükümdarı), İklim-i Rumi (Roma Diyarı, Anadolu) şeklinde anılır olmuştur. Anlam kargaşasını önlemek ve bazı insanların ard düşüncelerini gidermek için, araştırmacılar ve bilim insanları rumi yerine “ Türki” veya “Selçuki” ismini önermişlerdir” (Yavuz, 2008, ss.12, 13). Rumi motifi başkangıcından günümüze kadar, taş, çini, ahşap, kumaş ve kitap sanatları gibi bütün süsleme alanlarının vazgeçilmez bir elemanı olmuş, özellikle Anadolu Selçukluları tarafından

geliştirilerek, bu dönemden itibaren bolca kullanılmaları nedeniyle de Anadolu’lu analamına gelen “Rumi” deyimini almıştır. Bu motife aynı amaçla, “Selçuki” adı da verilmektedir (Üçer, 1994, s.23). Gelibolulu Mustafa Ali, XVI. yüzyılda kaleme aldığı “‘Meva’i dü’n-Nefais Fi-Kaca’idi’l-Mecalis” (Mecliste oturma kaideleri ile ilgili güzel hususlar) adlı eserinde, nakkaş adı ile bilinen sanatkârları, Karakalem, Rumi, Hatâyî (yani pergel resim) çizen ressamı olarak tanımlıyor. Birbirine bağlı kıvrım dallar ile uçlarındaki bademe benzer yapraklardan oluşan ve Türklerin Orta Asya’dan beri kullanılageldikleri Anadolu Selçuklularının stilize ettikleri hayvan figürlerinin formlarının zamanla değiştirip yeniden yorumlandığı Türk süsleme biçimidir (Yavuz, 2008, s.13).

3.2 Rumi Motifinin Tarihçesi

Tarihte en eski Türkler, M.Ö. I. binde, Kuzey Çin’ de yaşayan, Hiyong adı ile tanınan Asya Hunları’dır. Bunlara ait Güney Sibirya ‘da, Altay dağları eteklerinde, Pazırık’ da, Rus arkeoloğu Rudenko tarafından açılan kurganlarda, M.Ö. III. ve IV. yüzyıldan kalma eşyalar ele geçmiştir. Leningrad Hermitage Müzesi’nde saklanan bu eserler arasında halı kumaş, renkli keçe, applike örtüler üzerinde, sık sık hayvan figürlerine rastlanır. Ayrıca bu belgelerdeki desenlerde, rumi motifini hazırlayıcı nitelikte motifler görülmektedir (Birol ve Derman, 2004, s.153). Rumi motifinin günümüze gelen en erken örneği, Uygur Türkleri’ne ait IX.- X. yüzyıl’ da yapılmış olan Bezeklik Fresklerindeki bulunan bir deniz ejderinin kanatlarında yer almıştır. Burada görülen şekil, daha sonraki yüzyıllarda, çok sık rastlayacağımız klasik rumi formunu aynen uygulanan örneklerindendir (**Resim 3.2.1**). Eserlerin çoğunda hayvan şekillerini tanımak mümkünken, daha sonraki dönemlerde aşırı derecede stilize edilerek tamamen dekoratif bir tarz almıştır (Üçer, 1994, s.23). Eserlerinde altın varak kullanan, minyatürlerinde portre sanatını başlatan Uygurlar’ da, rumi motifini de açık olarak görüyoruz. Fakat eldeki vesikaların azlığı, bu motifin sadece var olduğunu bildirerek, devrinde kaydettiği gelişme hakkında fikir veremiyor.

Uygur kültürü, Doğu Türkistan sınırlarını aştı. Doğuda Mançu, Kitay, Moğol çevresine, batıda Türk- İslam kültürüne kaynak teşkil etti. Nitekim IX. yüzyıldan itibaren, Abbasiler zamanında Asya’da kurulan ilk İslam-Türk devleti

Karahanlılar'dır. Kabul ettikleri inancın ışığında gelişen bu devlet, Uygurlar'dan miras aldıkları san'atta da ileri gitmişlerdir. Bugün Kırgızistan'da, Fergana vadisinin doğusuna düşen Özkent' de, Karahanlılar' a ait üç türbe bulunmaktadır. Türbelerin duvarındaki bezemelerde geometrik desenler, bitki motifleri yanında pek çok rumi motifi de görülür.

Kitabelerin zeminini süsleyen rumiler, ilk defa müstakil şebeke üzerinde bir kompozisyon özelliği kazanmıştır. Böylece Uygurlar' da hayvan figüründe bir motif olarak görülen rumi, bu devirde helezon şebekeler üzerinde, desen haline gelecek kadar gelişmiş ve süsleme sanatında bir üslup veya bir tarz olmuştur.

Gazneli Türk Devleti'nde ve Hindistan'da yapılan Türk eserlerinde gelişmesini sürdüren rumi motifi, Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nun abidelerinde önemli süsleme unsuru haline gelmiştir.

1071'de Büyük Selçuklu Sultanı Alp Arslan komutasında kazanılan Malazgirt Zaferi ile Anadolu'ya ayak basan Türkler, kısa zamanda bu topraklarda hâkimiyet kurmuşlardır. Beraberlerinde getirdikleri çok zengin maddi manevi kültür değerlerini, karşılaştıkları köklü Türkler daima yeni gelişmelere açık olmaları yanında, şuurlu, milli bir yapıya da sahip olduklarından, Anadolu Türk Sanatı, Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklu sanatlarına uzanan köklerden beslenmiştir. Çeşitli mücadeleler içinde geçen ilk devirlerinde Anadolu Selçukluları, sanat faaliyeti gösterememiştir.

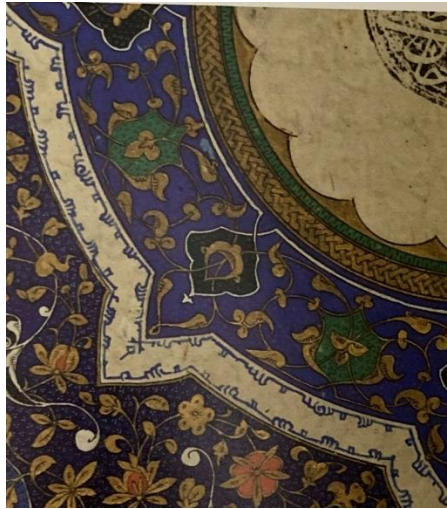
Daha sonra Danişmendliler (1092-1178) Sivas, Kasyeri, Malatya'da; Artuklular (1098-1234) Diyarbakır'da; Saltuklular (1092- 1202) Erzurum'da; Mengücekliler (1118-1252) Erzincan, Kemah, Divriği'de ilk Türk mimari eserlerini vermişlerdir. XIII. yüzyıldan itibaren Anadolu Selçuklu mimarisi devamlı gelişme göstermiştir. Mimarideki bu gelişme taş ve ahşap bezemelerde de göze çarpar. Gerek işçilikteki ustalık, gerekse desenlerdeki zenginlik, konumuz olan rumi motifi için de geçerlidir (Birol ve Derman, 2004, s.179). XIII. yüzyılda devamlı bir gelişme gösteren Anadolu Selçuki mimari tezyinatında rumi motifinin ehemmiyeti büyüktür. Selçuki Devrinin en güzel örneğini Konya Sahip Ata Camii (1258) taçkapısında görülmektedir. Selçukilerde mücessem tasviri tezyinatın yanı sıra hendesi ve rumi tarz altın çağını yaşamıştır. Osmanlılarda hendesi tezyinat nevine münhasır mekânlara çekilirken mücessem tasvirler ortadan kaybolmuş rumiler ise daha renkli, hareketli, kıvrak ve daha canlı bir form kazanarak klasikleşme yolunda büyük adımlar atmıştır.

Tezyinattaki ağırlığını hatayi grubu motiflerle paylaşmaya başlamıştır. Hatayilerle bazen birlikte bazen ayrı ayrı terkiplerde yanyana kullanılmıştır. Bu tarz tezyinat Erken Devir Osmanlılarının bir yeniliğidir (Doğanay, 1994, s.63). “Ancak Osmanlı döneminde ruminin vardığı mükemmellik, evvelki hiçbir devirle mukayese kabul etmez. Selçuklu ve Anadolu Beylikleri devirlerinin eserlerinde görülen rumiler, hayvan figürleriyle aralarındaki yakınlığı ortaya koymaktadır” (Birol ve Derman, 2004, s.179). “XV. ve XVI. yüzyıllarda rumi motifi tamamen özelliğine kavuşmuş dengeli, zenginleşmiş ve estetik açıdan kusursuz nitelikte görünüm kazanmıştır. Rumi motifinin hemen her eserde kullanıldığı görülmektedir” (Özcan, 1998, s.218).

3.3 Rumi Motifinin Çeşitleri

3.3.1 Yalın rumi

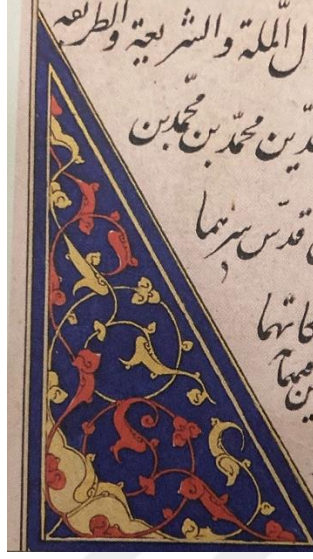
Ruminin en sade ve en yalın halidir. Uygur Türklerinde en erken örneklerini gördüğümüz rumi motifi VIII. ve IX. yüzyılda Bezeklik Fresklerinde bulunan bir göl ejderinin kanatlarında görülür. Burada görülen rumi motifi daha sonraki yüzyıllarda çok sık rastlayacağımız klasik rumi motifi ile aynıdır. Yalın rumi en çok kullanılan rumi çeşididir. Süleymaniye Kütüphanesi Turhan Valide Sultan 48/1a’da **(Resim 3.3.1.1)** olduğu gibi XV. yüzyıla ait Fatih Döneminde görülen yalın rumiler, Selçuklu dönemindeki rumi motifleri gibi iri çalışılmıştır. XVI. yüzyılda rumi motifi klasik şeklini almıştır.

Resim 3.3.1.1 : SK. Turhan Valide Sultan 48/ 1a.

Kaynak: A.R. Özcan (Ed.), 2015, s.314.

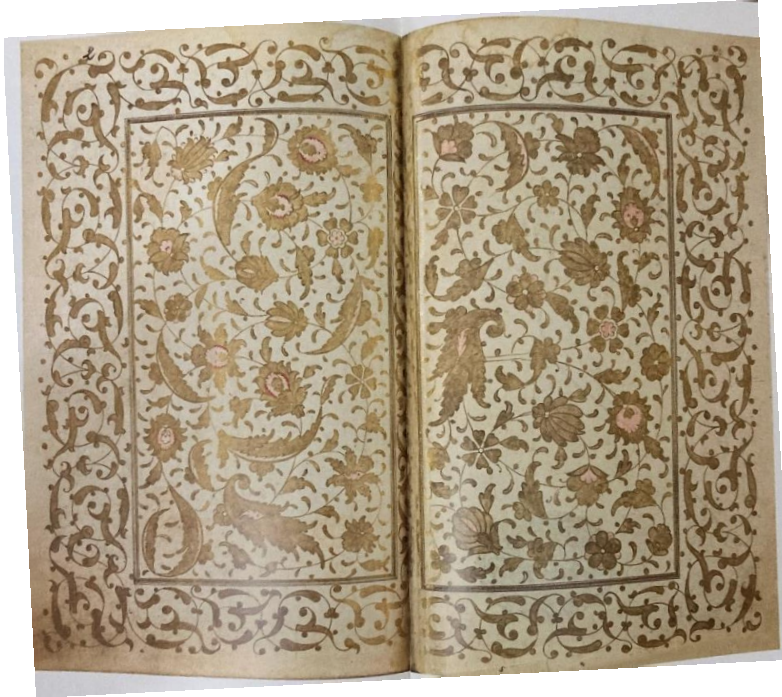
TİEM. T.2019’da (**Resim 3.3.1.2**) altın ve sülyen rengi yalın rumi görülür,

Resim 3.3.1.2 : TİEM T. 2019.

Kaynak: Üçer ve Üçer, 2018, s.41.

SK. Halet Efendi 174’de (**Resim 3.3.1.3**) ise sadece altın renginde yalın rumi motifi bulunmaktadır (Üçer, 2018, s.40).

Resim 3.3.1.3 : SK. Halet Efendi 174, 2a, 1b.

Resim 3.3.1.4 : SK. Halet Efendi 174, 2a, 1b, ayrıntı.

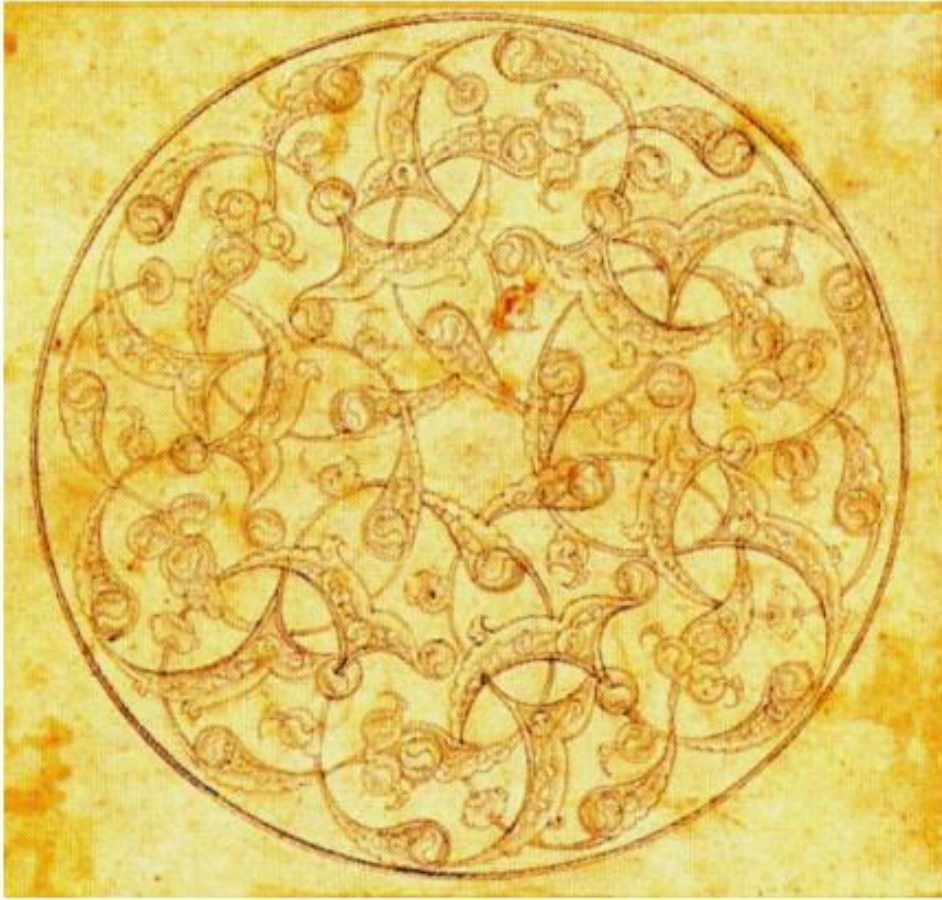

Resim 3.3.1.5 : TIEM 65_005.

Kaynak : Münevver Üçer arşivi.

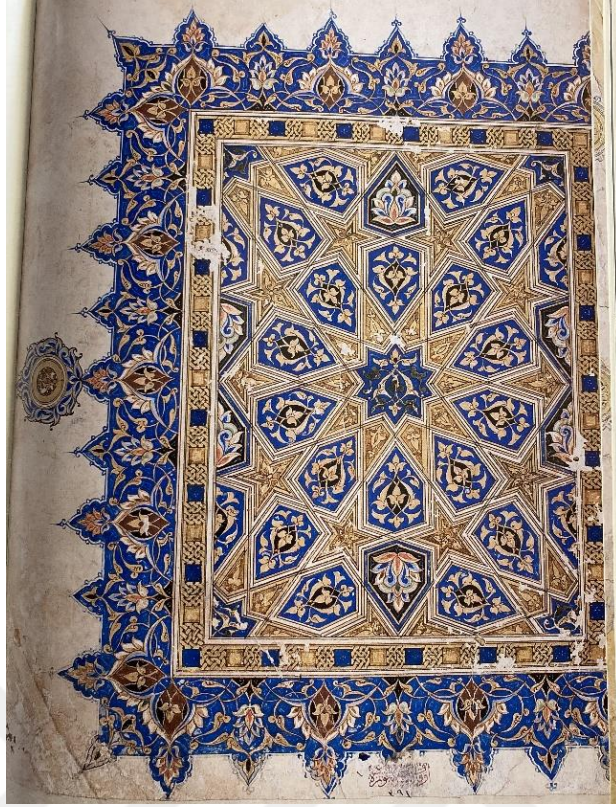
3.3.2 Münhanili rumi

Rumi çizgisinin içe doğru kıvrılarak veya rumi çizgisine paralel olarak giden tek yönde daralmalarla kavis kazanan çizgilerden oluşan rumi formuna münhanili rumi denir (**Resim 3.2.2.1, Resim 3.2.2.2**). Rumi formunun tamamını kaplayan, uca doğru daralarak devam eden münhanili rumi örnekleri kitap sanatlarından kalemiŐlerine, aŐŐap oymalarından taş iŐçiliėine kadar birçok yerde kullanılmıştır (Kılıç, 2021, s.90).

Resim 3.3.2.1 : TSMK 2153.

Kaynak : Kılıç, 2021, s.90.

Resim 3.3.2.2 : Kur'an-ı Kerim İlhanlı Dönemi H. 741/ M. 1340-41 levha tezhibi (s.1a), Kat. 55

Resim 3.3.2.3 : Kur'an-ı Kerim İlhanlı Dönemi H. 741/ M. 1340-41 levha tezhibi (s.1a), Kat. 55, ayrıntı.

Kaynak : A.R. Özcan (Ed.), (Foto: Mehmet Özcan), 2015.

3.3.3 Hurde rumi

İri bir rumi motifinin, küçük rumilerle hurdelenmesi veya bezenmesiyle ortaya çıkmıştır (**Resim 3.3.3.1**). “Bir şeyin küçüğü, ufağı, ufak parça, ufak ve kırıntıdan ibaret olan, pek ince ve küçük “ anlamında olan Farsça “Hurde” kelimesi, Türk tezyini sanatlarında küçük süsleme unsurlarına verilen genel isimdir” (Üçer, 2020, s.48). Rumi motifinin içlerinin belirli kurallar içerisinde daha küçük rumilerle bölünmesiyle meydana gelir. Pozitif ve negatif olarak ta yapılır. Tezhipte oldukça ince çalışmayı gerektiren bir tarzdır. Bu üslupta tepelik, ortabağ, kanatlı, sade gibi her türlü rumilerin içleri bölünebilmektedir. İç bünyede yer alan küçük rumilerin zeminleri genellikle ayrı renkte boyanarak desene görüntü açısından da farklı bir güzellik verir (Keskiner, 1923, s.40) (**Resim 3.3.3.2, Resim 3.3.3.3, Resim 3.3.3.4**). Günümüzde ise hurde rumi, bir rumi motifinin iç bünyesinde, kural dahilinde yapılan küçük rumi motiflerinden oluşan motifin genel adı olmuştur. Ölçü olarak biraz daha iri çizilen rumi motifi içine, yine rumi motifler yerleştirilerek hurde rumi motifi elde edilir (Üçer, 2020, s.48). Rumi motifi; tezhipten çiniye, kumaş desenlerinden kalem işine kadar tüm klasik sanatlarda kullanılmıştır (**Resim 3.3.3.5**). Klasik Dönem bezeme anlayışımızın özelliğinden olan bu motifin, geç dönem neoklasik uygulamalarında gölgeli üç boyut hissi verilmeye çalışılmış örnekleri vardır (Üçer, 2018, s.49). Buna en güzel örnek Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim’inde muhteşem hurde rumi koltuk detayları görülür (**Resim 3.3.3.6, Resim 3.3.3.7, Resim 3.3.3.8**).

Resim 3.3.3.1 : TiEM 65, M.Üçer Arşivi.

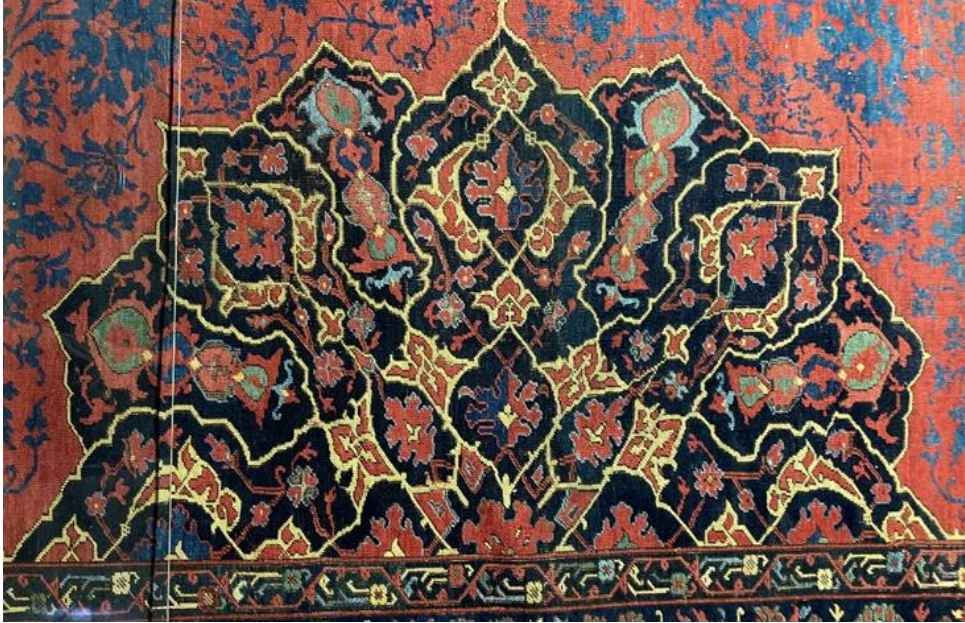
Resim 3.3.3.2 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim, XVI. yy.

Kaynak : Koç, 2015, s.172.

Resim 3.3.3.3 : Fatih Albümü, İ.Ü.K. F. 1423.

Kaynak : Üçer ve Üçer, 2020, s.24.

Resim 3.3.3.4 : TIEM 36 Halı deseni ayrıntı.

Fotoğraf : Dumlu, 2023.

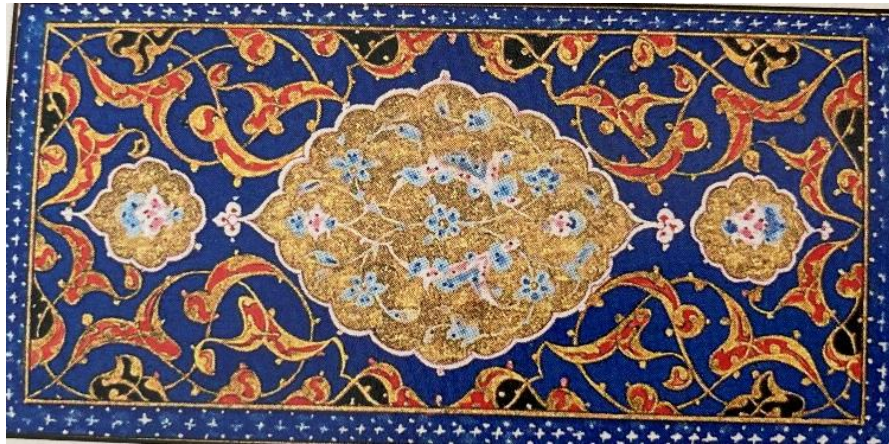
Resim 3.3.3.5 : XVI. yüzyıl, Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim koltuk tezhibi ayrıntısı.

Kaynak : Koç, 2015, s.171.

Resim 3.3.3.6 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim koltuk tezhibi ayrıntısı.

Kaynak : İrteş, 2021, s.87.

Resim 3.3.3.7 : Ahmet Karahisari Kur'an-ı Kerim tarafından yazılan koltuk tezhibi ayrıntısı.

Kaynak : İrteş, 2021, s.79.

Resim 3.3.3.8 : Ahmet Karahisari Kur'an-ı Kerim tarafından yazılan koltuk tezhibi ayrıntısı.

Kaynak : İrteş, 2021, s.211.

3.3.4 Dendanlı rumi (Dilimli rumi)

“Sade ruminin sınır çizgisi, dendanlı çizilerek süslenmiş” (Birol ve Derman, 2004, s.183), “dış anlamına gelen Farsça bir sözcüktür. Yapılan klasik desenlerin ince kısa yay şeklinde ve birbiri ardına gelen dış sınır çizgisine verilen isimdir. Eski yazıda ‘sin’ harfinin dişlerine de üç girinti nedeni ile dendan denmektedir” (Üçer, 2020, s.49). “Tezhip sanatında, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi’nde bulunan ve XVI. yüzyıla ait olup Karahisari tarafından yazılan Kur’an- ı Kerim’ de olduğu gibi birçok el yazması eserin kompozisyonlarında ve halıdan dendanlı ruminin örnekleri pek çoktur” (Üçer, 2018, s.52) (**Resim 3.3.4.1, Resim 3.3.4.5 , Resim 3.3.4.6**).

Resim 3.3.4.1 : TİEM T.497.

Kaynak : M. Üçer Arşivi.

TİEM 230- 008’ de (**Resim 3.3.4.2, Resim 3.3.4.3**) zemini altın olan içi negatif minik rumilerle hurdelenmiş dilimli rumi görülürken,

Resim 3.3.4.2 : TİEM 230-008

Resim 3.3.4.3 : TİEM 230-008

Yavuz Sultan Selim Türbesi’nin revak çini levhasında (**Resim 3.3.4.4**) sarı zeminli turkuaz renkli bahar dallarıyla bezenmiş dilimli rumi örnekleri bulunmaktadır.

Resim 3.3.4.4 : Yavuz Sultan Selim Türbesi.

Kaynak: İ.T.O. 2011, s.188 .

Resim 3.3.4.5 : Kılıç Ali Paşa Türbesi.

Kaynak: Üçer ve Üçer, 2018, s.51.

Resim 3.3.4.6 : TSMK H 750, Üçer arşivi.

3.3.5 Sarılma rumi (Piçide rumi)

“Piçide rumi” de denilen sarılma rumi, kendi içinde sarılma, bükülme anlamına gelen Farsça bir terimden gelmektedir. Piçide kelimesinin telaffuz zorluğu sebebiyle, dilimizde ve sanatımızda günümüz Türkçesinde “sarılma rumi” terimi kullanılır olmuştur. Rumi motifleri içinde göze en hoş gelen ve ihişamlı olanıdır (Üçer, 2020, s.48). “İsminden de anlaşıldığı gibi, üzerine sarılmış çıkmalarla süslü rumi motifidir. Sencide ve piçide rumiler bazı yayınlarda yanlış olarak aynı ruminin farklı isimleri gibi gösterilmiştir” (Birol ve Derman, 2004, s.183). “II. Bayezid döneminden itibaren tezhipte kullanıldığı görülmektedir” (Üçer, 2020, s.48). Tezhip, kalem işi, çini, cam, ahşap, mermer gibi Türk sanatlarının tüm klasik alanlarında kullanılan bu motif, desenlere ayrı bir güzellik katmıştır. En güzel örneği, Topkapı Sarayı’nda II. Murad tuğrasındaki desenlerde bulunan sarılma rumiler, hemen hemen tuğranın tüm yüzeyine egemen olup altınla işlenmiş ve tahrirlenmiştir. Sarılma rumiler Türk desenleri içinde ayrı bir önem ve estetiğe sahiptir (Üçer, 2018, ss.45, 48). Rumi motifinin üstüne diğer bir ruminin dolanmasıyla oluşturulan motifte, genelde iki renk altın veya aynı renk altının mat ve parlak olarak kullanıldığı görülür. Normal rumi motifinden daha ince ve uzun çizilen bu rumi motifinin üzerine belirli bir noktadan çıkan ve ince rumiye sarılan, genelde sınır çizgisi küçük, birbiri ardına sıralı dendanla çizilen motife sarılma rumi adı verilir. Sarılma hissi, tercihen kırmızı ve yeşil altın ya da mat ve parlak altın

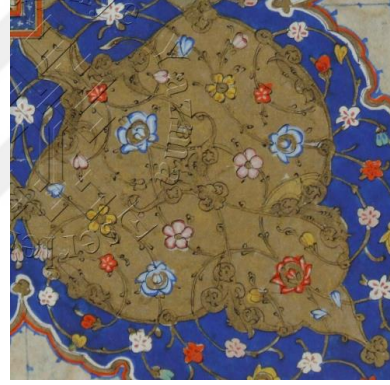
ile renklendirilerek verilir (Üçer, 2020, s.48) (**Resim 3.3.5.1, Resim 3.3.5.2, Resim 3.3.5.7**).

Resim 3.3.5.1 : TİEM 230-0008.

Resim 3.3.5.2 : TİEM 572-0004

Resim 3.3.5.3: S.K. Ayasofya 3972.

Resim 3.3.5.4 : TİEM 572-0004.

Resim 3.3.5.5 : Kanuni Sultan Süleyman Tuğrası, 1555-60, MMA.

Resim 3.3.5.6 : Ahmet Karahisari Kur'an-ı Kerim tarafından yazılan koltuk ayrıntısı.

Kaynak : İrteş, 2021, s.229.

Resim 3.3.5.7 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk ayrıntısı.

Kaynak : İrteş, 2021, s.250.

3.3.6 Yapraklı rumi

Rumi ve rumi kanadının üzerinde yerleşmiş, yaprak dişleri olan rumilere yapraklı rumi denir (**Resim 3.2.6.1**). Yapraklı rumi örnekleri, genelde sarımları rumilerde görülmektedir. Ana bünyesi de sarımları da yapraklardan oluşmaktadır. Yapraklı rumilerin en gelişmiş örnekleri XVI. yüzyılın ikinci yarısında görülmektedir (Kılıç, 2021, s.88).

Resim 3.3.6.1 : Mantıku't Tayr serlevha tezhibi ayrıntı.

Kaynak : Kılıç, 2021, s.88.

3.3.7 Bulutlu rumi

Rumi formuna sadık kalınarak bu formun üzerine yerleştirilen bulut helezonlarıyla oluşturulan rumilere bulutlu rumi denir (**Resim 3.3.7.1, Resim 3.3.7.2, Resim 3.3.7.3, Resim 3.3.7.4**). Halkar olarak daha çok karşılaştığımız bulutlu rumiler oldukça özgün bir forma sahiptir (Kılıç, 2021, s.89).

Resim 3.3.7.1 : TSMK EH 1641.

Kaynak : Kılıç, 2021, s.89.

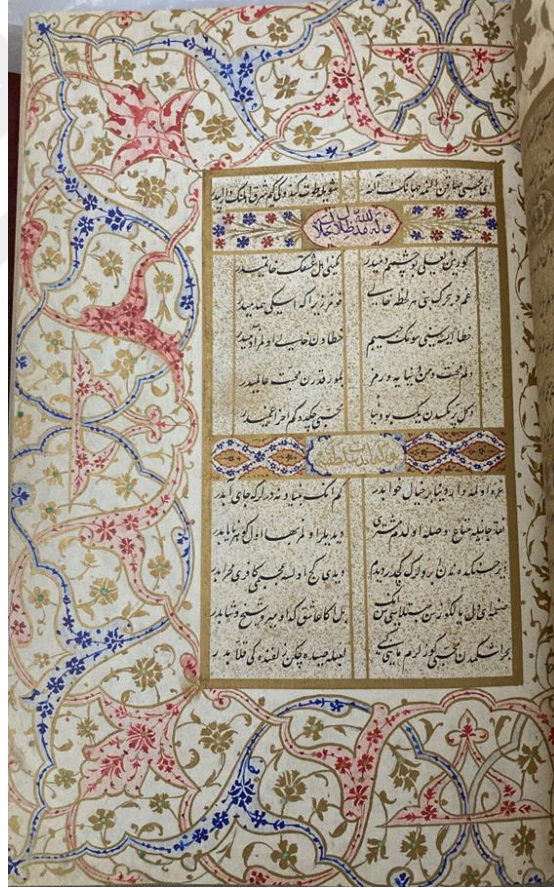
Resim 3.3.7.2 : TSMK EH 1641.

Kaynak : Kılıç, 2021, s.89.

3.3.8 Tezyini rumi /(İşlemeli rumi)

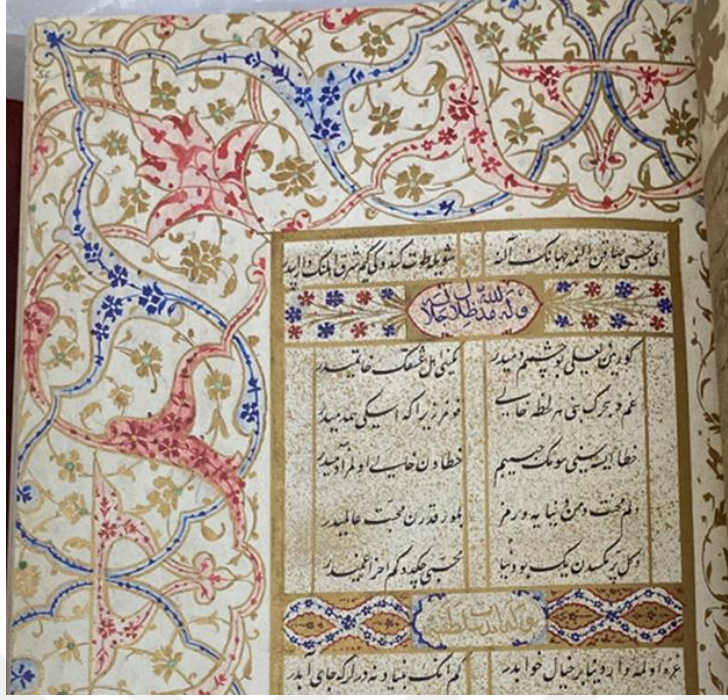
Rumi motifi başlıbaşına bir bezeme unsuruyken formunun içerisine ilave edilen detaylar bu motifi daha estetik ve cazip hale getirmiştir. Bu motif türü geleneksel sanatlarımızın tarihi gelişimi içerisinde ölçüsünden şekline kadar pek çok değişiklikler geçirmiştir. Tezyini rumi de rumi motifinin çeşitlerinden biridir (Üçer, 2018, s.52). “Kompozisyonlarda kullanılan ölçüsünden daha iri olarak çizilen rumi motif

içerisinde yerleştirilmiş bitkisel kökenli motiflerden oluşan bezemeye tezyini rumi denir’’ (Üçer, 2020, s.49). XVI. yüzyıl başından itibaren görülür. İrice bir ruminin içi, hatayi grubu motiflerle süslenmiştir. Tezyinata çok kullanılmış olan işlemeli ruminin ilk denemeleri, oğlu Kanuni Sultan Süleyman tarafından inşa olunan Yavuz Sultan Selim türbesindeki çinilerde görülür. En güzel örneklerini de Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler kısmındaki çinilerdedir. Şehzadebaşı İbrahim Paşa Türbesi kapısındaki taş işçilikle yapılmış oymalar, motif olarak da desen olarak da eşsizdir (Birol ve Derman, 2004, s.183). ‘‘XVI. yüzyıla ait Karamemi’nin İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, T.5467’de bulunan Muhibbi Divanı’nda ve Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, HS.5’teki, Ahmed Karahisari tarafından yazılan Kur’an-ı Kerim’inde bulunan tezyini rumi örnekleri de estetik açıdan önem arz eder’’ (Üçer, 2018, s.53), (Resim 3.3.8.1).

Resim 3.3.8.1 : Muhibbi Divanı, İ.Ü.K ve Dokümantasyon Dire Başkanlığı N.E.K, İÜK, 5467.

Kaynak : Atasoy, 2016, s.56.

Resim 3.3.8.2 : Muhibbi Divanı, N.E.K, İ.Ü.K. 5467, ayrıntı.

Kaynak : Atasoy, 2016, s.56.

Günümüz XXI. yüzyıl sanatkârının uygulamış olduğu 1/8 simetrik dairevi form içindeki tezyini rumi tasarımı güzel bir örnektir.

Resim 3.3.8.3 : Lale Güzellemesi, Tezhip: Münevver Üçer.

Resim 3.3.8.4: Döngü, Tezhip: Hüsna Kılıç.

Resim 3.3.8.5 : Lale ve Rumi, Tezhip: Betül Gündüz.

3.4 Rumi Motifinin Anatomik Yapısı

3.4.1 Yalın rumi

Hem rumi çeşitleri hem de rumi anatomik yapısı kısmında yer alan yalın rumi, motifin en temel ve en sade halidir. Sade diye isimlendirilen rumi motifi, son derece yalın çizgilerle ve detaysız çizilmektedir. Kuralların en net belli olduğu şekildir (Üçer, 2006, s.157). Yalın rumi, bu motifi öğrenecek kişilere ilk yaptırılan formdur. Yalın rumi formunun kurallarını benimseyen ve güzel çizen sanatkârlar diğer rumi çeşitlerini de kurallarına uygun şekilde çizer. Yalın ruminin üç tane çiziliş şekli vardır. Toplu, düz ve kanatlı formunda kullanılmaktadır. Bazı kompozisyonlarda yalın rumilerin iç kısımlarına tohum yapılmaktadır (Kılıç, 2021, s.79). Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim’inde bulunan koltuk tezhiplerinde çok güzel yalın rumilere rastlanmaktadır (**Resim 3.4.1.1, Resim 3.4.1.2, Resim 3.4.1.3**).

Resim 3.4.1.1 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk ayrıntısı.

Kaynak : İrteş, 2021, s.320.

Resim 3.4.1.2 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk ayrıntısı.

Kaynak : İrteş, 2021, s.260.

Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'nde yer alan koltuk tezhiplerinde yalın rumilerde zeminlerin canlı renklerle boyandığı ve iç bünyelerine gölgeleme yapıldığı görülür.

Resim 3.4.1.3 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk ayrıntısı.

Kaynak : Koç, 2021, s.171.

3.4.2 Sencide rumi

Simetrik gibi düşünülebilirse de geometrideki manada simetrik değildir. Ölçülü, iki taraflı çizilen rumi çeşidi anlamında Farsça bir terimdir. Bu kelime, geleneksel sanatlarımız içerisinde rumi motifinin kullanımında sırt sırta vermiş, simetrik olan rumi motif oluşumu için söylenir. Sencide rumi, dilimli rumi anlayışıdır (Üçer, 2006, s.157). Çini, kitap sanatları, kalem işi, kumaş gibi sanatımızın her alanında

kompozisyonlar içinde kullanılmıştır. Sade, yalın halinin yanı sıra son derece detaylı çalışmalarına da rastlanır (Üçer, 2018, s.56) (**Resim 3.4.3.1, Resim 3.4.3.2, Resim 3.4.3.9).**

Resim 3.4.2.1 : TİEM T 511.

Resim 3.4.2.2 : TİEM 497, M. Üçer arşivi.

Resim 3.4.2.3 : S.K. İsmihan Sultan 337_004, detay.

Resim 3.4.2.4 : TİEM 1986_2a.

Resim 3.4.2.5 : TİEM 6_006.

Resim 3.4.2.6 : TİEM 46_004 .

Resim 3.4.2.7 : TİEM 65_005.

Resim 3.4.2.8 : TS Hırka-i Saadet Dairesi çini.

Resim 3.4.2.9 : Kumaş detayı.

Kaynak : Üçer ve Üçer, 2018, s.56.

Resim 3.4.2.10 : TSM, Kanuni Sultan Süleyman Tuğrası, Milli Saraylar koleksiyonu.

Fotoğraf : Dumlu, 2023.

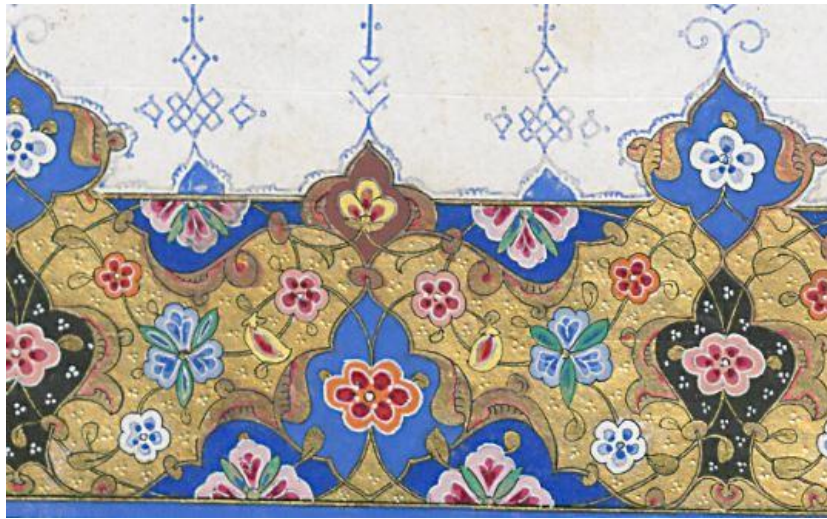
3.4.3 Kanatlı rumi (Ayırma rumi)

Motifin temeli, Orta Asya Uygur sanatında 8. ve 9. yüzyıla kadar tarihlenmektedir. Ejderin kanadında yer alan bu motif, hayvansal kökenli olup iyi ile kötünün mücadelesi

sahnesiyle, olağanüstü mitolojik ve güçlü hayvanların boğuşma ve savaş hallerinin sanata yansımış şekli olarak da değerlendirilir. Selçuklular Devrine kadar değişik uygulamalarda yalın olarak kullanılan bu motif, Selçuklularda gelişmiş ve yeni yorumları da yapılmıştır. Aynı merkezden çıkan iki yalın rumiden oluşan kanatlı rumi, genelden kompozisyonlarda kapalı formları oluşturmak için kullanılmış ve rumi kompozisyonların hemen hemen hepsinde vazgeçilmez bir motif olmuştur (Üçer, 2018, s.57) (**Resim 3.3.3.1, Resim 3.3.3.2**).

Resim 3.4.3.1 : TİEM 448_006.

Resim 3.4.3.2 : TİEM 448_006, ayrıntı.

Süslemede hazırlanan desen, bir çeşni kazanması, cazibesinin artması için paftalara ayrılır. Bu renk ayrımı, iplik bulut, rumi gibi uzayabilen motiflerle yapılır. Bu motifler kullanılmazsa, desen yamalı bohça gibi güzelleşeceği yerde sakil bir görünüşe sahip olur. Bu amaçla kullanılan rumi motiflerine ayırma rumi denilmektedir. Sencide, sarılma, dendanlı ve hurdelenmiş rumi gibi bütün rumiler ayırma rumi olarak kullanılır ve dendanlı ayırma rumi, işlemeli ayırma rumi gibi adlandırılır (Üçer, 2018, s.57) (Resim 3.3.3.3, Resim 3.3.3.4).

Resim 3.4.3.3 : TiEM 314_004.

Resim 3.4.3.4 : Muhibbi Divanı, İ.Ü.K ve Dokümantasyon Dire Başkanlığı N.E.K, İÜK,5467, ayrıntı.

Kaynak : Atasoy, 2016, s.203.

3.5 Rumi Kompozisyonunu Oluşturan Unsurlar

3.5.1 Tepelik

Desen içinde tepe noktalarına konulan, helezonlarda başlangıç teşkil eden ve simetrik bir şekil gösteren rumi motifidir. Çeşitli yayınlarda hatalı olarak rumi tepelik motifi, palmet ismiyle verilmektedir. Bazen hatayi yerine, bazen rumi tepelik yerine kullanılan bu kelimenin Türk tezhip san'atında yeri yoktur (Birol ve Derman, 2004, s.183). Anatomik yapısı rumi ile aynı olan tepelik formu, dairesel bir merkezden çıkan küçük rumiler ve yayların belirli formlarda kullanılması ile oluşan bir motiftir. Kapalı formların birleşme ve bitim noktasında kullanıldığı gibi, dandanların bitiş noktasında ve tığ motiflerinin çıkış noktası olarak da kullanılır. Zaman içinde gelişen bu form, kapalı formlar içinde rumi motif dallarının birleşme yerlerine konulmak suretiyle, iki dalın üst üste gelmesinden oluşacak görüntü ve kesişim bozuklarını kapama görevini üstlenmiştir. Ayırma rumiler bitiş noktalarına konulan bu formdan, kapalı formdaki rumi yönünde iki rumi dalı çıkarmak da mümkündür (**Resim 3.5.1.1, Resim 3.5.1.2,...Resim 3.5.1.6**). Tepelik; tezhipten kalem işine, çiniden halıya, sedef kaplanmış eserlerden ahşap oyma eserlere, kumaştan cilt sanatına kadar tüm bezemelerde kullanılan bir motif olmuştur (Üçer ve Üçer, 2018, s.6, s.60) (**Resim 3.5.1.7**).

Resim 3.5.1.1 : TIEM 16_004.

Resim 3.5.1.2 : TIEM 16_360.

Kaynak : Üçer arşivi.

Resim 3.5.1.3 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk tezhibi ayrıntı.

.Kaynak : İrteş, 2021, s.83.

Resim 3.5.1.4 : TİEM 572_004.

Resim 3.5.1.5 : TİEM, T. 511, ayrıntı.

Resim 3.5.1.6 : TİEM 6_006.

Resim 3.5.1.7 : TİEM 7_004, Üçer arşivi.

3.5.2 Ortabağ

Helezonların başlama ve birleşme noktalarında yer alır. Desen içinde bağlayıcı bir motif olup üç helezon çıkışı verdiği için vazifesi önemlidir'' (Birol ve Derman, 2004, s.183). Çiçek kompozisyonlarda penç motifi gibi ortabağ da rumi dalların rahat dağılımını sağlayan, giriş çıkış yapabilen veya bir başlangıç gibi kullanılabilen bir motiftir. Gazneliler zamanından itibaren kullanılan bu motif, rumi kompozisyonların kilidi gibidir. En yalın ortabağ hilal şeklinde olup klasik dönemde bu hilal şekli detaylı

bir hal almıştır. Ortabağ, yapılan rumi kompozisyon çeşidine göre biçim değiştirmiştir. Örneğin sarılma rumilerde sarılma ortabağlar, hurde rumilerde de hurdeli ortabağlar kompozisyona uygun olarak kullanılmıştır. Bitkisel kökenli motifler dediğimiz hatayi tarzı motiflerde, pencin görevini hayvansal kökenli dediğimiz rumi motifinde ortabağ üstlenmiştir. Fatih Döneminde iri olarak yapılan ortabağlar, XVI. yüzyılda en olgun halini almıştır. Ortabağ motifi, Karamemi tarafından yapılan Muhibbi Divanı'ndaki tezhip ve halkarlarda, Topkapı Sarayı'nda bulunan Karahisari' nin yazmış olduğu Kur'an- ı Kerim' in tezhiplerinde, Rüstem Paşa Camii, Topkapı Sarayı III. Murad Hol Taşlığı, Üsküdar Atik Valide Camii çinilerinde, Kadırga Sokullu Camii ve Şehzadebaşı Camii mermer minberlerinde olduğu gibi sanatın tüm mihenk taşlarında kullanılmıştır (Üçer, 2018, s.57) (**Resim 3.5.2.1, .. , Resim 3.5.2.4**).

Resim 3.5.2.1 : TİEM 6_005, Üçer Arşivi.

Resim 3.5.2.2 : TİEM 7_004, Üçer Arşivi.

Resim 3.5.2.3: TİEM 16_360 ayrıntı.

Resim 3.5.2.4 : TİEM 16_360 ayrıntı.

Kompozisyon içindeki rumi dalların simetrik dağılımlarını, dal ayrımlarını sağlayan ara motiftir. Aynı zamanda rumi dalların çıkış noktasını da oluşturur. İki rumi motifinin, ortası boş şekilde, simetrik birleşmiş halidir. Ruminin kuralları kesindir ve uyulmadığı zaman hata olarak kabul edilir. (**Resim 3.5.2.5, , Resim 3.5.2.7**).

Resim 3.5.2.5 : TİEM 65_005, ayrıntı.

Resim 3.5.2.6 : TİEM 2051_006.

Resim 3.5.2.7 : TİEM 65_005.

4 TEZYİNİ RUMİ ÖRNEKLERİ

Tez konusu olan yazma eserlerdeki tezyini rumilerin incelenmesi ile ilişkili olarak bu bölümde de seçili müze ve kütüphanelerdeki yazma eserler, hususi özel yazma koleksiyonlar ile Ahmet Karahisari Mushaf’ larındaki tezyini rumi eserlerle ilgili kısaca bilgi verilerek görsellerle bölüm desteklenip tamamlanmıştır.

4.1 Müze ve Kütüphanelerde bulunan seçili yazma eserlerdeki tezyini rumi örnekleri

Cambridge University Digital Library

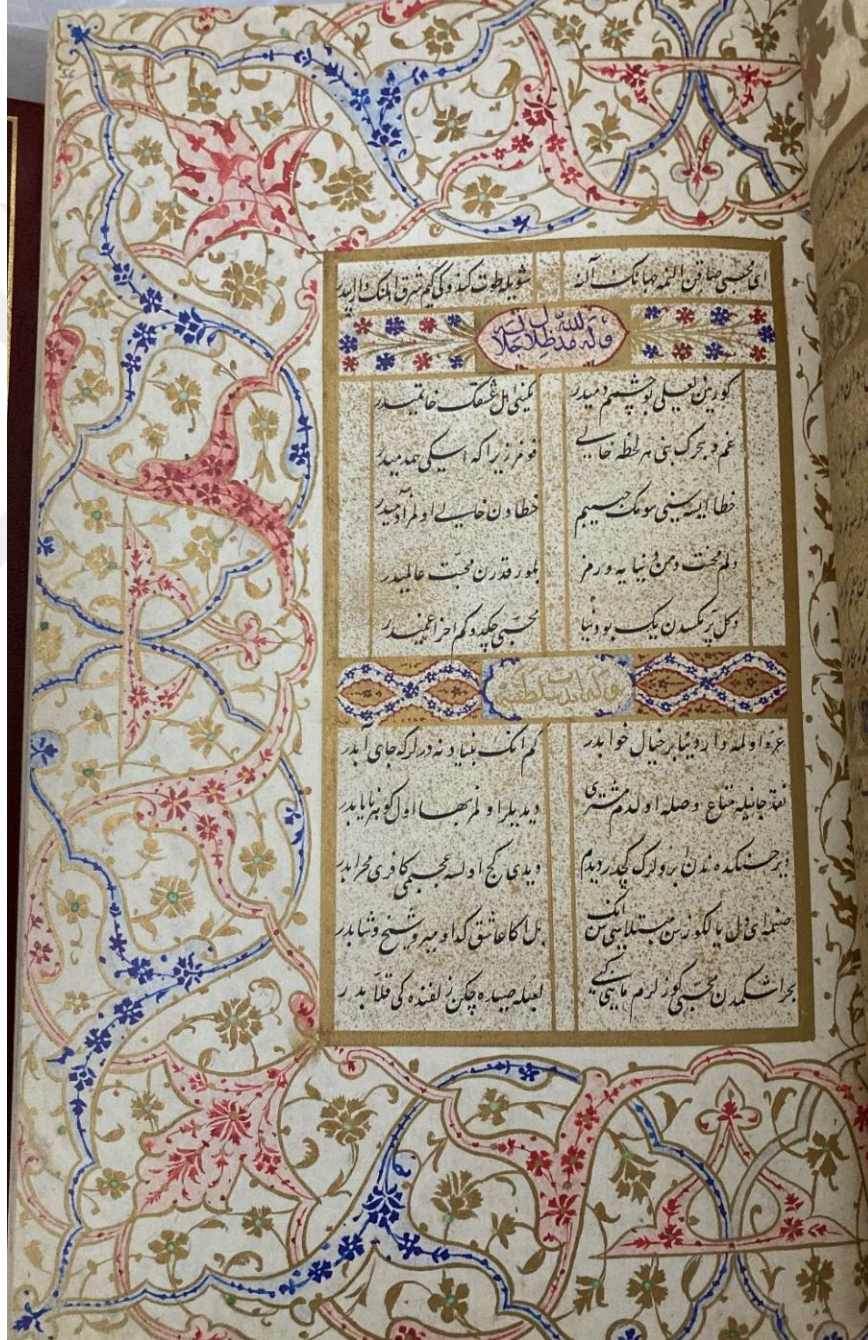

Resim 4.1.1 : Ajâib al-Mahlûqât, XVI. y.y. Fasilbaşı tezhip detay, CUDL.

H. 974 / MS 1566 tarihli, MS Nn. 3.74 envanter nolu din dışı yazma eser Cambridge University Dijital Kütüphanesi’ nde yer almaktadır. Eser ölçüleri 35 x 23cm. olup 244 varaktır. Hattat Zakariyya’al- Qazwini tarafından yazılan yazma eserde tezyini rumiyi 133r ve 184v sayfalarında fasılbaşı tezhibinde görmekteyiz. Kompozisyon dikdörtgen formda olup ¼ simetrik olarak tasarlanmıştır. Fasilbaşı tezhibinin zemini altın üzerinde hatâyî gurubu motiflerinden oluşan dendanlı tezyini rumi kompozisyonu bulunmaktadır. Rumilerin zemininde ise kobalt mavisi ve siyah kullanılırken etraflarına sülyen renkle ince hat çizilerek siyah mürekkeple konturlenmiştir. Dendanlı tezyini rumi motiflerinin içlerinde kullanılan bitkisel motifler penç, gonca, hatâyî ve

yapraklardan oluşmaktadır. Beyaz, sarı, kırmızı ve mavinin yanısıra yaprak ve saplarına altın uygulandığı görülür. Ayrıca çiçekler kırmızı renkle gölgelenmiştir.

İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi, 5467, Muhibbi Divanı

Resim 4.1.2 : Muhibbi Divanı, İ.Ü.K ve Dokümantasyon Dire Başkanlığı N.E.K, İÜK 5467.

Kaynak : Atasoy, 2016, s.56.

Başnakkaş Kara Memi'nin tezhiplerini yaptığı, İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesi'nde din dışı yazma eser olarak yer alan 5467 envanter numaralı 1566 tarihli Divan-ı Muhibbi nüshasında Kanuni Sultan Süleyman'ın şiirlerinin yer aldığı büyük bir baş yapıt 359 varaktan oluşmaktadır.

Karamemi' nin tezhiptediği bu örnekte tezyini rumiler dikdörtgen formdaki 56. tezhipli sayfanın dış pervazında yer almaktadır. Başlangıç noktası tepelik motifiyle köşeden başlayan kompozisyon Karamemi'nin diğer eserlerine nazaran sade gösterişsiz olmasının yanısıra kendine has üslûpla yapmış olduğu çalışmalarından yalnızca biridir. Tezyini rumi yalın rumi olarak yapılmıştır. Rumilerin içi negatif hatayı guruplarından oluşmaktadır. Penç ve hatai motiflerinin bulunduğu rumiler yalın rumi, kanatlı rumi, tepelik ve ortabağlar iki iplik üzerinde bulunmaktadır. Krem rengi kâğıt üzerine paftalanan yingyang formundaki rumilerin zemin renkleri açık pembe ve açık mavi olup negatif motifler zemin renginin koyusu ile hatai gurubu negatif motifler renklendirilmiştir.

Resim 4.1.3 : Serlevha tezhibi, İ.Ü. N.E.K. A. 6564.

Kaynak : Derman, Aralık 2010, ss.304,305.

İstanbul Üniv. Nadir Eserler Kütüphanesi'nde bulunan A. 6564 nolu yazma eserin yazılış tarihi 1232/1817 tarihleri arasında olup ebatları 29,5 x 18,5cm' dir. Hat çeşidi nesih, rika' olan yazma eserde aharlı kâğıt üzerine mürekkep, altın ve tezhip boyları kullanılan Mushaf 305 varaktan meydana gelmektedir. Eserin hattatı Hâfız Mehmed Şakir, müzehhibi ise Feyzullah Efendidir. Serlevha için hiçbir Mushaf'ta rastlanmayan bir uygulama burada görülmektedir. Hattat serlevhayı Mushaf'ında iki kere tekrarlamış; ilkinde Fatiha suresini yazıp etrafını serlevhanın yarımı olarak tezhip ettirmiş, Bakara suresi ayetlerinin etrafını ise kıraat notlarını yazabilecek nisbette bezenmiştir. İkinci olarak tekrarlanan serlevha ise, ilk uygulamanın tam tersi yapılarak, bu defa Bakara suresi ayetlerinin etrafı alışılmış tarzda tezhiplenmiş;

Fatiha'nın etrafında da kıraatle ilgili notlara yer verilmiştir. Devrine göre başarılı ve işçiliği temiz olan serlevha bezemesinde Fatiha'nın altına Mekke; Bakara'nın altına Medine minyatürünün konulması, eşine ender rastlanan ve pek yapılmayan bir uygulamadır (Derman, 2010, s.305).

Resim 4.1.4 : Serlevha tezhibi, İ.Ü. N.E.K. A. 6564.

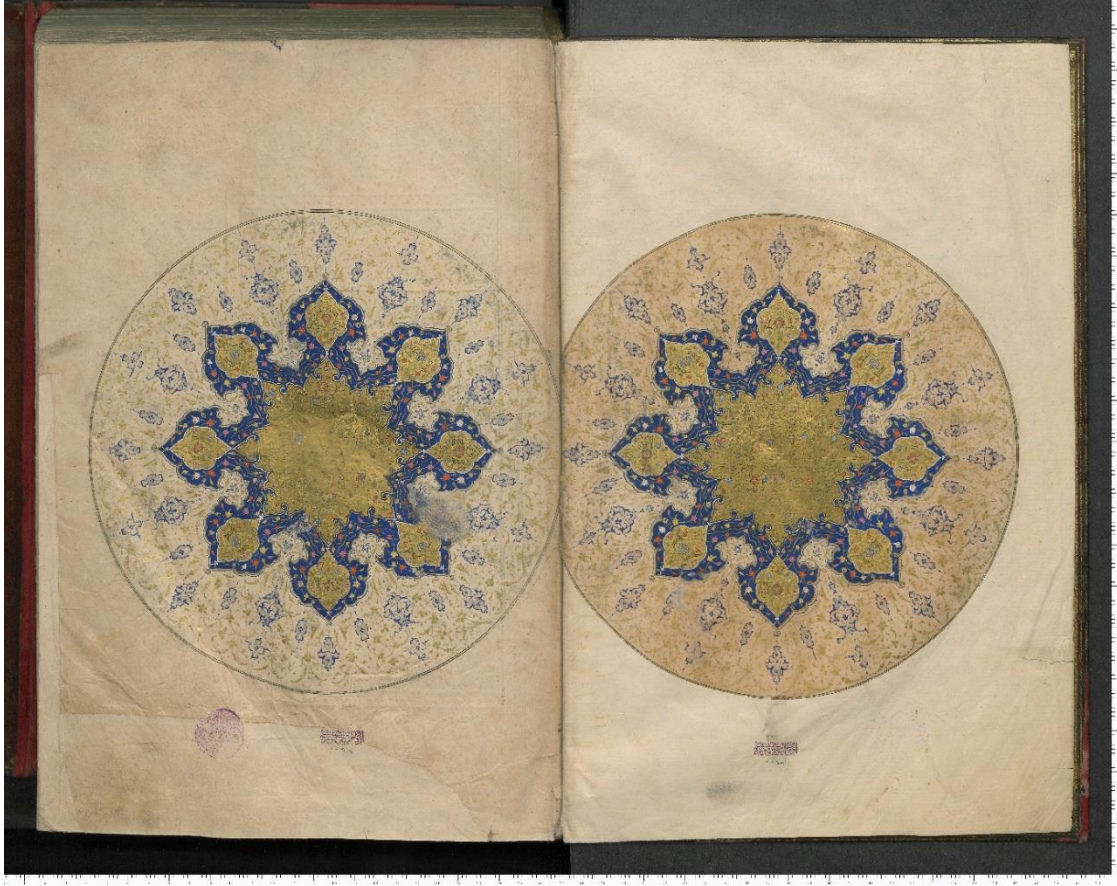
Kaynak : Derman, Aralık 2010, s306.

Mushaf'ın dışpervazında uygulanan tezyini rumi motifi iki iplik uygulanarak yapılmıştır. Tepelikten başlangıç yapılan kompozisyonda rumi zeminlerine lacivert ve siyah renk uygulanmış siyah zeminli olanına beyaz renk, lacivert zeminli olanına kırmızı renk hat çizildikten sonra siyah renk ile tahrirleri çekilmiştir. İçinde hatâyî gurubu motiflerinin olduğu tezyini rumi, ruminin çeşidi dendanlı rumi ile yapılmıştır. Kullanılan hatâyî motifi çiçekleri penç, gonca ve yapraklardır. Çiçek renkleri sadece sarı olup kırmızı ile ton girilmiştir. Dışpervaz zemini sıvama sarı altın yapılarak boş alanlara iğne perdah uygulanmıştır.

Resim 4.1.5 : TiEM 306 Serlevha surebaşı tezhibi.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan 306 envanter nolu yazma eserde Bakara Suresinin bulunduğu karşılıklı birbirine bakan serlevha sayfasının surebaşı tezhibinde tezyini ruminin kullanıldığı görmekteyiz. $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan surebaşı tezhibinde zemin laciverttir. Rumi zemininin altın kullanıldığı tezyini rumi içinde hatâyî grubu motifi çiçekler kullanılmıştır. Çiçek renkleri sülyen, beyaz, mavi ve sarıdır. Rumi çevresi siyah renk ile tahrirlenmiştir. Surebaşı desen kompozisyonunun, taç tezhibinde de 6 kez pafta tekrarı yaparak uygulandığı görülür. Burada kullanılan hatâyî grubu motif çiçekleri ve renkleri sure başı tezhibindeki ile aynı kullanılmıştır.

Resim 4.1.6 : TİEM 386, Zahriye tezhibi.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kütüphanesi'nde yer alan 386 envanter nolu yazma eser 998/1590 tarihli, 409 varak sayılı, 38.2cm x 25.2cm ebatlarındadır. Zahriye 1/8 simetrik ve dairevi formunda tasarlanmıştır. Eserde titizlik hakimdir. Zemininin lacivert olduğu tezyini rumiler kapalı formdan oluşmaktadır. Hatâyî grubu motifleri ile bezenmiştir. Çiçek renkleri pembe, sülyen, sarı, beyaz olup, kendi renginin bir ton koyusuyla gölgelendirilmiştir. Çiçek sapları ve yaprakları altın boyanmıştır.

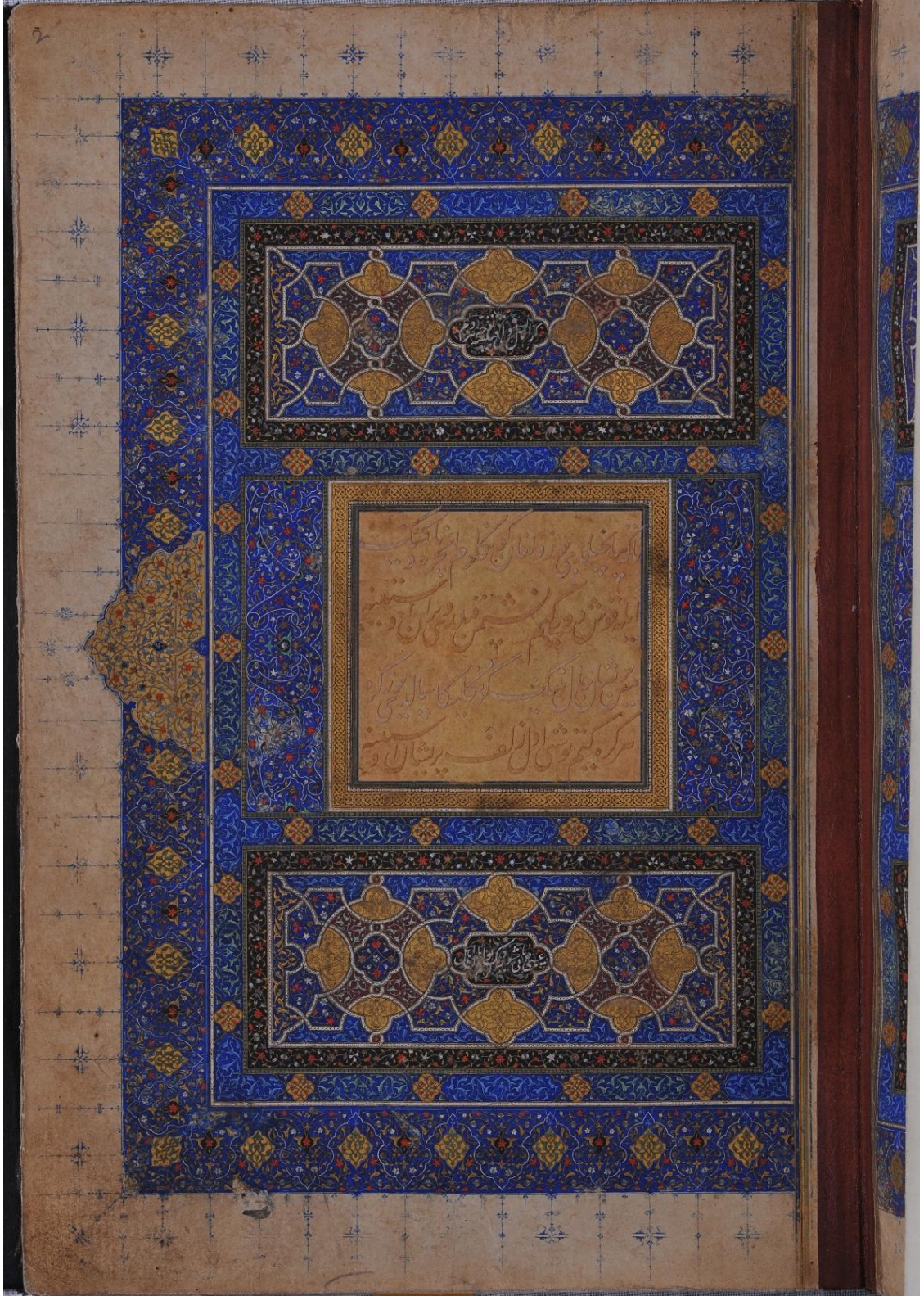

Resim 4.1.7 : TiEM 488, (1b-2a, 163b- 164a), Cat. 93, Serlevha tezhibi.

Kaynak: 1400. yılında Kur'an-ı Kerim, 2010, ss.353, 354.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan 488 envanter nolu serlevha tezhibi 19. yüzyıl başında, Hindistan Keşmir' de yapılmıştır. Krem rengi kâğıt kullanılan yazma eserin ebatları 23.5cm x 15.5cm olup 366 varaktır. Miklepli lake cildi dönemine aittir (Unustası (Ed.), 2010, s.354). Uygulanan tezyini rumi motifleri serlevha tezhibinin dış pervazında görülür. Tanımının aksine oldukça ince formda çizilen tezyini rumi motifi, hatâyî motiflerinin olduğu zer-en-der tekniğinin uygulandığı zemin üzerine yapılmıştır. Lacivert zeminli içinde hatâyî motiflerinin bulunduğu tezyini rumi başlangıç merkezini köşeden almıştır. Aynı helezon üzerinde yalın ve kanatlı rumiler tepeliğe bağlanırlar. Çiçek motifleri gonca ve yapraklardan oluşur. Çiçek rengi olarak da altın kullanılmıştır. Dış bordürün kısa ve uzun kenarlarında bulunan taç tezhibinde de içi lacivert zeminli, altınla boyanmış hatâyî çiçeklerinin bulunduğu kapalı form olarak tezyin edilmiş tezyini rumiler vardır.

Türk ve İslam Eserleri Müzesi, nr. 1926, Hüseyin Baykara Divanı

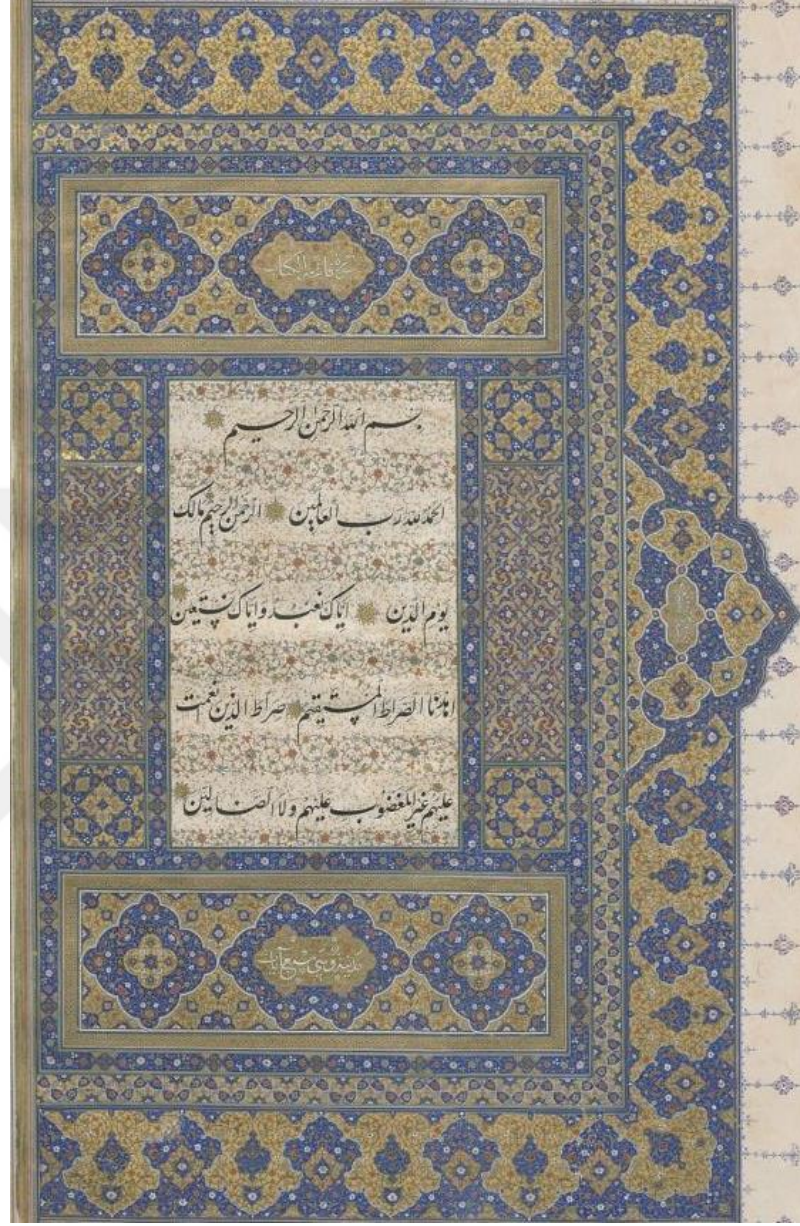

Resim 4.1.8 : TİEM nr. 1926, 1b-2a, serlevha tezhibi.

Kaynak : Münevver Üçer arşivi.

Hüseyin Baykara' nın 1490 civarında Herat'ta, Çağatay Türkçesiyle yazdığı şiirlerinin toplandığı bugün TIEM, 1926 envanter numarada kayıtlı ‘‘Hüseyin Baykara Divanı’’ dönemin tezhibinin mükemmel bir örneğidir. Eser Hüseyin Baykara'nın otuz sekiz şiirini kapsar ve talik hatla kaat'ı olarak yazılmıştır. 24.0x17.0cm ebadındadır. Eserin 1b- 2a serlevha sayfasının sayfa düzeni HS.4, 1b-2a serlevha sayfası gibidir. Hüseyin Baykara Divanı sayfa tasarımı muhteşem işçiliğinin yanı sıra yoğun ancak ahenkli tasarımı, renk kullanımındaki olağan üstü başarısı ile devrin ihtişamını gösteren ve Timurlu Devri Herat üslubunun ulaştığı muhteşem seviyeyi gözler önüne seren bir şaheserdir (Özcan, 2009, s.297).

Tezyini ruminin karşılıklı birbirine bakan serlevha sayfanın koltuk tezhiplerinde tasarlanmış olduğu görülür. Zeminde kobalt mavi hakimdir. İki paftadan oluşan üç iplik rumi tasarımı kompozisyon başlangıç merkezi tepeliktir. Rumiler dendanlı rumi (dilimli rumi) şeklinde çizilmiştir. Tezyini rumilerin tahrirleri beyazdır. Hatâyî grubu ve rumi motiflerinin kullanıldığı tezyini rumide yalın rumi renkleri yeşil ve mavi kullanılırken, çiçek renkleri beyaz, kiremit rengi ve sarıdır. Çiçek sapları ve yaprakları ise altın olarak kullanılmaktadır.

Resim 4.1.9 : TSMK. H.S. 25, vr. 1b Serlevha tezhibi.

Kaynak : Münevver Üçer Arşivi.

XVI. yy. Safevi Dönemine ait olan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazinesi 25 envanter nolu yazma eser dönemin en iyi müzehhipleri tarafından yirmi yılda tamamlanmıştır. Mushaf'ın karşılıklı iki sayfasından oluşan serlevha, çift varakta 52cm x 37cm ölçüsüne sahip olup, tek varakta da 34.4cm x 21.2cm boyutlarında iç kısmı 6.5cm diğer üç tarafı 4.5cm zengin cetvel ile sınırlandırılmıştır (Şişman, 2021, s.37).

Resim 4.1.10 : TSMK. H.S. 25, vr. 1b, Koltuk ayrıntı.

Muhteşem Mushaf örneğine sahip bu yazma eserin serlevhanın koltuk bölümünde tezyini rumi kompozisyona rastlanmaktadır. Koltuk tezhibi dikdörtgen formda olup 1/8 simetrik ve 1/2 ters simetrik olarak tasarlanmıştır. Koltuk dört paftadan oluşur. Koltuk tezhibinin zemini iki renk altın üzerinde hatâyî grubu motiflerinden oluşan tezyini rumi kompozisyonu bulunmaktadır. Rumilerin zemininde ise lacivert hakim olup, kapalı formla birlikte ortabağın etraflarına beyaz, tepelik ve buradan çıkan kanatlı rumiler ise sülyen renkle ince hat çizilip sonrasında da siyah renk ile tahrir çekilmiştir. Tezyini rumi motiflerinin içlerinde kullanılan bitkisel motifler penç, gonca, hatâyî ve yapraklardan oluşmaktadır. Beyaz, sarı, kiremit rengi, pembe, mavi ve yeşil rengin yanısıra yaprak ve saplarına altın uygulandığı görülür. Ayrıca çiçekler kendi renk tonlarının bir ton koyusuyla gölgelenmiştir. İnce ve zarif işçiliğe sahip serlevha koltuk sayfası boşluk doluluk desen dengesi ile muazzam bir baş yapıttır.

TSMK. H.S. 25, vr. 110b

Resim 4.1.11 : TSMK. H.S. 25, vr. 110b, surebaşı tezhibi.

Kur'an-ı Kerim'in 9. suresi Tevbe suresinin tezhip başlığı olarak tasarlanmıştır. 12cm x 50cm ebatlarındadır. Zemini altın olarak yapılan surebaşı tezhibindeki tezyini rumiler dört farklı zemin rengiyle boyanmıştır. Desen $\frac{1}{4}$ simetrik olarak düzenlenmiştir. Sülyen renkle ince hat çizilen lacivert ve küf yeşili zeminli rumiler, beyaz renkle ince hat çizilen siyah zeminli rumiler ile mavi renk ince hatla çevrelenen bordo zeminli rumiler bulunmaktadır. Tezyini rumi içinde bulunan hatâyî grubu motifler penç, hatâyî, gonca ve yaprak renkleri beyaz, sarı ve sülyen olup yaprak ve saplar altındır.

TSMK. H.S. 25, vr. 304b

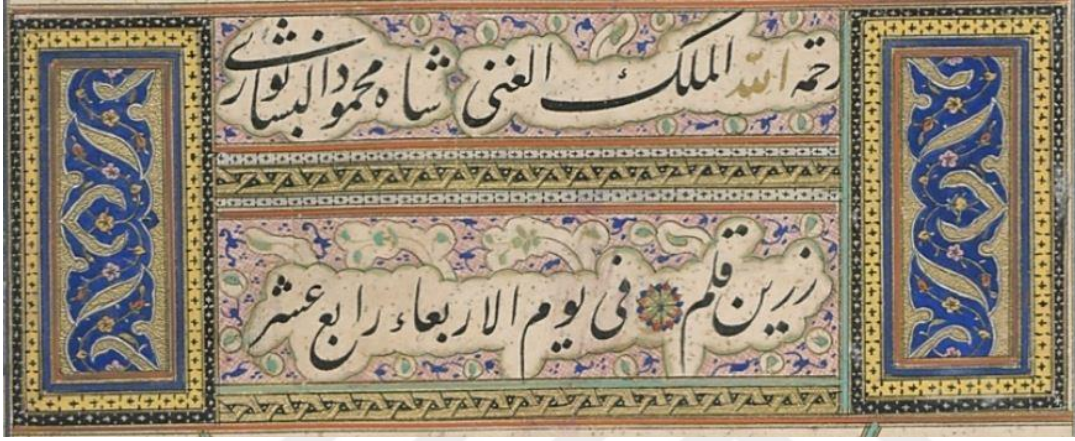

Resim 4.1.12 : TSMK. H.S. 25, vr. 304b, surebaşı tezhibi.

Kur'an-ı Kerim'in 52. suresi olan Tur suresinin başlık tezhibi 11.9cm x 5cm ebatlarında yapılmıştır. $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan tezhip altın zeminli olup rumiler lacivert ve siyah renkle boyanmıştır. Lacivert zeminli rumiler sülyenle ince hat çizilip

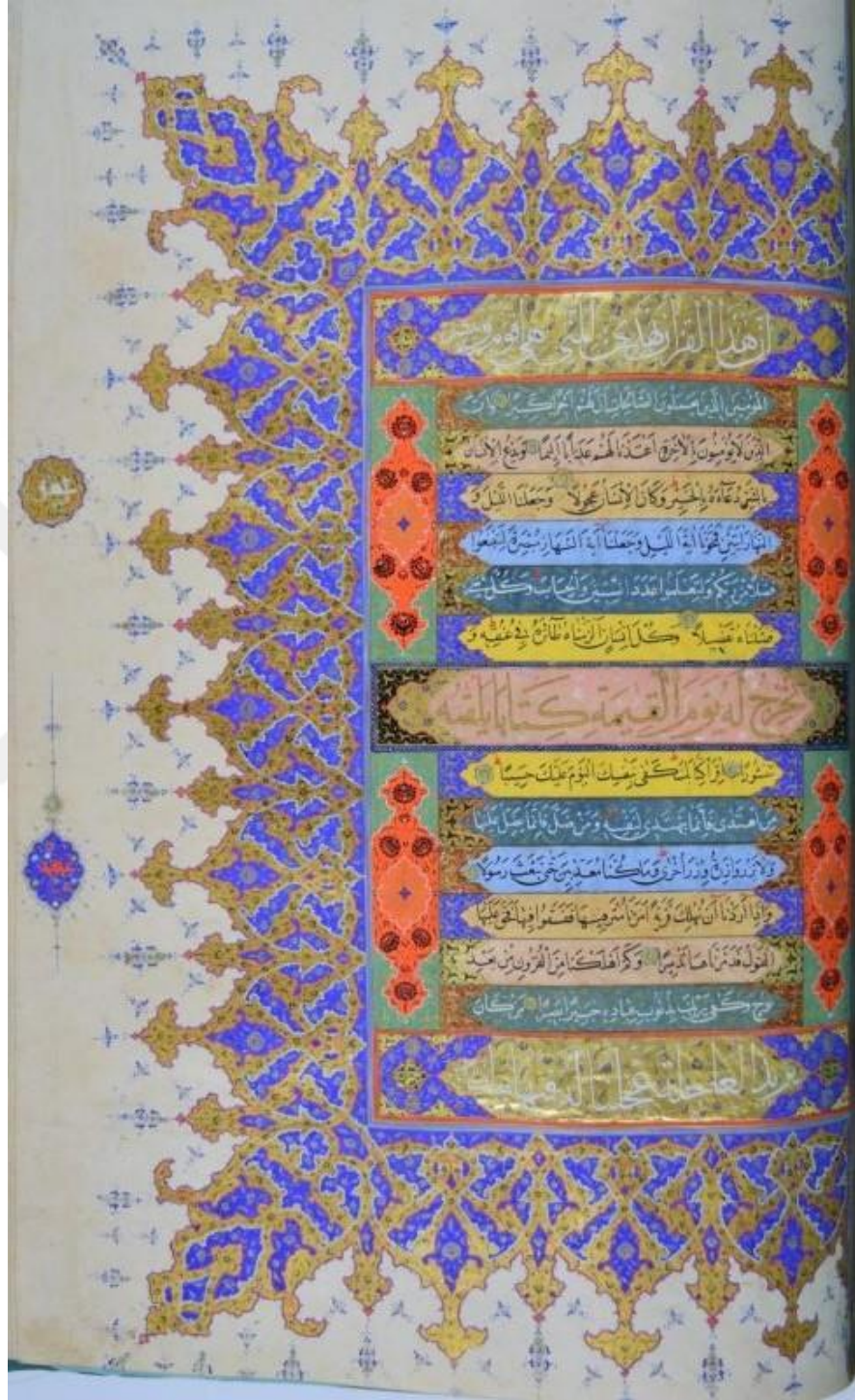
siyah renk ile tahrirlenirken, siyah zeminli rumiler ise beyazla ince hat çizilerek siyah renkle tahrir çekilmiştir. Hatâyî grubu motiflerden oluşan tezyini rumi motifleri penç, hatâyî, gonca ve yapraklardır. Çiçek renkleri ise beyaz, sülyen, pembe, sarı ve somon olarak boyanmıştır.

TSMK. H.S. 25 vr. 361b

Resim 4.1.13 : TSMK. H.S. 25 vr. 361b.

Kur'an-ı Kerim' de Nas suresinden sonra yer alan, hattatın duasının, imzasının (ketebe) da içinde bulunduğu metnin, yazılma tarihi ve nerede yazıldığıнын belirtildiği bölüme ferağ kaydı denilmektedir (Şişman, 2021, s.28). Yazma eserlerde bitiş bölümü diye tanımlanan hatime sayfasında iki tane dikey dikdörtgen formunda koltuk tezhibi tezyinatı bulunmaktadır. Altın zeminli koltuk tezhibinde zemini lacivert olan tezyini rumiler kullanılmıştır. ½ simetrik olarak tasarlanan hatime sayfasındaki koltuk tezhibi iki paftadan oluşmaktadır. Tezyini rumi içindeki hatâyîler pembe, sarı, sülyen renkte boyanıp kendi renginin bir ton koyusu ile gölgelendirilmiştir. Çiçek yaprakları ve sapları altın olarak boyanmıştır. Kompozisyon tepelik ve sırsırta ters düz olarak gelen kanatlı rumilerden oluşmaktadır. Rumilerin çevresi beyaz renkle ince hat çizilerek siyah renkle tahrir çekilmiş.

Resim 4.1.14 : TSMK. EH.67, 114a.

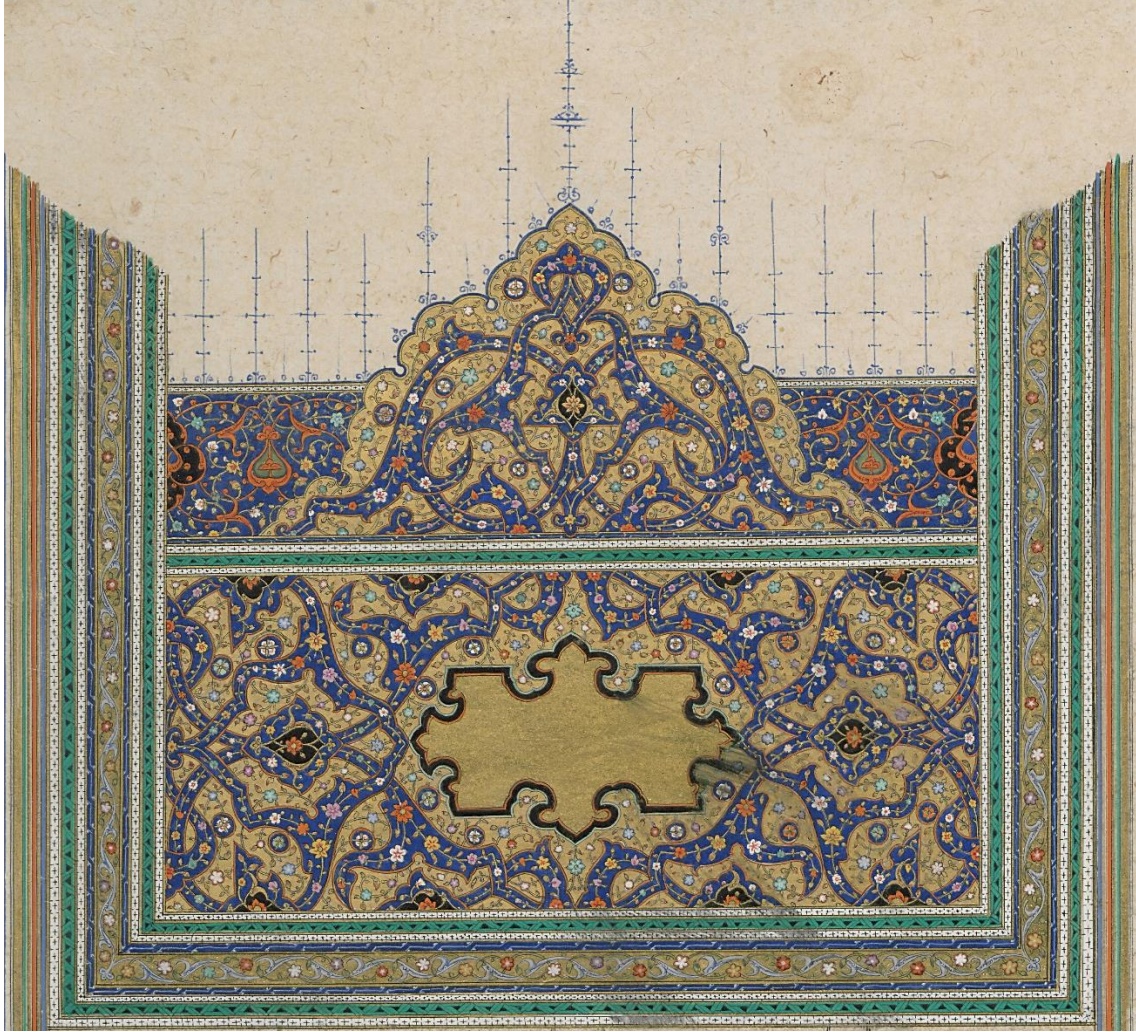
Resim 4.1.15 : TSMK. EH.67, 161a.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Ehli Hıref 67 envanter nolu yazma eser H.969-70, M.1561-62 yılları arasında Şiraz'da hazırlanmıştır. Adına başka yerde rastlanamayan Hattat Celaledin Abdülaziz tarafından yazılmış olan Mushaf'ı müzehhip Muhammed Haydar tezhiplenmiştir. 40x60x8cm. ebatlarında olan yazma eser 249 varaktır. Müzelerimizde bulunan en erken tarihli eserdir. XVI. döneme ait mushaf dönemin güzel örneklerindendir. Eseri incelediğimizde Müzehhip Muhammed

Haydar'ın uygulamalarında görülen Şiraz'a özgü tasarımları çok renkli zemin ve çiçek motifleri genellikle pembe-mavi, altın-pembe-mavi, sarı-pembe-mavi çalışılmıştır. Tezyini ruminin tezyin edildiği alan Mushaf'ın 114a ve 161a sayfalarında olup tezhipli alanın dış pervazlarında dikdörtgen formda yer almaktadır. Zemin rengi canlı lacivert olan dış pervazın tezyini rumi zeminleri sıvama parlak altındır. 114a sayfasında tezyini ruminin içi negatif tekniğiyle siyah renkte hatâyî grubu motifleri yerleştirilirken 161a sayfasında ise tezyini rumi içi siyah renkteki ince dallar üzerinde canlı renkler kullanılarak hatâyî grubu çiçekleriyle bezenmiştir. Dendanlı olarak çizilen tezyini rumiler her iki sayfada da kısa kenarda 6 kez pafta simetrik tekrar ederken, uzun kenarda 10 kez pafta simetrik tekrar etmektedir.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, 1483

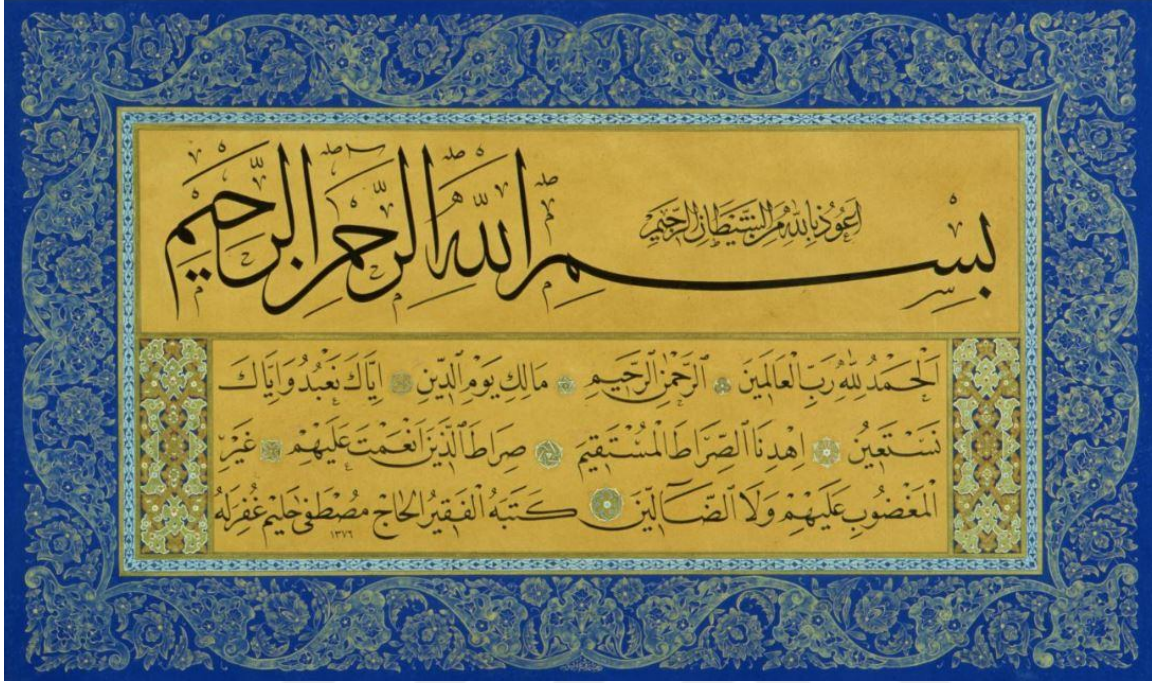

Resim 4.1.16 : TSMK 1483-203.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi 1483 envanter numaralı eser tezhibinde bölüm başı ve taç bölümü bulunmaktadır. Estetik özelliği yüksek, temiz ve zarif tasarım olan bölüm başı tezhibi $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmış rumi zeminleri lacivert olup, zeminde altın kullanılmıştır. Kompozisyonda kanatlı rumi, ortabağ ve tepelik bulunmaktadır. İçinde hatai gurubu motiflerinin olduğu penç, hatâyî, gonca, kalp ve yapraklar vardır. Tezyini rumi içindeki çiçek renkleri beyaz, sarı, turkuaz, lila ve sülyendir. Tepeliklerin içinde bulunan kapalı formun içi de siyah renktedir. Aynı helezon üzerinde olan tezyini rumi kâğıdın orta katlama yerinde bulunan tepelikten çıkan iplik $\frac{1}{2}$ simetrik olarak kısa

kenara bitişik olan ortabağ ve uzun kenara bitişik olan tepeliğe bağlanarak çıkan iplik üzerindeki kanatlı rumi kapalı form meydana getirir. Kesişim yerinde bulunan tepelikten çıkan kanatlı rumi uzun kenara $\frac{1}{2}$ olarak çizilen ortabağa bağlanır. Sanatçı rumilere dıştan bitişik minik dairelerin içine dört yapraklı sülyen, turkuaz ve beyaz renkte penç çizilmiştir. Rumilerin çevresi sülyen rengiyle hat çizilerek siyah renkle tahrir çekilmiştir. Orta ve kenara $\frac{1}{2}$ bitişik tepeliklerin içinde kapalı form olarak yalın rumiler kullanılmıştır. Görkemli dendanlı taç tezhibinde de lacivert zeminli rumi motifleri sarı altın zemin üzerine yerleştirilmiştir. Orta tepelikten çıkan iplik daire çizerek kapalı form oluşturarak orta bağa bağlanır. Tepelikten çıkan iplik üzerindeki kanatlı rumi de uzun kenara bağlanır. Tezyini rumideki çiçek motifleri ve onların renkleri aynıdır.

Resim 4.1.17 : Celi Sülüs- Celi nesih kıt'a, Hat: Mustafa Halim (Özyazıcı), Tezhip: Rikkat Kunt, 1376/1956, TSMK- GY. 1536, Fatiha suresi levhası tezhibi.

Kaynak : Derman, 2013, s.116.

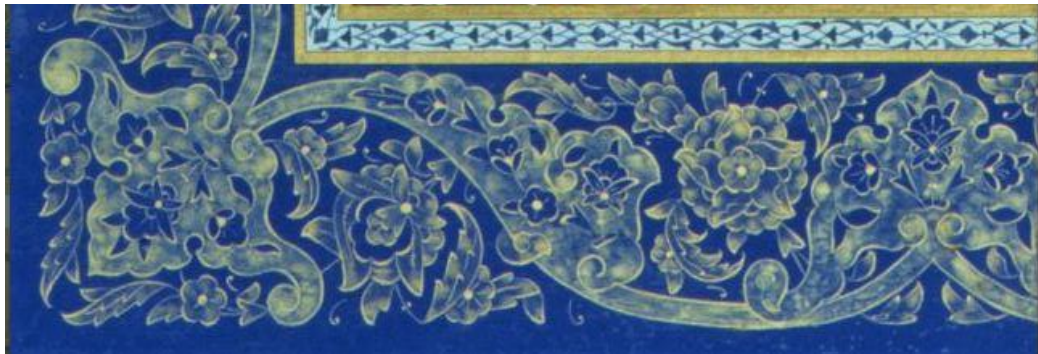
Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yer alan GY.1536 envanter numaralı Halim Özyazıcı'nın celi sülüs- celi nesih hattıyla kıt'a biçimli Fatiha süresinin bulunduğu levhadanın dış pervaz ve koltuk tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Yirminci yüzyılda Rikkat Kunt tarafından yapılan en güzel eserlerden biridir.

Resim 4.1.18 : Sülûs-nesih kıt'a, Hat: Mustafa Halim (Özyazıcı), Tezhip: Rikkat Kunt, 1376/1956, TSMK- GY. 1536, koltuk tezhibi ayrıntısı.

Kaynak : Derman, 2013, s.117.

Levhanın koltuk tezhibinde de tezyini rumi kullanılmıştır. 1/4 simetrikten oluşan tezyinat dış pervaz kadar zarif, güzel ve incedir. Lacivert zeminli levha üzerinedeki tezyini rumi motiflerinin zemini kırmızı ve yeşil altın kullanılmıştır. Gonca, hatâyî ve pençten oluşan hatâyî gurubu çiçekleri mavi, pembe, mor, sarı ve bordo renklerle 3 kat degrade tekniği kullanılarak boyanmıştır. Dendanlı yalın rumi ve tepeliklerin bulunduğu tasarım kapalı formlardan oluşmaktadır. Saç örgüsü şeklindeki kompozisyonun kırmızı altın zeminli olanı sülyen rengiyle, yeşil altın zemin olanı ise beyaz renkle tahrirlenmiştir.

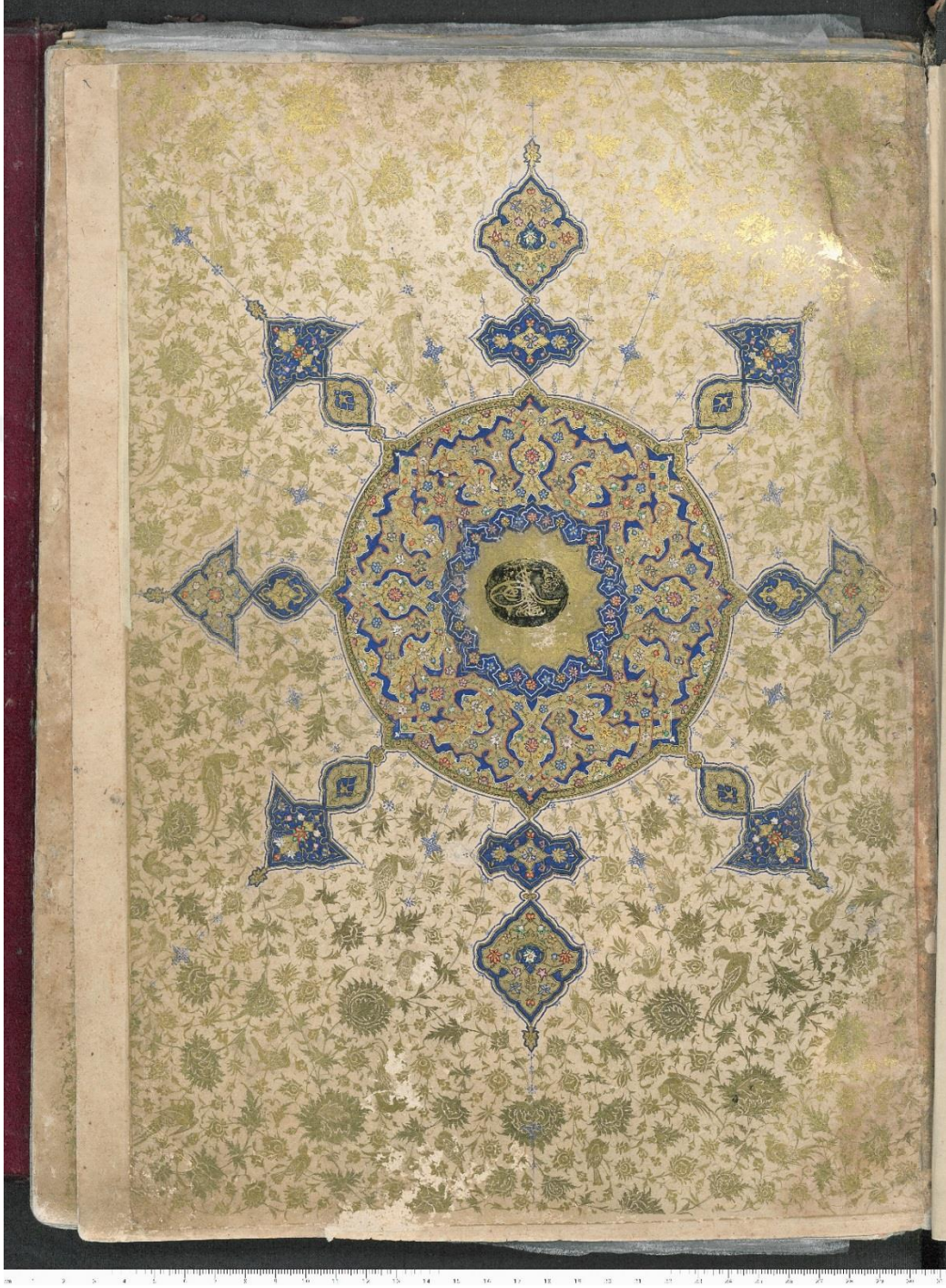
Resim 4.1.19 : Sülûs-nesih kıt'a, hat: Mustafa Halim (Özyazıcı), tezhip: Rikkat Kunt, 1376/1956, TSMK- GY. 1536, dış pervaz bezeme ayrıntı.

Kaynak : Derman, 2013, s.116.

Lacivert zeminli levha kompozisyonunun dış pervazında halkâr tekniğinin kullanıldığı tezyini rumi ve hatâyî grubu motifleri görülür. Tezyini rumilerin zemini sulu altınla

gölge verilip koyu altınla tahrirlenen bezeme uslubudur. Tezyini rumi içindeki hatâyî grubu motifler penç, hatâyî, gonca ve yapraklar zemin rengi olan lacivert olarak bırakılmıştır. Uzun kenarın merkezinde bulunan tepelik başlangıç noktası olarak alınmış ve S yaparak köşedeki tepeliğe bağlanmıştır. Tek iplik üzerindeki tezyini rumiler, uzun kenarda 3 kez pafta tekrarı yaparken kısa kenar ise 1 tane parta yapmıştır.

Resim 4.1.20 : Zahriye tezhibi, Murakkaa. 1630 civarı Baburi. TSMK. H.2137,1a.

Kaynak : Münevver Üçer arşivi.

Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde yayınlanmamış iki Kur'an nüshasının tezhiplerinde Kaçar Dönemi tezhip sanatının karakteristik özellikleri görülmektedir. Kur'an nüshalarından biri olan Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan

Hazine 2137 envanter numaralı mushaftır. Feth Ali Şah'ın oğlu Şehzade Abbas tarafından 1296/1878-79 yılında Ravza-i Mutahhara'ya vakfedilmiştir (Tanındı, 2015, s.273). Mushaf'ın zahriye sayfasında yuvarlak şemse formunun içinde iri rumiler diye tanımlanan tezyini rumi çeşidiyle tezyinatlanmıştır. Krem rengi kâğıt üzerine yapılan tasarımın zemini klasik renk lacivert olup tezyini rumilerin zeminine dolgu mat ve parlak olmak üzere iki renkte sarı altın kullanılmıştır. Mat altın zeminli rumilerin çevresi sülyen renkle ince hat çizilip siyah renk ile tahrirlenirken, parlak altın zeminli rumiler ise beyaz renkle ince hat çizilip siyah renk ile tahrir yapılmıştır. Çiçek sapları ve yaprakları altın olup siyah renk ile tahrir çekilmiştir. Daha sonra iğne perdah yardımıyla rumi zeminlerine üç nokta yapılmıştır. 1/8 simetrik olarak paftalara ayrılan kompozisyon şemse kenarlarına bitişik olarak çizilmiştir. Tepelikten çıkan kanatlı rumi kapalı form yaparken diğer tepelikten çıkan iplik üzerindeki rumi daire yaparak kapalı form oluşturur. Yaklaşık 1630 yıllarında Baburi dönemine ait olan bu yazma eser dönemin coşkulu tasarımları arasında yer almaktadır. Tezyini rumi motiflerinin içinde penç, hatâyî, gonca bulunmaktadır. Çiçek renkleri oldukça canlı olup yeryer beyaz ve yeryer kendi renkleriyle damla formunda gölgelendirilmişlerdir.

Topkapı Sarayı Müzesi, 2. Abdulhamid Han' ın Tuğrası

Resim 4.1.21 : TSM. Sultan 2. Abdulhamid Han' ın Tuğrası.

Fotoğraf : DUMLU, 2023.

Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 2. Abdülhamid Han Tuğrası dönemin en muhteşem örneklerindendir.

Resim 4.1.22 : TSM. Sultan 2. Abdulhamid Han' ın Tuğra ayrıntısı.

Tezyini rumi, elif dediğimiz tuğun yukarıya uzanmış olan mızrak şeklindeki üç paralel çizgilerin arasında bulunan küçük bir alana tasarlanmıştır. Altın zemin üzerine tasarlanan tezyini rumilerin zemini siyah olup sülyen renkle tahrirlenmiştir. İçindeki pennç çiçekleri mavi ve pembe renktedir. Çiçeklerde kendi renklerinin koyusuyla degrade tekniği kullanılmıştır.

Topkapı Sarayı Müzesi, Sultan 3.Selim Tuğrası

Resim 4.1.23 : Müsenna Tuğra, TSM. Sultan 3. Selim Tuğrası.

Fotoğraf : DUMLU, 2023.

Levha ve kitâbelerde kullanılan, aynalı yazı olarak da bilinen müsennâ yazı çeşidi aynı yazının karşılıklı olarak çift yazılışdır. Topkapı Sarayı Müzesi'nde bulunan 3. Selim müsennâ tuğrası tezyini rumiye güzel bir örnektir. Tezyini rumi tuğranın dış beyze bölümünde ve levhanın dört köşesinde köşebent olarak yer almaktadır.

Resim 4.1.24 : TSM. Sultan 3. Selim Tuğra ayrıntısı.

Kapalı formlardan oluşan siyah ve mavi zemin renklere sahip olan teyzini rumiler altın zemin üzerine tasarlanmıştır. Tezyini rumi içindeki penç çiçekleri beyaz olup çiçek sapları ve yaprakları altındır.

Resim 4.1.25 : TSM. Sultan 3. Selim tuğra ayrıntısı.

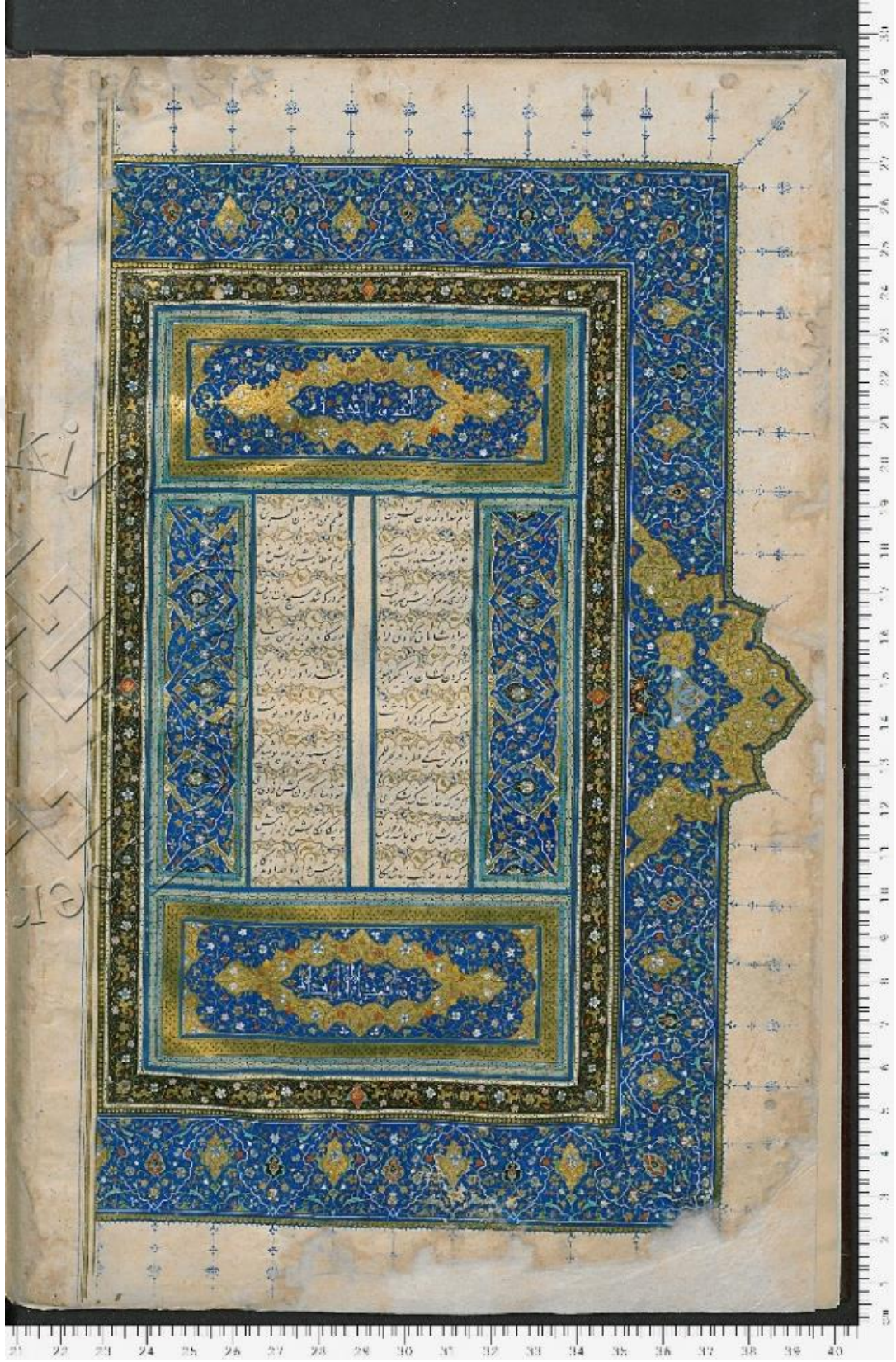
Siyah zeminli tezyini rumilerin içindeki penç çiçekleri beyaz yaprak ve sapları altın renktedir.

Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya 1589

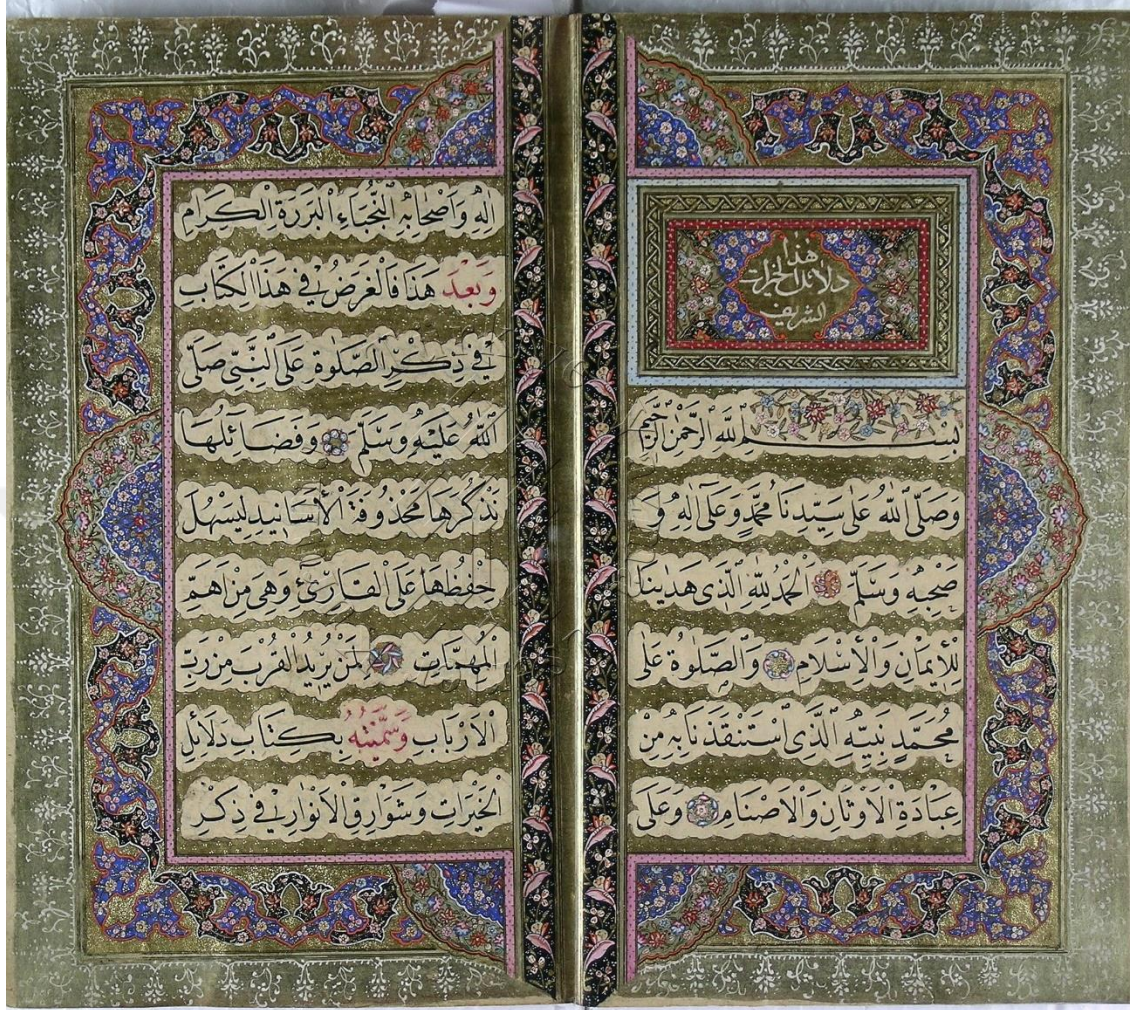
Resim 4.1.26 : S.K. Ayasofya1589 sayfa tezhibi.

Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Ayasofya 1589 envanter numaralı yazma eserin taç tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Kompozisyon ortabağ, tepelik, yalın rumi, kanatlı rumiden oluşmaktadır. Merkezde büyük bir ortabağ ve ona bağlı olarak tepelik motifi vardır. Ortabağdan çıkan kanatlı rumi merkezde dikine kapalı form oluşturur. Diğer taraftan desenin yatay kısmına $\frac{1}{2}$ i bitişik olarak çizilen kapalı form, onu takip eden iplik üzerinde yalın rumi ve aynı helezon üzerinde daire çizerek kanatlı ruminin bir kolu merkezde bulunan ortabağın alt hizasından cetvele bitişir, diğer kolu ise bir önceki kapalı formun göbeğindeki tepeliğe bağlanarak kapalı form oluşturduğu görülmektedir. Sıvama altın üzerine çizilen tezyini rumilerin zemini lacivert olup bütün rumilerin çevresi ince beyaz boya ile hat çizilip sonrada siyah renk ile tahrir çekilmiştir. Hatâyî grubundan oluşan çiçek motifleri penç, gonca, hatâyî ve yapraklardır. Çiçek renkleri ise sülyen, sarı ve kahverengidir.

Resim 4.1.27 : S.K. Ayasofya 3807 sayfa tezhibi.

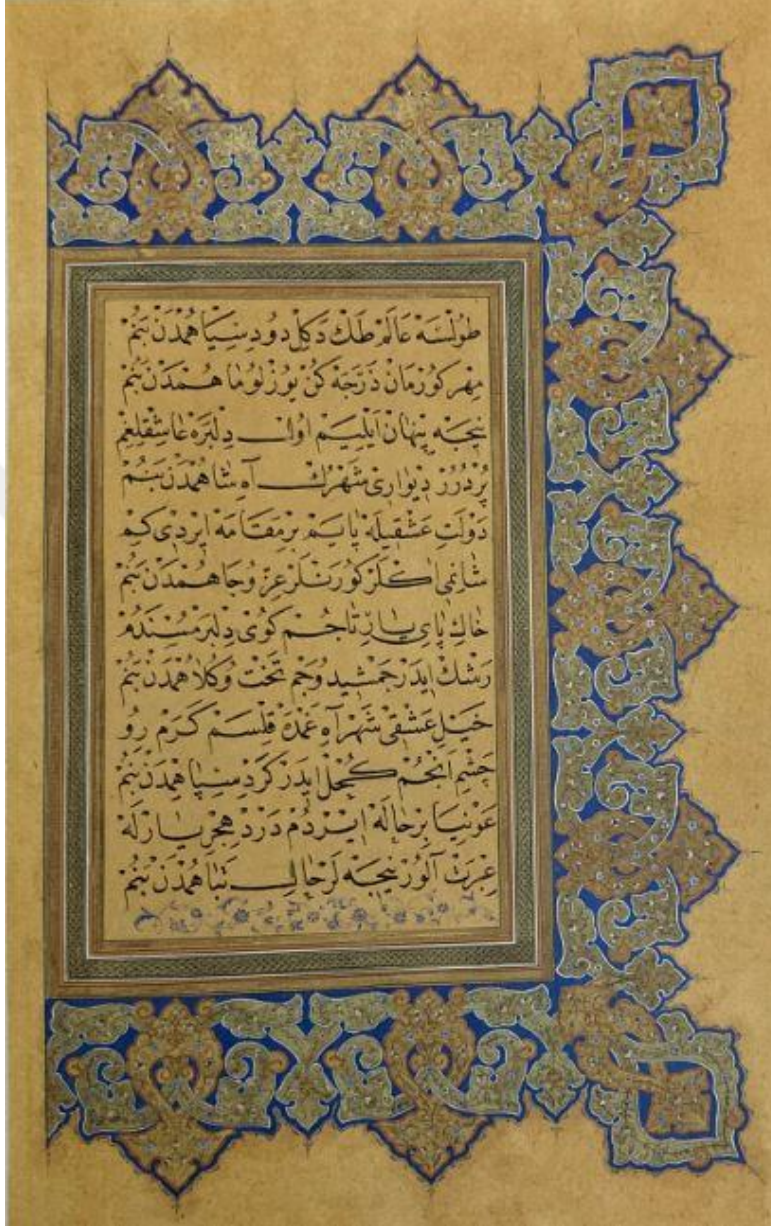
Klasik Dönem özelliklerini taşıyan Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan Ayasofya 3807 envanter nolu yazma eser 19.5 x 29.5 cm'dir. Bu eserdeki tezyini rumi motifi içinde hatâyî motiflerinden oluşan tasarım temiz, güzel ve ince bir işçilikle yapılmıştır. Mushaf'ta tezyini rumi motifinin, sayfanın koltuk tezhibinde kullanıldığı görülmektedir. Altın zemin üzerinde içinde bitkisel motiflerin bulunduğu tezyini rumi motifleri ¼ simetrik olarak paftalanmıştır. İçinde hatâyî motiflerinin bulunduğu tezyini rumi motifinin kullanıldığı koltuk tezhibinde lacivert rengin hakim olduğu görülmektedir. Kompozisyonda rumi ve tepelik motifleri dendanlı olarak yapılmıştır. Başlangıç noktası küçük tepelikten çıkan dendanlı tezyini rumiler iki iplik ve birbirine kenetlenmiş olarak tasarlanmışlardır. ¼ olarak tasarlanan kompozisyonda, ikili zencerek şeklinde çizilen rumiler tepelikten çıkarak diğer rumi ile bağlanır. Tezyini rumi içinde bulunan motifler penç, goncagül, hatâyî, yapraktır. Kullanılan motif renkleri beyaz, turuncu, sarı, açık yeşil ve lila olup çiçek sapları ve yaprakları altındır. Dendanlı olarak çizilen tezyini rumilerin içi lacivert, zemini ise altın olarak boyanmıştır. Koltuk kompozisyonunda tepelik, yalın rumi ve kanatlı rumiler bulunmaktadır.

Resim 4.1.28 : SK. Pertevniyal 32 Delâilü'l-Hayrât sayfa tezhibi.

Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer alan 1205/1790 tarihli Pertevniyal 32 envanterinde görülen diğer bir yazma eseridir. Salavat-ı Şerifeler'in yer aldığı Delâilü'l-Hayr'at yazma eserinin hattatı Hâfız Mustafa Efendidir. Kısa kenarındaki dış pervaz cetvele ½ i bitişik çizilen taç tezhibinden sonra iki pafta tezyini rumi çizilir iken, uzun kenarının orta merkezine taç çizilmiştir. Taçın devamı olarak çizilen tezyini rumi burada da iki pafta olarak çizilmiştir. Siyah ve mavi zeminli tezyini rumiler sıvama altın zemin üzerine kompozisyon oluşturulmuştur. Siyah zeminli ruminin çevresine beyaz renk ile ince hat çizilirken sonra da siyah renk ile tahrirlenmiştir. Mavi renk ruminin çevresine de sülyenle ince hat çizilip sonra da siyah renk ile tahrir çekilmiştir. Tezyini rumi içindeki çiçek motifleri penç, hatâyî ve yapraktır. Kullanılan renkler ise mavi, pembe, sarı, kırmızıdır. Rumi zeminlerinde üç nokta ile boşluk doldurulmuştur.

4.2 Özel Koleksiyonlardaki Tezyini Rumi Örnekleri

Resim 4.2.1 : Fatih Divanı, Kıt'a 23, Tezhip: Rikkat Kunt, Hat: M. Halim Özyazıcı, 1953, Mehmet Rado kol.

Kaynak : Derman, 2015, s.106.

Cumhuriyet devrinin klasik Türk kitap sanatlarına örnek olabilecek en önemli yazma eseri, 1945-1953 yılları arasında İsmail Hakkı Ertaylan'ın girişimiyle meydana gelen “Fatih Albümü”dür. 500. yıldönümü münasebetiyle Fatih Divanı hazırlanmasına karar verilmiştir. M.Halim Özyazıcı' nın yazdığı bu gazelin müzehhibesi Rikkat

Kunt'tur. Tezyini rumi tarzında hazırlanan dış pervaz Fatih Divanı albümü içinde dikkat çeken kıt'alardandır (Derman, 2015, s.90).

Krem rengi kağıt üzerine lacivert zeminli dış pervaz tezhibinde kullanılan tezyini rumi zeminleri sarı ve yeşil altındır. Zer-ender-zer tekniğinin uygulandığı kompozisyonda kısa kenar 4 kez, uzun kenar ise 6 kez pafta tekrar etmiştir. Desen yalın rumi, ortabağ ve tepelikten meydana gelmektedir. Zarif bir tasarım olan bu levha krem rengi kağı üzerine desen oluşturulmuştur. İri rumi motifleriyle yapılan kompozisyon içlerinde hatâyî gruplarının bulunduğu penç, gonca, hatâyî ve yapraklar vardır. Çiçek renkleri mavi, beyaz, pembe ve sülyendir. Ortabağın çevresi sülyen renkle ince bir hat çizilirken, diğer rumi çeşitlerinin çevresi de beyaz renkte ince hat çizilerek daha sonra siyah renk ile tahrirlenmiştir.

Resim 4.2.2 : Sülüs-Nesih kıt'a. Hat: Hacı Nuri Korman, Tezhip: Muhsin Demironat, Betül Gündüz Koleksiyon.

Kıt'aların tezhiplenecek alanları çoğunlukla iç ve dış pervaz ile koltuk bölümleridir. Düz satırlar olarak yazılmış kıt'alarda koltuklar dikdörtgen; mâil (meyilli) olarak yazılmış olanlarında iste üçgen (köşelik, muska koltuk) formundadır. Satır aralarında kalan boşluklara genellikle beyne's-sütûr tezhibi yapılır. Satır bitimleri noktalar, bazı boşluklar ise serbest yaprak ve çiçekler ile tezhiplenir. Kıt'alarda en gösterişli tezhipler koltuklarda görülür. Sülüs-nesih kıt'aların dikey koltuklarının sık sık rûmî, hatâyî ve bulut motiflerinden oluşan paftalar ve şemseler ile bezendiği görülür. Köşe koltuklar ise daha serbest formlarla tezhiplenir. XIX. yüzyılda etkili olan Türk rokoku tarzında tezhiplenen kıt'alarda koltuk alanları da dahil olmak üzere motif ve desenler serbest biçimde boşluklara yayılır. Dış pervazlar ise, halkâr, klasik tarz ve zarif ulama rokoko desenler ile tezhiplenir. Sülüs-nesih kıt'a koltuklarının sık sık natüralist üslupta çiçekler ile bezendiği görülür.

Resim 4.2.3 : Betül GÜNDÜZ Koleksiyonu, koltuk ayrıntısı.

27 x 41cm olan levhanın koltuk tezhibinde de tezyini rumi kullanılmıştır. 1/4 simetrikten oluşan tezyinat dış pervaz kadar zarif, güzel ve incedir. 1/2 si dörtkenara bitişik olarak tasarlanan siyah zeminli levha üzerindeki tezyini rumi motiflerinin zemininde kırmızı altın ve lacivert renk kullanılmıştır. Gonca, hatâyî ve pençten oluşan hatâyî gurubu çiçekleri mavi, pembe, mor, sarı ve bordo renklerle 3 kat renk geçişi tekniği kullanılarak boyanmıştır. Dilimli rumi ve tepeliklerin bulunduğu tasarım kapalı formlardan oluşmaktadır. Saç örgüsü şeklindeki kompozisyonun kırmızı altın zeminli olanı sülyen rengiyle, lacivert zeminli olanı ise beyaz boya ile renklendirilmiştir. Siyah zemin üzerine ise zerefşan uygulanmıştır.

Resim 4.2.4 : Mushaf, Hususi Koleksiyon.

Kaynak : Derman, Aralık 2010, s.294.

Hususi Koleksiyonda bulunan Mushaf'ın yazılış tarihi 1226/1811 tarihleri arasında olup ebatları 18,3 x 12cm' dir. Hat çeşidi nesih, rika' olan yazma eserde aharli kağıt üzerine mürekkep, altın ve tezhip boyaları kullanılan Mushaf 317 varaktan meydana gelmektedir (Derman, 2010, s.294)

Mushaf'ın dışpervazında uygulanan tezyini rumi motifi iki iplik uygulanarak yapılmıştır. Tepelikten başlangıç yapılan kompozisyonda altının hakim olduğu tezyini rumi tezyinatının yer aldığı dış pervazı bulunan serlevhada alışılmadık canlı renkler kullanılmıştır. Rumi ipliklerinin çevrelerinin birinde kırmızı renk ince hat çizilirken diğer ipliğin çevresinde yeşil ince hat çizildikten sonra siyah renk ile tahrirleri çekilmiştir. İçinde hatâyî grubu motiflerinin olduğu tezyini rumi, rumi çeşitlerinden dendanlı rumi ile yapılmıştır. Kullanılan hatâyî motifi çiçekleri penç, gonca ve yapraklardır. Tek renk altın kullanılarak yapılan zer-ender-zer tekniği uygulanmıştır. Çiçek motifleri siyah renkle tahrirlenip, kırmızı renk ile gölgeleme yapılmıştır.

4.3 Ahmet Karahisari Kur'an-ı Kerim'inde Tezyini Rumi Örnekleri

Resim 4.3.1 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk tezhibi, 16.yy.

Kaynak : Koç, 2015, s.170.

Ahmet Karahisari tarafından yazılan ve 16. yüzyıl dönemine rastlayan Kur'an-ı Kerim'de yer alan koltuk tezhiplerinin birkaçında tezyini rumi kullanıldığı görülmektedir. İlk örnekteki kompozisyonda kanatlı rumi ve tepeliklerden meydana gelir. Grift olarak çizilen rumiler siyah, mavi ve kırmızı renk zemin üzerine çizilen teyzini ruminin zemini beyaz altınla boyanarak mührelenmiştir. $\frac{1}{4}$ simetrik olarak çizilen tezyini rumi kenarlara da $\frac{1}{2}$ simetrik olacak şekilde cetvele bitişik çizilmiştir. Sarı, beyaz, pembe renklerden oluşan hatâyî gurubu çiçek motifleri penç ağırlıklı olup gonca da kullanılmıştır. Rumi çevreleri beyaz renkle ince hat çizilip siyah renkle tahrirlenmiştir.

Resim 4.3.2 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk tezhibi, 16.yy.

Kaynak : Koç, 2015, s.171.

Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in ikinci koltuk örneğinde lacivert zemin üzerine tepeliklerden oluşan beyaz altın zeminli rumilerin çizildiği görülür. Sarı renk altın olan kapalı form rumi, tepelik ve sülyen, sarı, yavruağzı ve mavi renk olan bitkisel motifler penç, gonca, hatâyî ve yapraklardan oluşur. Tezyini rumi çevresi pembe renkle ince hat çizilmiş olup siyah renkle tahrirlenmiştir.

Resim 4.3.3 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk tezhibi, 16.yy.

Kaynak : Koç, 2015, s.172.

Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in üçüncü koltuk örneğinde ise yine lacivert zemin üzerine kırmızı ve beyaz altın zeminli rumiler çizilmiştir. Pembe

renk altın olan tepelik ve yalın rumi, beyaz renk altın olan kapalı formların olduğu kompozisyon $\frac{1}{4}$ simetrik ve $\frac{1}{2}$ simetrik olarak dörtkenarındaki cetvellere bitişik yapılmıştır. Pembe renk olan altın zeminli tezyini rumi içindeki bitkisel motifler penç ve goncadır. Pençler pembe, beyaz renk altın zeminli olan tezyini rumi içindeki bitkisel motifler penç ve gonca çiçekleri de beyazdır. Tezyini rumi çevresi pembe renkle ince hat çizilmiş olup siyah renkle tahrirlenmiştir. Rumi kenarlarında birer milim kalınlığında tahrir çekilir.

Resim 4.3.4 : Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in koltuk tezhibi, 16.yy.

Kaynak : Koç, 2015, s.172.

Ahmet Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'in dördüncü koltuk örneğinde de altın zemin üzerine açık pembe ve çivit mavisi zeminli dendanlı rumilerin çizildiği görülmektedir. Pembe renk olan tepelikler ile çivit mavisi renk olan kapalı formların olduğu kompozisyon $\frac{1}{4}$ simetrik ve $\frac{1}{2}$ simetrik olarak dörtkenarındaki cetvellere bitişik yapılmıştır. Pembe renk zeminli tezyini rumi içindeki negatif olarak çizilen bitkisel motifler hatâyî ve gonca mine çiçekler renkleri koyu pembe, çivit mavisi renk zeminli olan tezyini rumi içindeki negatif olarak çizilen bitkisel motifler penç ve gonca mine çiçekleri de laciverttir. Tahrirleri siyah renk ile yapılmıştır.

5 SEÇİLİ YAZMA ESERLERDEKİ TEZYİNİ RUMİ MOTİFLERİNİN ANALİZLERİ

Tez kapsamı dahilindeki yazma eserler Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kütüphanesi'nde yer almaktadır. İncelenen Yazma Eserlerin envanter numarası, ölçüleri, tarihi, varsa hattat ve müzehhipleri gibi kısa şekilde eser künyesi çıkartılarak eserler analiz edilmiştir.

Tez çalışmasında sıralama ise envanter numarasının en küçük basamak sayısından başlanarak sıralanmış ve kısa bir bilgi verilerek çizimler yapılmıştır. Çizimler sadece tezyini rumi kompozisyonlarının ve tezyini rumi motiflerinin tek tek çizilmesiyle neticelenmiştir.

5.1 TİEM: 44 -005

Resim 5.1.1 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfası.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 44 -005

Türü: Mushaf

Tarihi: Bilinmiyor

Hattat: Bilinmiyor

Müzehhib: Bilinmiyor

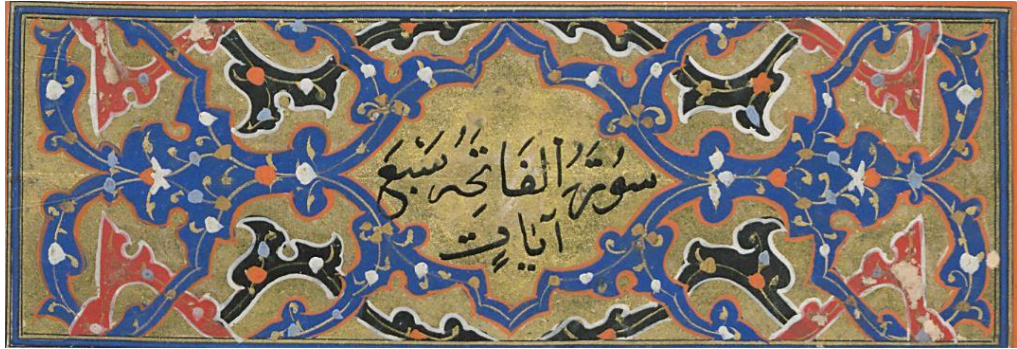
Mushafın Boyutu: 34,5x23,5cm

Varak sayısı: 678

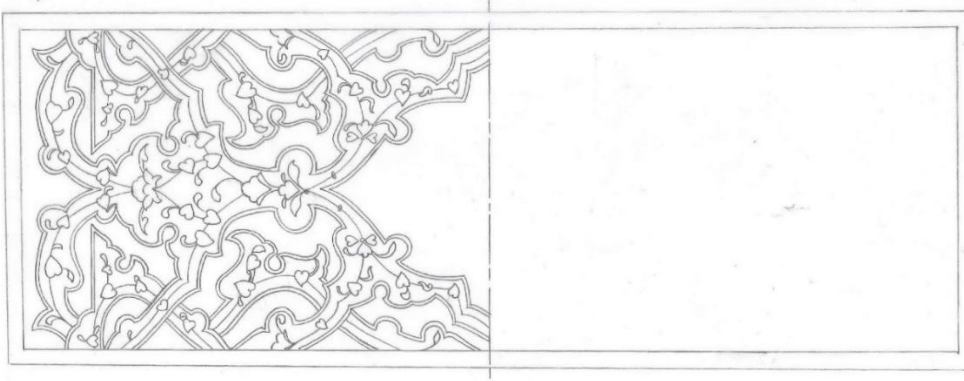
Yazı Çeşidi: Muhakkak

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

Tezyini ruminin hakim olduğu serlevha tezhibinde altın ve lacivert hakimdir. Mushaf'ın tüm alanları dendanlı tezyini rumi ile bezenmiştir. Altın ve lacivertin yoğun olduğu tasarımda kırmızı ve siyah da aynı dengede kullanılmıştır.

Resim 5.1.2 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfası sure başı desen ayrıntı.

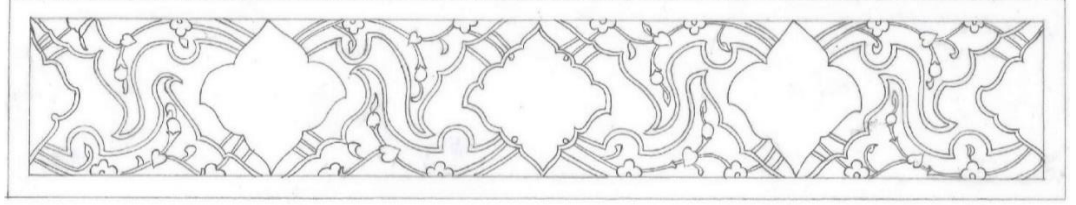

Çizim 5.1.1 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfası sure başı $\frac{1}{2}$ desen analizi.

$\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan başlık tezhibinde dilimli tezyini rumiler kullanılmıştır. Zemini altın olan kompozisyonun büyük bir ortabağdan desen ikiye katlanmış olup sade rumilerle oluşturulan kapalı form, yalın rumi ve tepeliğin içi lacivert, cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik çizilen ortabağ kırmızı ve ona bağlanan kapalı form da siyahtır. Tezyini rumilerin içinde, hatâyî grubu motiflerinden penç, hatâyî ve yapraklar bulunmaktadır. Merkezdeki ortabağın alt kısmından çıkan yalın rumilerle oluşturulan kapalı form, cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik içi siyah bir kapalı formun içindeki tepeliğe bağlanır. Ortabağın yan kollarından çıkan iplik, cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik ortabağın içindeki tepeliğe bağlanarak helezon üzerinde bulunan yalın rumi daire yaparak merkezdeki ortabağa üstten bağlanır. İçi lacivert olan rumilerin dış çevresi sülyen, içi siyah olan rumilerin dış çevresi de beyaz hatla çizilmiştir. Hatâyî motiflerinden oluşan tezyini ruminin çiçekleri turuncu, beyaz ve sarı renkte olup çiçek sapları ve yaprakları ise altındır.

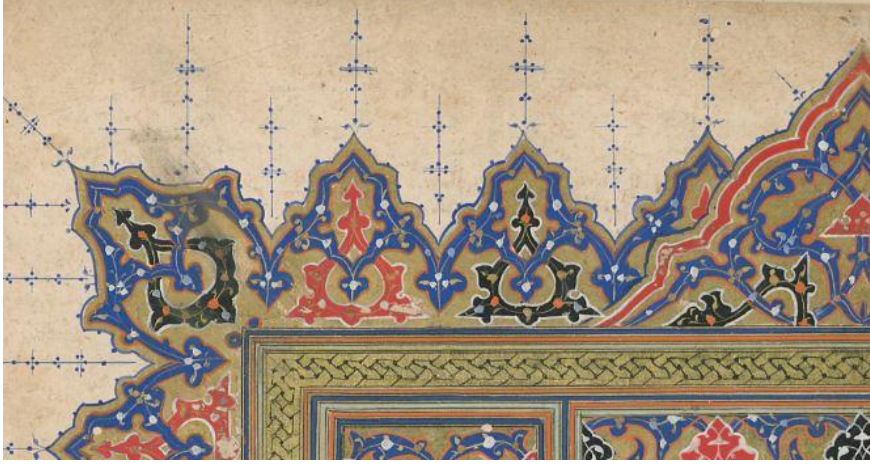

Resim 5.1.3 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfası koltuk desen ayrıntısı.

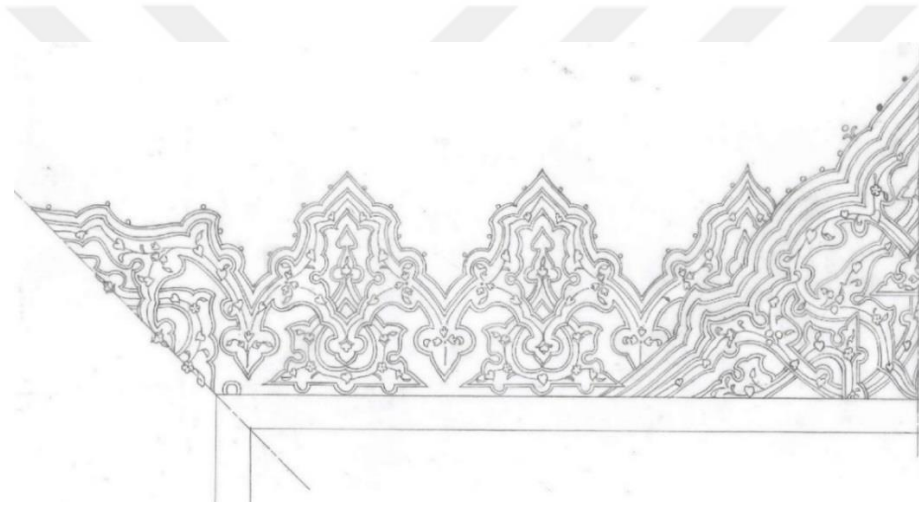

Çizim 5.1.2 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfa koltuk desen analizi.

Serlevhanın koltuk bölümü dört paftadan oluşarak bu paftaların her biri salbekte bağlanır. Kompozisyon birbirine karşılıklı ters çapraz bakan iki tepelikten oluşmaktadır. Burada da tepelik rumilerin içi lacivert, zemin altındır. Salberklerin içi sırayla siyah ve kırmızı, rumiler beyaz olarak uygulanmıştır. Tepeliklerin dış çevresi ince hat şeklinde sülyen renkle çizilmiştir. Tezyini rumi tepeliklerin içindeki hatâyî grubu motifler mavi, beyaz ve sarı renkte olup çiçek sapları ve yapraklar altındır.

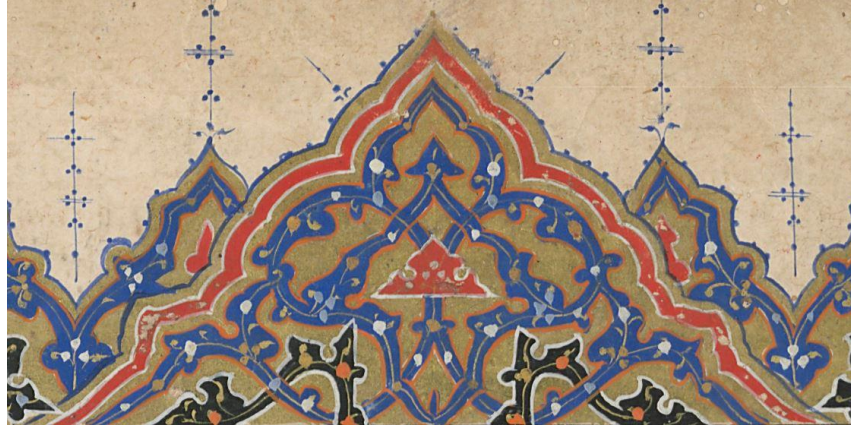

Resim 5.1.4 : TIEM 44 -005 Serlevha sayfa kenar bezemesi ayrıntı.

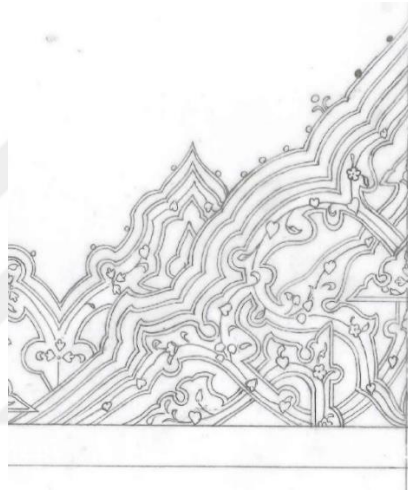

Çizim 5.1.3 : TIEM 44 -005 Serlevha sayfa kenar bezeme desen analizi.

Dış pervazda kullanılan rumiler, birbirini tekrar eden paftalardan meydana gelmiştir. Birim tekrarı olarak tasarlanan dış pervazın kısa kenarı 8 kez, uzun kenarı 4 kez, ortada taç, 4 kez tekrar ederek paftalanmıştır. Birbirini tekrar eden paftalar, ortabağın içindeki tepeliğe bağlanarak birbirine bakan kanatlı rumiler kapalı bir form oluşturarak bir kompozisyon meydana getirmiştir. Köşe dönüşüyle uzun kenardaki paftalara bağlanarak kompozisyon tamamlanır. Köşe dönüşü kompozisyon içindeki ortabağdan farklı bir ortabağ ve kapalı formdan oluşmaktadır. Serlevhanın bütün bölümlerindeki içi lacivert olan dendanlı tezyini rumilerin çevresi ince olarak sülyen rengiyle, içi siyah ve kırmızı renkte olan ortabağların çevresi beyaz renkle çizilmişlerdir. Tezyini rumi içindeki hatâyî grubu motifleri beyaz, turuncu, mavi, sarı olup çiçek sapları ve yaprakları altındır.

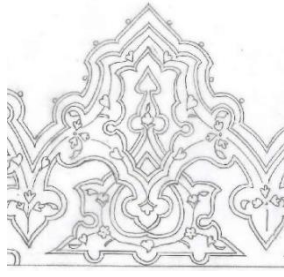
Resim 5.1.5 : TiEM 44 -005 Serlevha sayfa kenar bezeme ta desen ayrıntı.

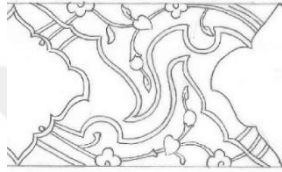
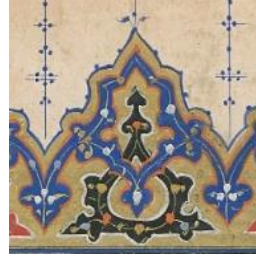
Çizim 5.1.4 : TiEM 44 -005 Serlevha sayfa kenar ta desen analizi.

Mushaf'ın uzun kenar bezemesi talandırılarak tasarım tamamlanmıştır. $\frac{1}{2}$ olarak tasarlanan tacın tezhib bezemesinde yine dendanlı tezyini rumi kullanılmıştır. Bu ta kısmı genellikle kapalı formlardan oluşmaktadır. Dendanlı tepelikten çıkan yalın rumi ve aynı helezon üzerinde kapalı formu oluşturan kanatlı ruminin bir kanadı tepeliğe bağlanırken diğer kanadı da cetvele bitişik olarak bağlanır ve helezonun üstünde bulunan yalın rumiyle sırt sırta gelen ikinci bir yalın rumi kapalı bir form oluşturur. Cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik çizilen ortabağın içinden geçen kanatlı rumi de kapalı bir form oluşturur. Burada da rumilerin hepsinin içi lacivert renk, tepelikli ortabağın içi siyah renk, kapalı formun içindeki tepelik kırmızı olup zemin altındır. Serlevhanın bütün bölümlerindeki içi lacivert olan dendanlı tezyini rumilerin dış çevresi ince hat şeklinde sülyen renkle, içi siyah olan ortabağların çevresi beyaz renkle çizilerek birbirleriyle uyum içinde olmuşlardır. Ta tasarımında da tezyini rumi içindeki hatâyî grubu

motifleri beyaz, turuncu, mavi, sarı olup çiçek sapları ve yaprakları altındır. Motifler hatâyî, goncagül ve yapraklardır.

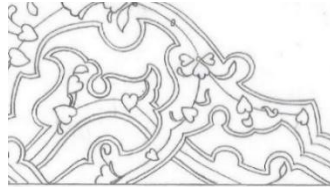
Çizim 5.1.5 : TİEM 44-005

Çizim 5.1.6 : TİEM 44-005

Çizim 5.1.7 : TİEM 44-005

Çizim 5.1.8 : TİEM 44-005

Çizim 5.1.9 : TİEM 44 -005 Serlevha sayfasında kullanılan tezyini rumi motifleri.

5.2 TİEM: 63 -215

Resim 5.2.1 : TİEM 63 -215 Serlevha formunda tezhipli sayfası.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 63 -215

Türü: Mushaf

Tarihi: Bilinmiyor

Hattat: Bilinmiyor

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 35,5 x 23,5 x 4,5cm

Varak sayısı: 426

Yazı Çeşidi: Sülüs

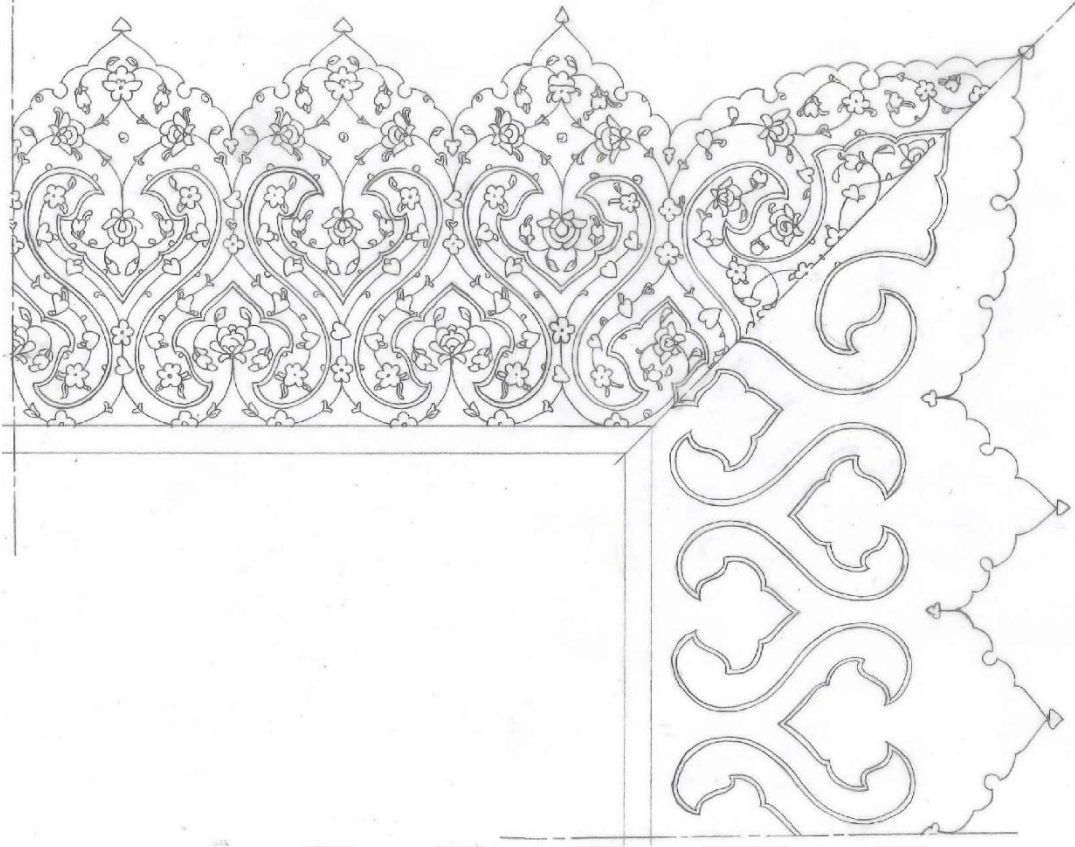
Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

Mushaf'ın 63-215 de bulunan karşılıklı iki tezhipli sayfası, tezyini ruminin sadece sayfanın dış pervaz bezemesinde kullanıldığını görmekteyiz. Rumilerin içi hatâyî grubu motifleriyle bezenmiştir. Bu motifler penç, hatâyî, goncagül, yapraklardır. Çiçeklerin rengi mavi, beyaz, sarı, turuncu ve lila olup çiçek sapları ve yaprakları altındır. Renkli çiçek gölgeleri dökülen birkaç tanesinden anlaşılacağı üzere kendi renklerinin koyusuyla yapılmıştır. Rumiler simetri uygulanmış olup, kısa kenarda 7 kez, uzun kenarda 10 kez pafta tekrar etmektedir.

Resim 5.2.2 : TiEM 63 -215 Kenar bezeme desen ayrıntısı.

Tepelik ve yalın rumiden oluşan bu kompozisyonda lacivert ve altın kullanılmaktadır. Tasarımda alt sırada kullanılan altın zeminli tepelik yukarı doğru bakarken, üst sırada lacivert zeminli tepelik aşağı doğru bakmaktadır. Böylelikle birbirine çapraz bakan tepeliklerin her birinden S yaparak çıkan yalın rumiler görülmektedir. Üst sıradaki tepelikler alt sıradaki tepeliklere oranla büyük çizilmiştir. Köşe dönüşünde de alt sıradaki iki tepelik yanyana gelecek şekilde çizilirken üst kısımdaki tepelik kaldırılmış yerine ying-yang formunu andıran ve birbirine karşılıklı bakan yalın rumiler kompozisyona uygun olarak tasarlanmıştır. Rumi ve tepeliklerin dış çevresi ince bir hat şeklinde sülyen rengi boya ile çizilmiştir.

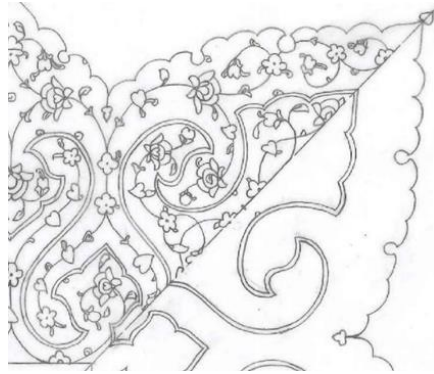
Çizim 5.2.1 : TİEM 63 -215 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen analizi.

Çizim 5.2.2 : TİEM 63 -215

Çizim 5.2.3 : TİEM 63 -215

Çizim 5.2.4 : TİEM 63 -215 Tezhipli sayfasında kullanılan tezyini rumi motifleri.

5.3 TİEM: 135 -005

Resim 5.3.1: TİEM 135 -005 Serlevha sayfası.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 135 -005

Türü: Mushaf

Tarihi: H.967 -M1559 -60

Hattat: Ali b. Mahmud el-Hirevi

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 47,5 x 33 x 8cm

Varak sayısı: 526

Yazı Çeşidi: Sülüs, Talik, Nesih

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

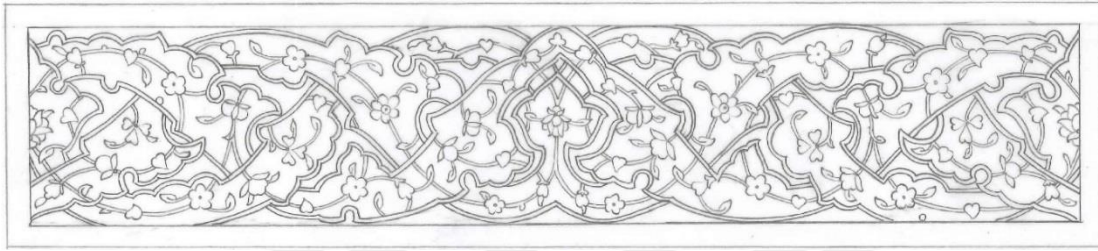
Klasik Dönem özelliklerini taşıyan bu eserdeki tezyini rumi motifi içinde hatâyî motiflerinden oluşan tasarım temiz, güzel ve ince bir işçilikle yapılmıştır. Mushaf’da tezyini rumi motifinin, Fatiha Süresi ve Bakara Suresi’nin 4 tane ayetinin bulunduğu karşılıklı iki sayfası olan serlevhanın koltuk tezhibinde kullanıldığını görmekteyiz.

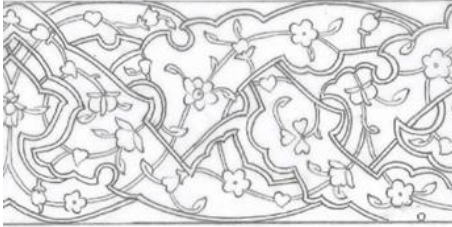
Resim 5.3.2 : TİEM 135 -005 Serlevha sayfa koltuk desen ayrıntı.

Altın zemin üzerine içinde bitkisel motiflerin bulunduğu tezyini rumi motifleriyle tasarlanmış koltuk tezhibi $\frac{1}{2}$ olarak paftalanmıştır. Tezyini rumi motifinin kullanıldığı koltuk tezhibinde lacivert rengin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Kompozisyonda rumi ve tepelik motifleri dendanlı olarak yapılmıştır. Başlangıç noktası küçük tepelikten çıkan dendanlı tezyini rumiler üç iplik olarak tasarlanmıştır. $\frac{1}{2}$ olarak tasarlanan

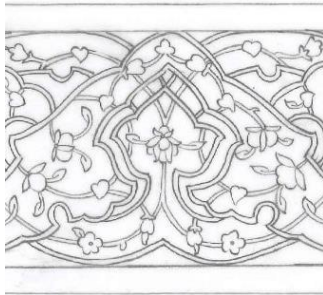
kompozisyonda, zencerek şeklinde çizilen rumiler tepeliğe alttan ve üstten bağlanmıştır. Üçüncü iplikteki rumiler iki iplikteki rumilerin arasından geçerek cetvelin kenarına $\frac{1}{2}$ sinin çizildiği tepeliğe bağlanmışlardır. Hatâyî grubu motiflerinin içinde yer aldığı tezyini rumi motifleri penç, goncagül, hatâyî, yapraklardır. Kullanılan motif renkleri beyaz, turuncu, sarı, açık yeşil ve lila olup çiçek sapları ve yaprakları altındır. Dendanlı olarak çizilen tezyini rumilerin içi lacivert, zemini ise altın olarak boyanmıştır. Koltuk kompozisyonunda tepelik, yalın rumi ve kanatlı rumiler bulunmaktadır.

Çizim 5.3.1 : TİEM 135 -005 Serlevha sayfa desen analizi.

Çizim 5.3.2 : TİEM 135 -005

Çizim 5.3.3 : TİEM 135 -005 Serlevha sayfasında kullanılan tezyini rumi motifleri.

5.4 TİEM: 139 -359

Resim 5.4.1 : TİEM 139 -359 Serlevha formunda tezhipli sayfası.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 139 -359

Türü: Mushaf

Tarihi: Bilinmiyor

Hattat: Bilinmiyor

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 47 x 30 x 5,5cm

Varak sayısı: 706

Yazı Çeşidi: Sülüs

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

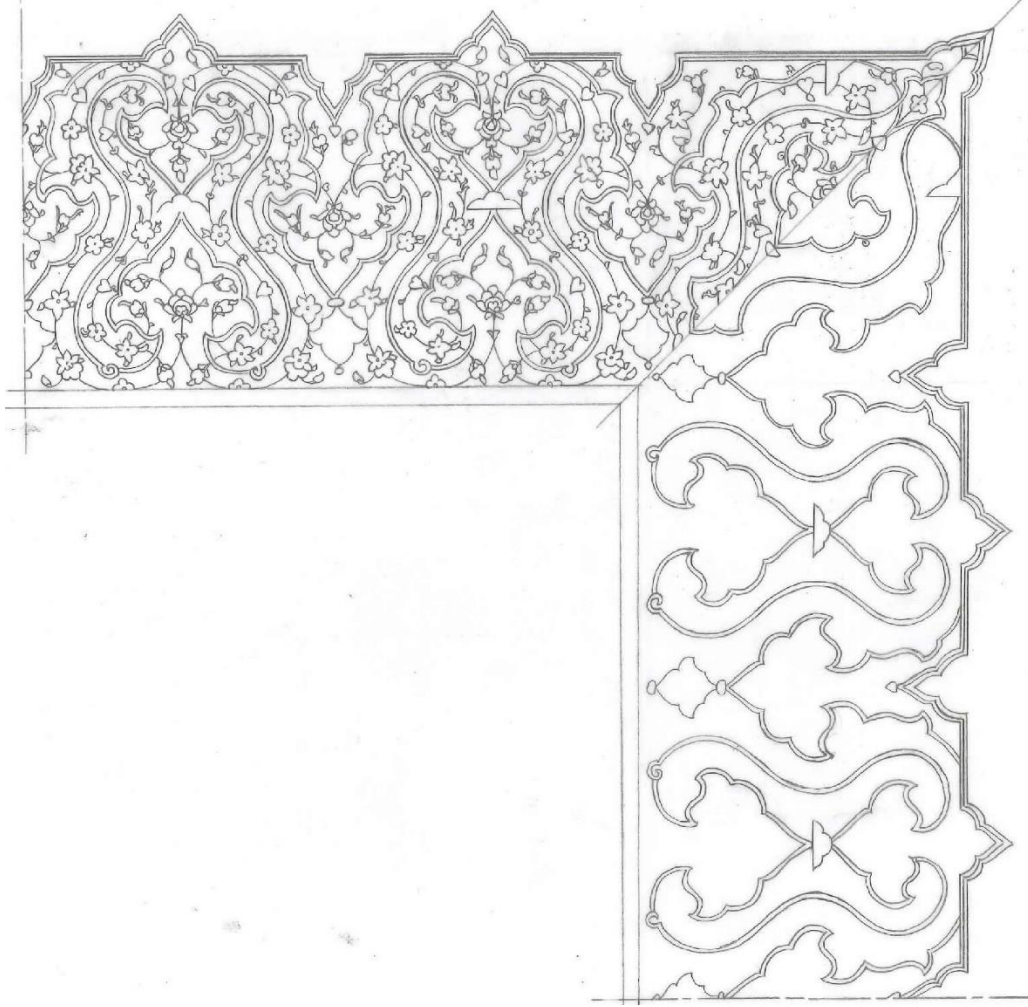

Resim 5.4.2 : TIEM 139 -359 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.

Mushaf'ın 139-359'uncu tezhipli sayfasında tezyini ruminin sadece kenar bezemesinde uygulandığı görülür. Tepelik ve rumiden oluşan dış pervaz tasarımında altın ve lacivert ağırlıklı olarak aynı orantıda kullanılmıştır. Simetrik paftalardan oluşan kompozisyonun kısa kenarı 7 kez, uzun kenarı ise 12 kez pafta tekrar etmektedir. Karşılıklı birbirine bakan tepeliklerle bunları birbirine bağlayarak kapalı

form oluşturan rumi ve tepelikler lacivert, zemin altın boyanmıştır. Hatâyî motiflerden oluşan tezyini rumilerin içindeki çiçekler hatâyî, goncagöl, penç ve yapraklardır. Uygulanan renkler pembe, turuncu, sarı ve beyaz olup iek sapları ve yaprakları altındır. Çiçeklerin içi beyaz ve kırmızı renk kullanılarak damla formunda gölgelendirme yapılmıştır. Zemini altın üzerine hatâyî motifleri tasarlanmıştır. Kapalı formdaki yalın ruminin biri açık yeşil diğeri beyaz renkle ince hat çizilirken, tepelikler ve rumilerin sırt kısımları sülyen boya ile ince hat çizilip siyah renk ile tahrirleri çekilmiştir. Kapalı formların keşişme yerlerinde zemini altın sırasıyla beyaz ve yeşil renk yalın rumiler kullanılan salbek uygulanmıştır. Köşe dönüşünde de kapalı form üzerinde rumi ve içinde de tepelik bulunmaktadır. Kapalı form içinde de hatâyî grubu motifleri kullanılmıştır.

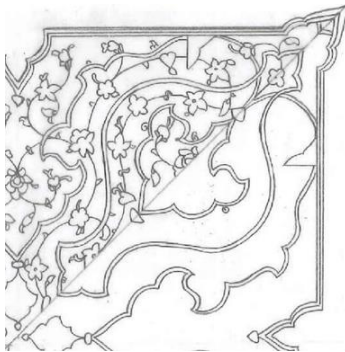
Çizim 5.4.1 : TİEM 139 -359 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen analizi.

Çizim 5.4.2 : TİEM 139 -359

Çizim 5.4.3 : TİEM 139 -359

Çizim 5.4.4 : TİEM 139 -359 Tezhipli sayfada kullanılan tezyini rumi motifleri.

5.5 TIEM: 152 -004

Resim 5.5.1 : TIEM 152 -004 Serlevha sayfası.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 152 -004

Türü: Mushaf

Tarihi: 1554/1555

Hattat: Behram b. Abdülbasir

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 51.2 x 36.5cm

Varak sayısı: 312

Yazı Çeşidi: Sülüs

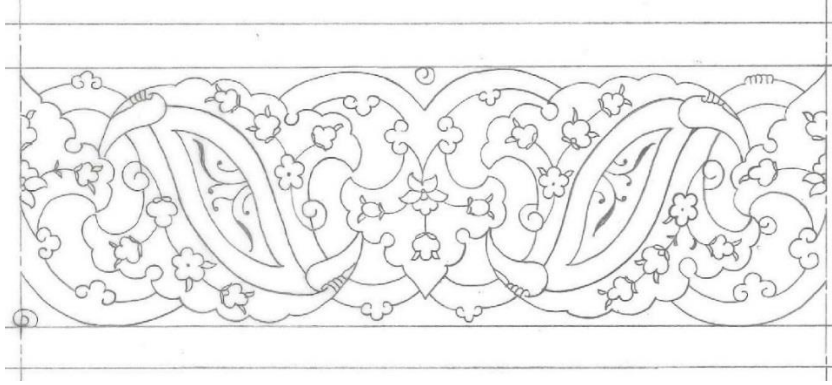
Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kağıt

Osmanlı Dönemi'nin XVI. yüzyılına ait Mushaf'ın kenar bezemesinde kullanılan tezyini rumi dönemin alışılmadık güzel örneklerindendir. Mushaf'ın Fatiha Suresi ve Bakara Süresi'nin 4 ayetinin bulunduğu serlevha sayfasını incelediğimizde tezyini ruminin dış pervazda tasarlandığını görmekteyiz.

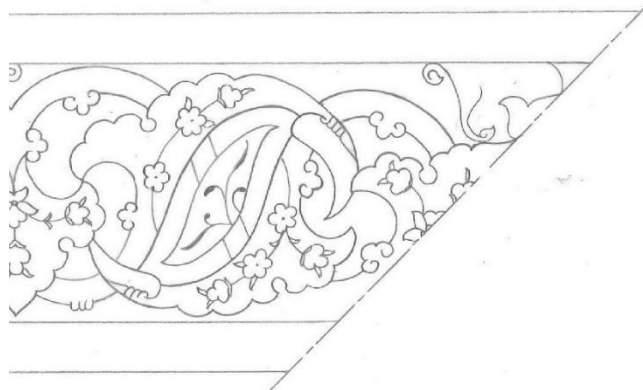

Resim 5.5.2 : TİEM 152 -004 Serlevha sayfası kenar bezeme desen ayrıntısı.

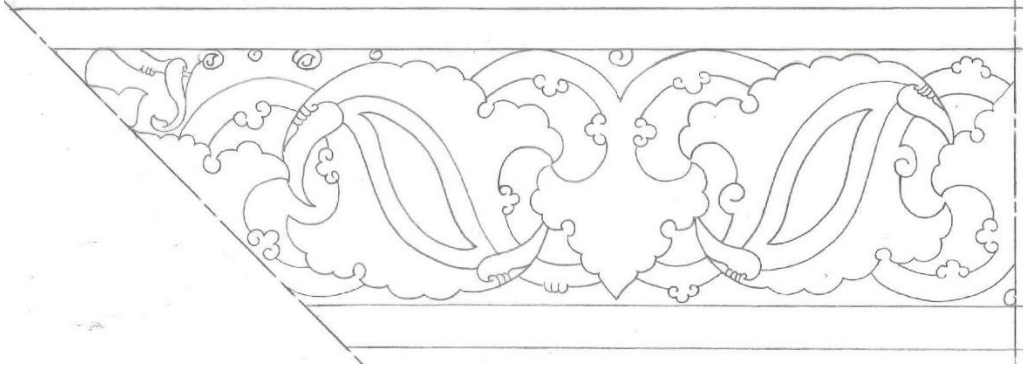
Altın ağırlıklı işlemeli rumi tezyinatın yer aldığı bir dış pervazı bulunan serlevhada tepelik ve rumiler sıvama altın, zemin ise laciverttir. Rumi ve tepelikten oluşan dış pervaz bezemesinde motifler ters düz çizilerek simetrik yapılmıştır. Dendanlı olarak çizilen rumilerin uçlarında yalın rumi vardır. Tezyini ruminin içindeki hatâyî grubu motiflerinin penç, goncagül ve hatâyîlerden oluştuğu görülür. Kullanılan çiçek renkleri canlı olarak mavi, beyaz, turuncu ve yeşildir. Çiçek sapları ve yapraklar siyah renk ile yapılmıştır. Renklerde her ne kadar dökülmeler görülse de çiçek içlerinin degrade tekniğiyle boyandığını görmekteyiz. Sırt sırta bakan dendanlı rumilerin aralarında kalan boşluk altınla boyanıp içine siyah renk ile sap üstünde negatif yapraklar yapılmıştır. Tepelikten çıkan rumiler ying-yang şeklini andıran kompozisyon köşe dönüşünü tepelikle tamamlamıştır. Kompozisyondaki motifler siyah renk ile tahrirlenmiştir.

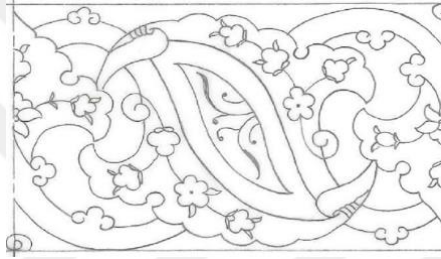
Çizim 5.5.1 : TİEM 152- 004 Serlevha sayfası kenar bezeme desen analizi.

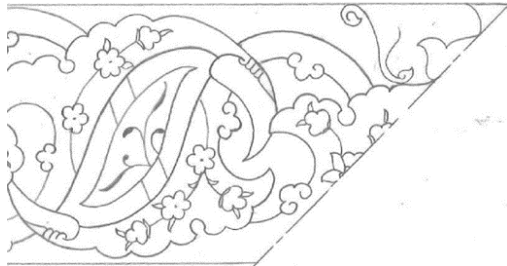
Çizim 5.5.2 : TİEM 152 -004 Serlevha sayfası köşe bezeme desen analizi.

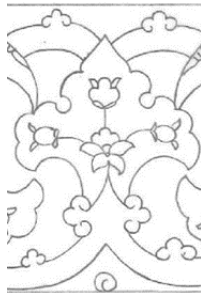
Çizim 5.5.3 : TİEM 152 -004 Serlevha sayfa kenar bezeme desen şeması.

Çizim 5.5.4 : TİEM 152 -004

Çizim 5.5.5 : TİEM 152 -004

Çizim 5.5.6 : TİEM 152 -004 Serlevha sayfasında kullanılan tezyini rumi motifleri.

5.6 TİEM: 167 -363

Resim 5.6.1 : TİEM 167 -363 Serlevha formunda tezhipli sayfa.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 167 -363

Türü: Mushaf

Tarihi: Bilinmiyor

Hattat: Bilinmiyor

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 41 x 27 x 5cm

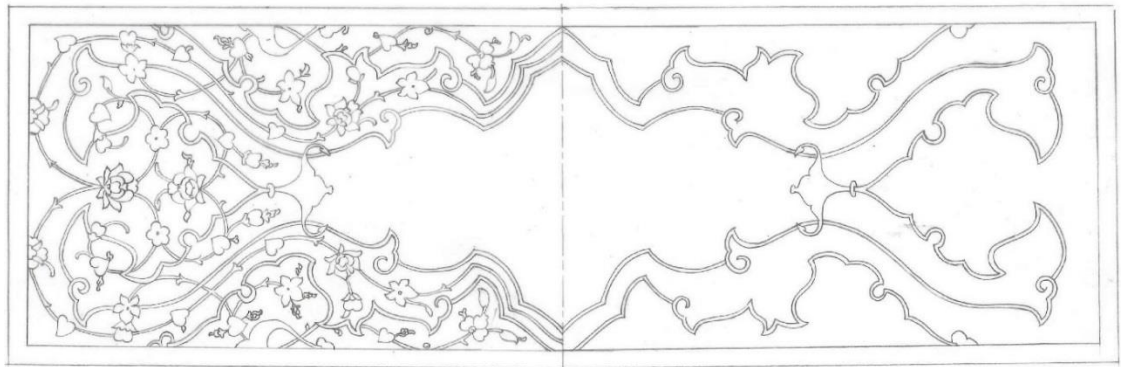
Varak sayısı: 714

Yazı Çeşidi: Nesih

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

Resim 5.6.2 : TİEM 167 -363 Tezhipli sayfa sure başı desen ayrıntısı.

Çizim 5.6.1 : TİEM 167 -363 Tezhipli sayfa kenar bezeme ½ desen analizi.

Mushaf'ın tezhipli sayfasında $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan süre başı tezhibinde tezyini rumi kullanıldığını görmekteyiz. Tepelik ve ona bağlanan kapalı formun üzerindeki tezyini yalın rumi kompozisyonu oluşturmaktadır. Tepelik ve yalın rumi lacivert, zeminde de iki farklı altın kullanılmıştır. Teyzini rumi motifleri hatâyî, penç, goncagül ve yapraklardır. Kullanılan renkler ise turuncu, beyaz, pembe ve sarıdır. Çiçekler kendi renk tonlarının koyusuyla damla şeklinde gölgelendirilmişlerdir. Çiçek sapları ve yaprakları altındır. Rumiler beyaz renkle ince bir hat çizilip siyah renk ile tahrirleri çekilmiştir. Tepelik ve ruminin sırt kısmı sülyen rengiyle ince bir hat çizilerek siyah renk ile tahrirlenmiştir. İki farklı altın uygulanan zeminde de hatâyî grubu motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. Kapalı formun içinde cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik içi siyah sülyen renkte hurdelenmiş ortabağ bulunmaktadır.

Çizim 5.6.2 : TİEM 167 -363

Çizim 5.6.3 : TİEM 167 -363 Tezhipli sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.7 TIEM: 191 -005

Resim 5.7.1 : TIEM 191 -005 Bakara Suresi sayfası sure başı ve taç tezhibi sayfası.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 191 -005

Türü: Mushaf

Tarihi: Bilinmiyor

Hattat: Bilinmiyor

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 48 x 33 x 7cm

Varak sayısı: 698

Yazı Çeşidi: Sülüs, Muhakkak

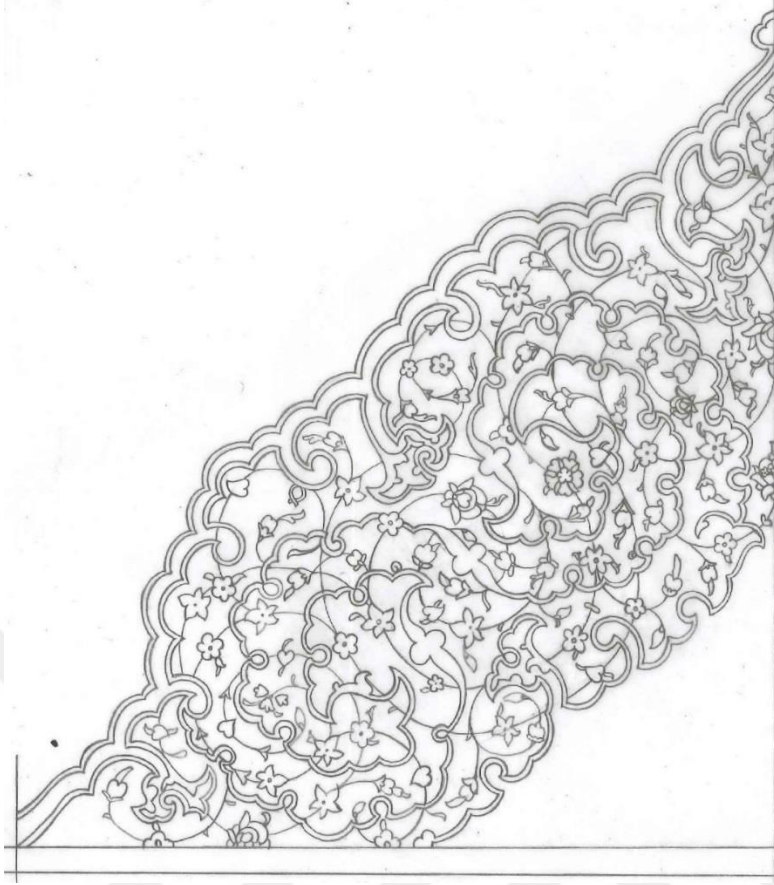
Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

191 envanter nolu Mushaf'ta teyzini rumi açısından 8 ayrı sayfada uygulandığını görmekteyiz. Tezyini ruminin ilk uygulandığı sayfa Bakara Süresi' nin olduğu 3. sayfadır. Bunu sırasıyla Şura Süresi, Muhammed Süresi, Ra'd Süresi, Adiyat Suresi, Fil Süresi, Tebbet Süresi, Felak ve Nas Süresi takip eder.

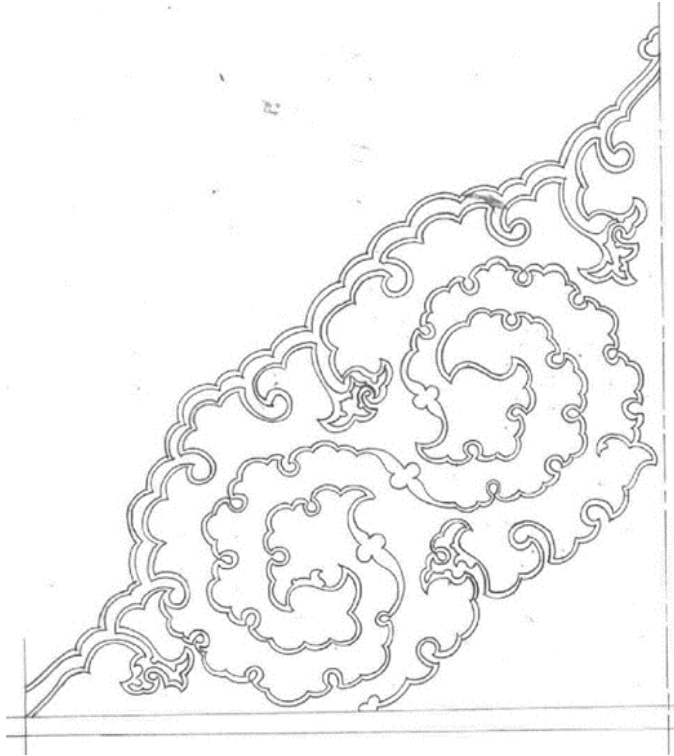

Resim 5.7.2 : TiEM 191 -005 Bakara Suresi sayfası taç desen ayrıntısı.

Bakara Suresi' nin olduğu sayfada $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanan Mushaf' ın taç tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Serbest olarak kullanılan dilimli kanatlı ruminin başlangıç noktası yalın rumidir. Yalın rumi ile başlangıç yapan dilimli kanatlı ruminin bir kanadı cetvele $\frac{1}{2}$ i bitişik tepeliğe bağlanırken diğer kanadı da geniş helezon yapıp tepelikle son bulmaktadır. Serbest olarak çizilen ruminin dış hatları sülyen rengiyle sencide ve yalın rumilerle hat çizilip tahrirleri siyah renk ile çekilmiştir. Serbest çizilen rumilerin içi lacivert zemin ise altındır. Zemin ve tezyini rumi üzerinde helezonlarda penç, hatâyî, goncagül, yapraklar vardır. Kullanılan motiflerin renkleri turuncu, mavi, sarı, lila olup çiçek sapları ve yaprakları altındır. Çiçek içleri kendi renk tonlarının koyusuyla damla şeklinde gölgelendirme yapılmıştır. Zeminde hatâyî motiflerinin yanı sıra bulut ve sarılma rumilerden oluşan kompozisyon bulunmaktadır.

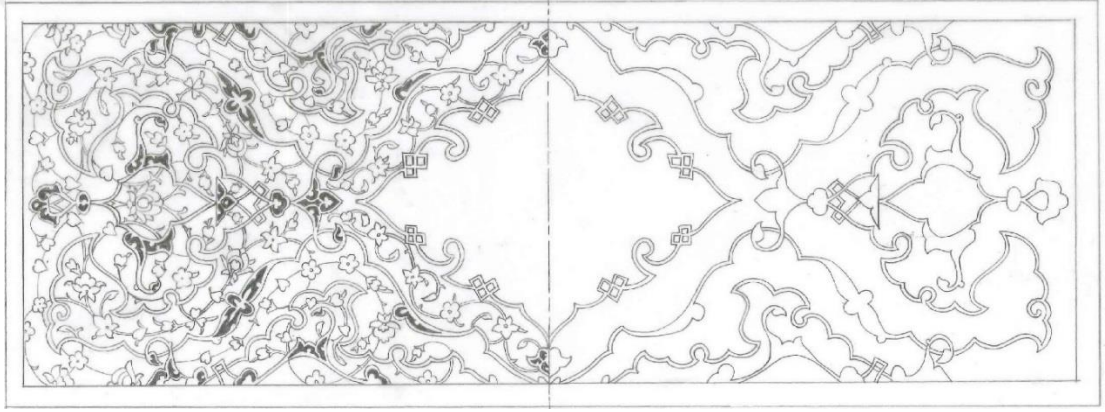
Çizim 5.7.1 : TİEM 191 -005 Sure başı taç ¼ desen analizi.

Çizim 5.7.2 : TİEM 191 -005 Sure başı taç ¼ desen şeması.

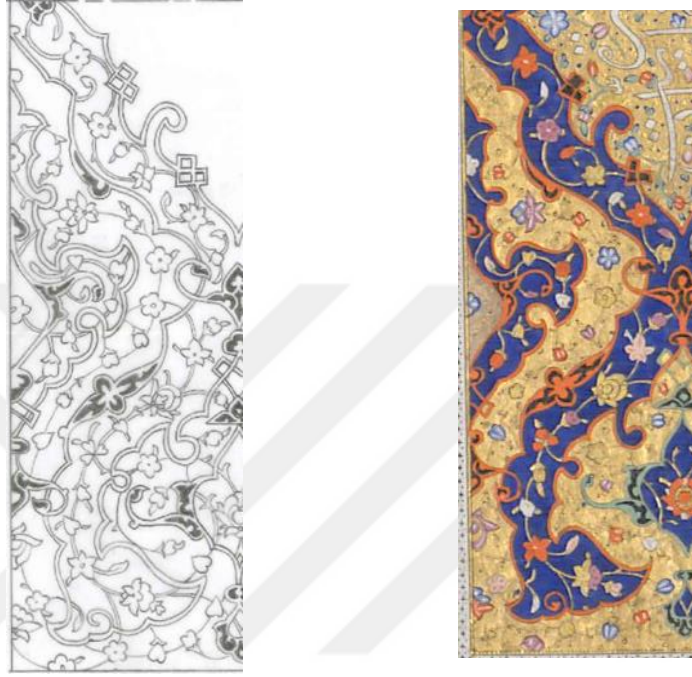
Resim 5.7.3 : TİEM 191 -005 Sure başı desen ayrıntısı.

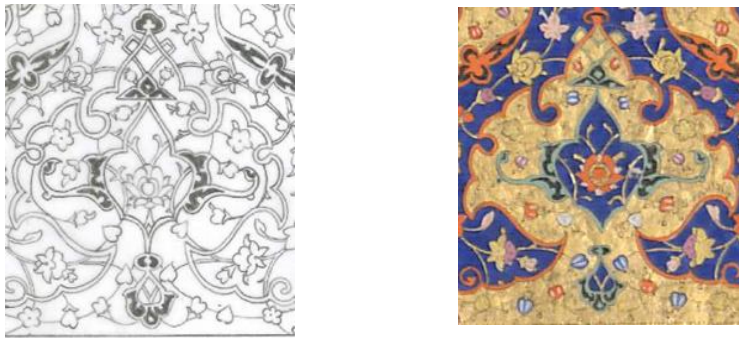
Çizim 5.7.3 : TİEM 191 -005 Sure başı desen analizi.

Bakara Suresi'nin $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan süre başı tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Tepeliğe bağlanan kapalı formdaki yalın rumi içe doğru bakmaktadır. Tepelik ve rumi altın, zemin ise laciverttir. Ruminin sırt kısmına tahrirden hemen önce hurdelenmiş sencide rumi, hurdelenmiş yalın rumi ve hurdelenmiş tepelik yapılmıştır. Hurdeler sülyen rengiyle yapılmış içleri siyahtır. Daha sonra siyah mürekkeple tahrirleri çekilmiştir. Tepeliğin içinde $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanan kapalı form etrafındaki kanatlı ruminin, tepeliğin ve ortabağın içi hurdelenmiştir. Hurdeler yeşil, zemin siyahtır. Tezyini rumi içindeki helezonlar dışarı taşarak yeni helezonlar meydana getirip üzerinde çiçek motifleri olan penç, goncagül, hatâyî ve yaprak kullanılmıştır. Motif renkleri turuncu, sarı, mavi pembe, beyaz ve lila olup çiçek sapları ve yaprakları altındır. Çiçeklerin içi damla formunda beyaz renkle

gölgelendirilmiş olduğu görülür. Zeminde de hatâyî grubu motiflerinin kullanıldığı görülür. Cetvele ½ si bitişik kapalı form üzerinde hurdelenmiş rumi ve tepelik bulunmaktadır. Hurdeler sülyen zemin ise siyah boyanmıştır. Yazının etrafı sülyen rengiyle yapılmış dendan, içi siyah olarak boyanmış saadet düğümü ve içi siyah ile hurdelenmiş tepelik bulunmaktadır.

Çizim 5.7.4 : TİEM 191 -005

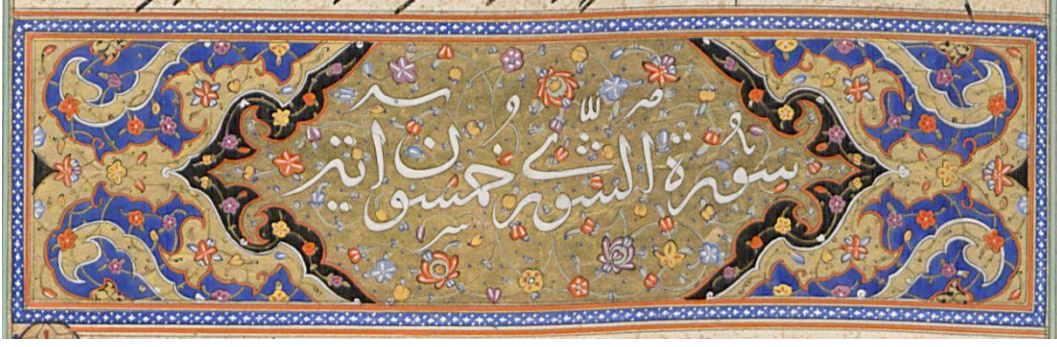

Çizim 5.7.5 : TİEM 191 -005 Sure başı tezyini rumi motifleri.

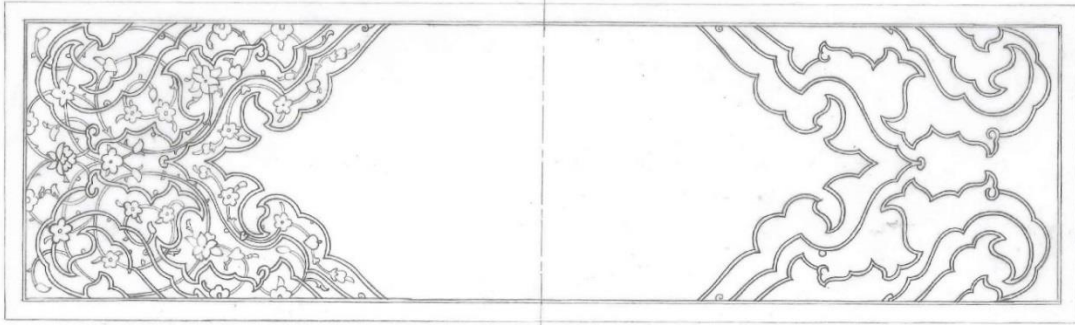
TIEM: 191 -146

Resim 5.7.4 : TIEM 191 -146 Sure başı tezhibi.

Resim 5.7.5 : TİEM 191 -146 Sure başı desen ayrıntısı.

Çizim 5.7.6 : TİEM 191 -146 Sure başı desen analizi.

Şura Suresi' nin bulunduğu Mushaf'ın bu sayfasında $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan başlık tezhibinde tezyini rumi tasarlanmıştır. Kapalı form, onun içindeki tepeliğe bağlanan bir kompozisyon yapılmıştır. Rumi ve tepeliklerin içi lacivert, zemin altındır. Zemin ve tezyini ruminin üzerinde helezon etrafına yapılan hatâyî grubu motiflerinden penç, hatâyî, goncagül, yaprak vardır. Kullanılan motif renkleri ise turuncu, sarı, mavi ve liladır. Çiçeklerin içi damla formunda kendi renklerinin koyu tonuyla ve beyaz renkle gölgelendirme yapılmıştır. Rumi sülyen rengiyle ince hat çizilerek ruminin bağlandığı tepeliğin içindeki tepeliğe bağlanır. Tepeliğin içi altın hurdeler ise siyah renktir. Büyük tepeliğin çevresi ve ruminin sırtı da beyaz renkle ince hat çizilip en son siyah renk ile tahrirleri çekilmiştir. Yazı etrafını çevreleyen kanatlı rumilerden oluşan kapalı formun rumi zeminleri siyahtır. İçindeki motif renkleri turuncu, lila, sarı, beyaz olup içleri damla şeklinde gölgelendirme yapılmıştır. Çiçek sapları ve yaprakları altındır. Yazıya taraf olan kısım sülyen rengiyle ince bir hat çizilirken, dendanlı kısmı beyaz renkle ince hat çekilip sonra da siyah renk ile tahrirleri çekilmiştir.

Çizim 5.7.7 : TİEM 191 -146 Sure başı tezyini rumi motifleri.

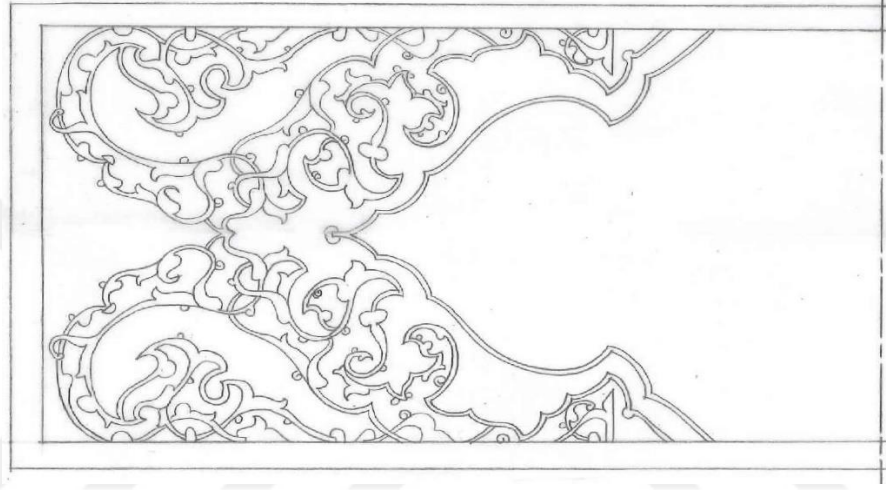

Resim 5.7.6 : TIEM 191 -159 Sure başı tezhibi.

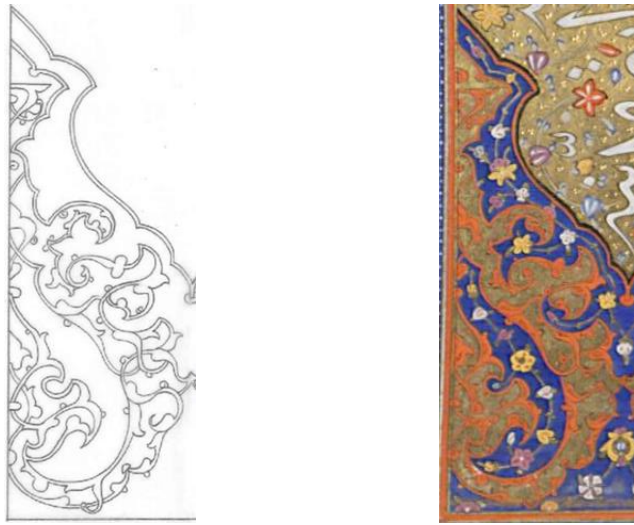
Muhammed Suresi' nin bulunduğu Mushaf' ın bu sayfasında $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan başlık tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Kapalı form, onun içindeki tepeliğe bağlanan bir kompozisyon uygulanmıştır. Tasarımda dilimli rumi ve dilimli tepelik uygulanmıştır. Rumi ve tepeliklerin içi altın, zemin laciverttir. Tezyini ruminin içindeki hatâyî motif yerine iç bünyeli rumi motifleri kullanılarak hurdelenmiştir. Hurdelerin rengi sülyendir. Kullanılan rumi motifleri yalın rumi, kanatlı rumi ve sencide rumiler ile ayırma rumi (kapalı form), tepelik ve ortabağlardan oluşmaktadır. Uygun yerlere sülyen rengi ile nokta konulmuştur. Lacivert zeminde hatâyî grubu motifleri kullanılmıştır. Tepelikler ve rumiler sülyen rengiyle ince hat çizilerek siyah renk ile tahrirleri çekilmiştir.

Resim 5.7.7 : TİEM 191 -159 Sure başı desen ayrıntısı.

Çizim 5.7.8 : TİEM 191 -159 Sure başı desen analizi.

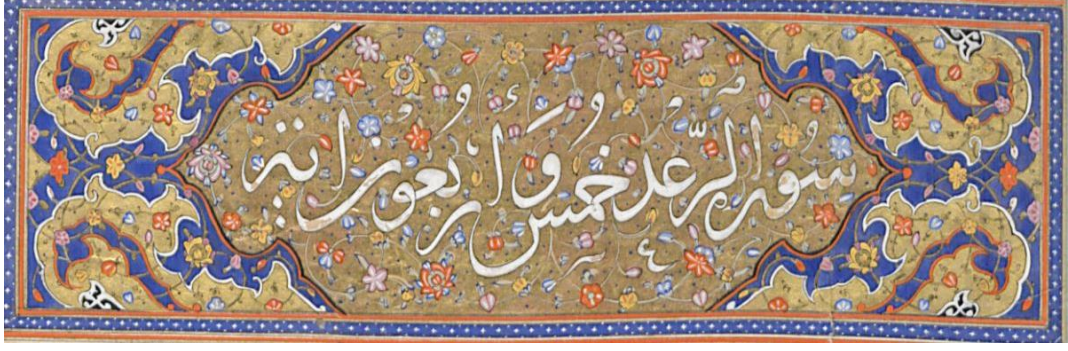

Çizim 5.7.9 : TİEM 191 -159 Sure başı tezyini rumi motifleri.

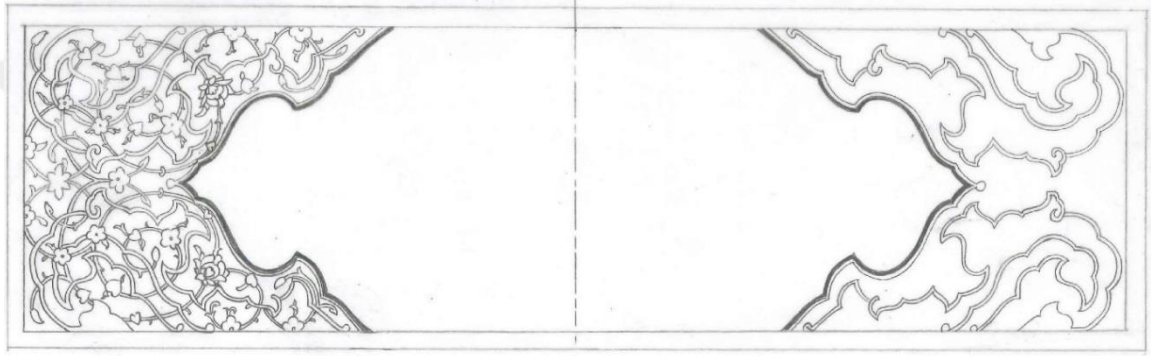

Resim 5.7.8 : TİEM 191 -199 Sure başı tezhibi.

Rad Suresi' nin bulunduğu Mushaf' ın $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan başlık tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Kapalı form, onun içindeki tepeliğe bağlanan bir kompozisyon yapılmıştır. Rumi ve tepelikler dendan şeklinde yapılmıştır. Rumi ve tepeliklerin içi altın, zemin laciverttir. Zemin ve tezyini rumide uygulanan hatâyî grubu motifleri penç, hatâyî, yapraklar vardır. Kullanılan renkler turuncu, sarı, mavi ve pembe olup, çiçek sapları ve yaprakları altındır. Tepeliğin iç kısmında, içi siyah boyalı salbek beyaz renkle hurdelenmiştir. Rumi ve tepelik sülyen beyaz renkle ince bir hat çizildikten sonra siyah renk ile tahrir çekilmiştir.

Resim 5.7.9 : TiEM 191 -199 Sure başı desen ayrıntısı.

Çizim 5.7.10 : TiEM 191 -199 Sure başı ½ desen analizi.

Çizim 5.7.11 : TiEM 191 -199 Sure başı tezyini rumi motifleri.

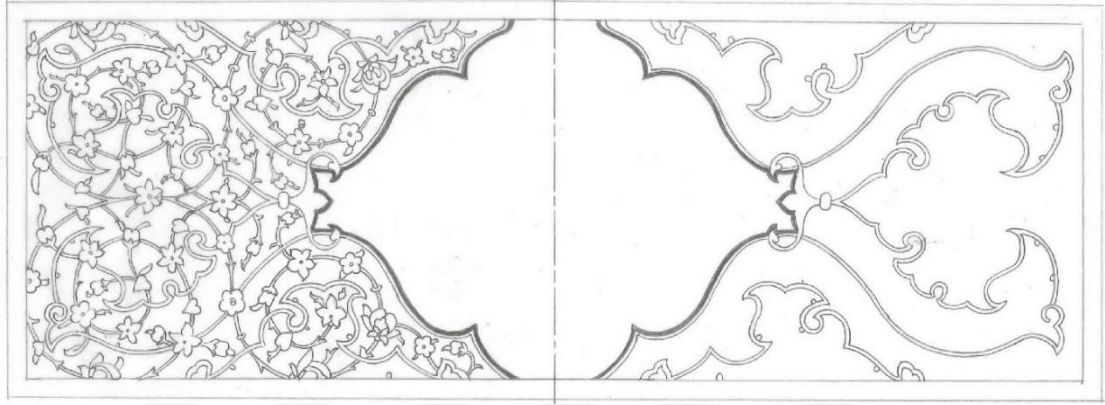

Resim 5.7.10 : TİEM 191 -345 Sure başı tezhibi.

Adiyat Suresi' nin bulunduğu Mushaf' ın 1/4 simetrik olarak tasarlanan başlık tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Kapalı form, onun içindeki tepeliğe bağlanan bir kompozisyon yapılmıştır. Rumi ve tepeliklerin içi lacivert, zemini de altın ve mavi olmak üzere iki farklı renkte kullanılmıştır. Zemin ve tezyini ruminin bulunduğu tasarımda uygulanan hatâyî motifleri penç, hatâyî, goncagül, yapraktır. Kullanılan renkler turuncu, beyaz, sarı, mavi ve lila olup çiçek sapları ve yaprakları altındır. Çiçeklere kendi renklerinin koyusuyla ve beyaz renkle damla formunda gölgelendirme uygulanmıştır. Tepeliğin ortasında renk ayrımı yapılarak kırmızı zemin kullanılmıştır. Rumi tepeliklerin çevresine ince hat sülyen rengi çizilip siyah renk ile tahrir çekilmiştir.

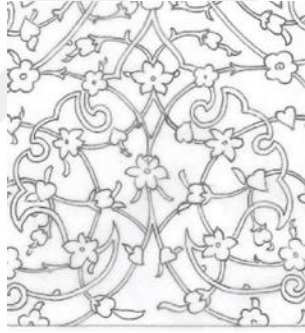
Resim 5.7.11 : TiEM 191 -345 Sure başı desen ayrıntısı.

Çizim 5.7.12 : TiEM 191 -345 Sure başı desen analizi.

Çizim 5.7.13 : TIEM 191 -345

Çizim 5.7.14 : TIEM 191 -345 Sure başı tezyini rumi motifleri.

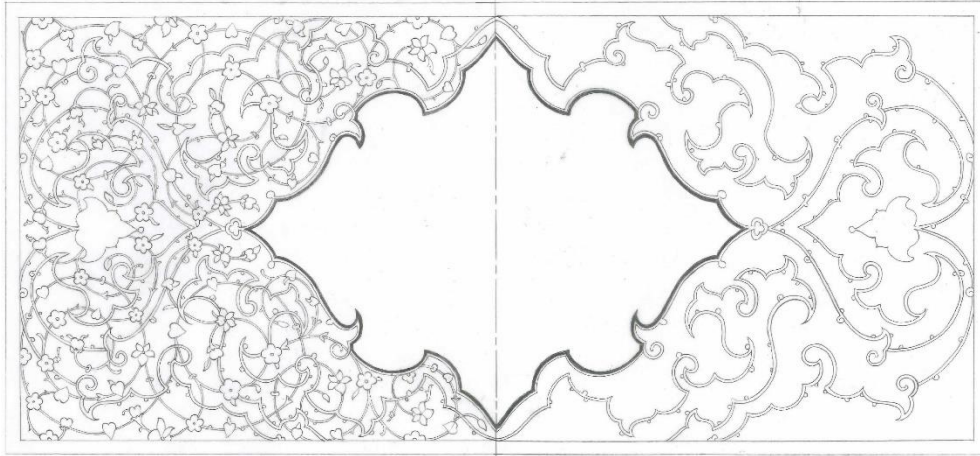

Resim 5.7.12 : TİEM 191 -347 Sure başı tezhibi.

Fil Süresi' nin bulunduğu Mushaf'ın bu sayfasında $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan süre başı tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Tepeliğe bağlanan kapalı formun üzerindeki kanatlı dilimli rumi ve bu kapalı formun ters yönünde tekrar yazı etrafını çevreleyen kapalı form kompozisyonu görülür. Tepelik ve kanatlı rumiler lacivert, zemin ise altındır. Tepeliğin içinde zemini altın beyaz renkte iç bünyeli rumiler yapılmış salbek görmektedir.

Resim 5.7.13 : TİEM 191 -347 Sure başı desen ayrıntısı.

Çizim 5.7.15 : TİEM 191 -347 Sure başı $\frac{1}{2}$ desen analizi.

Rumiler beyaz renkle ince hat çizilirken tepelikler de sülyen rengiyle ince hat çizilerek siyah renk ile tahrirleri çekilmiştir. Hatâyî motifleriyle bezenmiş kompozisyonda çoğunluğu penç olmak üzere goncagül ve yapraklar uygulanmıştır. Çiçekler turuncu, mavi, sarı, pembe, beyaz renkleriyle boyanmıştır. Gölgelemesi de beyaz ve kendi

renklerinin koyu tonuyla damla formunda yapılmıştır. Çiçek sapları ve yaprakları altındır.

Çizim 5.7.16 : TİEM 191 -347

Çizim 5.7.17 : TİEM 191 -347 Sure başı tezyini rumi motifleri.

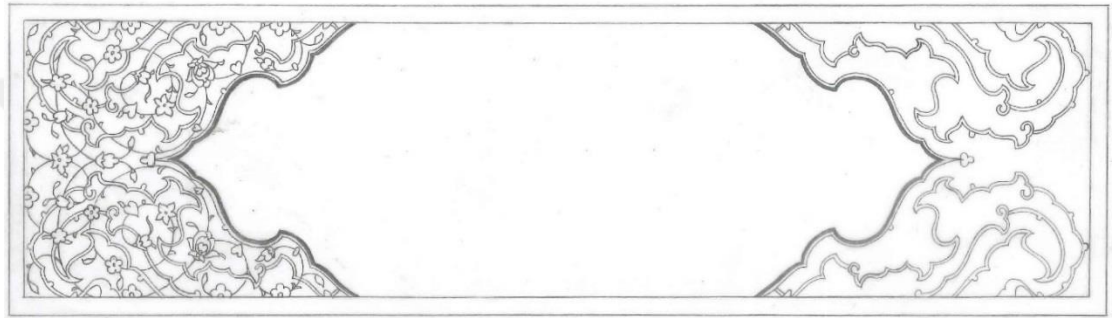

Resim 5.7.14 : TİEM 191 -348 Sure başı tezhibi.

Tebbet Süresi'nin bulunduğu Mushaf'ın 191-348 sayfasında $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan başlık tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Kapalı form, onun içindeki tepeliğe bağlanan bir kompozisyon yapılmıştır. Rumi ve tepeliklerin içi altın, zemin laciverttir. Lacivert zeminde ve tezyini ruminin içindeki hatâyî grubu motifleri penç, goncagül, hatâyî ve yapraklardan oluşmaktadır. Motif renkleri turuncu, beyaz, sarı, mavi ve lila çiçek sapları ve yaprakları altındır. Çiçeklerin içi damla formunda göldelendirilmiştir. Tepeliğin ortasında hurdelenmiş ortabağ bulunmaktadır. Rumi ve tepelikler siyah renk ile tahrirden önce ince hat şeklinde sülyen rengi ile çizilmiştir.

Resim 5.7.15 : TIEM 191 -348 Sure başı desen ayrıntısı.

Çizim 5.7.18 : TIEM 191 -348 Sure başı desen analizi.

Çizim 5.7.19 : TiEM 191 -348

Çizim 5.7.20 : TiEM 191 -348 Sure başı tezyini rumi motifleri.

TİEM: 191 -349

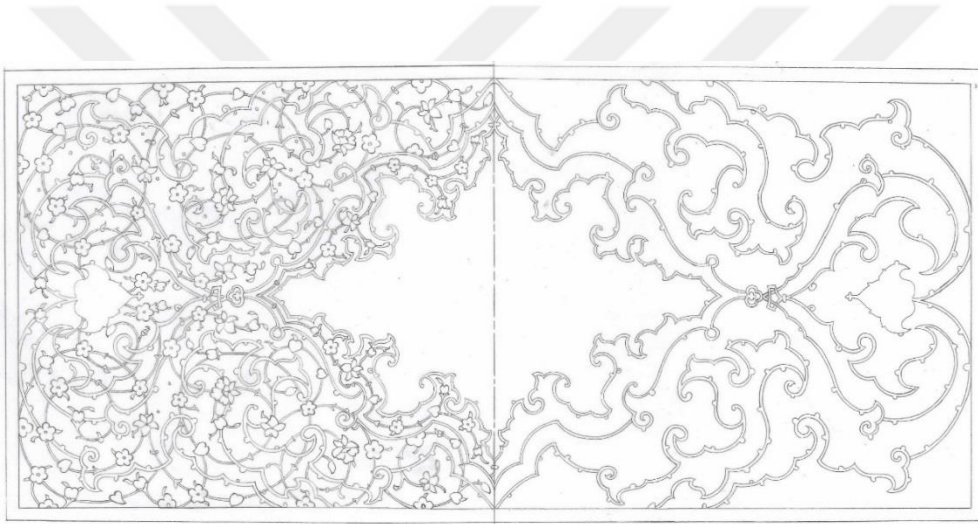

Resim 5.7.16 : TİEM 191-349 Serlevha formunda Felak ve Nas sûreleri tezhibi.

191 envanter nolu mushaf'ı tezyini rumi motifi mushaf'ın 347. ve 348'inci sayfalarında yer almaktadır. Canlı renklerin yanı sıra zarif işçilik dikkati çeker. Tezyini ruminin serlevha formunda yapılan tezhipli sayfasının bütün bölümlerinde hâkim olduğu görülmektedir. Sure başı, koltuklar, göbek, dış pervazlar sayfanın bölümlerini oluşturmaktadır.

Resim 5.7.17 : TiEM 191 -349 Sure başı desen ayrıntısı.

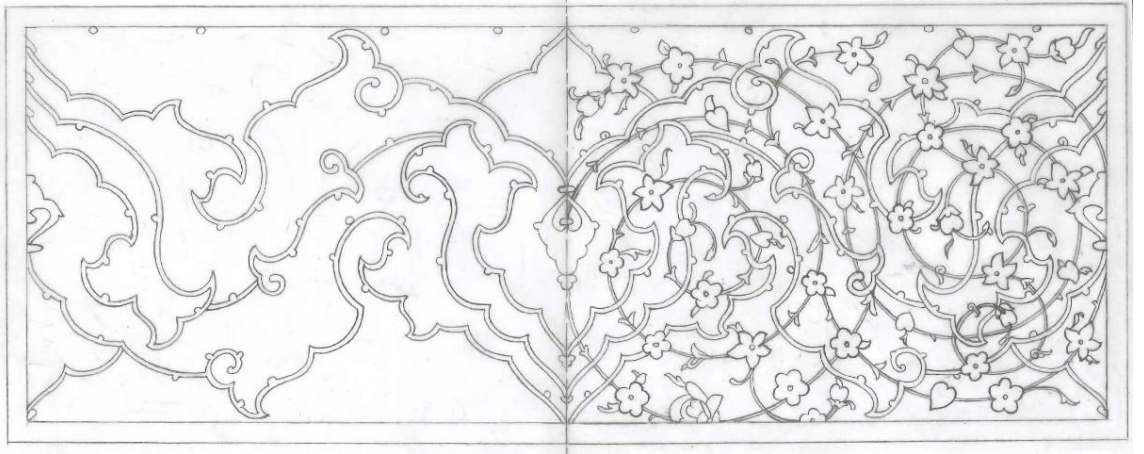
Çizim 5.7.21 : TiEM 191 -349 sure başı desen analizi.

Mushaf'ın $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan süre başı tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Tepeliğe bağlanan kapalı formun üzerindeki kanatlı dilimli rumi ve bu kapalı formun ters yönünde tekrar yazı etrafını çevreleyen kapalı form kompozisyonu oluşturmaktadır. Tepelik ve kanatlı rumiler altın, zemin laciverttir. Tepeliğin ortasında salbekin zemini laciverttir. Salbekte hurdelerin içi siyah rumilerine sülyen rengi uygulanmıştır. Zeminde ve tezyini rumide uygulanan hatâyî grubu motifleri penç, goncagül, hatâyî ve yaprakların yanısıra kalp modelleri de vardır. Hatâyî motiflerin bulunduğu tezyini rumi çiçek renkleri turuncu, sarı, pembe, mavi ve lila olup çiçek sapları ve yaprakları altın kullanılmıştır. Dilimli tezyini rumiler sülyen rengi ile ince hat çizilip, tepeliklerde ise beyaz renkle ince hat çizilip siyah renk ile tahriri çekilmiştir. Yazı etrafını çevreleyen tezyini rumilerin içi siyah, çiçek motifleri renkleri

ise turuncu, sarı, beyaz ve liladır. Çiçeklerin hepsinde damla formunda gölgelendirme yapılmıştır.

Resim 5.7.18 : TIEM 191 -349 Koltuk tezhibi desen ayrıntısı.

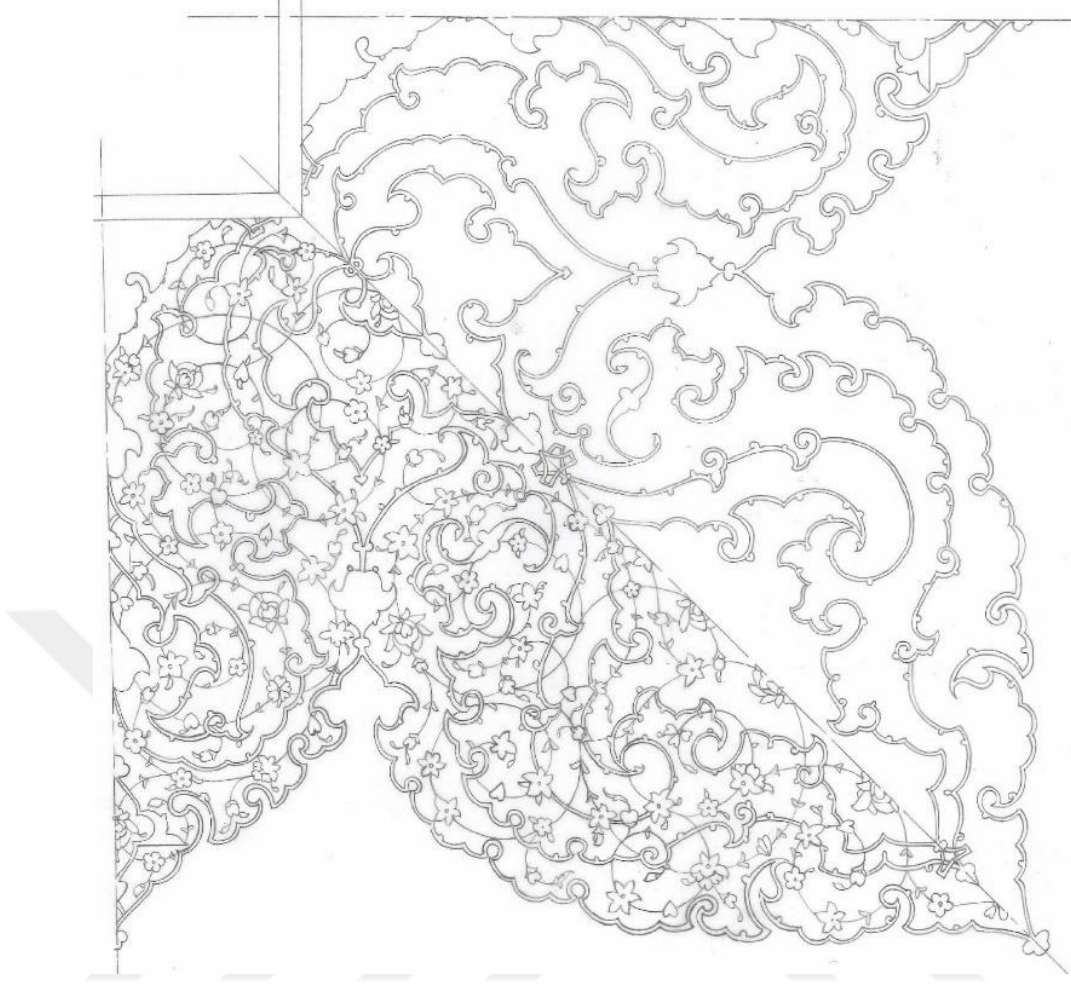

Çizim 5.7.22 : TIEM 191 -349 Koltuk tezhibi desen analizi.

Resim 5.7.19 : TİEM 191 -349 Köşe bezeme tezhibi desen ayrıntısı.

Mushaf'ın dış pervazında kullanılan rumiler, simetri olarak tasarlanan kompozisyonun kısa kenarında 5 kez, uzun kenarında 8 kez pafta tekrar yapılarak uygulanmıştır. Serlevha formunda yapılan sayfanın diğer alanlarında olduğu gibi dış pervazda da dilimli tezyini ruminin kullanıldığı görülmektedir. Birim tekrarı kompozisyonundan oluşan tezyini rumilerin içinde bitkisel motifler bulunmaktadır. Daha çok altının kullanıldığı dış pervazda rumiler lacivert boyanmıştır. Ying-yang formunu andıran şeklinin kullanıldığı dış pervazda, alt sıradaki tepelikten çıkan dilimli tezyini rumi S yaparak üst sıradaki dilimli tepelikle bağlanır şeklinde tasarlanmıştır.

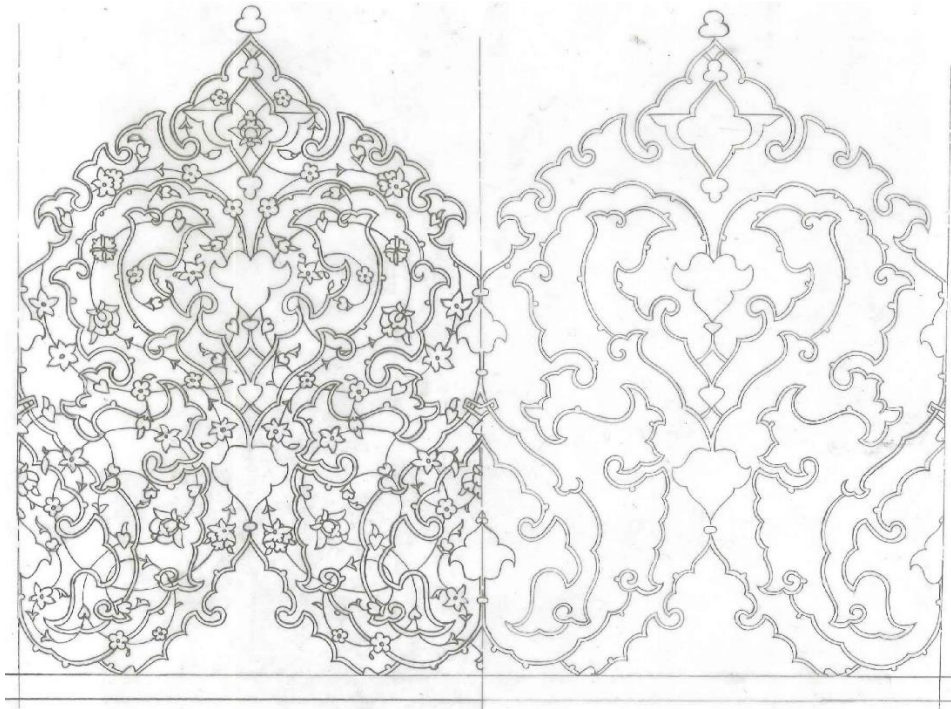
Çizim 5.7.23 : TiEM 191 -349 Köşe bezeme tezhibi desen analizi.

Tepelik ve rumiden oluşan bu kompozisyonda lacivert, altın, mavi, yer yer beyaz altın ve sülyen kullanılmaktadır. Tasarımda alt sırada kullanılan altın zeminli tepelik yukarı doğru bakarken, üst sırada lacivert zeminli tepelik aşağı doğru bakmaktadır. Böylelikle birbirine çapraz bakan tepelik ve bu tepelikleri birbirine bağlayan dilimli rumiyi görmekteyiz. Üst sıradaki tepelikler alt sıradaki tepeliklere oranla küçüktür. Sanatkâr büyük bir ustalıkla bu yazma eseri tasarlamıştır. Öyleki ayrı ayrı laciverte ve altına baktığımızda rumilerin ying-yang şeklinde kapalı form oluşturarak tepeliğe bağlandığını görmekteyiz. Köşe dönüşünde de diğer paftalardan devasa büyüklükte köşe paftası çizilmiştir. Dilimli rumiden oluşan lacivert renkteki kapalı formun zemini altın, ruminin bağlandığı tepeliğin uç kısımları mavi boyanarak kompozisyon tamamlanmıştır. Tasarımda kullanılan salberklerin içi siyah rumileri beyaz ve sülyen, ortabağların içi, başlık yazı zeminine uyum sağlayarak mavi olurken hurde rumiler

sülyen, zemin siyahtır. Rumi ve tepeliklerin tahriri sülyen rengi boya ile uygulanmıştır. İçi hatâyî motifleri ile bezenmiş teyzini rumilerin çiçeklerinde sülyen, mavi, pembe, sarı renk olup çiçek sapları ve yaprakları altın kullanılmıştır. Çiçeklerin gölgelendirmeleri beyaz, turuncu ve kırmızı renklerle damla formunda yapılmıştır.

Resim 5.7.20 : TİEM 191 -349 Dış pervaz kenar pafta desen ayrıntısı.

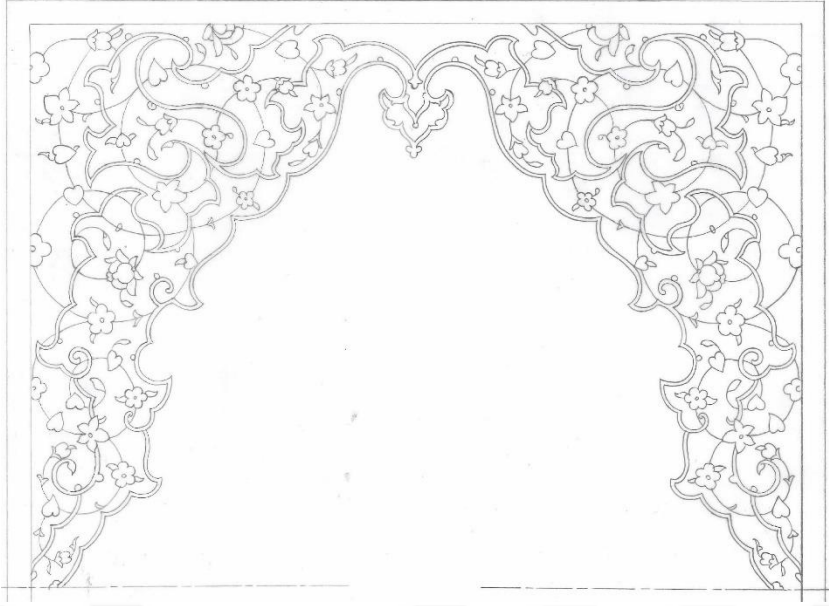

Çizim 5.7.24 : TİEM 191 -349 Kenar pafta desen analizi.

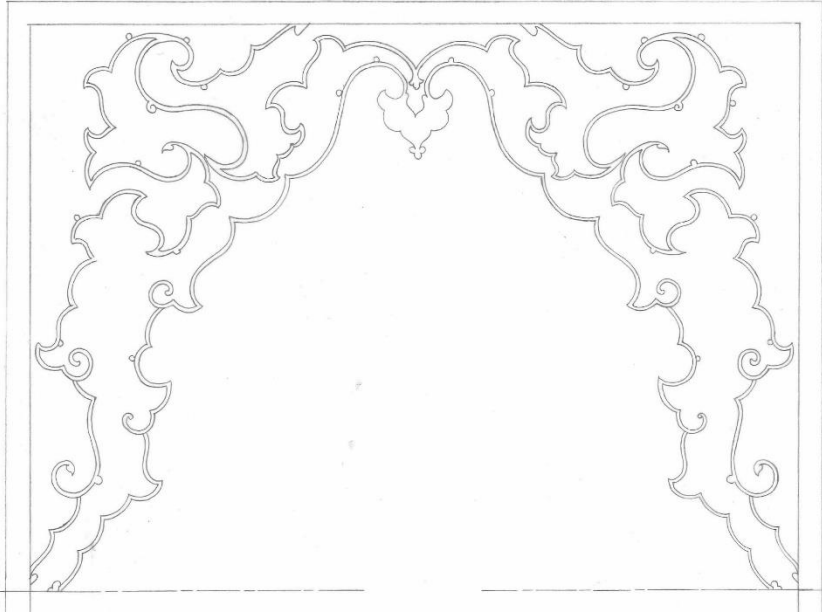

Resim 5.7.21 : TİEM 191 -349 Nas süresi göbek tezhibi desen ayrıntısı.

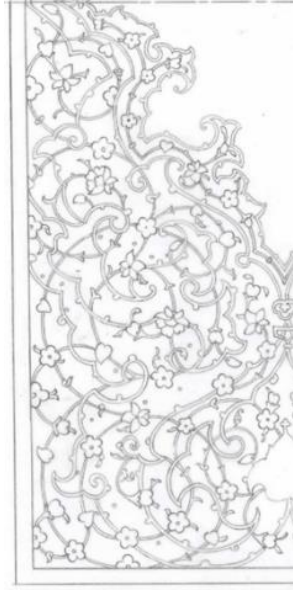
$\frac{1}{4}$ simetrik formda yapılan göbek tezhibinin köşebentlerinde tezyini rumi kullanılmıştır. Yazma eserin diğer alanlarında kullanılan tekniklerin burada da kullanıldığı görülür. Nas süresinin bulunduğu tezhipli sayfanın yazı etrafında tezyini rumi formu kullanılmıştır. Altının yoğun olarak kullanıldığı bu alanda tezyini rumi zemini laciverttir.

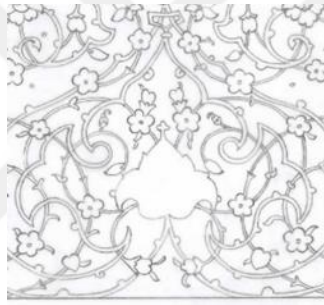
Çizim 5.7.25 : TİEM 191 -349 Nas süresi göbek tezhibi desen analizi.

Çizim 5.7.26 : TİEM 191 -349 Göbek desen şeması.

Çizim 5.7.27 : TİEM 191 -349

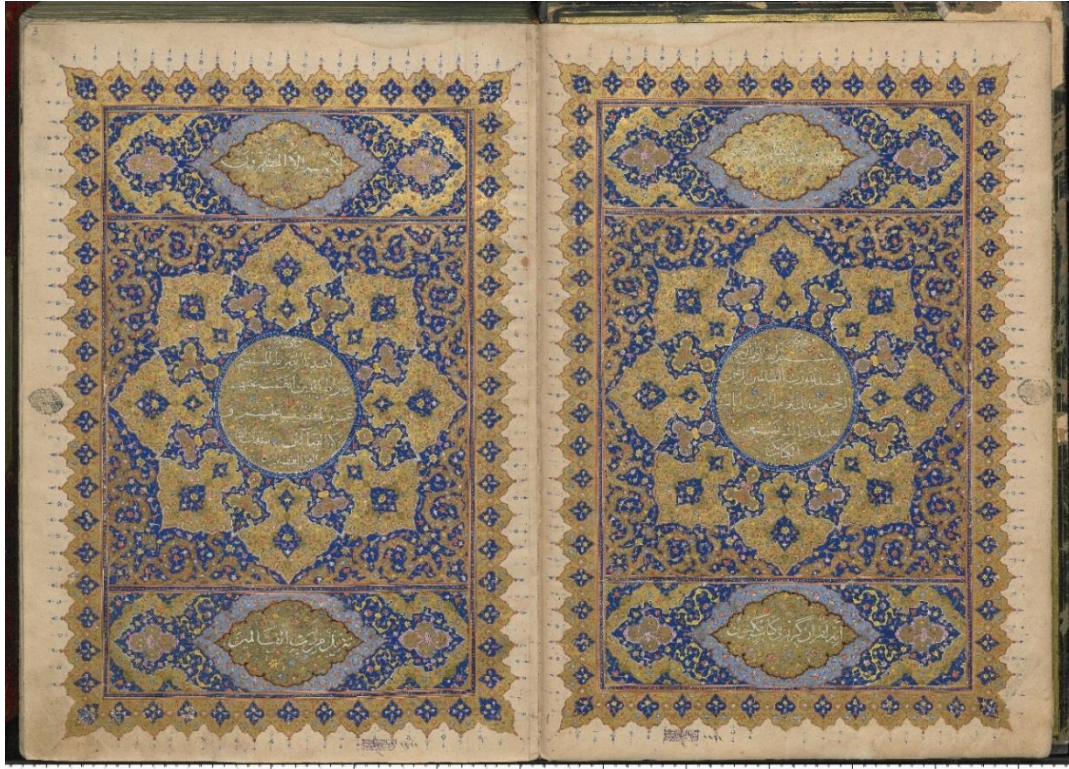

Çizim 5.7.28 : TİEM 191 -349

Çizim 5.7.29 : TİEM 191 -349 Tezyini rumi motifleri.

5.8 TİEM: 192 -005

Resim 5.8.1 : TİEM 192 -005 Serlevha sayfası tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 192 -005

Türü: Mushaf

Tarihi: H.769- M.1367-68

Hattat: Cemaleddin Sufi

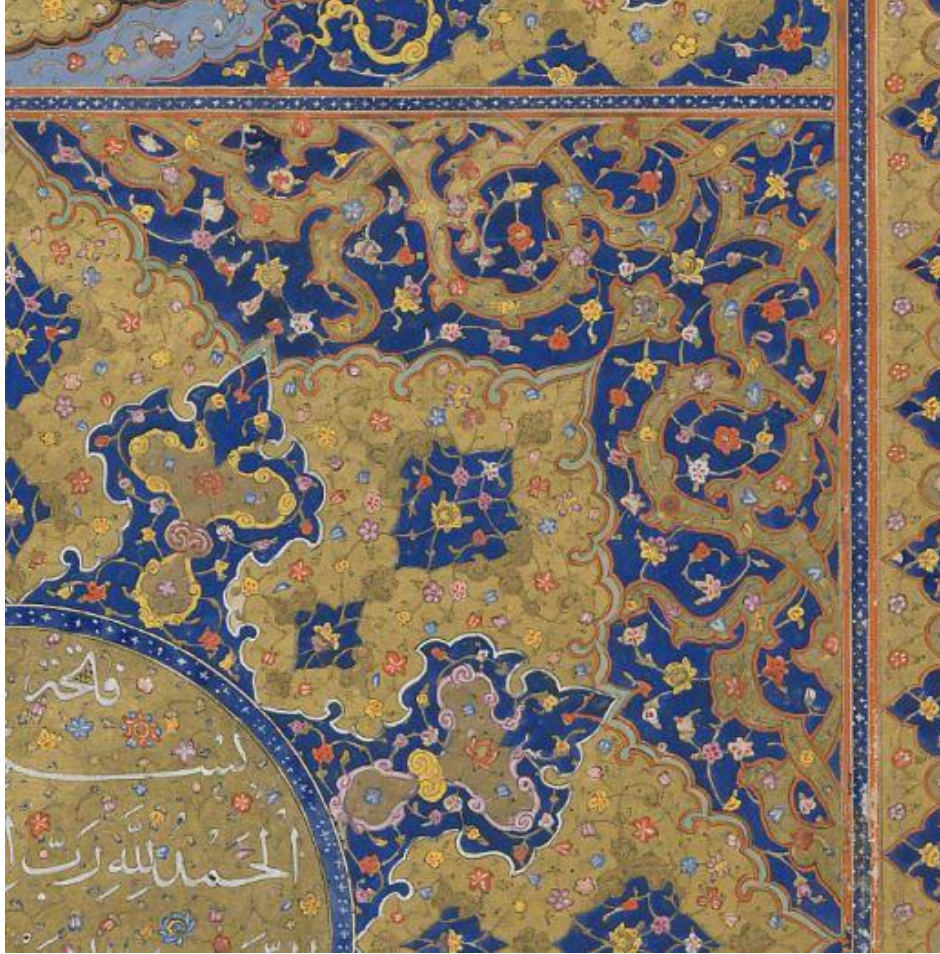
Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 45 x 31,5 x 7cm

Varak sayısı: 546

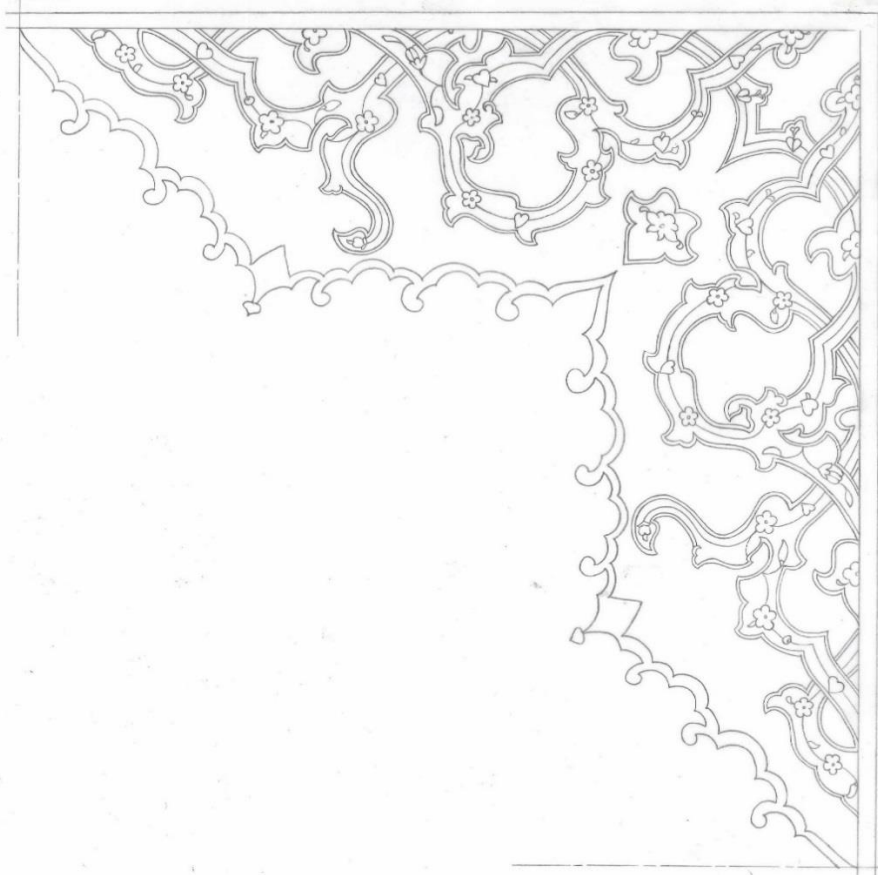
Yazı Çeşidi: Muhakkak, Nesih

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

Resim 5.8.2 : TİEM 192 -005 Serlevha sayfa köşebent desen ayrıntısı.

Karşılıklı iki sayfadan oluşan serlevhanın sağ tarafındaki sayfasında Fatiha Süresi' nin ilk 5 ayeti bulunurken sol sayfada Fatiha Süresi'nin son 2 ayetinin olduğu Mushaf'ın tezhibi dikdörtgen formu şeklindedir. Burada tezyini rumi serlevhanın göbek kısmının köşebentlerinde tasarlanmıştır. Lacivert zeminli kompozisyon da $\frac{1}{2}$ simetrik olan köşebentler, tasarımın dört köşesinde bulunmaktadır. Kapalı form şeklinde girift bir şekilde tasarlanmış serlevha sayfası kanatlı rumi, ortabağ ve tepeliklerden oluşmaktadır. Serlevhanın genelinde ağırlıklı olarak altın kullanılmıştır. İçi altınla boyanmış tezyini rumiler bitkisel motiflerle bezenmiştir. Motiflerde turuncu, pembe, beyaz, sarı, lila ve mavi renkler olup çiçek sapları altın, yapraklar sarı renk kullanılmıştır. Kullanılan bitkisel motiflerin içi turuncu ve beyaz renkle damla formunda gölgelendirilmiştir. Tezyini rumilerin hepsinin dış çevresi sülyenle ince bir hat çizilip siyah ile tahrir çekilmiştir. Tezyini rumi içinde penç ve yaprak motifi kullanılmıştır. Lacivert zemin üzerine hatâyî motiflerinin kullanıldığı görülür.

Çizim 5.8.1 : TİEM 192 -005 Serlevha sayfasındaki köşebent desen analizi.

Çizim 5.8.2 : TİEM 192 -005

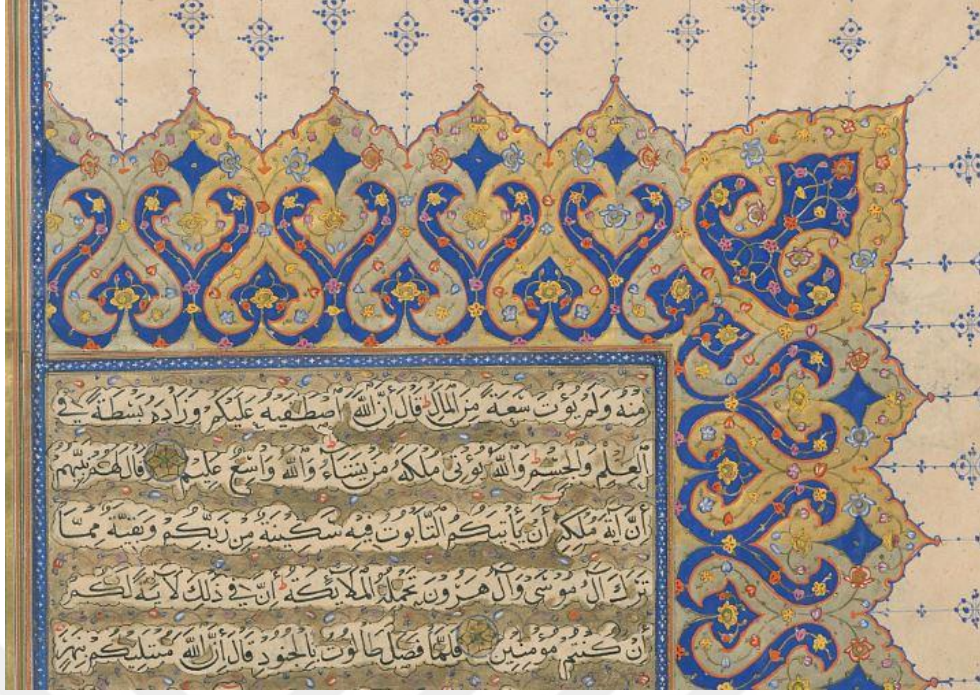
Çizim 5.8.3 : TİEM 192 -005 Serlevha sayfasında köşebentteki tezyini rumi motifleri.

TİEM: 192 -023

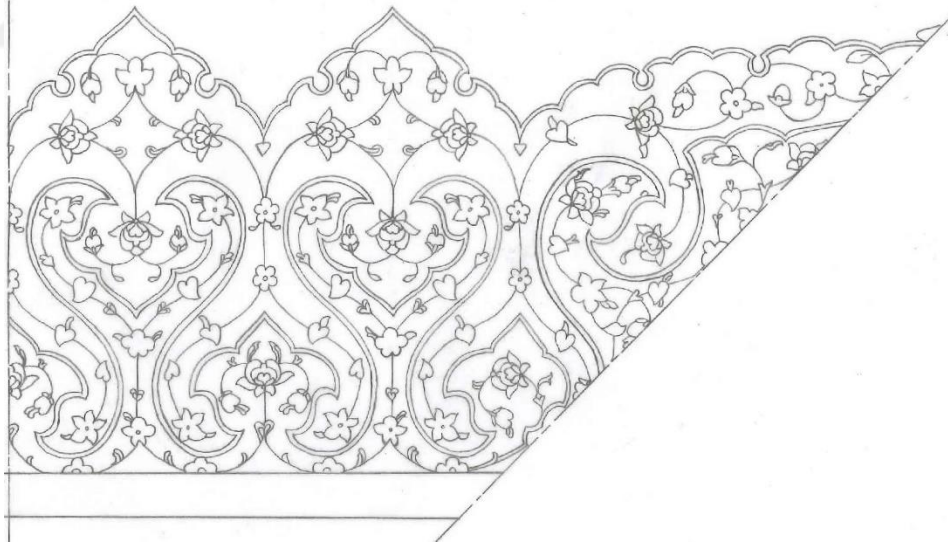

Resim 5.8.3 : TİEM 192 -023 Bakara suresi tezhipli sayfası.

Mushaf'ın 192 -023 Bakara suresinin 20. ve 21. sayfası incelendiğinde sadece sayfanın dış pervaz tezhibinde tezyini rumi motiflerinin uygulandığı görülür. Rumiler birim tekrarı yapılarak tasarlanmıştır.

Resim 5.8.4 : TIEM 192 -023 Bakara suresi kenar bezeme desen ayrıntısı.

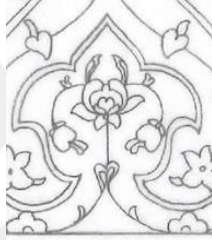

Çizim 5.8.4 : TIEM 192 -023 Bakara suresi kenar bezeme ve köşe desen analizi.

Tepelik ve yalın rumilerden oluşan bu kompozisyonda lacivert ve iki farklı renkte altın kullanılmaktadır. Tasarımda alt sırada kullanılan lacivert zeminli tepelik yukarı doğru bakarken, üst sırada altın zeminli tepelik aşağı doğru bakmaktadır. Böylelikle birbirine çapraz bakan tepeliklerin her birinden S yaparak çıkan yalın rumileri görmekteyiz. Birim tekrardan oluşan tasarımın kısa kenarı 9 kez, uzun kenarı 12 kez pafta tekrar etmektedir. Köşe dönüşünde de rumiler bir pafta daha ilave edilerek kompozisyona uygun olarak tasarlanmıştır. Hatâyî motiflerinden ve serpiştirilen oluşan tezyini rumilerin çiçek renkleri turuncu, mavi, pembe ve sarıdır. Bu çiçeklerden turuncu, sarı, pembe ve mavi olanların içine damla şeklinde kırmızı renkle gölgelendirme yapılırken, mavi ve yeşil renkte olanların içine de yine damla şeklinde lacivert renkle gölgelendirme yapılmıştır. Çiçek sapları ve yaprakları altındır. Rumi ve tepeliklerin etrafının iç kısımlarına sülyen rengi boya ile hat çizilirken dış kısımları ise çiçek saplarından hat oluşturularak çizilmiş ve siyah ile tahrir çekilmiştir.

Çizim 5.8.5 : TİEM 192 -023

Çizim 5.8.6 : TİEM 192 -023

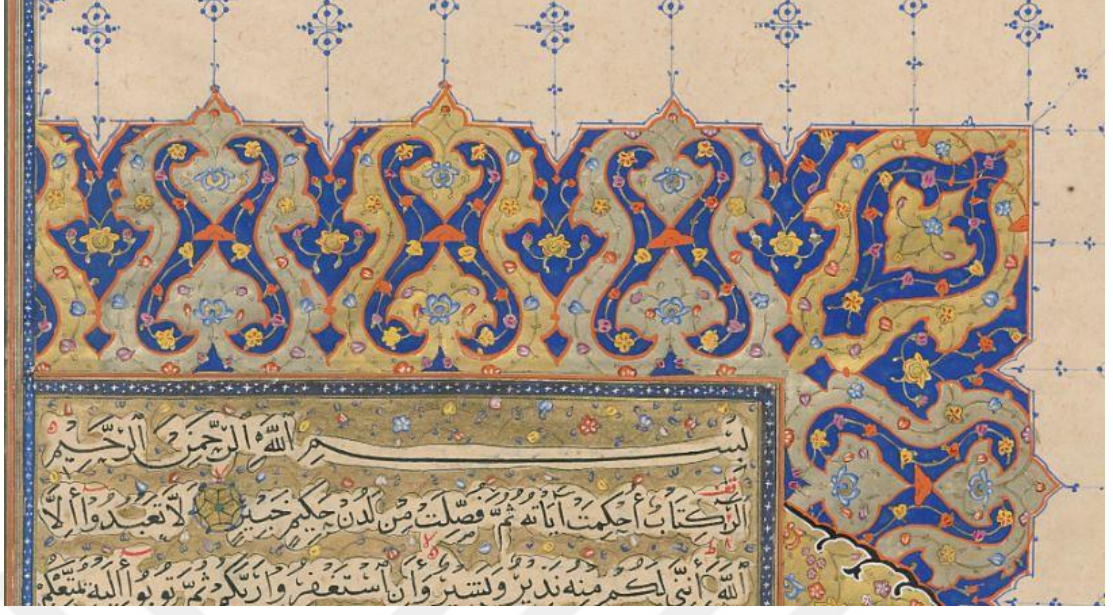

Çizim 5.8.7 : TİEM 192 -023 Bakara suresi sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

TIEM: 192 -104

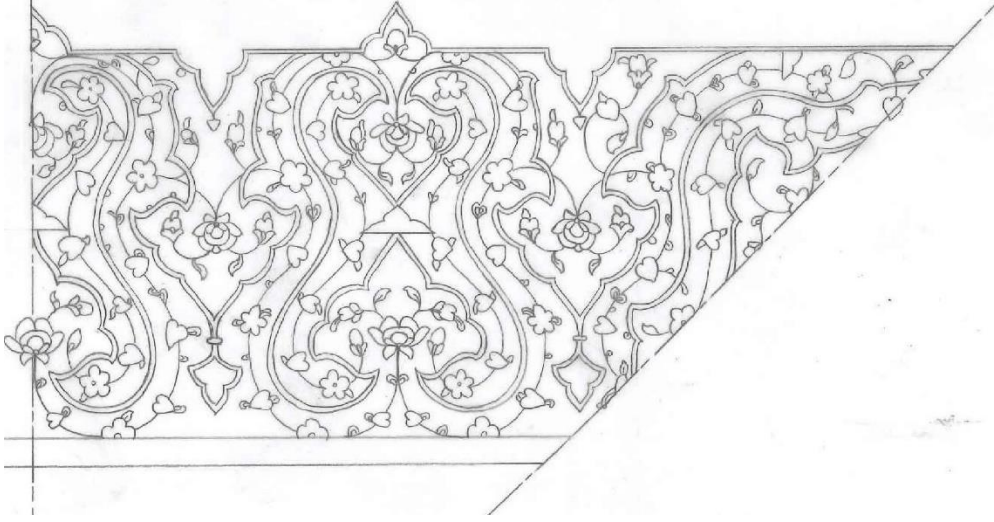

Resim 5.8.5 : TIEM 192 -104 Hûd suresi tezhipli sayfası.

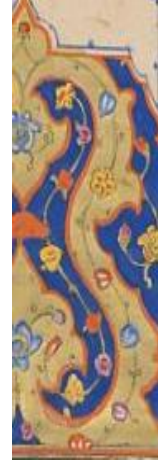
Resim 5.8.6 : TiEM 192 -104 Hud suresi tezhibi sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.

Hûd Süresi' nin bulunduğu Mushaf'ın 101. ve 102. sayfasına baktığımızda tezyini ruminin karşılıklı iki sayfada simetrik şekilde yapılmış sadece kısa kenar bezemesinde ve uzun kenarın bir paftasında kullanıldığı görülür. Tepelik ve rumiden oluşan dış pervaz iki farklı renk altın ve lacivert ağırlıklı olarak aynı oranda kullanılmıştır. Birbirini tekrar eden paftalardan oluşan kompozisyonun kısa kenarı 7 kez pafta, uzun kenarı ise 1.5 kez pafta ortasında taç kısmı sonra yine 1.5 kez pafta tekrar etmektedir. Karşılıklı birbirine bakan tepeliklerle bunları birbirine bağlayan kapalı formdan oluşan rumilerin içi sarı ve beyaz altın, zeminde de lacivert renk kullanılmıştır. Hatâyî grubu motiflerden oluşan tezyini rumilerin içindeki çiçek renkleri mavi, pembe, sarı ve turuncu olup çiçek sapları ve yaprakları altındır. Hatâyî gurubu çiçeklerin içine turuncu renkle damla şeklinde gölgelendirme yapılmıştır. Kullanılan motifler; hatâyî, penç, goncagül ve yapraktır.

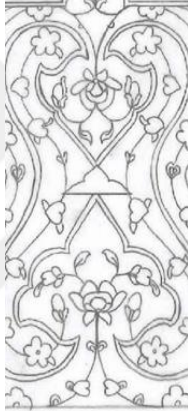

Resim 5.8.7 : TİEM 192 -104 Hud suresi tezhibi köşe ve kenar bezeme desen analizi.

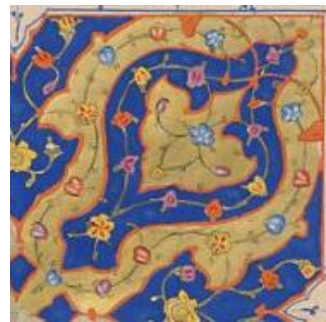
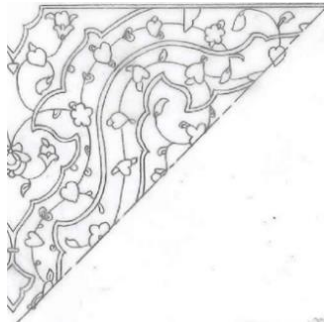
Kapalı formdaki kanatlı ruminin ve tepeliklerin çevresine ince bir hat sülyen renk çizilmiştir. Çiçek sap ve yaprakları altın olup tahrirleri siyah renk çekilmiştir. Köşe dönüşünde de kapalı form üzerinde rumi ve içinde de kapalı formdan bağımsız tepelik kullanılmaktadır. Altın zemin üzerine hatâyî motiflerinin yapıldığı görülür.

Çizim 5.8.8 : TİEM 192 -104

Çizim 5.8.9 : TİEM 192 -104

Çizim 5.8.10 : TİEM 192 -104 Hud suresi sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.9 TIEM: 194 -005

Resim 5.9.1 : TIEM 194 -005 Zahriye sayfası tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 194 -005

Türü: Mushaf

Tarihi: Bilinmiyor

Hattat: Bilinmiyor

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 41,5 x 26 x 7,5cm

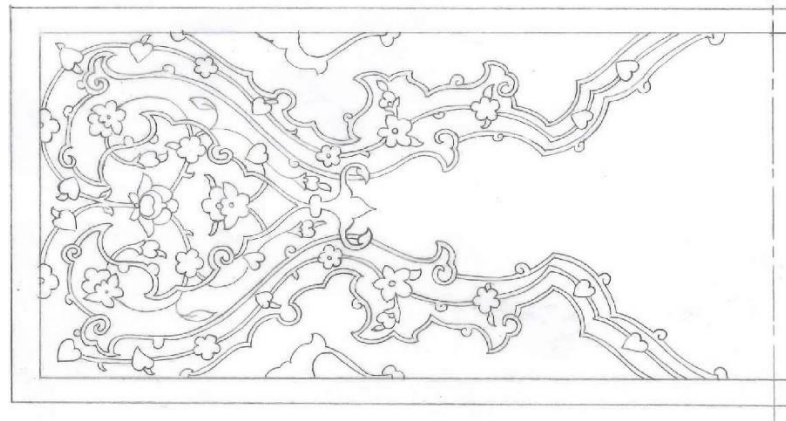
Varak sayısı: 1064

Yazı Çeşidi: Sülüs

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

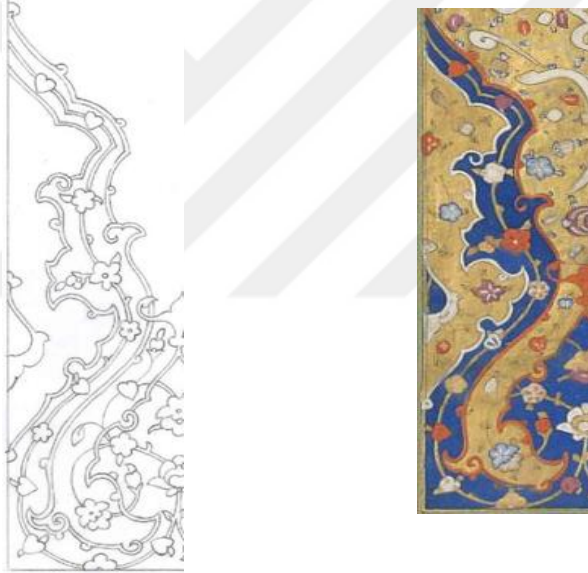

Resim 5.9.2 : TİEM 194 -005 Tezhipli sayfa koltuk desen ayrıntısı.

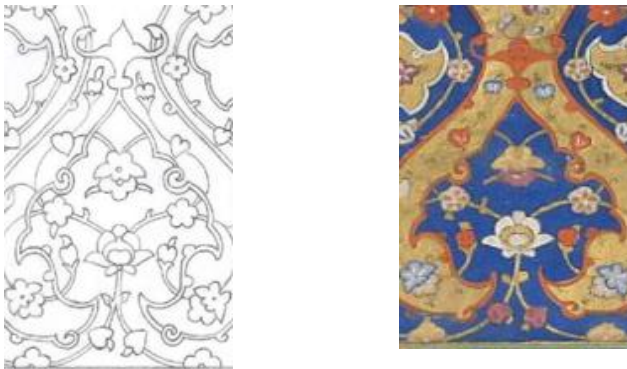

Çizim 5.9.1 : TİEM 194 -005 Tezhipli sayfa ½ koltuk desen analizi.

191-005 envanter nolu Mushaf'ın 2. ve 3. karşılıklı iki simetrik sayfasında $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan koltuk tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Tepeliğe bağlanan ve $\frac{1}{2}$ si cetvele bitişik çizilen kapalı formun üzerindeki yalın rumi kompozisyonu oluşturmaktadır. Tepelik ve yalın rumi lacivert olup zemin altındır. Tezyini ruminin içindeki hatâyî grubu çiçek renkleri sarı, beyaz, pembe, yavruağzı ve turuncudur. Çiçek sapları ve yaprakları altındır. Çiçeklerin içi kendi renklerinin koyusuyla damla şeklinde gölgelendirme yapılmıştır. Kapalı form üzerindeki rumiler dış çevresine beyaz renkle ince bir hat çizilirken, rumilerin sırt kısmına ve tepelikler sülyen renk ile ince hat çizilmiştir. Sonrasında çizilen bu ince hat üzerine siyah renk tahrir çekilmiştir. Tezyini rumi içinde hatâyî, penç, goncagül ve yaprak kullanılmıştır. Kapalı formun içinde cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik çizilen beyaz renk ortabağın içi laciverttir. Altın zemin üzerine hatâyî motifleri tasarlanmıştır.

Çizim 5.9.2 : TİEM 194 -005

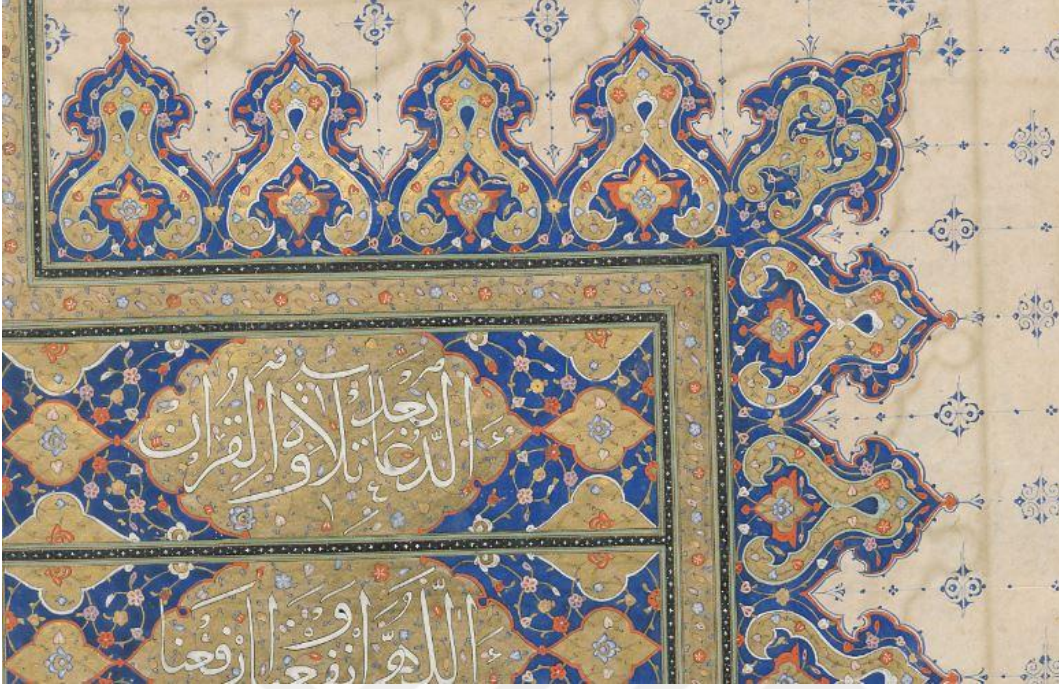

Çizim 5.9.3 : TİEM 194 -005 Tezhipli sayfa koltuk sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

TİEM: 194 -533

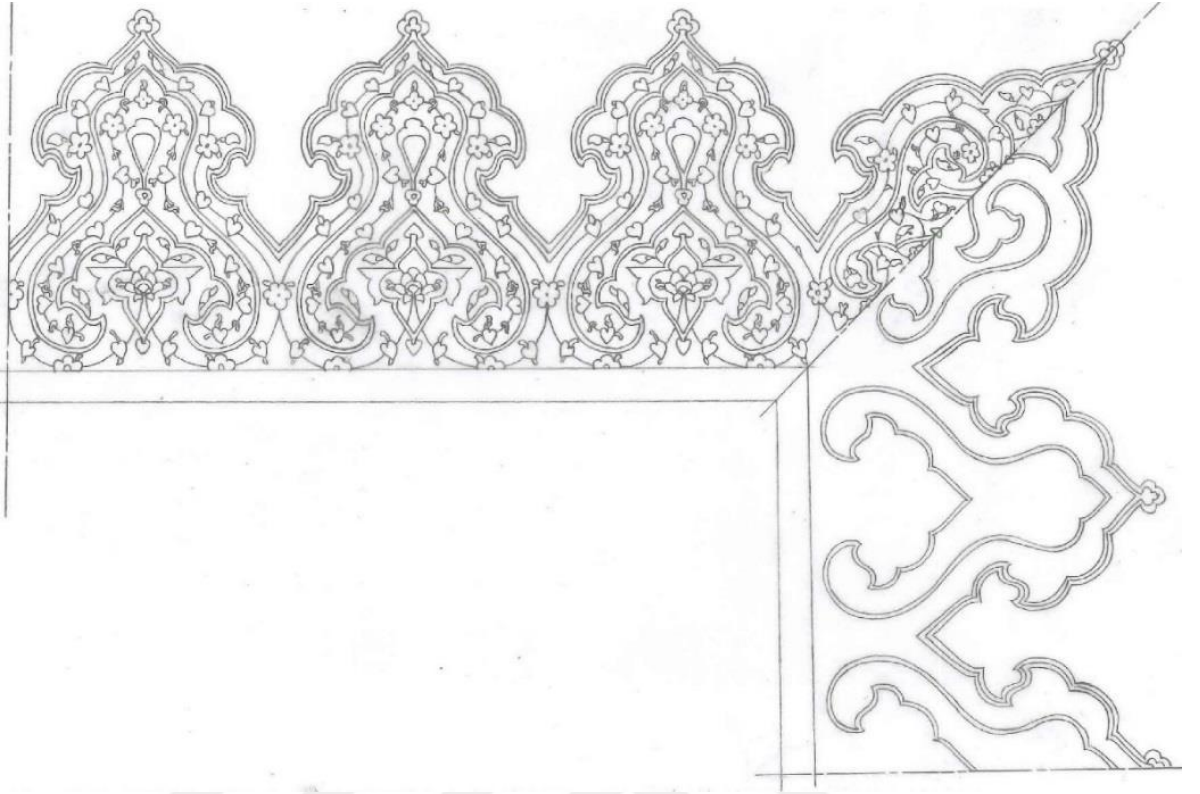

Resim 5.9.3 : TİEM 194 -533 Serlevha formunda yapılan bezeme sayfası.

Resim 5.9.4 : TIEM 194 -533 Tezlipli sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.

Aynı mushaf'ın serlevha formdaki sayfasında koltuk tezhibinde nasıl ki tezyini rumi uygulanmışsa 530 ve 531.'i sayfaların da bulunan tezhipli sayfanın da dış pervazında tezyini ruminin kullanıldığını görmekteyiz. Birim tekrardan oluşan kenar bezemesi kısa kenarda 8 kez pafta, uzun kenarda 14 kez pafta tekrar etmektedir. Tezyini rumilerden oluşan dış pervaz bezemesinde zemin altın, rumi ve tepelikler laciverttir. Rumilerin oluşturduğu kapalı formun içi altın ile boyandıktan sonra hatâyî grubu motiflerle bezenmiştir. Kapalı formun bağlandığı tepeliğin içinde sülyen rengi bir ortabağ vardır ve içi altınla boyanmıştır. Köşe dönüşünde de içinde tepelik ve yalın ruminin bulunduğu kapalı form kompozisyona uygun olarak tasarlanmıştır. Tezyini rumi içindeki penç, hatâyî, yaprakten oluşan hatâyî grubu motifleri; turuncu, lila, beyaz, sarı, yavruağzı ve mavi ile renklendirilirken çiçek sapları ve yaprakları altındır. Çiçeklerin içi kırmızı ve beyaz renkle damla şeklinde gölgelendirme yapılmıştır. Kapalı form üzerindeki rumiler dış çevresine sülyen rengiyle ince bir hat çizilip siyah renk ile tahrir çekilmiştir. Rumilerin sırt kısmına, tepeliklerin ve ona bağlı ortabağların bir paftasında beyaz renk uygulanırken bir paftasında da açık yeşil renk ile ince hat çizilerek daha sonrasında siyah renk tahrir çekilmiştir.

Çizim 5.9.4 : TiEM 194 -533 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen analizi.

Çizim 5.9.5 : TiEM 194 -533

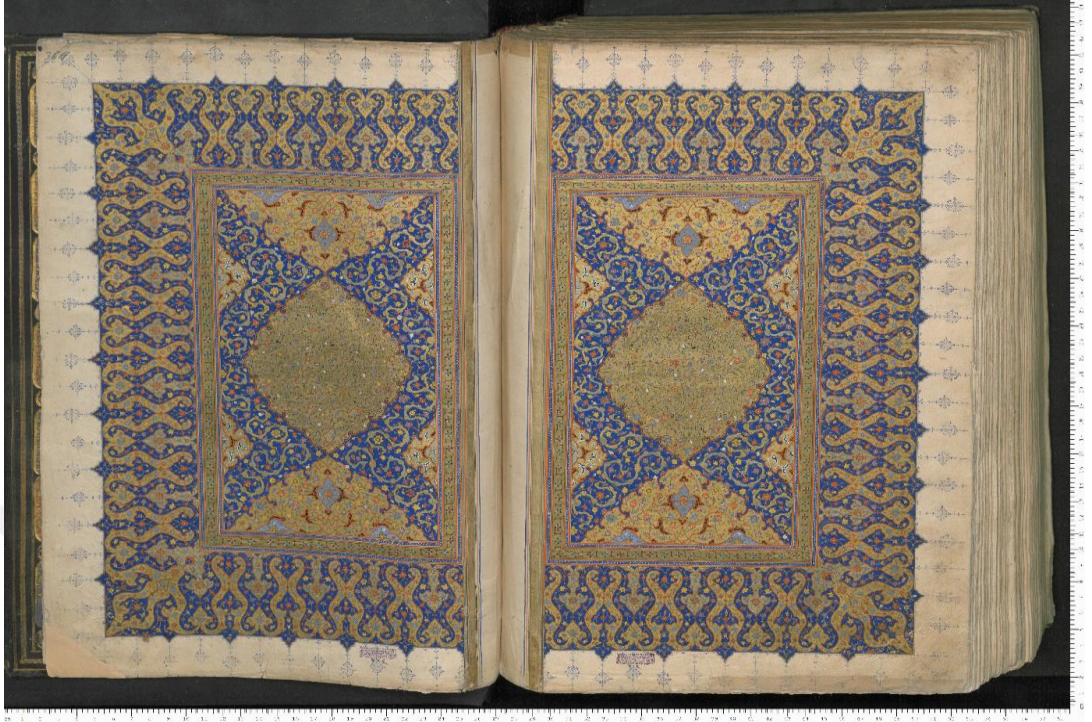

Çizim 5.9.6 : TiEM 194 -533

Çizim 5.9.7 : TiEM 194 -533 Tezhipli sayfadaki tezyini rumi motifleri.

5.10 TİEM: 197 -366

Resim 5.10.1 : TİEM 197 -366 Serlevha formundaki tezhipli sayfası.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 197 -366

Türü: Mushaf

Tarihi: Bilinmiyor

Hattat: Bilinmiyor

Müzehhib: Bilinmiyor

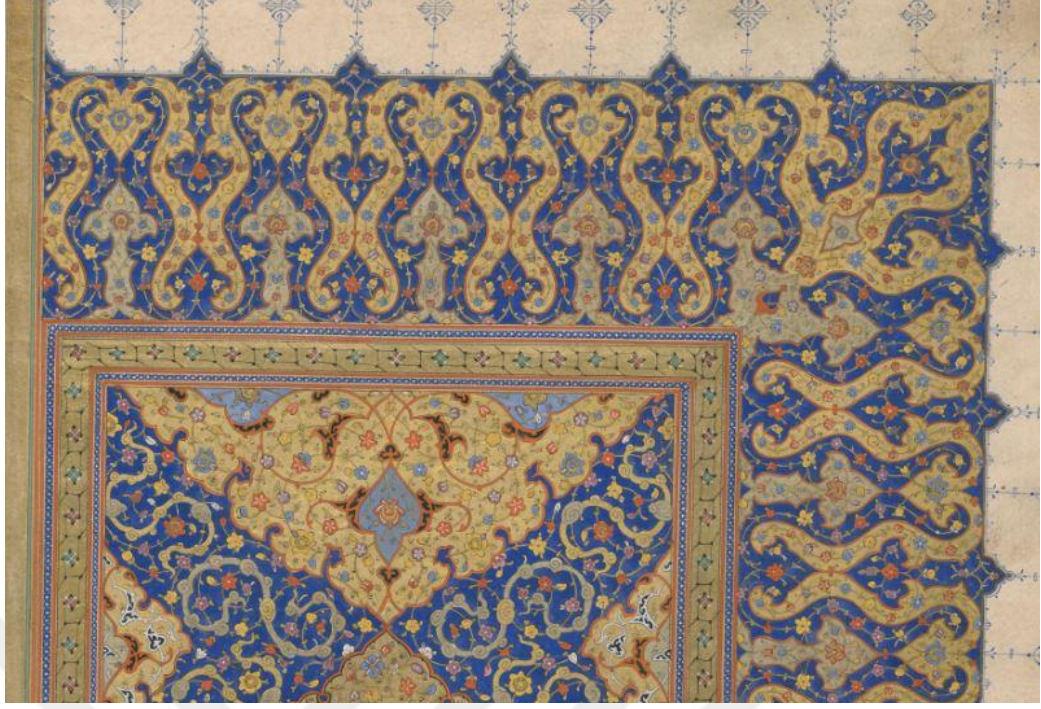
Mushafın Boyutu: 41 x 28 x 7cm

Varak sayısı: 726

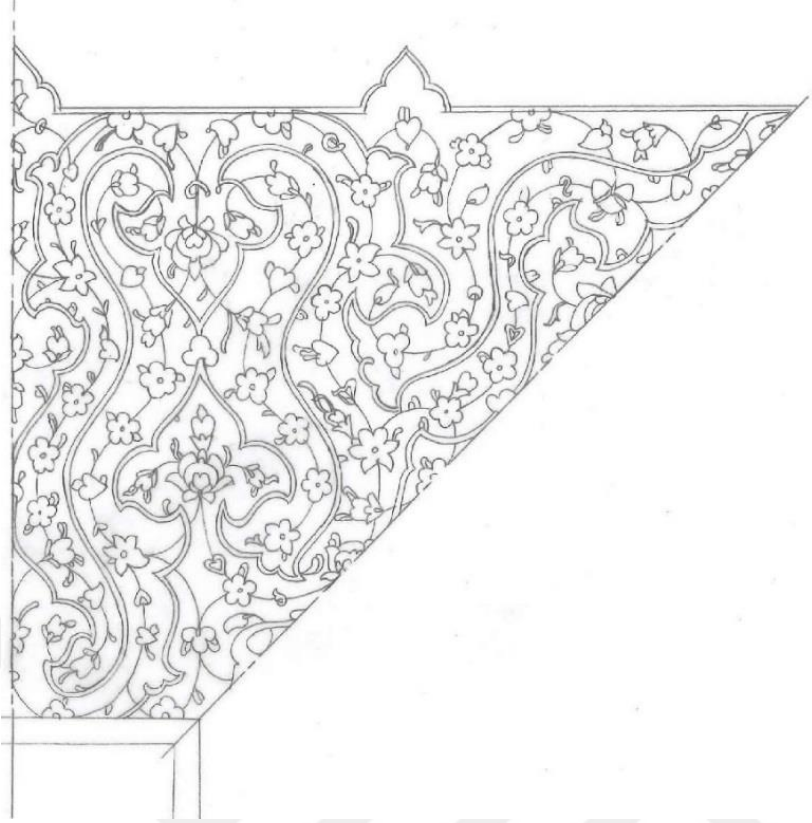
Yazı Çeşidi: Sülüs

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

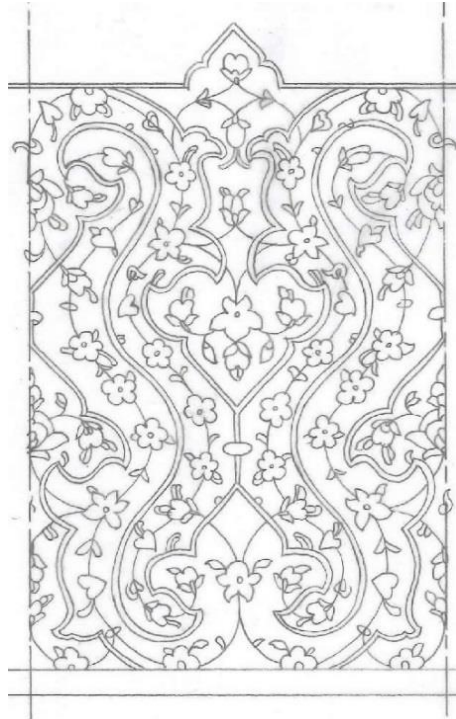
197- 366 envanter nolu Mushaf'ın serlevha formunda tasarlanan tezyini ruminin tezyinatlı sayfanın dış pervazında uygulandığı görülür. Beyaz altın ve lacivert olmak üzere iki farklı renkte zemin boyanmışken, rumiler de sarı altın ve lavicert ile boyanmıştır. Asimetrik olarak tasarlanan kapalı formun üzerindeki rumiler çaprazlama olan tepeliklere bağlanmaktadır. “S” yapan rumiler kompozisyon açısından güzel bir tasarıma sahiptir. Tezyini rumilerin içindeki hatâyî grubu motifleri turuncu, mavi, sarı, lila ile renklendirilmiş olup çiçek sapsarı ve yaprakları altındır. Çiçekler içi kendi renklerinin koyusuyla damla şeklinde gölgelendirme uygulanmıştır. Tezyini rumi içinde hatâyî, penç, goncagül ve kalp modelleri kullanılmıştır. Rumi ve tepelikler siyah renk ile tahrirleri çekilmeden hemen önce sülyen boya ile ince hat çizilmiştir. Birim tekrarı olarak tasarlanan kompozisyonun kısa kenarı 9 kez pafta, uzun kenarı 14 kez pafta tekrarlanmıştır.

Resim 5.10.2 : TİEM 197 -366 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.

Çizim 5.10.1 : TİEM 197 -366 Tezhipli sayfa kenar bezeme desen analizi.

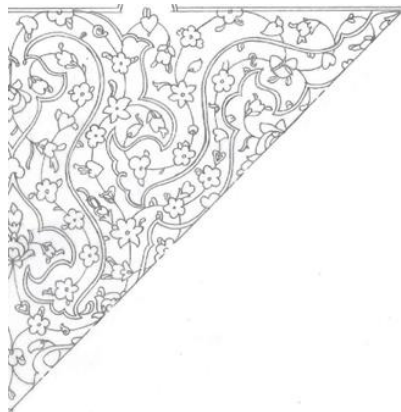
Çizim 5.10.2 : TİEM 197 -366 Tezhipli sayfa kenar pafta bezeme desen analizi.

Çizim 5.10.3 : TİEM 197 -366

Çizim 5.10.4 : TİEM 197 -366

Çizim 5.10.5 : TİEM 197 -366 Tezhipli sayfadaki tezyini rumi motifleri.

5.11 TİEM: 211 -004

Resim 5.11.1 : TİEM 211 -004 Zahriye sayfası tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 211-004

Türü: Mushaf

Tarihi: H. Şevval 983/ Ocak 1576

Hattat: Mehmed b. Ahmed

Müzehhib: Bilinmiyor

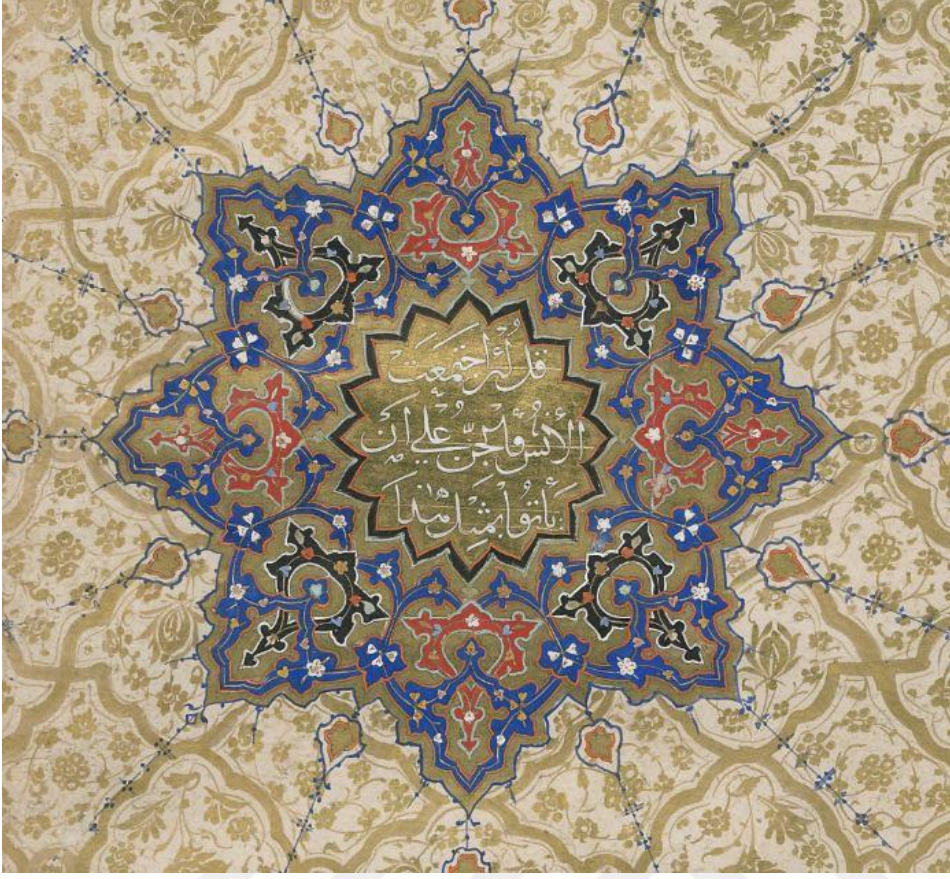
Mushafın Boyutu: 25.5 x 36 cm

Varak sayısı: 329

Yazı Çeşidi: Muhakkak hat

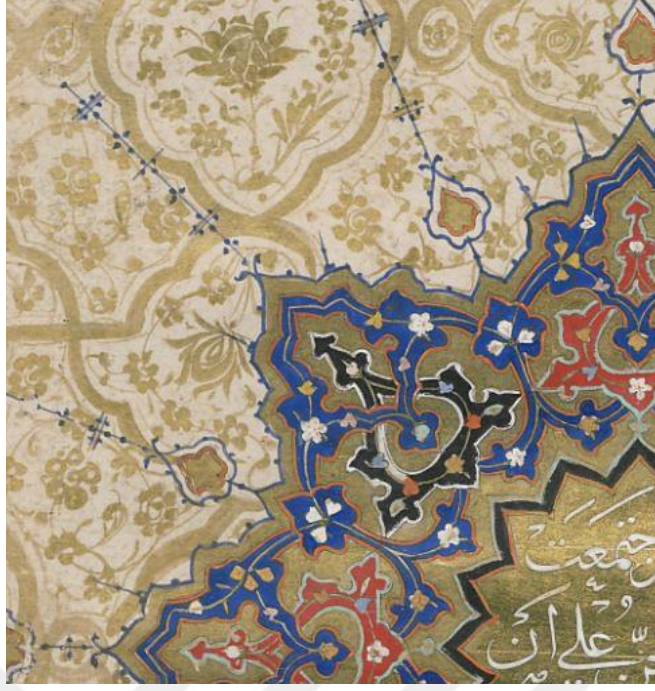
Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

İran, Safeviler Dönemi' ne ait olan Mushaf'ın tezyini rumi motiflerinin daire formunda yapılan 1. ve 2. sayfada bulunan zahriye ve serlevha sayfasında, sürelerin bulunduğu sayfalardaki dış pervazlarda ve taç tezhiplerinde kullanıldığı görülmektedir. Mushaf'ın zahriye sayfasında tasarlanan 1/8 daire form kullanılmıştır. Tezyini rumilerden oluşan daire kompozisyonda zemin sıvama altın, rumi ve tepelikler lacivert, ortabağlar sırasıyla siyah ve kırmızı olarak uygulanmıştır. Lacivert zeminli rumilerin çevresi sülyen, kontörler siyah renk çekilmiştir. Siyah ortabağlar beyaz renkle çevrelenmiş kontörler siyah renkle tahrirlenmiştir. Kırmızı ortabağlar mavi renkle ince bir hat çevrelenip siyah renk ile tahrir yapılmıştır.

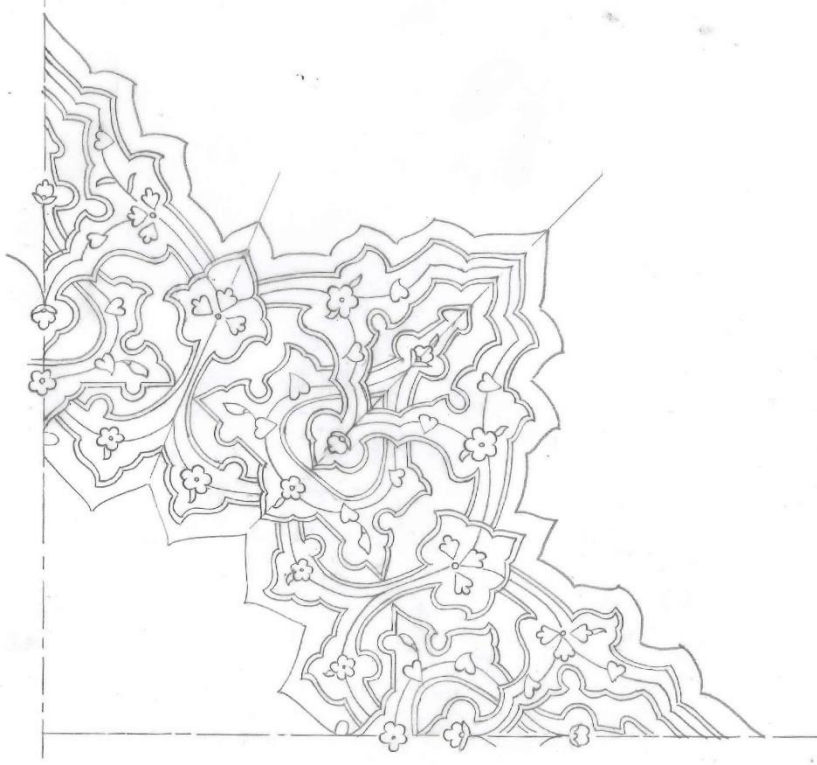
Resim 5.11.2 : TiEM 211 -004 Zahrîye sayfası desen ayrıntısı.

Rumi ve tepeliklerin bütün çevresi sülyen renkle ince hat çizilip tahrirleri siyah renkle çekilirken, siyah ortabağların çevresi beyaz renkle, kırmızı ortabağların çevresi ise açık yeşil renkle ince hat çizilip tahriri siyah renkle çekilmiştir.

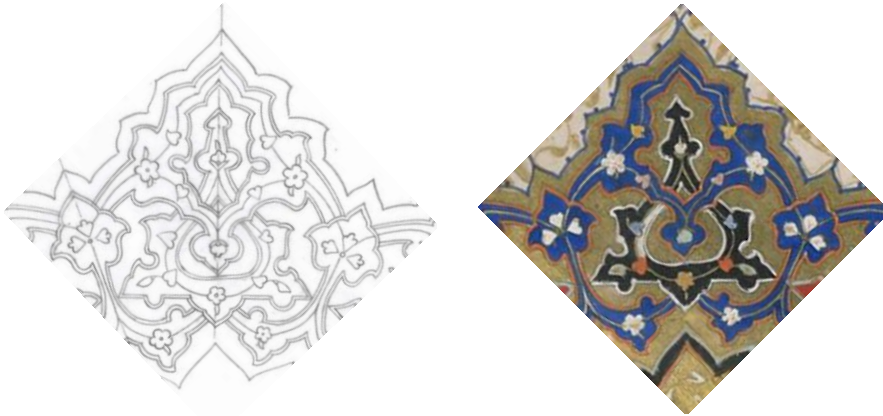

Resim 5.11.3 : TİEM 211 -004 Bezeme sayfası ¼ desen ayrıntısı.

Tezyini rumilerin içi hatâyî grubu motiflerinden oluşmaktadır. Bu motifler hatâyî, penç, goncagül ve yapraktır. Kompozisyonda tepelikten çıkan kanatlı rumi kapalı form oluşturarak ortabağın üstünden geçip içindeki tepeliğe bağlanır. Ortabağın tepelik ucu kapalı formun içindedir. Ortabağın içindeki tepelikten çıkan ip ortabağın altından geçerek kapalı formun çıktığı aynı tepeliğine tekrar bağlanır. Tezyini rumi içindeki hatâyî motiflerinin renkleri beyaz, pembe, sarı, mavi ve turuncudur. Çiçek sapları ve yaprakları altındır. Çiçeklerin gölgelendirmeleri damla şeklinde kırmızı renkle yapılmıştır.

Çizim 5.11.1 : TİEM 211 -004 Bezeme sayfası ¼ desen analizi.

Çizim 5.11.2 : TİEM 211 -004 Zahriye sayfasında bulunan tezyini rumi motifleri.

TİEM: 211 -005

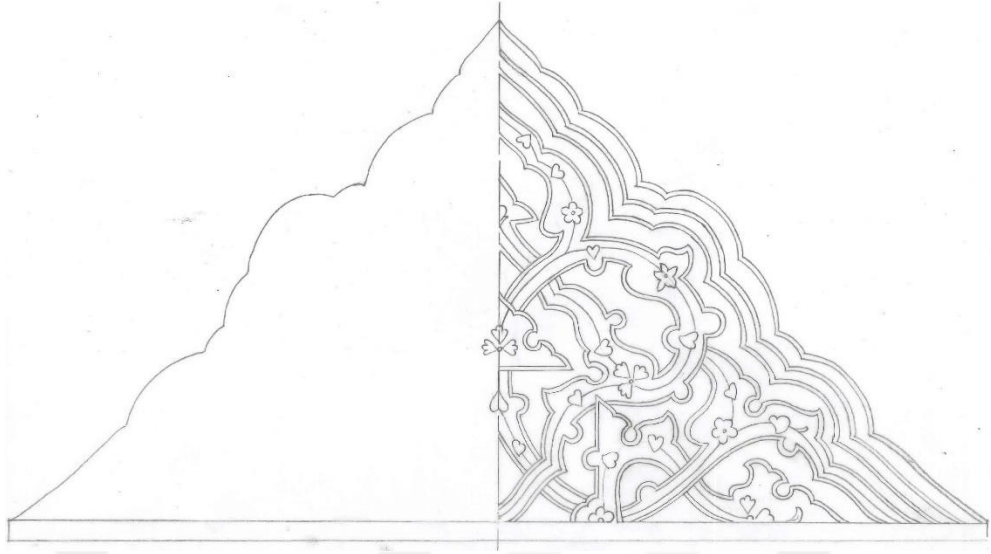

Resim 5.11.4 : TİEM 211 -005 Serlevha tezhibi.

Resim 5.11.5 : TİEM 211 -005 Serlevha uzun kenar taç desen ayrıntısı.

Mushaf' ın karşılıklı iki sayfasından oluşan serlevha sayfalarının sağında Fatiha Süresi, sol sayfasında Bakara Süresinin ilk 4 ayetleri bulunmaktadır. Zarif bir şekilde tasarlanan eserde tezyini rumiyi; dış pervazın uzun kenarındaki taç tezhibinde uygulandığını görmekteyiz. Kompozisyonda yalın rumi, kanatlı rumi, ortabağ ve tepelikler kullanılmıştır. $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanan ikkil levhanın taç alanının zemini altın, yalın rumilerin içi ve küçük tepeliğin içi lacivert, ortabağın içi siyah, merkezdeki tepeliğin içi ise kırmızı renkle boyanmıştır. Rumileri ve küçük tepeliğin etrafına sülyenle ince hat çizilip siyah renkle tahrir çekilmiştir. Ortabağın etrafına beyaz renkle ince hat çizilirken içi kırmızı olan tepeliğin çevresine açık yeşil renk ince hat çizilip tahrirleri ise siyahrenkle çekilmiştir. Simetrik merkezindeki tepelikten çıkan, yalın rumiden oluşan kapalı form ve ayırma rumi helezon üzerindeki yalın rumilerin oluşturduğu kapalı form, önceki kapalı formun içindeki tepeliğe bağlanır. Merkezdeki kırmızı tepelikten çıkan ip, cetvele $\frac{1}{2}$ si çizilen ortabağın içinden geçerek tekrar kapalı form oluşturmaktadır. Hatâyî grubu motiflerinden oluşan tezyini ruminin içindeki çiçekler penç, goncagül, hatâyî ve yapraktır. Çiçeklerinin renkleri turuncu, açık yeşil, mavi, beyaz ve sarıdır. Renkler her ne kadar dökülmüş olsa da motiflerin kendi renklerinin koyusuyla gölgelendirme yapıldığı görülür. Çiçek sapları ve yaprakları altındır.

Çizim 5.11.3 : TİEM 211 -005 Serlevha sayfası uzun kenar taç desen analizi.

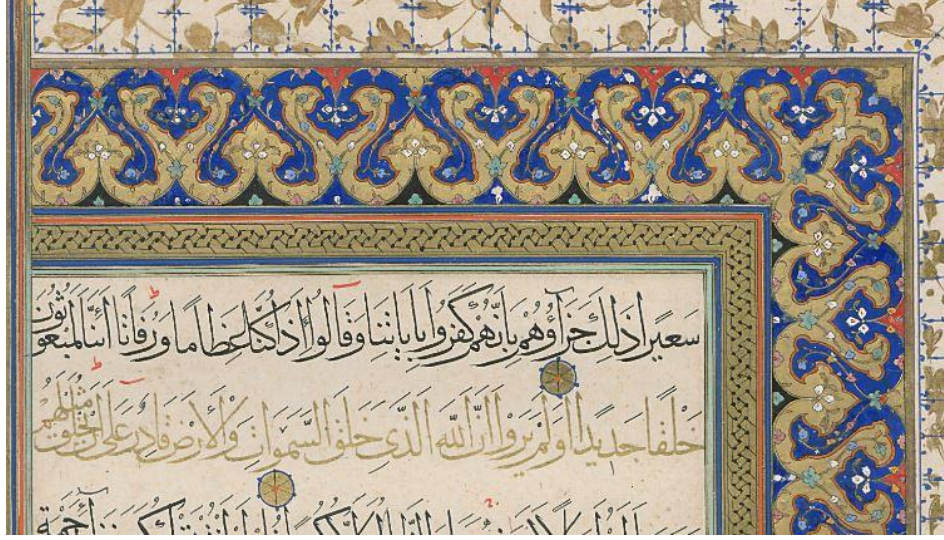
Çizim 5.11.4 : TİEM 211 -005

Çizim 5.11.5 : TİEM 211 -005 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

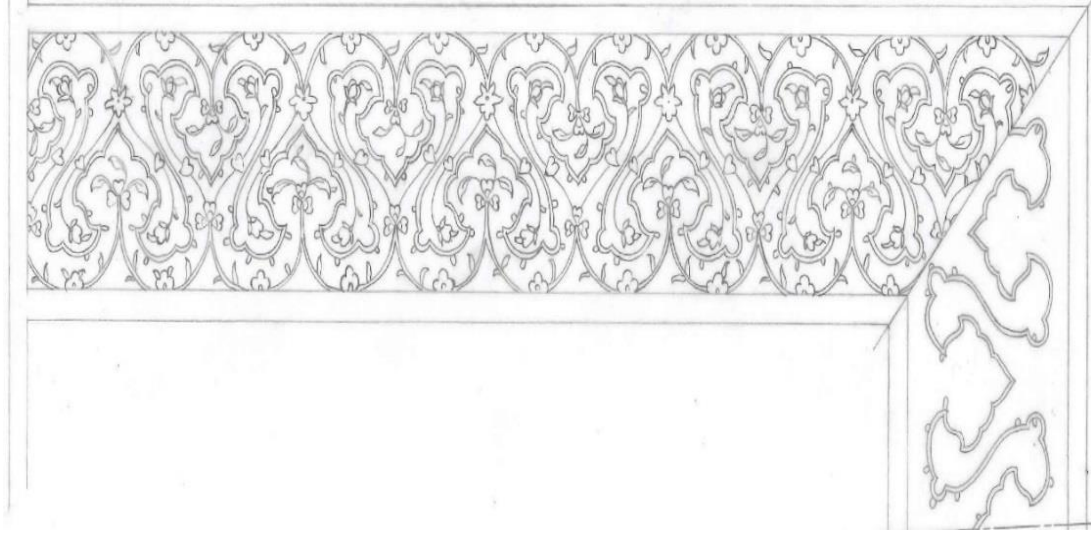

Resim 5.11.6 : TİEM 211 -162 Tezhipli sayfası.

Resim 5.11.7 : TiEM 211 -162 Kenar bezeme desen ayrıntısı.

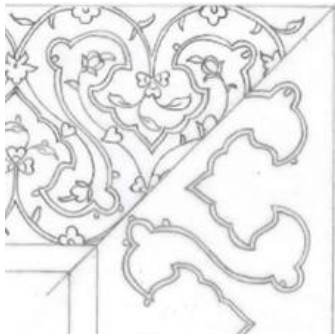
Mushaf'ın sağ tarafında bulunan İsrâ Süresinin son sayfası, sol tarafında da Kehf Süresi' nin ilk 4 ayeti bulunduğu sayfanın sadece kenar bezemesinde kullanıldığını görmekteyiz. Rumiler birim tekrarı yapılarak uygulanmıştır. Kısa kenarı 10 kez pafta, uzun kenarı ise 5 kez pafta (-taç tezhibi)- 5 kez pafta tekrardan oluşmaktadır. Tepelik ve yalın rumiden oluşan bu kompozisyonda lacivert ve altın ağırlıkta olup kırmızı ve siyah serpiştirilerek uyum içinde kullanılmaktadır. Tasarımda alt sırada kullanılan altın zeminli tepelik yukarı doğru bakarken, üst sırada lacivert zeminli tepelik aşağı doğru bakmaktadır. Böylelikle birbirine çapraz bakan tepeliklerin her birinden S yaparak çıkan yalın rumiler görülmektedir. Köşe dönüşünde de tepelikten bir pafta tekrarı daha yapılarak tasarlanmıştır. Tezyini rumi içindeki çiçekler hatâyî, penç, gocagül ve yapraktan oluşup renkleri turuncu, beyaz, yeşil ve mavidir. Çiçek sap ve yaprakları altındır. Çiçeklerin içine damla şeklinde kendi renklerinin koyusuyla gölgelendirme yapılmıştır. Rumi ve tepeliklerin etrafının iç kısımlarına sülyen rengi boya ile hat çizilirken dış kısımları ise çiçek saplarından hat oluşturularak çizilmiş ve siyah renk ile tahrir çekilmiştir.

Çizim 5.11.6 : TİEM 211 -162 Kenar bezeme desen analizi.

Çizim 5.11.7 : TİEM 211 -162

Çizim 5.11.8 : TİEM 211 -162 Sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

Resim 5.11.8 : TİEM 211 -329 Tezhip sayfası.

Mushaf'ın Nasr süresiyle başlayan Tebbet, İhlas, Felak ve Nas sürelerinin bulunduğu sayfaların kenar bezemesinin taç kısmında tezyini ruminin kullanıldığı görülür.

Resim 5.11.9 : TİEM 211 -329 Sayfa uzun kenar bezeme desen ayrıntı.

Kompozisyonun zemini mat altın, rumi motifleri ise lacivert ve siyah aynı oranda kullanılırken merkezdeki kapalı form içi kırmızı boyanmıştır. $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanan kompozisyonda iç içe tasarlanan kapalı formlardan oluşmaktadır. Merkezde tepelikten çıkan kapalı form ve cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik olarak çizilen ayırma ruminin kapalı form oluşturduğu görülür. Kapalı formun içinde ve ayırma rumiden oluşan rumi içleri laciverttir. Bu kapalı formların önüne yerleştirilen içi kırmızı renkte olan kapalı formun üzerindeki yalın rumi farklı bir forma sahiptir. İçi kırmızı renk tepelikten çıkan içi siyah renkle boyanmış diğer bir kapalı form ve boşluk doldurmak için yanlara ayrılmış sencide rumi bulunmaktadır. Kapalı formların içindeki tepelikleri birbirine bağlayan iplik ve tepelikten çıkan ve ayırma rumiye dolanan yalın ruminin içi siyah boyanmıştır. Lacivert zeminli kapalı form ve üzerindeki yalın rumilerin çevresi sülyen renkle hat çizilip tahrirleri siyah renk ile, siyah zeminli tepelik ve rumilerin çevresi beyaz renkle, kırmızı zeminli kapalı formun çevresi açık yeşil renkle hat çizilip tahriri ise siyah renk ile çekilmiştir. Tezyini ruminin içini süsleyen hatâyî grubu motifleri; goncagül, penç ve yaprak olup, renkleri ise, açık yeşil, beyaz, sarı ve pembedir. Çiçek gölgelendirmeleri kırmızı renkle yapılırken çiçek sapları ve yaprakları altındır.

Çizim 5.11.9 : TIEM 211 -329 Sayfa uzun kenar bezeme ½ desen analizi.

Çizim 5.11.9: TiEM 211 -329

Çizim 5.11.10: TiEM 211 -329

Çizim 5.11.11 : TiEM 211 -329 Sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.12 TİEM: 232 -004

Resim 5.12.1 : TİEM 232 -004 Serlevha sayfası.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 232 -004

Türü: Mushaf

Tarihi: H.921-M.1515-16

Hattat: Mehmed bin Emir Ali el-Hüsni? Hüseyini

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 41 x 30 x 7cm

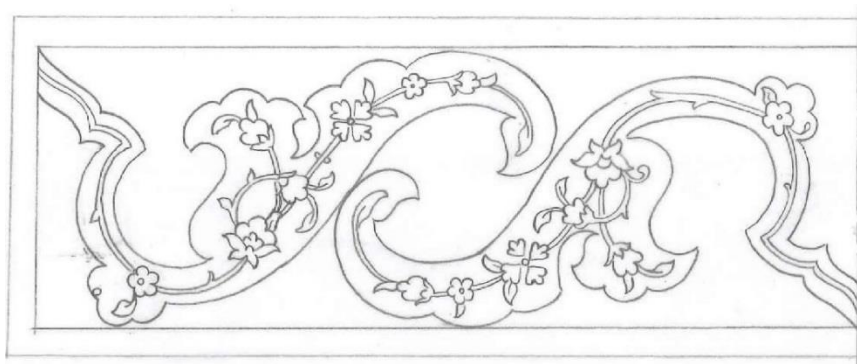
Varak sayısı: 847

Yazı Çeşidi: Nesih

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

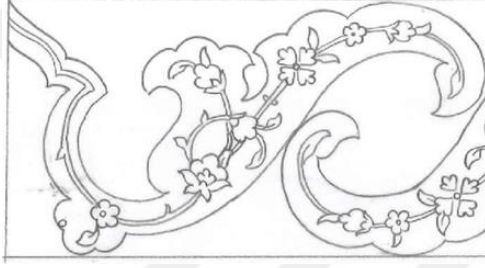
Resim 5.12.2 : TİEM 232 -004 Serlevha sayfa koltuk desen ayrıntısı.

Çizim 5.12.1 : TİEM 232 -004 Serlevha sayfa koltuk ½ desen analizi.

İran, muhtemelen Tebriz, Safeviler Dönemi' ne Mushaf'ın ilk sayfasında bulunan Fatiha süresi ile ikinci sayfasında bulunan Bakara süresinin dört ayetiyle devam ettiği karşılıklı birbirine bakan sayfalarının adlandırıldığı serlevha sayfa tezhibine

baktığımızda tezyini ruminin sadece koltuk alanında tezyin edildiği görülür. Birim tekrarı şeklinde meydana gelen kompozisyon $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanarak toplamda dört paftadan oluşmaktadır. Zemin lacivert olup dilimli rumiler mat altınla boyanmıştır. İçinde hatâyî grubu motiflerinin bulunduğu tezyini rumi çiçekleri hatâyî, penç, goncagül, yapraktır. Motif renkleri ise, turuncu, beyaz, pembe ve mavi, çiçek sapları ile yaprakları yeşil boyadır. Çiçeklerin gölgelendirmeleri kırmızı renk damla şeklindedir. Koltuğun lacivert zemin üzerine hatâyî grubu motiflerle $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarım yapıldığı görülür.

Çizim 5.12.1 : TİEM 232 -004 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.13 TİEM: 248 -009

Resim 5.13.1 : TİEM 248 -009 Serlevha sayfası tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 248 -009

Türü: Mushaf

Tarihi: H.983-M.1575-76

Hattat: Gıyaseddin Mehmed bin Ahmed el-Halili el-Tebriz

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 48 x 36 x 8,5cm

Varak sayısı: 682

Yazı Çeşidi: Muhakkak, Sülüs

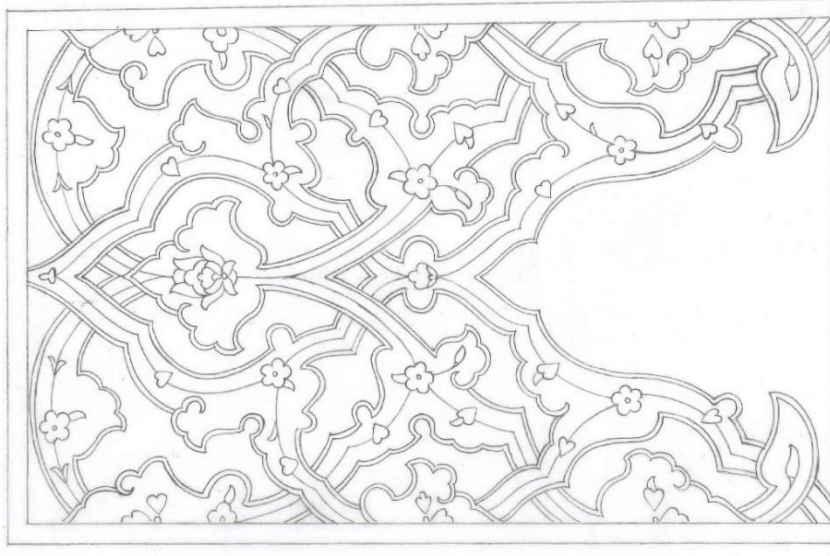
Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

Tezyini rumiyi; hâkim olduğu serlevha sayfasının süre başında ve dış pervazın uzun kenarındaki taçta görmekteyiz. Süre başı tezhibinde altın ve lacivert yoğunluktadır. Mushaf'ın süre başı ve dış pervazındaki taç alanları dilimli ve dendanlı tezyini rumi ile bezenmiştir. Zeminin altın uygulandığı tezhipte, rumi motiflerinde de lacivert rengin yoğun olduğu kompozisyonunda kırmızı ve siyah da aynı dengede kullanılmıştır.

Resim 5.13.2 : TİEM 248 -009 Serlevha sayfası süre başı tezhibi.

$\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan başlık tezhibinde kapalı formların iç içe kullanıldığı tezyini rumi motiflerinin içinde hatâyî grubu motifleri yer almaktadır. Bu motifler hatâyî, penç, goncagül ve yapraktır. Yazı etrafında bulunan desen ikiye katlanmış olup siyah zeminli dilimli kanatlı rumiler cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik çizilen içi kırmızı tepeliklere bir ayağı bağlanarak kapalı form oluşturmaktadır. Kapalı formun içinde bulunan tepeliğin alt kısmından çıkan dilimli kanatlı rumi kapalı form oluşturarak başka bir kapalı formun içinden geçerek cetvele $\frac{1}{2}$ si çizilen içi lacivert tepeliklere bağlanır ve tepelikten çıkan yalın rumi daire yaparak tekrar aynı merkezdeki tepeliğin üst kısmına bağlanır. İçi lacivert renk olan rumiler sülyen renkle ince bir hat çizilirken, içi siyah renkteki kapalı form ve ayırma rumileri birbirine bağlayan kırmızı renkteki tepelik de beyaz renkle ince bir hat çizilmiştir. İçinde hatâyî motiflerinin bulunduğu tezyini ruminin çiçekleri beyaz, sarı, mavi, turuncu ve pembe renkleyken çiçek sapları ve yaprakları altındır. Çiçeklerin gölgelendirmesi de kırmızı renkte damla formunda yapılmaktadır.

Çizim 5.13.1 : TİEM 248 -009 Serlevha sayfa sure başı $\frac{1}{2}$ desen analizi.

Resim 5.13.3 : TiEM 248 -009 Serlevha sayfa uzun kenar bezeme ta desen ayrıntısı.

Mushaf'ın serlevha sayfanın solunda bulunan dış pervazın uzun kenarında ta tezhibinde tezyini rumi yapıldığı görülür. $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanan kompozisyonda kapalı formlar, yalın rumiler, ortabağlar ve tepelikler bulunmaktadır. Zeminde altın, tepelik, ortabağ ve yalın rumilerde lacivert, kapalı fomlar ve bağlandıkları tepelikler de siyah renge boyanmıştır. Merkezdeki ortabağın içinden çıkan dilimli tezyini ruminin üzerinde bulunduğu kapalı form sade bir tepeliğe bağlanmaktadır. Kapalı formun içinden geçen ortabağ ve tepelikten dilimli rumi ve aynı ip üzerinde yalın ruminin bulunduğu ikinci bir kapalı form yapılmıştır. Cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik olarak aynı tasarımın çizildiği görülür. Hatâyî grubu motiflerinin bulunduğu tezyini rumiler dilimli ve dendanlı çeşitte çizilmiştir. Tezyini rumi motifleri penç, hatai, yaprak ve kalp modelleridir. Çiçekler turuncu, sarı, beyaz, pembe ve mavi renktedir. iek sapları ve yaprakları ise altındır. Bu ieklerin içlerine damla şeklinde kırmızı renkte gölgelendirmeler yapılmıştır. İçi siyah renk olan kapalı formların ve ona bağlı olan rumi ve tepeliklerin çevresi beyaz renkle ince hat çizilip siyah renkle tahrir çekilmiştir. İçi lacivert olan ortabağ ve onun bağlı olduğu tepelik ve yalın rumilerin çevresi sülyen renkle ince hat çizilip daha sonra siyah renk ile tahrirleri çekilmiştir.

Çizim 5.13.2 : TİEM 248 -009 Serlevha sayfası uzun kenar bezeme taç ½ desen analizi.

Çizim 5.13.3 : TİEM 248 -009

Çizim 5.13.4 : TİEM 248 -009

Çizim 5.13.5 : TİEM 248 -009

Çizim 5.13.6 : TİEM 248 -009

Çizim 5.13.7 : TİEM 248 -009 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

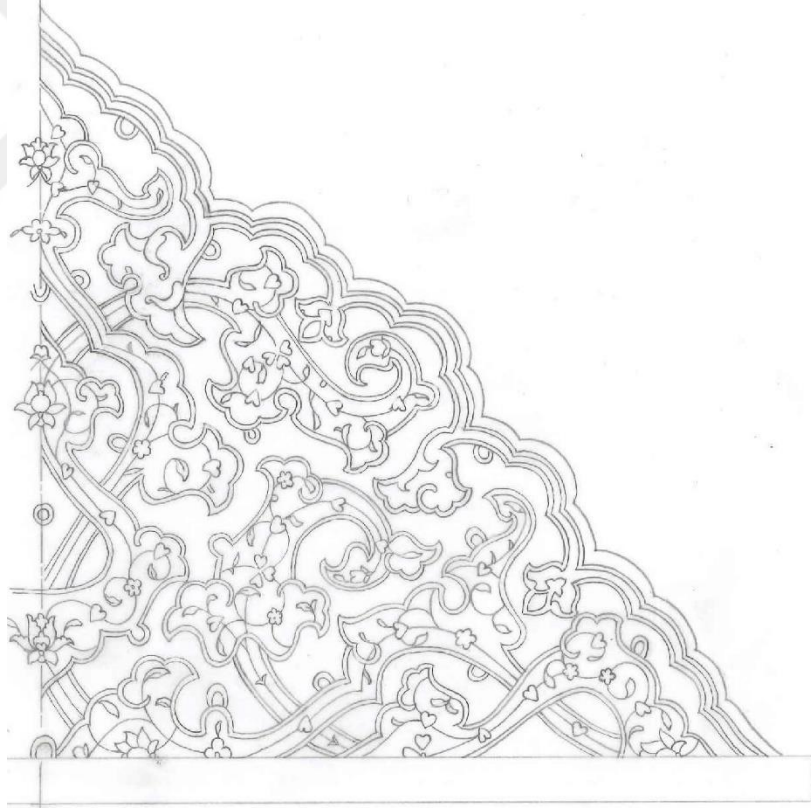

Resim 5.13.4 : TİEM 248 -690 Tezhipli sayfası tezhibi.

Resim 5.13.5 : TİEM 248 -690 Tezhipli sayfa uzun kenarın taç desen ayrıntısı.

Çizim 5.13.8 : TİEM 248 -690 Tezhipli sayfa uzun kenar bezeme taç ½ desen analizi.

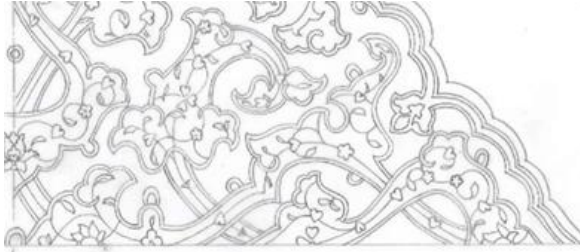
Mushaf'ın İhlas ve Felak sûrelerinin yer aldığı sayfanın sağındaki dış pervazın uzun kenarında taç tezhibinde tezyini rumi yapıldığını görmekteyiz. ½ simetrik olarak tasarlanan kompozisyonda kapalı formlar, sencide rumi, yalın rumi, ortabağ ve tepelikler bulunmaktadır. İhtişamlı bir şekilde tasarlanan taç tezhibinde, zemin parlak altın, tepelik, ortabağ, yalın ve sencide rumiler lacivert, kapalı fomlar ve bağlandıkları tepelikler siyah renktir. Ortabağın içinden çıkan dilimli tezyini ruminin üzerinde bulunduğu kapalı form adeta güç gösterisi yapan ihtişamlı tepeliğe bağlanmaktadır. Cetvele ½ si bitişik çizilen kapalı formun içinden geçtiği ortabağ ve tepelikten sencide rumi çıkmaktadır. Hatâyî grubu motiflerinin bulunduğu tezyini rumiler dilimli ve dendanlı çeşitte çizilmiştir. Tezyini rumi motifinin içindeki çiçekler hatâyî, penç, goncagül ve yapraktır. Renkleri turuncu, sarı, pembe ve beyaz olup, çiçek sapları ve yaprakları ise altındır. Bu çiçeklerin içlerine damla şeklinde kırmızı renkte gölgelendirme yapılmıştır. İçi siyah renk olan kapalı formların iç çevresi beyaz renkle ince hat çizilirken dış çevresi ve ona bağlı olan rumi ve tepelik açık yeşil renkle ince hat çizilip siyah renk ile tahrir çekilmiştir. İçi lacivert olan ortabağ ve onun bağlı olduğu tepelik, sencide rumi ve yalın rumilerin dış çevresi sülyen renkle ince hat çizilip daha sonra siyah renk ile tahrirleri çekilmiştir.

Çizim 5.13.8 : TİEM 248 -690

Çizim 5.13.9 : TİEM 248 -690

Çizim 5.13.10 : TİEM 248 -690 Sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.14 TİEM: 251 -263

Resim 5.14.1 : TİEM 251 -263 Tezhipli sayfası.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 251 -263

Türü: Mushaf

Tarihi: H.975-M.1567-68

Hattat: İbnAgmed bin Şeyh Ali Mehmed el-Şerif el-Muvaffi

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 48 x 37 x 7cm

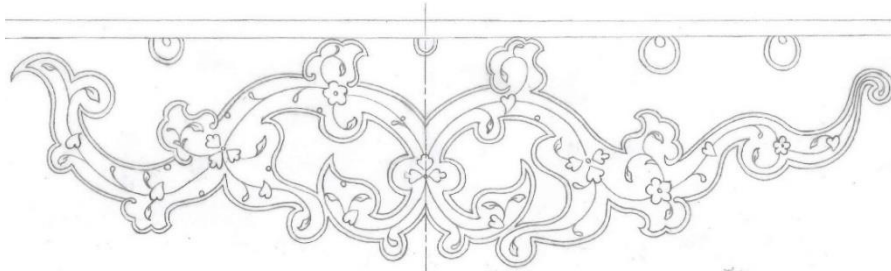
Varak sayısı: 520

Yazı Çeşidi: Sülüs, Nesih

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

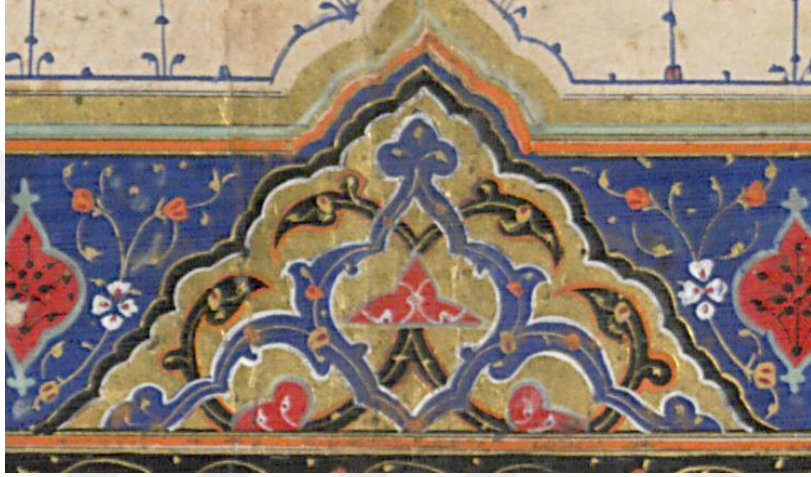

Resim 5.14.2 : TIEM 251 -263 Besmele üstü desen ayrıntısı.

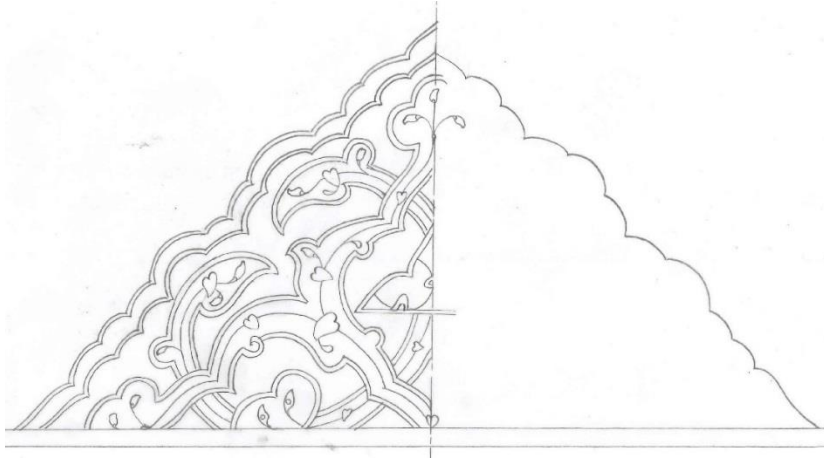

Çizim 5.14.1 : TIEM 251 -263 Besmele üstü desen analizi.

Besmele üzerine $\frac{1}{2}$ olarak tasarlanan süre başı tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Tepelik merkezli olan kompozisyonda aynı ip üzerinde yalın rumi ve kanatlı rumi bulunmaktadır. Rumilerin içi lacivert, zemin krem rengi aharlı kâğıttır. Tezyini rumi içindeki hatâyî motif renkleri beyaz ve sarı olup içleri damla formunda kırmızı renkle gölgelendirme yapılmıştır. Çiçek sapları ve yaprakları ise altındır. Kullanılan motifler penç, hatâyî ve yapraklardır.

Resim 5.14.3 : TİEM 251 -63 Tezhipli sayfa uzun kenar bezeme taç desen ayrıntısı.

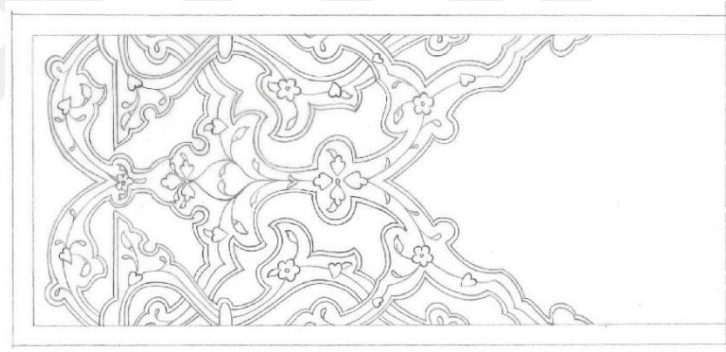
Çizim 5.14.2 : TİEM 251 -263 Tezhipli sayfa uzun kenar bezeme taç desen analizi.

Mushaf'ın karşılıklı iki sayfasının dış pervazının uzun kenarlarında bulunan ve $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanan taç tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Yalın rumilerden oluşan kapalı formun içi hatâyî motifleriyle bezenen tezyini rumi ve ayırma rumi tepeliklere bağlanır. Sade rumiden oluşan kapalı formların ve tepeliklerin içi lacivert,

zemin ise altındır. Kapalı formların içinde bulunan tepelikleri birbirine bağlayan iplik ve tepelikten çıkan yalın rumiler bulunmaktadır. Tepeliklerin içi kırmızı, yalın rumilerin ise siyahtır. Lacivert zeminli rumilerin dış çevresi beyaz renkle ince hat çizilmiş, siyah zeminli rumilerin dış çevresi sülyen rengi ile ince hat çizilmiş ve kırmızı zeminli tepeliklerin dış çevresi ise beyaz altın ile ince hat çizilmiştir. Tezyini rumi içindeki yaprakların renkleri sarı, turuncu ve beyazdır. Çiçek sapları ve yaprakları ise altındır.

Resim 5.14.4 : TİEM 251 -263 Tezhipli sayfa koltuk desen ayrıntısı.

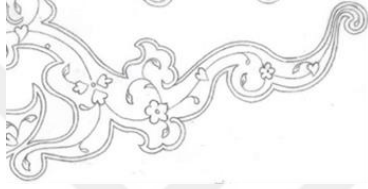
Çizim 5.14.3 : TİEM 251 -263 Tezhipli sayfa koltuk ½ desen analizi.

¼ simetrik olarak tasarlanan başlık tezhibinde tezyini rumiler kullanılmıştır. Zemini altın olan kompozisyonun ortabağdan desen ikiye katlanmış olup sade rumilerle oluşturulan kapalı form ve yalın ruminin ve tepeliğin içi lacivert, cetvele ½ si bitişik çizilen ortabağ ve ona bağlanan kapalı form da siyahtır. Tezyini rumilerin içinde, hatâyî grubu motiflerinden penç, hatâyî ve yapraklar bulunmaktadır. Merkezdeki ortabağın alt kısmından çıkan yalın rumilerle oluşturulan kapalı form, cetvele ½ si bitişik içi siyah bir kapalı formun içindeki tepeliğe bağlanır. Ortabağın yan kollarından çıkan iplik, cetvele ½ si bitişik ortabağın içindeki tepeliğe bağlanarak helezon üzerinde bulunan yalın rumi daire yaparak merkezdeki ortabağa üstten bağlanır. İçi lacivert olan rumilerin dış çevresi sülyen, içi siyah olan rumilerin dış çevresi beyaz çizilmiştir.

Hatâyî motiflerinden oluşan tezyini ruminin çiçekleri turuncu, beyaz ve sarı renkte olup çiçek sapları ve yaprakları ise altındır. Çiçeklerin içine kırmızı renkle gölgelendirme yapılmıştır.

Çizim 5.14.4 : TİEM 251-263

Çizim 5.14.5 : TİEM 251-263

Çizim 5.14.6 : TİEM 251-263

Çizim 5.14.7 : TİEM 251-263

Çizim 5.14.8 : TİEM 251-263 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.15 TIEM: 368 -004

Resim 5.15.1 : TIEM 368 -004 Serlevha sayfası tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 368 -004

Türü: Mushaf

Tarihi: H.973-M.1565-66

Hattat: Yusuf bin Mustafa

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 39 x 25 x 6,5cm

Varak sayısı: 839

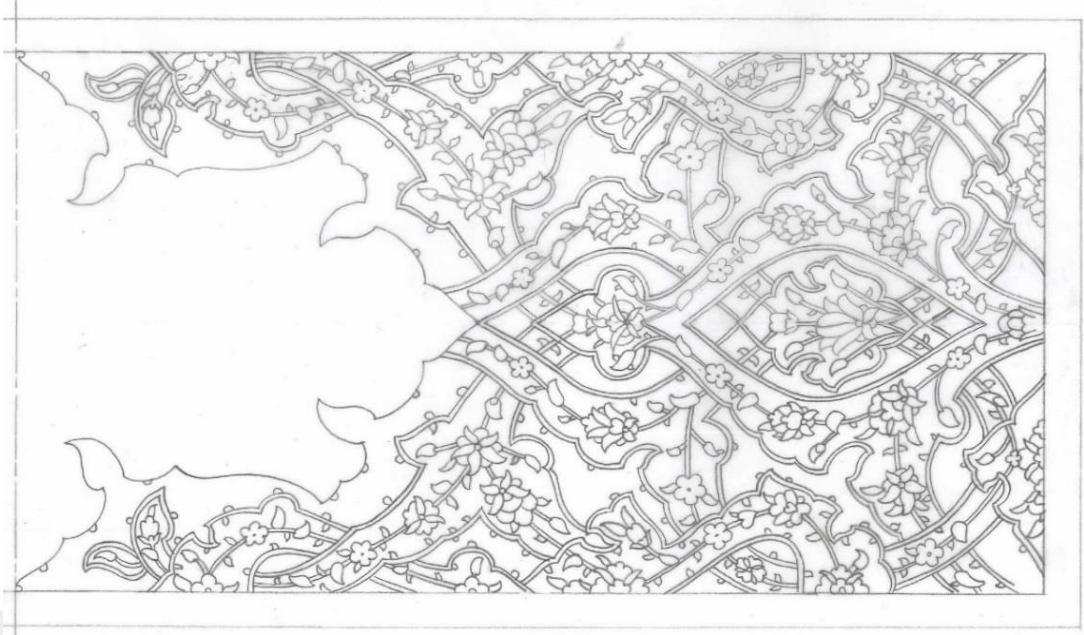
Yazı Çeşidi: Sülüs

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

Mushaf'ın Serlevha tezhibinde, tüm alanları teyzini rumi ile bezenmiştir. İki farklı renkte altının kullanıldığı ve lacivertin uyumu eserin tamamında dikkat çekmektedir.

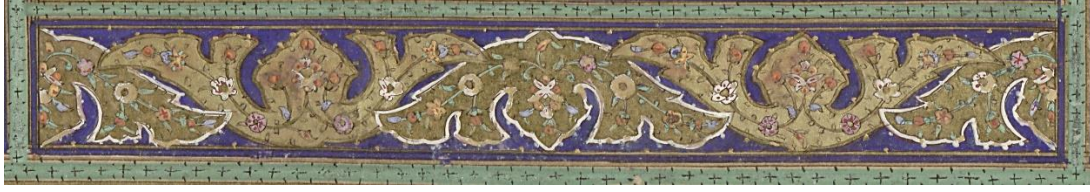

Resim 5.15.2 : TİEM 368 -004 Serlevha sayfa sure başı desen ayrıntısı.

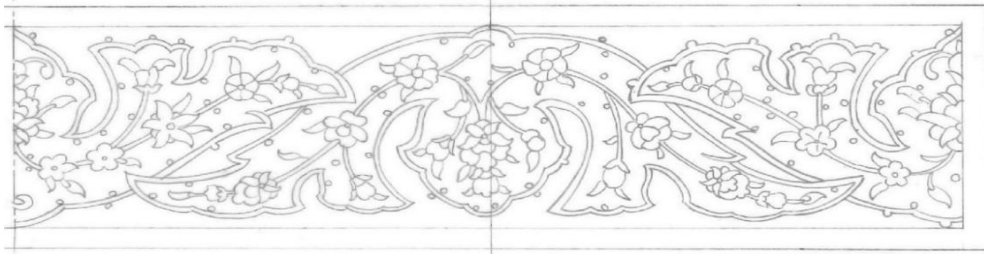

Çizim 5.15.1 : TİEM 368-004 Serlevha sayfa sure başı ½ desen analizi.

¼ simetrik olarak tasarlanan başlık tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Kompozisyon çoğunlukla iç içe geçmiş kapalı formlardan oluşmaktadır. Kapalı form, onun içindeki tepeliğe bağlanan tekrar kapalı form, ortabağ, yalın rumi ve tekrar tepelikten oluşan bir kompozisyon meydana gelmiştir. Zemin lacivert olup rumilerin içi kırmızı ve sarı sıvama altınla boyanmıştır. İçinde hatâyî motiflerinin olduğu tezyini rumi çiçekleri hatâyî, penç, yapraklardır. Çiçek renkleri ise sarı, lila, mavi ve beyazdır. Çiçek sapları renkleri sarı altın ve yeşil renk boya kullanılmıştır. Yapraklar yer yer mavi ve altındır. Çiçeklerin içi kırmızı renk boya ile gölgelendirilmiştir. Sarı altın zeminli rumilerin dış çevresi beyaz boya ile ince hat çizgi çizilip siyah renk ile tahrir çekildikten sonra beyaz boya ile dendanlarına nokta kondurulmuştur. Kırmızı altın zeminli rumilerin çevresi altınla ince bir hat çizgi çizilip siyah renk ile tahrir çekilip ince altın hat üzerine iğne perdahı yapılmıştır. Sonrasında da kırmızı altınla dendan kısımlarına nokta kondurulmuştur. Rumi zeminlerine boşluk doldurmak için minik dikdörtgen şekilleri yapılmıştır. ½ simetrik olarak tezyin edilen serlevhanın koltuk bölümü birim tekrarı şeklinde 4 paftadan oluşmaktadır. Eserdeki koltuk ince uzun dikdörtgen formunda tasarlanmıştır. Kompozisyonda tepeliğe bağlanan kanatlı rumiler görülmektedir.

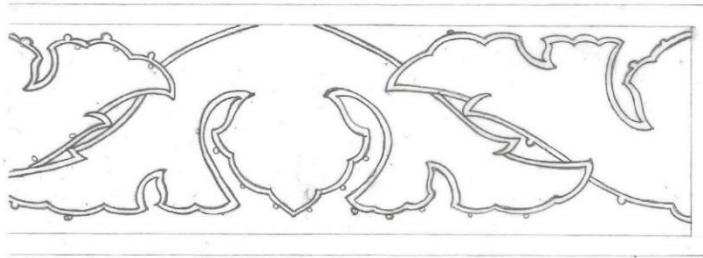

Resim 5.15.3 : TiEM 368 -004 Serlevha sayfası koltuk desen ayrıntısı.

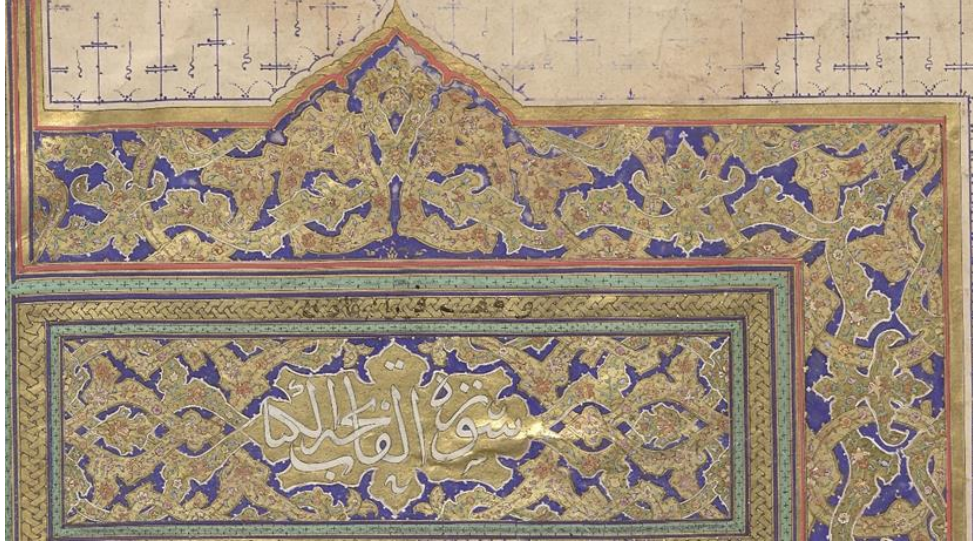

Çizim 5.15.2 : TiEM 368 -004 Serlevha sayfa koltuk desen analizi.

Tezyini rumi içindeki hatai motiflerin renkleri lila, beyaz, mavi ve sarıdır. Çiçek içleri kırmızı renkle gölgelendirilmiştir. Koltuk bölümünde de kırmızı zeminli rumilerin dış çevresi sarı altınla ince hat çizilip siyah renk ile tahrir çekildikten sonra iğne perdah yapılmıştır. Sarı renk altın zeminli olan rumi çevresi beyaz renkle ince hat çizilip siyah renk ile tahrir çekilmiştir. Beyaz hat çizilen rumilerin dendanlarına beyaz nokta, altın hat çizilen rumilerin dendanlarına altın nokta konulmuştur. Zeminlerde boşluk doldurmak için yapılan minik dikdörtgen şekiller görülmektedir. Çiçek saplarında yeşil boya ve altın; yapraklarda mavi, sarı, yeşil, altın kullanılmıştır. Hatâyî grubu çiçeklerden penç, hatâyî, goncagül ve yapraklar kullanılmaktadır.

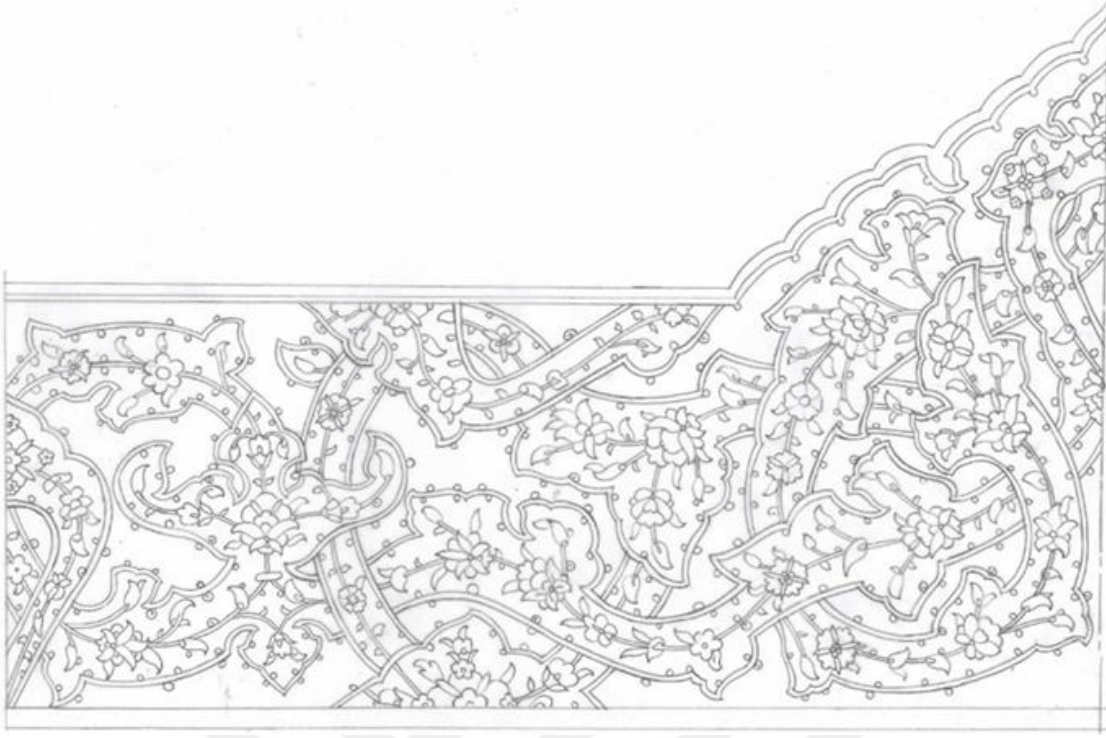

Çizim 5.15.3 : TiEM 368 -004 Serlevha sayfa koltuk desen şeması.

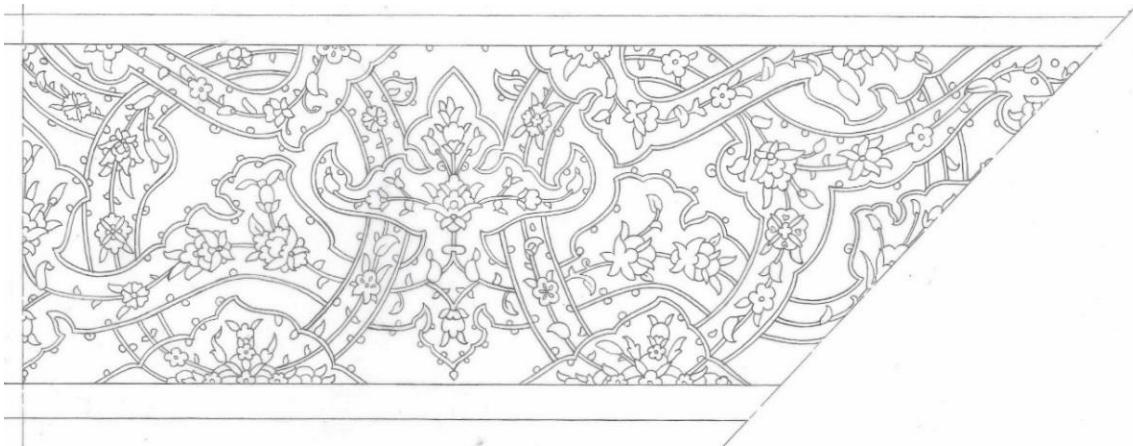
Resim 5.15.4 : TiEM 368-004 Serlevha sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.

Dış pervaz bezemesinde kullanılan rumiler, birim tekrarı olarak tasarlanmıştır. Kısa kenarı 2 kez pafta sonra taç sonrasında tekrar 2 kez pafta toplamda 4 kez pafta yapılırken, uzun kenar 3 kez pafta sonra taç sonrasında tekrar 3 kez pafta toplamda 6 kez pafta yapıldığı görülür. $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanan kompozisyon yalın rumi, kanatlı rumi, ortabağ ve tepelikten oluşmaktadır. Taç formu tezhibinden başlayan kompozisyon dikdörtgen form tezhibi şeklinde devam etmektedir. Taç tezhibinin olduğu yerdeki sarı renk altın zemin kullanılan ortabağın içinden çıkan kırmızı renk zemini altın yalın ruminin düğüm şeklinde daire çizerek devam eden kanatlı ruminin bir ayağı ortabağa bağlanırken diğer bir ayağı da tepeliğe bağlanarak çıkıp daire oluşturur. Daha sonra yine aynı sarı renk altın kullanılmış olan ortabağın devamı şeklinde çıkan yalın rumi, düğümden ve kanatlı ruminin oluşturduğu daireden geçip ikinci bir ortabağa güzel bir kompozisyon meydana getirmektedir. Köşe dönüşünde de ortabağa bağlanan yalın rumi tam köşe ortasındaki tepeliğe bağlanır. Ortabağa ve tepeliğe bağlanarak daire yapan kanatlı rumi köşede kapalı form oluşturur. Tezyini rumi içindeki hatâyî motiflerin renkleri lila, beyaz, mavi ve sarıdır. Çiçek içleri kırmızı renkle gölgelendirilmiştir. Koltuk bölümünde de kırmızı zeminli rumilerin dış çevresi sarı altınla ince hat çizilip siyah renk ile tahrir çekildikten sonra iğne perdah yapılmıştır. Sarı renk altın zeminli olan rumi çevresi beyaz renkle ince hat çizilip siyah renk ile tahrir çekilmiştir.

Çizim 5.15.4 : TİEM 368- 004 Serlevha sayfa kenar bezeme desen analizi.

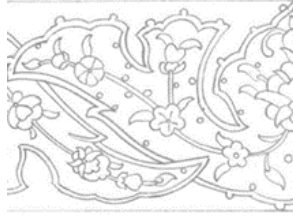
Daha sonra diğer alanlarda olduğu gibi bu alanda da beyaz hat çizilen rumilerin dendanlarına beyaz nokta, altın hat çizilen rumilerin dendanlarına da altın nokta konulmuştur. Zeminlerde boşluk doldurmak için yapılan minik dikdörtgen şekiller görülmektedir. Çiçek saplarında yeşil boya ve altın; yapraklarda mavi, sarı, yeşil, altın kullanılmıştır. Çiçeklerin içi kırmızı renkle gölgelendirme yapılmıştır. Tezyini rumi içindeki hatâyî çiçekleri penç, goncagül, hatâyî ve yapraklardan oluşmaktadır.

Çizim 5.15.5 : TİEM 368-004 Serlevha sayfa kenar pafta desen analizi.

Çizim 5.15.6: TIEM 368-004

Çizim 5.15.7: TIEM 368-004

Çizim 5.15.8: TIEM 368-004

Çizim 5.15.9 : TIEM 368-004 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.16 TİEM: 379 -004

Resim 5.16.1 : TİEM 379 -004 Zahrîye sayfası tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 379 -004

Türü: Mushaf

Tarihi: H.1000-M.1591-92

Hattat: İbn Kasım Dai Abdulvahab Şirazi Nuzeyhhib

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 43 x 28 x 8cm

Varak sayısı: 724

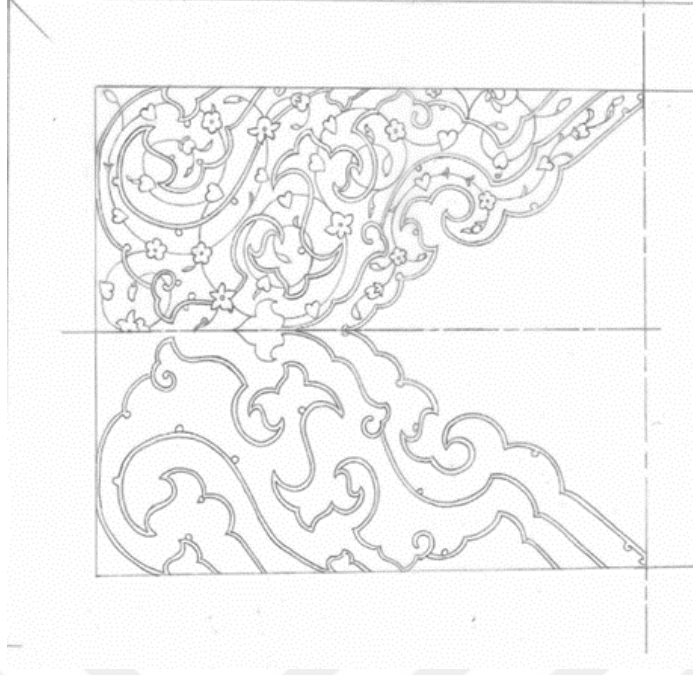
Yazı Çeşidi: Sülüs

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

Mushaf’ da ¼ simetrik olarak tasarlanan koltuk tezhibinde tezyini rumi tasarımı yapıldığı görülür. Tepeliğe bağlanan kapalı formun üzerindeki dilimli rumi bulunmaktadır. Tepelik ve rumiler lacivertken zemin altındır.

Resim 5.16.2 : TİEM 379 -004 Koltuk desen ayrıntısı.

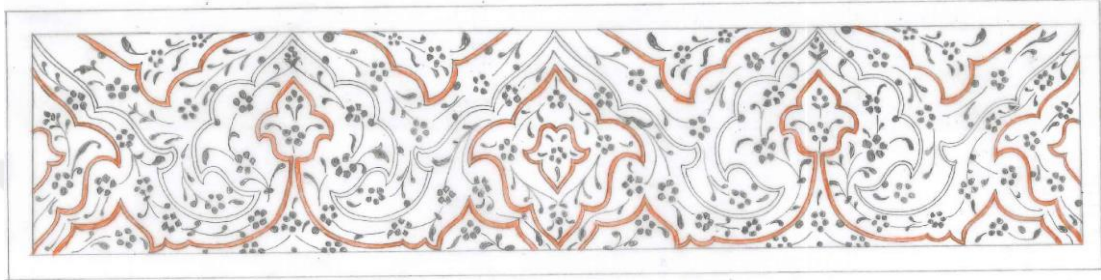

Çizim 5.16.1 : TİEM 379 -004 Koltuk desen analizi.

Sanatkâr aynı helezon üzerinde hatâyî gruplarının olduğu motiflerden tasarım yapmıştır. Tezyini rumi içine denk gelen hatâyî motiflerimizi oluşturan çiçeklerimiz penç, goncagül, hatâyî ve yapraktır. Renkleri ise kırmızı, sarı, lila ve beyaz olup çiçek sapsarı ve yaprakları ise altındır. Çiçeklerin içlerine ise damla şeklinde gölgelendirme yapılmıştır. Tepeliğin ortasında zemini altın, içi siyahla hurdelenmiş tepelik vardır. Kapalı formun iç kısmı beyaz hatla çevrenip siyah renk ile dış kısmı sülyen hatla çevrenip siyah renk ile tahrir çekilmiştir. Yazı etrafını çevreleyen tezyini rumilerin içi siyah çiçek motifleri penç, goncagül, yaprak renkleri ise turuncu, sarı, beyaz ve liladır. Çiçek sapsarı ve yaprakları altındır. Desene uzaktan bakıldığında rumiler ying-yang şeklini andırmaktadır.

Resim 5.16.3 : TİEM 379 -004 Koltuk desen ayrıntısı.

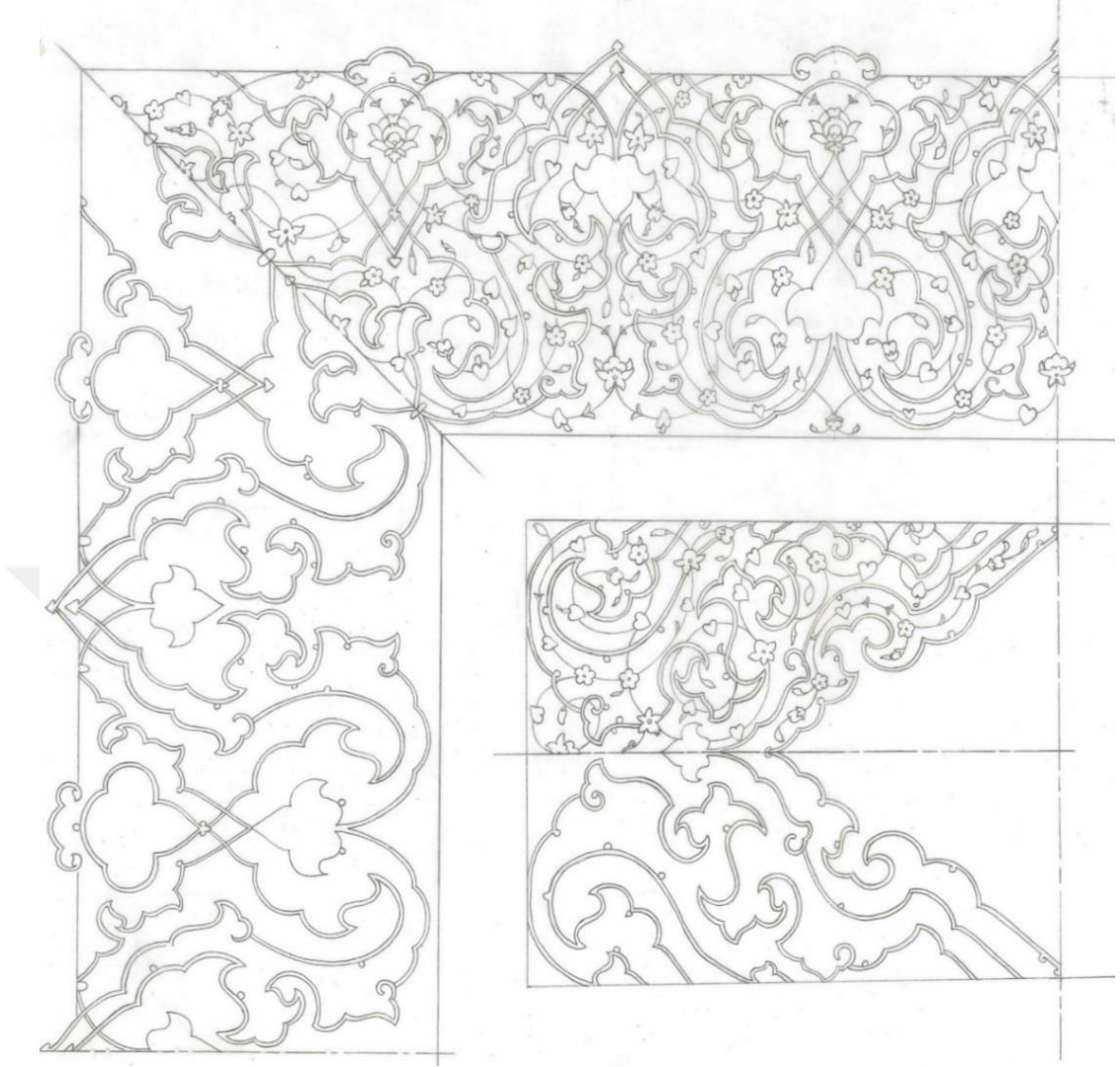
Çizim 5.16.2 : TİEM 379 -004 Koltuk desen analizi.

$\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanan dikey koltuk kompozisyonu 4 paftadan oluşmaktadır. Kapalı form tepeliğe bağlanmaktadır. Tezyini rumi motiflerinin içi siyah renk negatiflerden oluşmaktadır. Zemin lacivert rumiler ise altındır. Rumilerin sırt kısmı beyaz renk ince hat çizilirken, ön kısmı sülyen renkle ince bir hat çizilmiştir. Lacivert zemin üzerine altın ile negatif tasarım yapılmıştır.

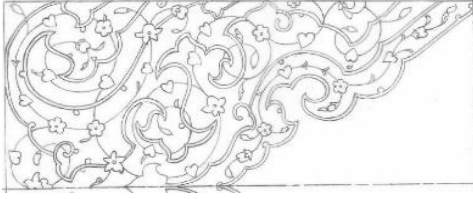

Resim 5.16.4 : TiEM 379 -004 Kenar bezeme desen ayrıntısı.

Mushaf'ın diğerk bir alanı olan dış pervazı incelediğimizde sanatkârın başlık tezhibinde kullandığı tasarımı burada da uyguladığı görülür. Kısa kenarı 6 kez pafta, uzun kenarı da 10 kez pafta tekrar etmektedir. Köşedönüşü iki tepeliğin birbirine bağlantısıyla meydana gelir. Dış pervaz kompozisyonu dilimli tezyini rumi, ortabağ ve tepelikten oluşmaktadır. Kenar bezemesinde çizilen tepelikler karşısındaki ortabağ ile bağlanır. Sanatkâr başlık tezhibinde yaptığı gibi dış pervaz tezhibinde de aynı helezon üzerinde hatai gruplarının olduğu motiflerden tasarım yapmıştır. Tezyini rumi motifinin içindeki çiçekler penç ve yapraktır. Renkleri ise; kırmızı, sarı, pembe tonları kullanılmıştır. Çiçek sapları ve yaprakları ise altındır. Bayezid ve Türkmen tezhibinde görüldüğü gibi, üzerlerine her çiçeğin kendi renginin koyusuyla damla formunda gölgelendirme yapılmıştır. Tahrirler yapılırken sülyen ve beyaz hat çizilip siyah renk ile tahrir çekilmiştir. Lacivert zeminli tepeliklerin içinde zemini altın olan siyah renkle hurdelenmiş tepelik bulunmaktadır. Ortabağdan çıkan ip karşılıklı birbirine bakan dilimli tezyini ruminin ortasında bulunan zemini siyah beyaz renkle hurdelenmiş bir tepeliğe bağlanmaktadır. Ortabağların bir kısmı ve rumilerin bağlantı yerleri dış pervaz cetvelinden biraz taşırarak sanatkâr burada güzel bir espri yapmaktadır.

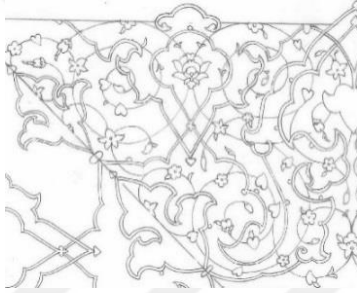
Çizim 5.16.3 : TIEM 379 -004 Kenar bezeme desen analizi.

Çizim 5.16.4 : TİEM 379 -004

Çizim 5.16.5: TİEM 379 -004

Çizim 5.16.6 : TİEM 379 -004

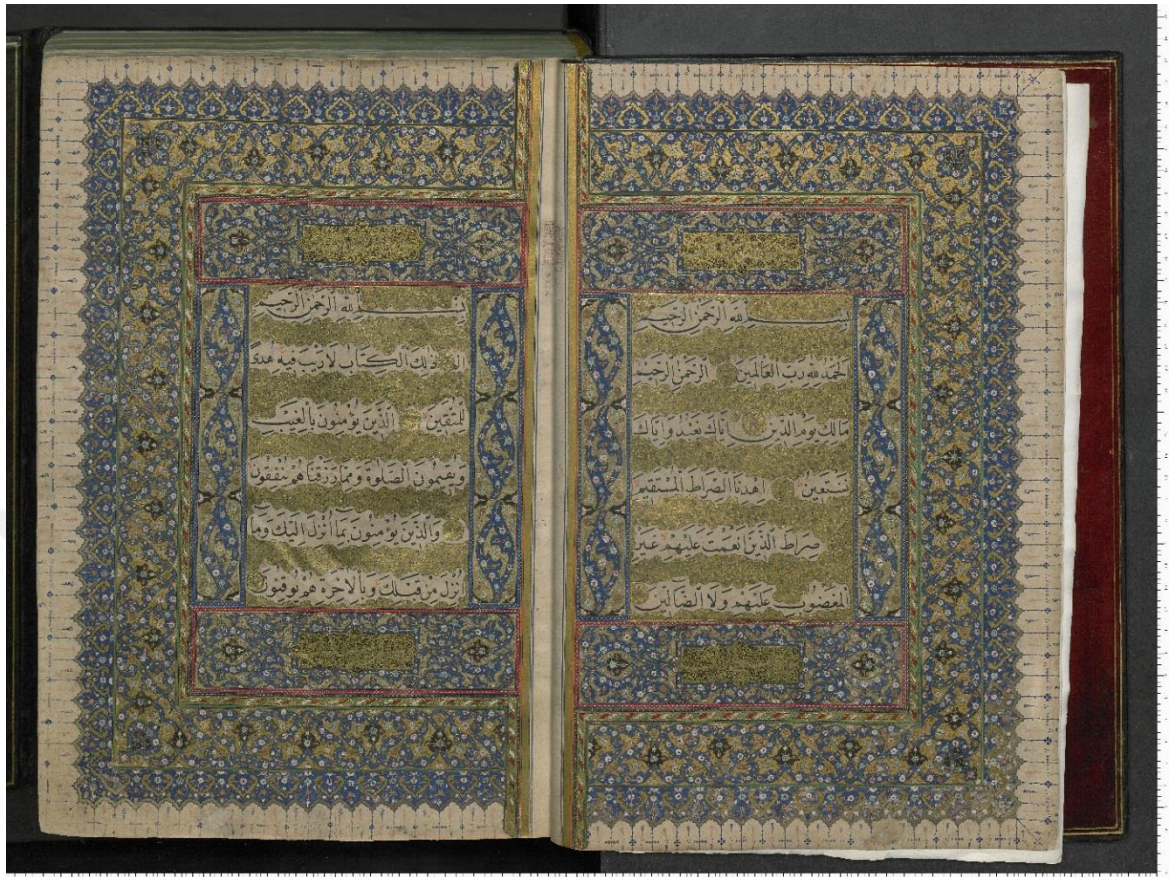

Çizim 5.16.7 : TİEM 379 -004

Çizim 5.16.8 : TİEM 379 -004 Bezeme sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.17 TIEM: 411 -006

Resim 5.17.1 : TIEM 411-006 Serlevha sayfası tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 411-006

Türü: Mushaf

Tarihi: 690/1553

Hattat: Pir Mehmed Bin Şükrullah

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 35,5 x 25,0 cm

Varak sayısı: 488

Yazı Çeşidi: Nesih, Rika

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

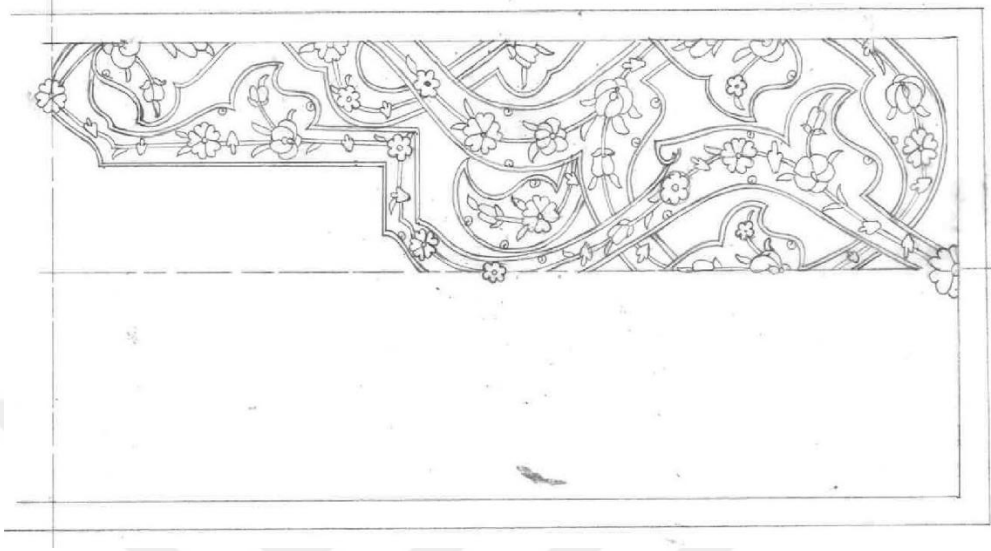
Osmanlı Dönemine ait Mushaf'ın, serlevha sayfasındaki bütün alanları tezyini (işlemeli) rumi ile bezenmiş olup eserin tamamında altın ve lacivert hakimdir.

Resim 5.17.2 : TİEM 411-006 Serlevha sayfa sure başı desen ayrıntısı.

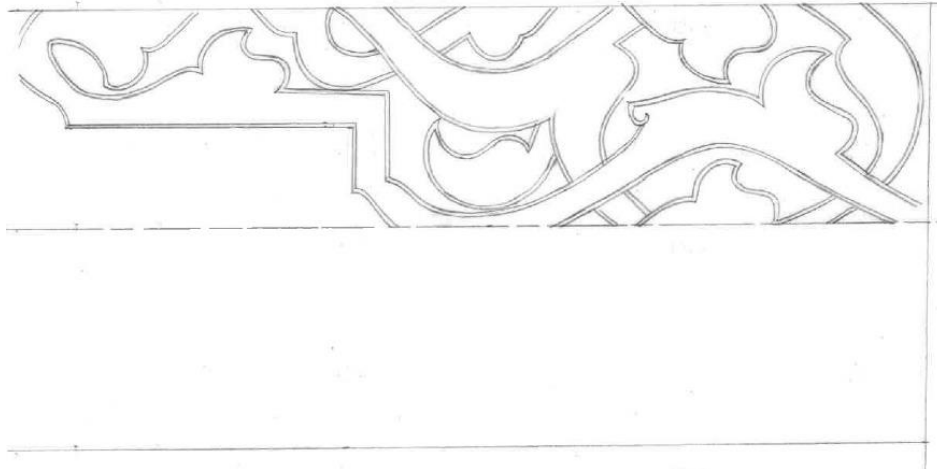
Tezyini rumi kullanılan sure başı $\frac{1}{4}$ simetrik olarak tasarlanmıştır. Kompozisyon yalın rumi, kanatlı rumi, ortabağ ve tepelikten oluşmaktadır. Zemin altındır. Yalın rumi, kanatlı rumi ve ortabağın zemini lacivert, tepelik zemini ve ortabağın iç kısmı siyah boyanarak kenar bezemesine uyum sağlamıştır. Kompozisyon kapalı formun içinde tepelikten çıkan helezon üzerine yerleştirilmiş yalın rumi cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik çizilen tepeliğe bağlanır ve tepelikten çıkan kanatlı rumi kapalı form oluşturur. Kanatlı rumideki ana rumi daire yaparak orta merkezdeki tepeliğe bağlanır. Diğer ayağı da

cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik çizilen ortabağa bağlanır. Ortabağın ayağındaki tepelikten çıkan yalın rumi ile çıkış yapılır.

Çizim 5.17.1 : TİEM 411-006 Serlevha sayfa sure başı desen analizi.

Merkezdeki kapalı form surebaşı yazısı etrafında devam eden dik tasarlanmış rumiyle devam ederek cetvele $\frac{1}{2}$ si bitişik çizilen tepeliğe bağlanarak son bulur. Surebaşı ortabağ, tepelik, yalın rumi, kanatlı rumi olarak tasarlanmıştır. Tezyini rumi tasarımında kullanılan motifler içinde penç hakim olurken bunun yanı sıra goncagül, hatâyî ve yaprak da kullanılmıştır. Çiçek zemin renklerinde beyaz ve sarı kullanılmıştır.

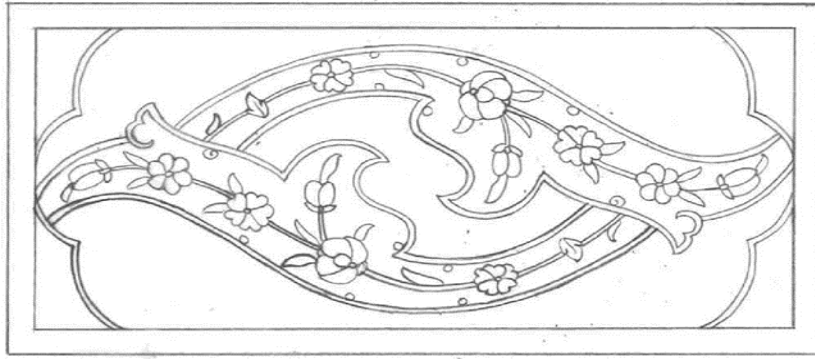
Çizim 5.17.2 : TİEM 411-006 Serlevha sayfa sure başı desen şeması.

Gölgelendirmede pençlerin bir kısmında ve hatâyîlerin hepsinde yeşil renk, geri kalan çiçeklerin hepsinde turuncu renk kullanılmıştır. Çiçek sapları ve yapraklar altın, üzerine de iğne perdahı yapılmıştır.

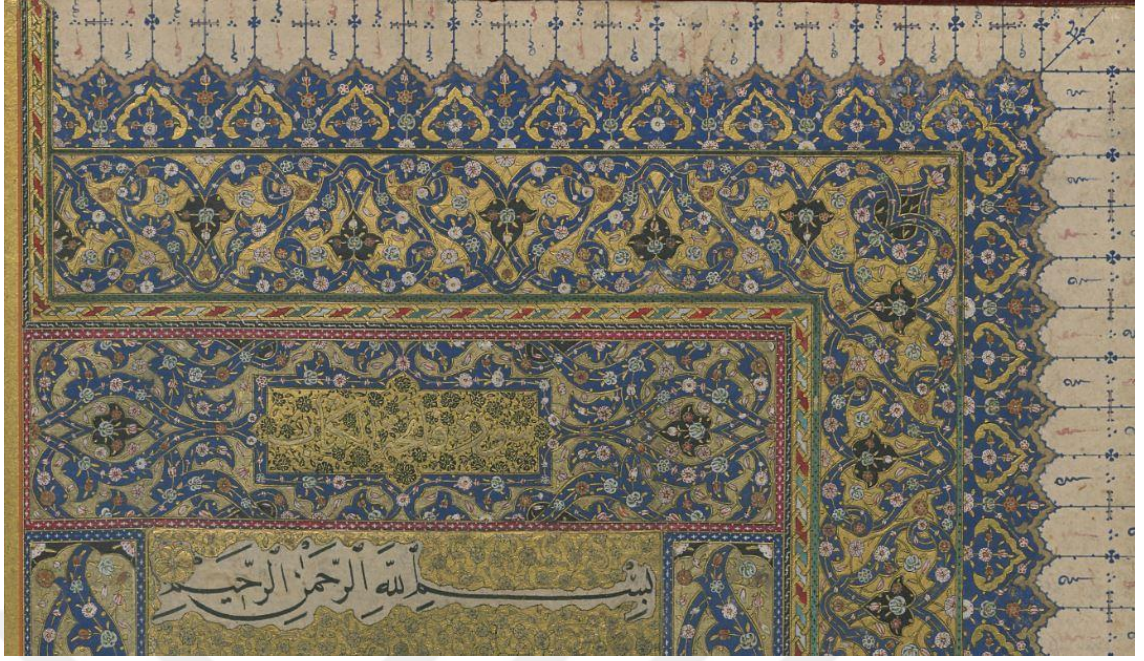
Resim 5.17.3 : TİEM 411-006 Serlevha sayfa koltuk desen ayrıntısı.

Üç paftadan oluşan serlevhanın koltuk bölümü ying yang şekline benzeyen karşılıklı birbirine bakan iki kanatlı rumi olarak tasarlanmıştır. Burada da zemin altın, rumiler lacivert yapılmıştır. Tezyini rumi içinde kullanılan çiçek motifleri penç, hatâyî, goncagül ve yapraktır. Çiçek zemin renkleri hatâyî ve penç beyaz, goncagül sarıdır.

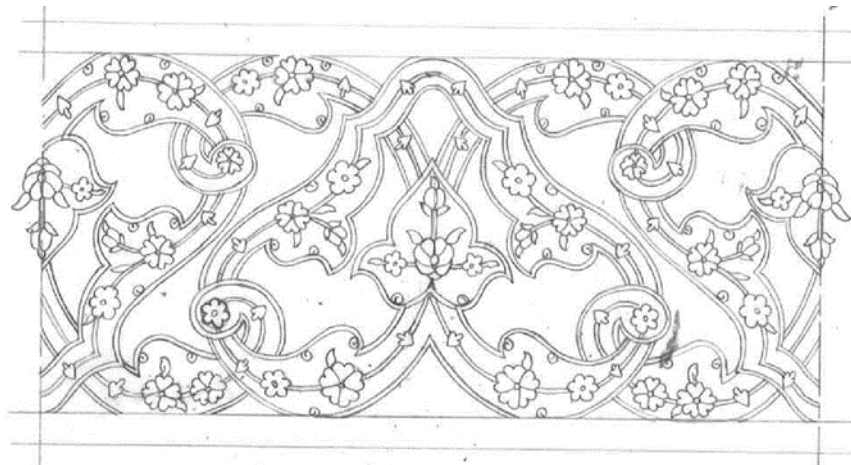
Çizim 5.17.3 : TİEM 411-006 Serlevha sayfa koltuk desen analizi.

Çiçek gölgelendirmeleri hatâyîlerde yeşil, pençlerde yeşil ve kırmızı, goncagüller ise kırmızı renkle yapılmıştır. Çiçek sapları ve yaprakları altın olup iğne perdah yapılmıştır. Rumilerin dış çevresi altınla ince hat çizilip siyah renk ile iç-dış tahrir çekilmiştir.

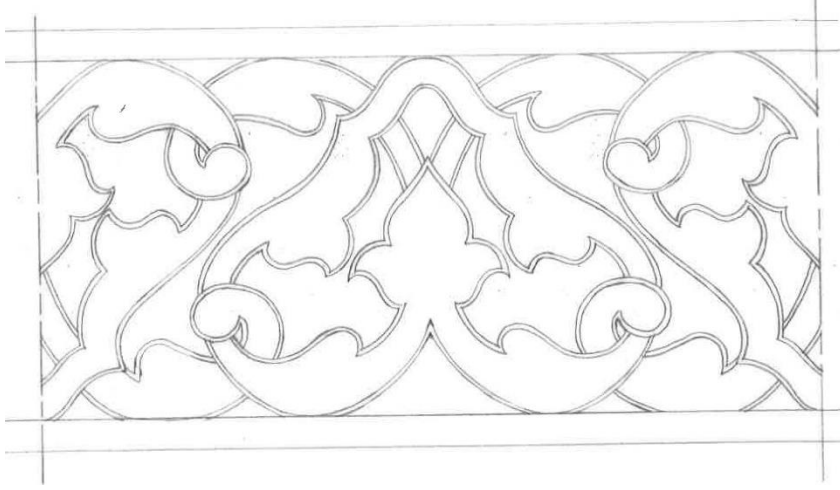

Resim 5.17.4 : TIEM 411-006 Serlevha sayfa kenar bezeme desen ayrıntısı.

Kenar bezemesinde kullanılan rumiler, birim tekrarı şeklinde tasarlanmıştır. Birim tekrarı olan pafta tepelikten çıkan helezon üzerine yerleşmiş rumiler “S” yapmakmadır. Bu “S”ler ters düz olarak yerleştirilmişlerdir. Tepelikten çıkan yalın rumi yanındaki paftanın koluna girerek güzel bir espri meydana getirmiştir. Tepeliklerin içi siyah, tezyini rumilerin içi lacivert ve zemin rengi altın olarak uygulanmıştır.

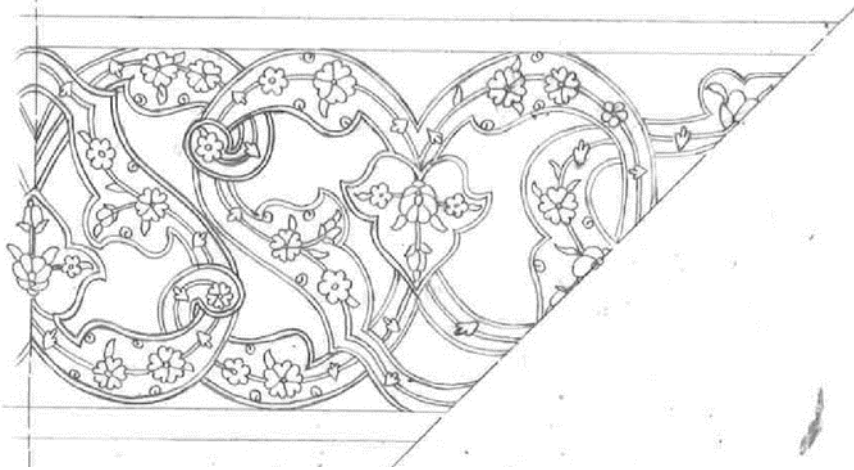

Çizim 5.17.4 : TIEM 411-006 Serlevha sayfa kenar bezeme desen analizi.

Çizim 5.17.5 : TİEM 379 -004 Serlevha sayfa kenar bezeme desen şeması.

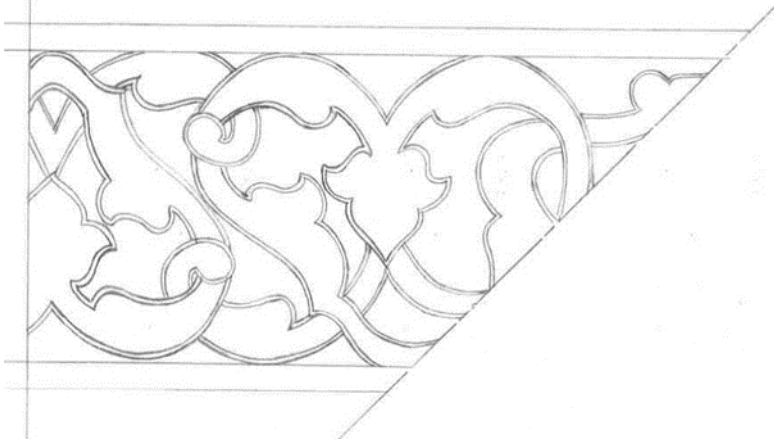
Köşe dönüşü ise lacivert renkte iri ortabağ ile yapılmış ve ortabağın içi siyah ile boyanarak tepelikler ile uyum sağlanmıştır. Birim tekrarı olarak tasarlanan kompozisyon kısa kenarda 5 kez pafta, uzun kenarda ise 8 kez pafta tekrarı oluşmaktadır.

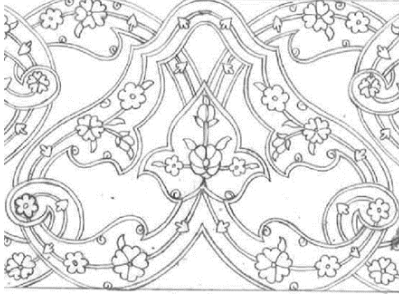
Çizim 5.17.6 : TİEM 411-006 Serlevha sayfa köşe desen analizi.

Tezyini rumi içinde hatâyî, penç, goncagül ve yaprak motifleri kullanılmıştır. Çiçek zeminleri beyaz ve sarı renk olup, yeşil ve kırmızı renkle gölgelendirmeler yapılmıştır. Çiçek sapları ve yaprak altın, üzerine de iğne perdahı uygulanmıştır. Rumilerin dış çevresi altınla ince hat çizilip siyah renk ile iç-dış tahrir çekilmiştir. Diğer alanlarda

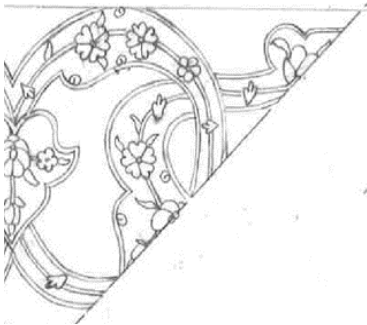
olduğu gibi dış pervazda da sıvama altın zemin üzerine tezyini rumi içinde kullanılan hatâyî grubu motifleriyle kompozisyon yapılmıştır.

Çizim 5.17.7 : TİEM 411-006 Serlevha sayfa köşe desen şeması.

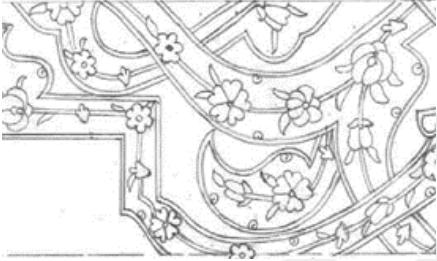
Çizim 5.17.8 : TİEM 411 -006

Çizim 5.17.9 : TİEM 411 -006 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

Çizim 5.17.10 : TİEM 411 -006

Çizim 5.17.11 : TİEM 411 -006

Çizim 5.17.12 : TİEM 411 -006 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.18 TİEM: 423 -004

Resim 5.18.1 : TİEM 423 -004 Zahriye sayfası tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 423 -004

Türü: Mushaf

Tarihi: H.962-M.1554-55

Hattat: Gıyaseddin bin Mehmed İbn Ahed el- Halili el-Tebrizi

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 36 x 16 x 7cm

Varak sayısı: 682

Yazı Çeşidi: Muhakkak

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

Safeviler Dönemi'ne ait olan Mushaf'ın zahriye sayfasında 1/12 daire form uygulanmıştır. Tezyini rumilerden oluşan dairenin zemini altındır. Kompozisyonda; rumi, ortabağ ve tepeliklerden oluşan bu motifler lacivert renk ile boyanmıştır. Ortabağdan dendanlı rumi S yaparak tepeliğe bağlanır. Tepelikten çıkan yalın rumi diğer rumi ipliğın üstüne yukarı doğru yatay yaparak çizilmiştir.

Resim 5.18.2 : TİEM 423 -004 Zahriye sayfası desen ayrıntısı.

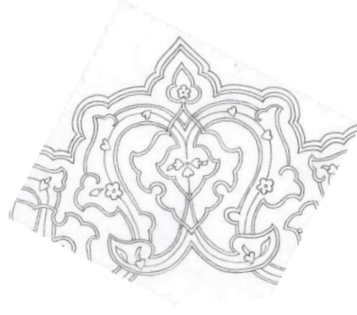
Tepeliğin etrafında ve ortabağın gövde kısmında salbek kullanılmıştır. Salbeklerin içi sırasıyla kırmızı ve siyah aynı oranda boyanmıştır. İçi siyah olanın etrafı açık yeşil renkle, içi kırmızı olanın ise beyaz renkle ince hat çizilip siyah renk ile tahrir çekilmiştir. Rumi ve tepeliklerin etrafı sülyen renkle hat çizilip tahriri siyah renkle çekilmiş, ortabağın etrafı açık yeşil renkle hat çizilip yine siyah renk ile tahriri yapılmıştır. Tezyini rumiyi oluşturan hatai motifleri penç, goncagül, hatâyî, yapraklardır. Motif renkleri sarı, turuncu, beyaz ve pembedir. Çiçek sapları ve yaprakları altınken yalın rumi içindeki yaprak pembe renktir. Kırmızı renkle çiçek içlerine gölgelendirme yapılmıştır.

Resim 5.18.3 : TiEM 423 -004 Zahriye sayfası ¼ desen ayrıntısı.

Çizim 5.18.1 : TiEM 423 -004 Zahriye sayfası ¼ desen analizi.

Çizim 5.18.2 : TİEM 423 -004

Çizim 5.18.3 : TİEM 423 -004 Zahriye sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

TİEM: 423 -005

Resim 5.18.4 : TİEM 423 -005 Serlevha sayfası tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 423 -005

Türü: Mushaf

Tarihi: H.962-M.1554-55

Hattat: Gıyaseddin bin Mehmed İbn Ahed el- Halili el-Tebrizi

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 36 x 16 x 7cm

Varak sayısı: 682

Yazı Çeşidi: Muhakkak

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

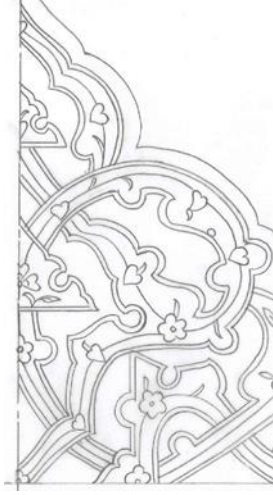

Resim 5.18.5 : TİEM 423 -005 Serlevha sayfası kenar bezeme taç desen ayrıntısı.

Çizim 5.18.4 : TİEM 423 -005 Serlevha sayfa kenar bezeme taç ½ desen analizi.

Mushaf' ın karşılıklı iki sayfasından oluşan serlevha tezhibinin dış pervaz bezemesinde, yalın rumi, ortabağ ve tepelikler kullanılmıştır. Dış pervazın uzun kenarının taç tezhibinde tezyini rumi uygulanmıştır. ½ simetrik olarak tasarlanan ikil levhanın taç alanının zemini altın, rumilerin ve kapalı formların içi lacivert, ortabağın içi ve küçük tepeliğin içi kırmızı, merkezdeki büyük tepeliğin içi ise siyah boyanmıştır. Rumilerin etrafına sülyenle ince hat çizilip tahriri siyah renkle, ortabağ ve küçük tepeliğin etrafına açık yeşil renkle ince hat çizilip tahrirleri siyah renkle ve merkezdeki büyük tepeliğin etrafına beyaz renkle ince hat çizilip tahriri siyah renkle çekilmiştir. Simetrik merkezindeki tepelikten çıkan aynı helezon üzerindeki yalın rumilerin ve kapalı formun üzerinde tekrar kapalı form oluşmaktadır. Aynı tepelikten çıkıp dik açıyla ortabağın içinden geçerek tekrar kapalı form oluşmaktadır. Hatâyî motiflerden ve kalp modellerinden oluşan tezyini ruminin içindeki çiçekler penç, goncagül ve hatâyîdir. Kullanılan çiçek renkleri turuncu, pembe, beyaz, mavi ve sarıdır. Motiflerden mavi renk çiçek içine kendi renginin koyusuyla, turuncu, beyaz, sarı, pembe renk çiçek içine ise kırmızı renk ile damla şeklinde gölgelendirmeler yapılmıştır. Çiçek sapları ve yaprakları altındır.

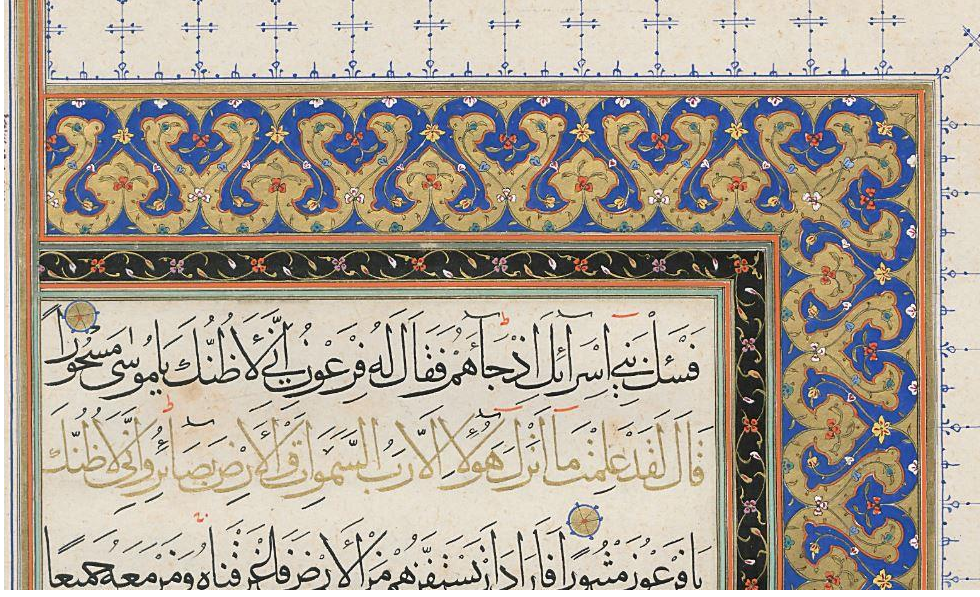
Çizim 5.18.5 : TIEM 423 -005

Çizim 5.18.6 : TIEM 423 -005 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

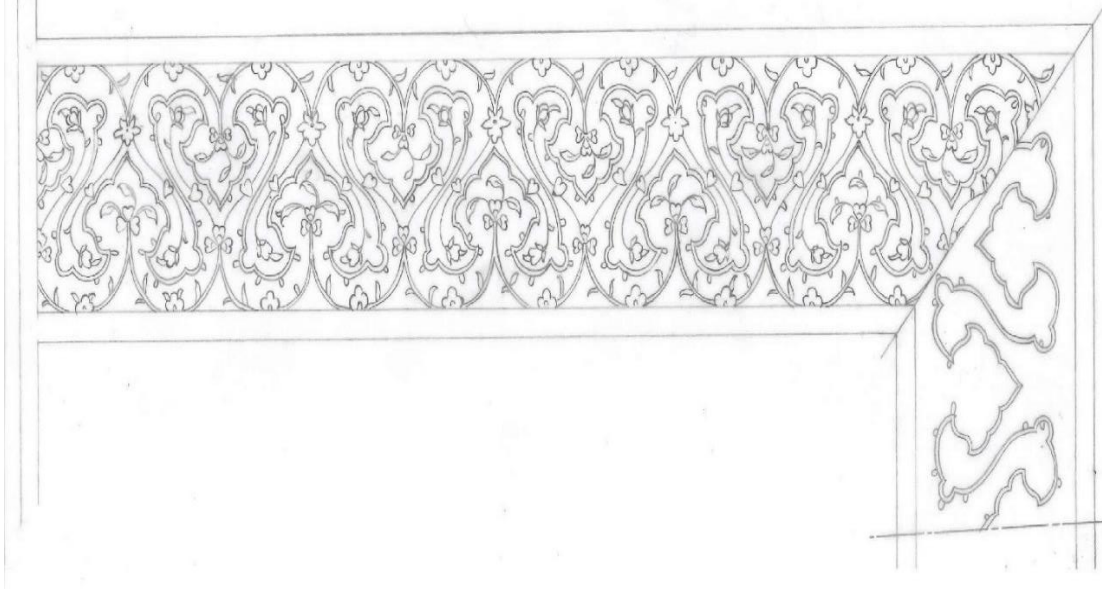

Resim 5.18.6 : TIEM 423 -164 Tezhipli sayfası.

Resim 5.18.7 : TIEM 423 -164 Kenar bezeme sayfa desen ayrıntısı.

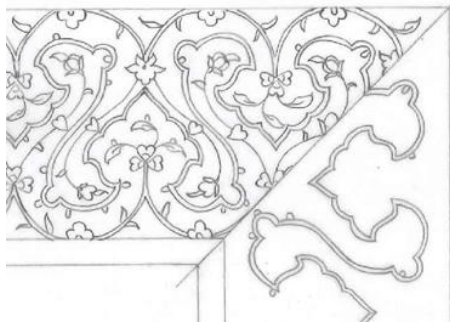
TIEM 423-164 nolu envanter sayfasındaki kenar bezeme sayfasında tepelik ve yalın rumiden oluşan bu kompozisyonda lacivert ve altın kullanılmaktadır. Tasarımda alt sırada kullanılan altın zeminli tepelik yukarı doğru bakarken, üst sırada lacivert zeminli tepelik aşağı doğru bakmaktadır. Böylelikle birbirine çapraz bakan tepeliklerin her birinden S yaparak çıkan yalın rumileri görmekteyiz. Birim tekrardan oluşan tasarımın kısa kenarı 10 kez, uzun kenarı 6 kez ve ortada taç, yine 6 kez pafta tekrar etmektedir. Köşe dönüşünde de rumiler bir pafta daha ilave edilerek kompozisyona uygun olarak tasarlanmıştır. Hatâyî motiflerinden oluşan tezyini rumilerin çiçekleri penç, hatâyî ve goncagüldür. Kullanılan renkler ise turuncu, beyaz, yeşil, mavi ve sarıdır. Çiçek sapları ve yaprakları ise altındır. Bu çiçeklerden turuncu, sarı ve beyaz olanların içine damla şeklinde kırmızı renkle gölgelendirme yapılırken, mavi ve yeşil renkte olanların içine de yine damla şeklinde lacivert renkle gölgelendirme yapılmıştır. Rumi ve tepeliklerin etrafının iç kısımlarına sülyen rengi boya ile hat çizilirken dış kısımları ise çiçek saplarından hat oluşturularak çizilmiş ve siyah renk ile tahrir çekilmiştir.

Çizim 5.18.7 : TiEM 423 -164 Kenar bezeme sayfa desen analizi.

Çizim 5.18.8 : TiEM 423 -164

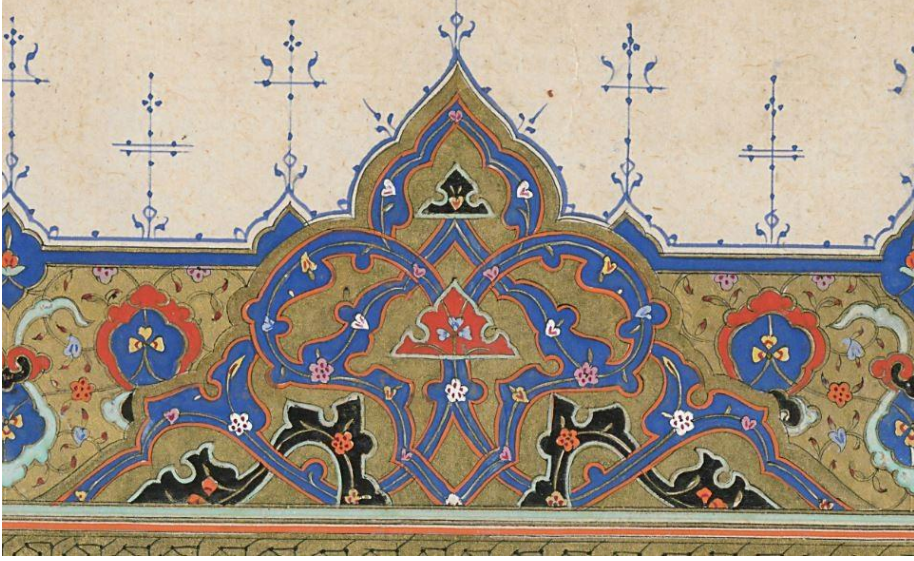

Çizim 5.18.9 : TiEM 423 -164 Bezeme sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

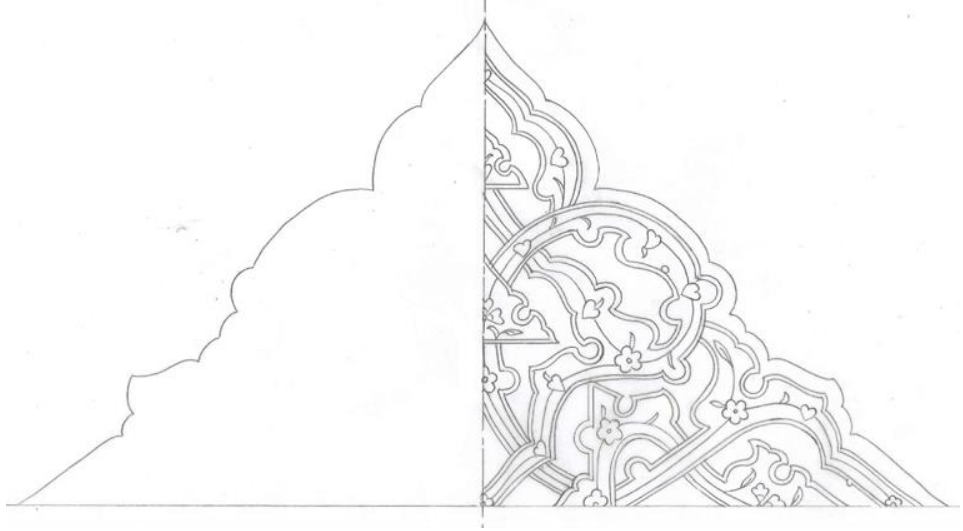
Resim 5.18.8 : TİEM 423 -347 Tezhipli sayfası.

Mushaf'ın Tebbet, İhlas, Felak ve Nas ayetlerinin olduğu TİEM 423-347 envanter nolu karşılıklı iki sayfasındaki dış pervazlarının uzun kenarlarının taç tezhibinde tezyini rumi motifi kullanıldığını görmekteyiz.

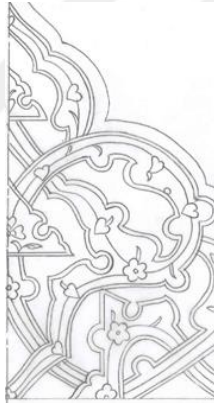

Resim 5.18.9 : TİEM 423 -347 Kenar bezemesi taç desen ayrıntısı.

Kompozisyonda yalın rumi, ortabağ ve tepelikler kullanılmıştır. $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanan ikilil levhanın taç alanının zemini altın, yalın rumilerin içi lacivert, ortabağın ve küçük tepeliğin içi siyah, büyük tepeliğin içi kırmızı ile boyanmıştır. Rumilerin etrafına sülyenle ince hat çizilip siyah renkle tahrir çekilirken ortabağ ve tepeliklerin etrafına açık yeşil renkle ince hat çizilip tahrirleri ise siyah renkle ile tahrir çekilmiştir. Simetrik merkezindeki tepelikten çıkan aynı helezondaki yalın rumi ve kapalı formun üzerinde tekra kapalı form oluşmaktadır. Aynı tepelikten çıkıp dik açıyla ortabağın içinden geçerek tekrar kapalı form oluşmaktadır. Hatâyî motiflerinden oluşan tezyini ruminin içindeki çiçekler penç, hatâyî ve yapraktır. Kullanılan renkler ise turuncu, pembe, beyazı mavi ve sarıdır. Motiflerin içine kendi renklerinin koyusuyla gölgelendirme yapılmıştır. Çiçek sapları ve yaprakları ise altındır.

Çizim 5.18.10 : TİEM 423 -347 Kenar bezeme taç ½ desen analizi.

Çizim 5.18.11 : TİEM 423 -347

Çizim 5.18.12 : TİEM 423 -347 sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.19 TİEM: 428 -009

Resim 5.19.1 : TİEM 428 -009 Tezhipli sayfası.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 428 -009

Türü: Mushaf

Tarihi: M.1576-1577

Hattat: Ahmed B. Babaşah

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 35.9 x 24.7cm

Varak sayısı: 258

Yazı Çeşidi: Muhakkak ve Nesih Hat

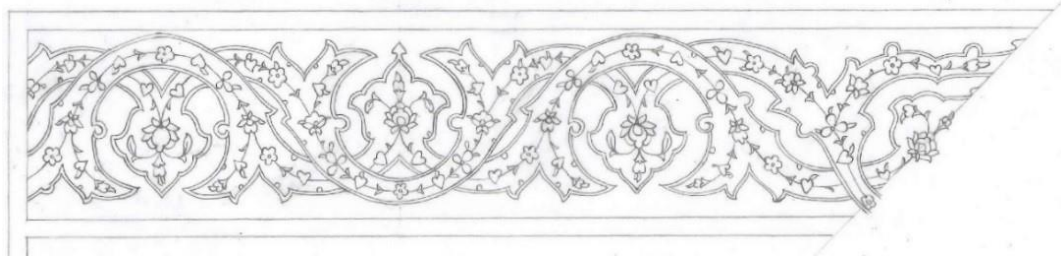
Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

Kur'an-ı Kerim Safeviler Dönemi'nde Şiraz'da yazılmıştır. TİEM 428-009 envanter nolu yazma eserde tezyini rumi çeşiti kenar bezemesinde kullanılmaktadır. Ortabağ ile başlayan kapalı formlu simetrik rumiler, kanatlı rumilerden oluşmakta ve yine ortabağ ile bitmektedir.

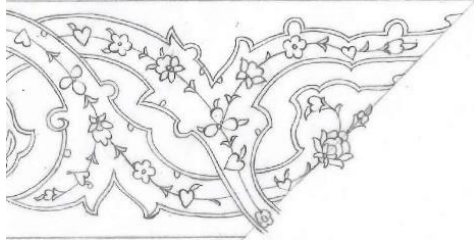

Resim 5.19.2 : TİEM 428 -009 Kenar bezeme desen ayrıntısı.

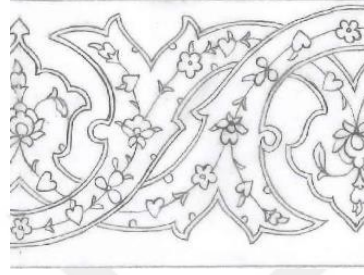
Birim tekrarı olarak tasarlanan kompozisyonda kısa kenarda 4 kez, uzun kenarda 2 kez pafta tekrarı sonra ortada ta sonra yine 2 kez daha pafta tekrarı yapıldığı görülür. İki renk altın kullanılan tasarımda; zemini mat altın kullanılan iplik üzerindeki kanatlı ruminin bir ucuyla S yaparak yukarı doğru bakan tepeliğe bağlanırken diğer ucuyla da karşısındaki rumiye bağlanır. Aynı yöntem sarı altın zemin kullanılan tezyini rumiye bunun tersi şekilde kaydırılıp çizilerek uygulanır. Sırt sırta birbirine ters gelen rumiler ying-yang şekline benzer, karşılıklı bakan rumilerin arasına birer tepelik gelir ve birbirlerine alttan üstten dolanarak iki iplik olur. Köşe dönüşüyle rumilerin kanatları, ortasına çizilen tepeliğe ta görünümü veren kapalı form meydana gelmiştir. Rumi ve tepelikten oluşan tasarımda zemin lacivert, tepelik ve tezyini rumiler sarı ve mat altındır. Hatâyî motiflerinden oluşan tezyini rumi içindeki çiçekler sarı, mavi, turuncu, yeşil, lila olup çiçeklerin içi beyaz renk boya ile damla şeklinde gölgelendirme yapılmıştır. Kullanılan motifler, hatâyî, penç, goncagül ve yapraktır.  i ek sapları ve yaprakları da altındır. Mat altın zeminli tezyini ruminin dış çevresi sülyen renkle, parlak altın zeminli tezyini ruminin dış çevresi beyaz renkle ince hat çizilip siyah renkle tahrir çekilmiştir.

Çizim 5.19.1 : T EM 428 -009 Bezeme sayfası kenar bezeme desen ayrıntısı.

Çizim 5.19.2 : TİEM 428 -009

Çizim 5.19.3 : TİEM 428 -009

Çizim 5.19.4 : TİEM 428 -009 Bezeme sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.20 TİEM: 517 -004

Resim 5.20.1 : TİEM 517 -004 Serlevha sayfası tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 517-004

Türü: Mushaf

Tarihi: Bilinmiyor

Hattat: Abdullah bin Mevlâna Nai ül- Hak

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 37 x 25 x 6cm

Varak sayısı: 616

Yazı Çeşidi: Nesih

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

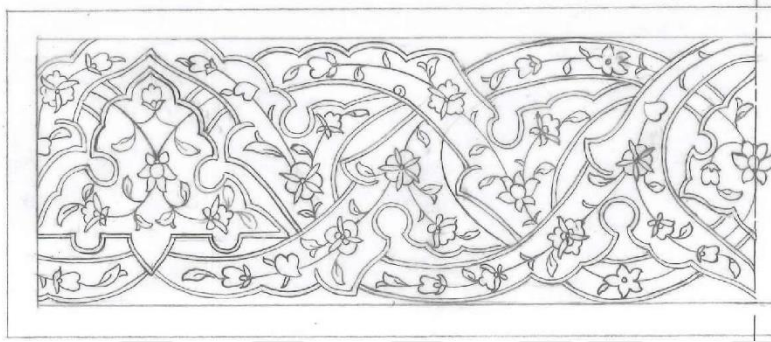
Yazma eseri tezyini rumi açısından incelediğimizde sadece eserin koltuk bölümünde tasarlandığını görmekteyiz.

Resim 5.20.2 : TİEM 517 -004 Serlevha koltuk desen ayrıntısı.

Serlevha tezhibinde; lacivert rengin hakim olduğu koltuğun zemininde altın kullanılmaktadır. Kompozisyonda rumi ve tepelik motifleri dendanlı olarak uygulanmıştır. Birim tekrarı olarak yapılan tasarım desenin devam ettiği hissini uyandırmaktadır. Başlangıç noktası tepelikten çıkan dendanlı tezyini rumiler üç iplik olarak tasarlanmıştır. $\frac{1}{2}$ simetrik olarak iki pafta halinde tasarlanan desende merkezdeki kapalı formun içindeki tepeliğin altından ve üstünden çıkan iki iplik rumiler ikinci bir tepeliğe bağlanır. Üçüncü ipliği de kapalı formun etrafındaki kanatlı

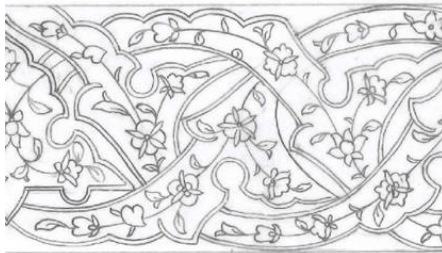
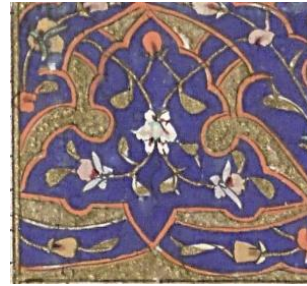
rumi devam edip iki iplik ruminin altından ve üstünden geçmesiyle üçüncü iplik oluşmuş olur. Birbirine dolanan rumiler tepeliğe bağlanarak içinde hatâyî motiflerinin de olduğu tezyini rumi uygulanmıştır. Bu hatâyî grubu motifleri penç, hatâyî, goncagül ve yapraktır. Kullanılan renkler turuncu, beyaz, sarı ve lila olup kırmızı renkle gölgelendirme yapılmıştır. Çiçek sapları ve yapraklar da altındır. Dendanlı olarak çizilen tezyini rumilerin içi lacivert, zemini ise altın boyanarak iğne perdahı yapılmıştır. Lacivert zeminli rumilerin hepsi sülyen rengiyle ince bir hat çizilip siyah renk ile tahrir çekilmiştir.

Çizim 5.20.1 : TİEM 517 -004 Serlevha sayfa koltuk ½ desen analizi.

Çizim 5.20.2 : TİEM 517 -004

Çizim 5.20.3 : TİEM 517 -004 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.21 TİEM: 518 -005

Resim 5.21.1 : TİEM 518 -005 Serlevha tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 518-005

Türü: Mushaf

Tarihi: Bilinmiyor

Hattat: Bilinmiyor

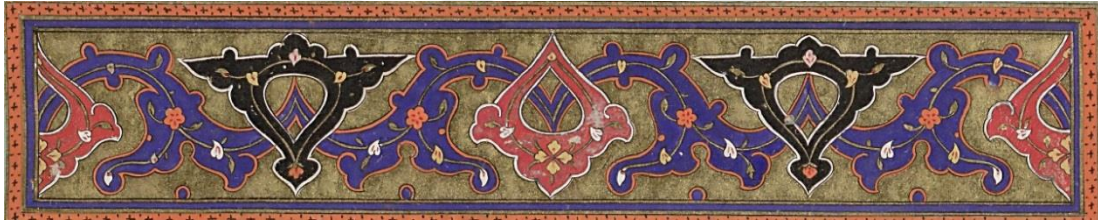
Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 38 x 26 x 6,5cm

Varak sayısı: 950

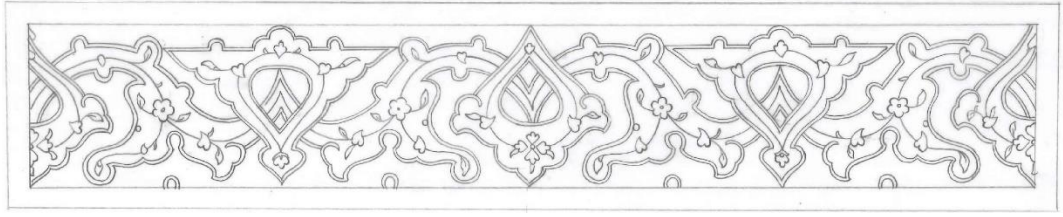
Yazı Çeşidi: Muhakkak

Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

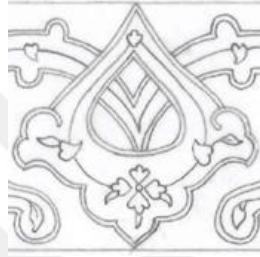

Resim 5.21.2 : TIEM 518 -005 Serlevha koltuk desen ayrıntısı.

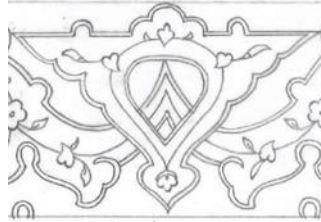
Mushaf'ın birbirine bakan iki sayfasından oluşan serlevhanın koltuk bölümünde tezyini rumi uygulanmıştır. Kompozisyonda kanatlı rumi ve iki farklı modelde ortabağ kullanılmaktadır. Rumilerin içi lavicert, ortabağların bir modeli siyah diğer modeli ise kırmızı olurken zemin altındır. $\frac{1}{2}$ olarak tasarlanan kompozisyon 4 paftadan oluşmaktadır. Rumiler bir ortabağdan diğer ortabağa bağlanmaktadır. Tezyini rumi içinde hatâyî grubu motifleri penç, goncagül ve yaprak kullanılmıştır. Çiçek renkleri ise turuncu, sarı ve beyazdır. Rumilerin dış çevresi sülyen renkle ince hat çizilip, ortabağların çevresi ise beyaz renkle ince hat çizilip siyah renkle tahrir çekilmiştir. Çiçek sapları ve yaprakları ise altındır. Çiçeklerin gölgelendirmelerinde ise kırmızı renk uygulanmıştır.

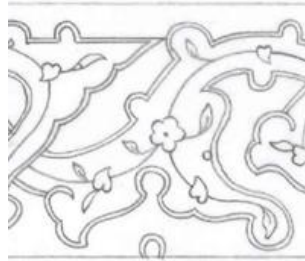
Çizim 5.21.1 : TIEM 518 -005 Serlevha sayfa koltuk desen analizi.

Çizim 5.21.2 : TIEM 518 -005

Çizim 5.21.3 : TIEM 518 -005

Çizim 5.21.4 : TIEM 518 -005 Serlevha sayfasındaki tezyini rumi motifleri.

5.22 TİEM: 520 -006

Resim 5.22.1 : TİEM 520 -006 Serlevha tezhibi.

Bulunduğu Yer: Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Envanter No: 520 -006

Türü: Mushaf

Tarihi: Bilinmiyor

Hattat: Bilinmiyor

Müzehhib: Bilinmiyor

Mushafın Boyutu: 35 x 25 x 8cm

Varak sayısı: 712

Yazı Çeşidi: Muhakkak

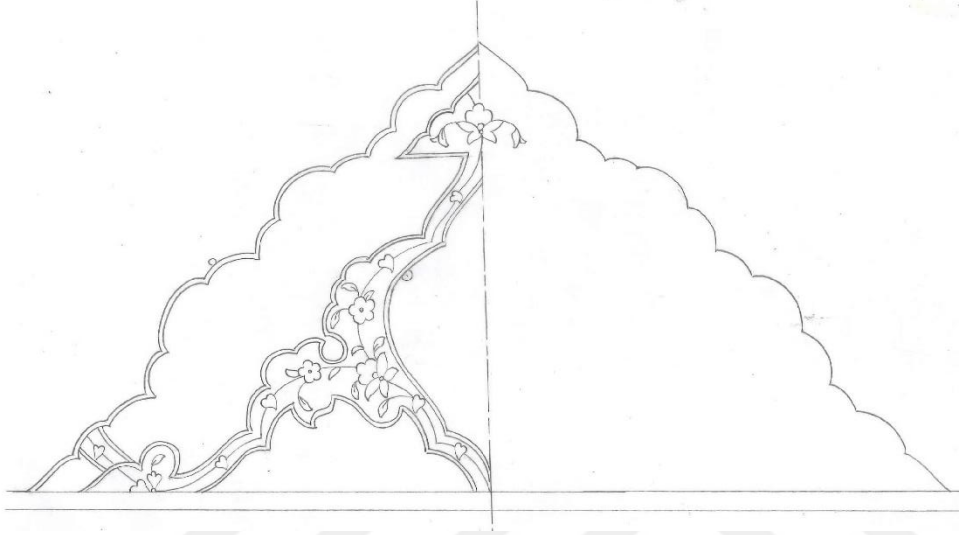
Kâğıt Türü: Krem renk aharlı kâğıt

Resim 5.22.2 : TİEM 520 -006 Serlevha taç desen ayrıntısı.

Karşılıklı iki sayfadan meydana gelen serlevha tezhibini tezyini rumi olarak incelediğimizde sayfanın dış pervazının uzun kenarında bulunan taçda uygulandığı görülür. $\frac{1}{2}$ simetrik olarak tasarlanan taç tezhibinde tezyini rumi kapalı form

üzerindeki içi hatâyî motifleriyle bezenen dendanlı rumi ve ayırma rumi tepeliklere bağlanır. Rumi ve tepeliklerin içi lacivert, zemin ise altındır. Tezyini rumi motiflerinin içinde kullanılan hatâyî grubu motifleri penç, hatâyî, goncagül ve yapraktır. Uygulanan renkler turuncu, sarı ve mavi olup çiçek sapları ve yaprakları altındır. Çiçeklerin içine kırmızı renkte gölgelendirmeler yapılmıştır.

Çizim 5.22.1 : TIEM 520 -006 Serlevha taç ½ desen analizi.

6 SERBEST TASARIM ESER UYGULAMASI

TİEM Kütüphanesi' nde yer alan seçili yazma eserlerdeki tezyini rumilerin incelenmesiyle elde edilen veriler göz önünde bulundurularak desen, renk ve motif özellikleri kullanılarak tezyini rumi ve hatâyî motifleri ile serbest tasarım eseri yapılmıştır.

El yapımı, hafif renklendirilmiş murakkaya 45,5x 44,5cm ölçülerinde desen geçirilmiştir. Kompozisyon oluşturulurken tezyini rumi motifi ve hatai gurubu motifleri kullanılmıştır. Dua adını alan ½ simetrik olarak tasarlanan tezyini rumi çerçeveli bordürün içine merkezine yerleştirilen ½ simetrik olarak çizilen tezyini rumi ortabağı ve kanatlı rumilerden oluşan bir kompozisyon, tasarlanan sulandırılmış halkar deseninin üzerine yerleştirilmiştir. Tezyini rumi motiflerinin hepsi kırmızı altınla sıvama tekniğiyle boyanmıştır. Teyzini rumiden oluşan bordur ½ simetrik olarak çizilen sağ ve sol köşelerde bulunan ortabağ başlangıç olarak alınmış olup cetvele dolanarak desenin yatay eksenlerinde bulunan alt ve üst tepeliklere bağlanmaktadır. Tezyini rumilerin içinde kullanılan hatâyî gurubu motifleri penç, hatâyî ve goncalardır.

6.1 DUA

Resim 6.1.1 : Serbest Tasarım Eser Uygulaması.

7 BULGULAR ve SONUÇ

Tablo 1 : TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Serlevha Sayfasında Kullanımına Göre Tablosu

<u>Eser Adı</u>	<u>Kitapta Bulunduğu Yer</u>	<u>Sayfalar</u>	<u>Form/Motifler</u>	<u>Türü</u>	<u>Rumi cesidi</u>	<u>Ölçüleri</u>	<u>Varak Sayısı</u>	<u>Tarih</u>
TİEM44	005	Serlevha (dış pervaz, koltuk, sure başı, taç)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	34,5x23,5cm	678	Bilinmiyor
TİEM135	005	Serlevha (koltuk)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	47,5x33x 8cm	526	H.967- M1559-60
TİEM152	004	Serlevha (dış pervaz)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	51,2x36,5cm	312	1554/1555
TİEM192	005	Serlevha (göbek)	Köşebent/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	45x31,5x 7cm	546	H.769- M.1367- 68
TİEM211	005	Serlevha (taç)	Üçgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	25,5x36cm	329	H.Şevval 983/Ocak 1576
TİEM232	004	Serlevha (koltuk)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	41x30x 7cm	847	H.921- M.1515- 16
TİEM248	009	Serlevha (surebaşı, taç)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	48x36x 8,5cm	682	H.983- M.1575- 76
TİEM368	004	Serlevha (surebaşı, koltuk, dış pervaz, taç)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	39x25x 6,5cm	839	H.973- M.1565- 66
TİEM411	006	Serlevha (surebaşı, koltuk, dış pervaz, taç)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	35,5x25,0cm	488	690/1553
TİEM423	005	Serlevha (taç)	Üçgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	36x16x 7cm	682	H.962- M.1554- 55

TİEM517	004	Serlevha (koltuk)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	37x25x 6cm	616	Bilinmiyor
TİEM518	005	Serlevha (koltuk)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	38x26x 6,5cm	950	Bilinmiyor
TİEM520	006	Serlevha (taç)	Üçgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	35x25x 8cm	712	Bilinmiyor

Tablo 2 : TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Zahriye Sayfasında Kullanımına Göre Tablosu

<u>Eser Adı</u>	<u>Kitapta Bulund uğu Yer</u>	<u>Sayfalar</u>	<u>Form/Motifler</u>	<u>Türü</u>	<u>Rumi çeşidi</u>	<u>Ölçüleri</u>	<u>Varak Sayısı</u>	<u>Tarih</u>
TİEM194	005	Zahriye (koltuk)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	41,5x26x 7,5cm	1064	Bilinmiyor
TİEM211	004	Zahriye	Daire/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	25,5x36c m	329	H.Şevval 983/ Ocak 1576
TİEM379	004	Zahriye (koltuk, dış pervaz)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	43X28X 8cm	724	H.1000- M.1591-92
TİEM423	004	Zahriye	Daire/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	36x16x 7cm	682	H.962- M.1554-55

Tablo 3 : TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Sure Başı Kullanımına Göre Tablosu

<u>Eser Adı</u>	<u>Kitapta Bulunduğu Yer</u>	<u>Sayfalar</u>	<u>Form/ Motifler</u>	<u>Türü</u>	<u>Rumi Çesidi</u>	<u>Ölçüleri</u>	<u>Varak Sayısı</u>	<u>Tarih</u>
TİEM167	363	Fasıl Başı	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Tezyini Rumi	41x27x 5cm	714	Bilinmiyor
TİEM191	005/146/ 159/199/345/ 347/348/349	Sûre Başı	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı/ Tezyini Rumi	48x33x 7cm	698	Bilinmiyor
TİEM194	005	Sûre Başı	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Tezyini Rumi	41,5X26X 7,5cm	1064	Bilinmiyor
TİEM248	009	Sûre Başı	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı/ Tezyini Rumi	48x36x 8,5cm	682	H. 983/ M.1575-76

Tablo 4 : TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Köşebent Kullanımına Göre Tablosu

<u>Eser Adı</u>	<u>Kitapta Bulunduğu Yer</u>	<u>Sayfalar</u>	<u>Form/ Motifler</u>	<u>Türü</u>	<u>Rumi Çesidi</u>	<u>Ölçüleri</u>	<u>Varak Sayısı</u>	<u>Tarih</u>
TİEM192	005	Serlevha (göbek)	Köşebent/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	45x31,5x 7cm	546	H.769- M.1367- 68

Tablo 5: TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Dış Pervaz Kullanımına Göre Tablosu

<u>Eser Adı</u>	<u>Kitapta Bulunduğu Yer</u>	<u>Sayfalar</u>	<u>Form/ Motifler</u>	<u>Türü</u>	<u>Rumi Cesidi</u>	<u>Ölçüleri</u>	<u>Varak Sayısı</u>	<u>Tarih</u>
TİEM44	005	Dış pervaz (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	34,5x23,5cm	678	Bilinmiyor
TİEM63	215	Dış pervaz (Serlevha formunda)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Tezyini Rumi	35,5x23,5x 4,5cm	426	Bilinmiyor
TİEM139	359	Dış pervaz (Serlevha formunda)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Tezyini Rumi	47x30x 5,5cm	706	Bilinmiyor
TİEM152	004	Dış pervaz (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	51,2x36,5cm	312	1554/1555
TİEM191	349	Dış pervaz (Serlevha formunda)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı/ Tezyini Rumi	48x33x 7cm	698	Bilinmiyor
TİEM192	023/ 104	Dış pervaz	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Tezyini Rumi	45x31,5x 7cm	546	H.769- M.1367-68
TİEM194	533	Dış pervaz (Serlevha formunda)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Tezyini Rumi	41,5X26X 7,5cm	1064	Bilinmiyor
TİEM197	366	Dış pervaz (Serlevha formunda)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Tezyini Rumi	41x28x 7cm	726	Bilinmiyor
TİEM211	162	Dış pervaz	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Tezyini Rumi	25,5x36cm	329	H. Şevval 983/ Ocak 1576
TİEM368	004	Dış pervaz (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	39x25x 6,5cm	839	H.973- M.1565-66
TİEM379	004	Dış pervaz (Zahriye)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	43X28X 8cm	724	H.1000- M.1591-92
TİEM411	006	Dış pervaz (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	35,5x25,0cm	488	690/1553
TİEM423	164	Dış pervaz	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Tezyini Rumi	36x16x 7cm	682	H. 962/ M.1554-55
TİEM428	009	Dış pervaz	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Tezyini Rumi	35,9x24,7cm	258	M.1576-77

Tablo 6: TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Koltuk Kullanımına Göre Tablosu

<u>Eser Adı</u>	<u>Kitapta Bulunduğu Yer</u>	<u>Sayfalar</u>	<u>Form/Motifler</u>	<u>Türü</u>	<u>Rumi Çeşidi</u>	<u>Ölçüleri</u>	<u>Varak Sayısı</u>	<u>Tarih</u>
TİEM44	005	Koltuk (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	34,5x23,5cm	678	Bilinmiyor
TİEM135	005	Serlevha (koltuk)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	47,5x33x 8cm	526	H.967-M1559-60
TİEM191	349	Koltuk (Serlevha formunda)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı/ Tezyini Rumi	48x33x 7cm	698	Bilinmiyor
TİEM232	004	Koltuk (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	41x30x 7cm	847	H.921-M.1515-16
TİEM368	004	Koltuk (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	39x25x 6,5cm	839	H.973-M.1565-66
TİEM379	004	Koltuk (Zahriye)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	43X28X 8cm	724	H.1000-M.1591-92
TİEM411	006	Koltuk (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	35,5x25,0cm	488	690/1553
TİEM517	004	Serlevha (koltuk)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	37x25x 6cm	616	Bilinmiyor
TİEM518	005	Serlevha (koltuk)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	38x26x 6,5cm	950	Bilinmiyor

Tablo 7 : TİEM Kütüphanesi'ndeki Seçili Yazma Eserlerdeki Tezyini Rumilerin Taç Kullanımına Göre Tablosu

<u>Eser Adı</u>	<u>Kitapta Bulunduğu Yer</u>	<u>Sayfalar</u>	<u>Form/Motifler</u>	<u>Türü</u>	<u>Rumi çeşidi</u>	<u>Ölçüleri</u>	<u>Varak Sayısı</u>	<u>Tarih</u>
TİEM44	005	Taç (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	34,5x23,5cm	678	Bilinmiyor
TİEM191	349	Taç (Serlevha formunda)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı/ Tezyini Rumi	48x33x 7cm	698	Bilinmiyor
TİEM211	329	Taç (Serlevha)	Üçgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	25,5X36cm	329	H.Şevval 983/Ocak 1576
TİEM248	009/690	Taç (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	48x36x 8,5cm	682	H.983- M.1575- 76
TİEM251	263	Taç (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	48x37x 7cm	520	H.975- M.1567- 68
TİEM368	004	Taç (Serlevha)	Dikdörtgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	39x25x 6,5cm	839	H.973- M.1565- 66
TİEM423	005/347	Taç (Serlevha)	Üçgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	36x16x 7cm	682	H.962- M.1554- 55
TİEM520	006	Serlevha (taç)	Üçgen/ Tezhipli	Mushaf	Dendanlı Tezyini Rumi	35x25x 8cm	712	Bilinmiyor

Yapılan inceleme sonucunda yazma eserlerdeki tezyini ruminin;

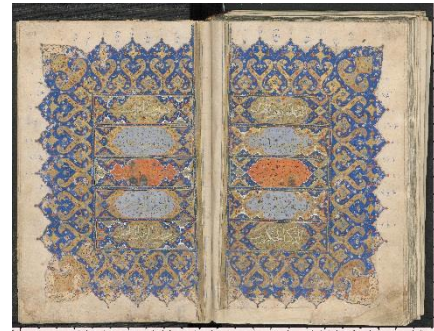
1- Yalın rumide, dendanlı rumide ve sarılma rumide kullanıldığı görülmektedir. Tezyini ruminin içi bilinenin dışında İÜK, NEK, Karamemi'nin Muhibbi Divanı'nda ve TSMK. EH.67'de hatâyî grubu motifleri negatif olarak tezyin edilmiştir. TİEM Kütüphanesi'nin 191 nolu envanterinde hatâyî grubu çiçekleriyle rumi motifleri bir arada kullanılırken yine aynı envanter numaralı 191 -159'da bulunan sure başı tezhibinde sadece rumi motifleriyle tezyin edildiği görülmektedir.

2- Çalışmada yapmış olduğum yirmi iki tane yazma eserin içinde tezyini rumi motifinin bulunduğu ve bunların on üç tanesi serlevhada, dört tanesi zahriye sayfasında, on iki tanesi sure başında, on üç tanesi koltukta ve on dokuz tanesi dış pervazlarda kullanıldığı gibi köşebentde, dikdörtgende ve daire formda uygulandığı görülmektedir.

3- İlk yazma eser 44-005 envanter nolu Mushaf'ın karşılıklı iki sayfası olan serlavha sayfası tezhibinin tüm alanları tezyini rumi ile bezenmiştir. Krem rengi aharlı kâğıt üzerine yapılan kompozisyonda sıvama altın zemin üzerine lacivert ağırlıklı tezyini ruminin zemin renginin yanı sıra kırmızı ve siyah rengin kullanılması desene hareketlilik getirmiştir.

4- İkinci yazma eser 63-215 envanter nolu Mushaf'ın serlevha formunda tasarlanan tezhipli sayfasında tezyini rumiye dış pervazda rastlanmaktadır. Krem rengi aharlı kâğıt üzerine lacivert zemin ağırlıklı altın zemini olan tezyini rumi uygulanmıştır.

- 5- Üçüncü yazma eser 135-005 envanter nolu Mushaf'ın serlevha sayfası 16.yüzyıla ait olup Klasik dönem özelliklerini taşımaktadır. Koltuk alanında uygulanan tezyini rumi burada da altın zemin üzerine lacivert zeminli tezyini rumilerin çizilip çevresine beyaz renk hat çizilerek öne çıkarmıştır.

- 6- Dördüncü yazma eser 139-359 numaralı dışpervazında uygulanan tezyini ruminin işçiliğinin zerafeti ve inceliği farkedilir derecededir. Tezyini rumi motifine yalın rumili salbek ve tepelikler ilave edilip altın zemin üzerine lacivert zeminli tezyini rumiler yerleştirilmiştir. Rumi ve hatâyî grubu motiflerinde canlı renkler kullanılmıştır.

- 7- Beşinci yazma eser 152-004 envanterindeki Mushaf'ın serlevhası Osmanlı dönemi'nin XVI. yüzyılın alışılmadık formunda karşımıza çıktığı görülür. Lacivert zemin üzerine altın ağırlıklı zemin renkli tezyini rumi motifi dönemin canlı renkleri kullanılarak hatâyî grubu çiçekleriyle bezenmiştir.

- 8- Altıncı yazma eser 167-363 envanter numaralı Mushaf'ın tezhipli sayfası serlevha formunda tasarlanmıştır. Burada iki farklı renkte sarı ve beyaz altın kullanılmıştır. Pastel renklerin kullanıldığı çiçeklerle bezenmiş tezyini rumi hurde rumi kullanılarak desteklenmiştir.

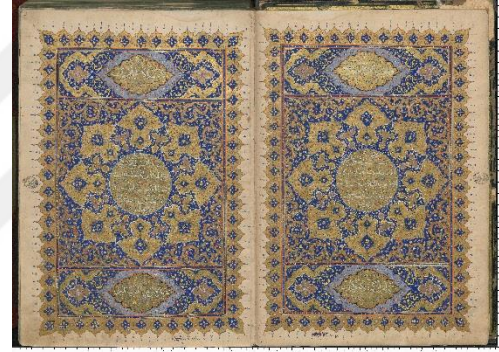

9- Yedinci yazma eser 191 nolu envanterinde kullanılan tezyini rumi motifinin 8 tane sayfada tezyin edildiği görülür. Bu yazma eserin uygulanan birinci tezyini rumili sayfası Bakara suresinin ilk sayfasında tasarlanmış olan surebaşı ve taç formunda bulunmaktadır.

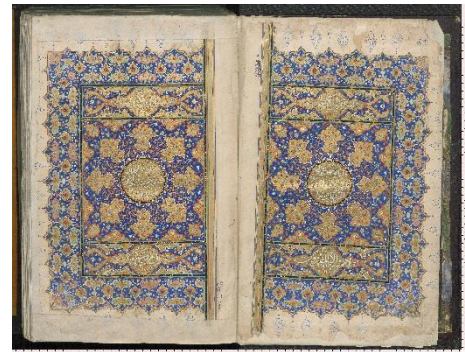
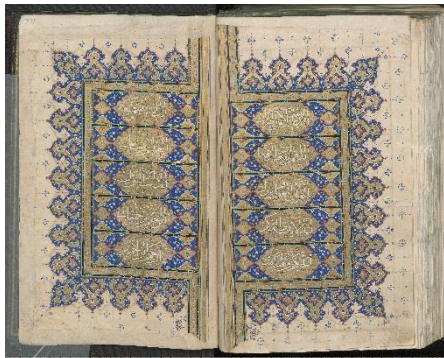
Tezhipli sayfalardaki tezyini rumiler hatâyî grubu motifleriyle süslediği gibi hurde rumi ile birlikte de kullanıldığı görülür. Bu dönem kullanılan tezyini rumi tasarımının sadece yalın rumi ile de tezyin edilebileceğini göstermektedir.

10- Sekizinci yazma eser 192 nolu XIV. yüzyıla ait Mushaf'ın üç tane sayfası olan serlevha sayfasında kullanılırken diğer iki sayfanın dış pervazlarında tezyini rumi uygulandığı görülür. Mushafın karşılıklı iki sayfasının tezhiplendiği köşebent alanında

tezyini rumi dendanlı rumi formunda çizilip girift olarak tasarlanmıştır. Lacivert zemin üzerine sarı altın zemini uygulanan rumi çeşidini canlı renkler kullanılarak hatâyî grubu çiçekleri takip eder. Dış pervazlarda da iki renk altın kullanıldığı görülmektedir.

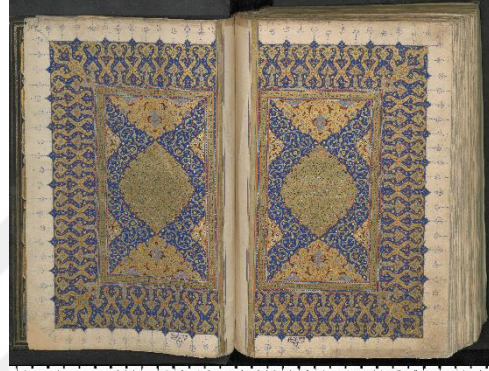
11- Dokuzuncu yazma eser 194 nolu envanterde teyzini ruminin olduğu

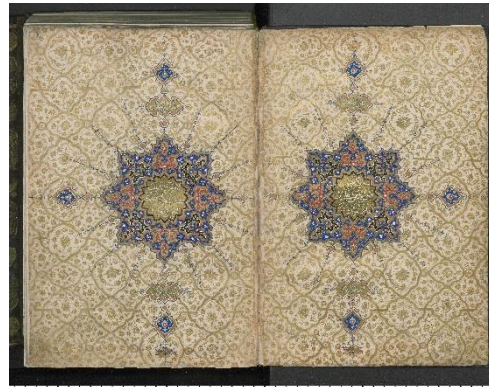
sayfalar iki tanedir. İkisinde serlevha formunda yapılmıştır. Biri mushafın ilk sayfalarında diğeri de son

sayfalarındadır. Biri koltuk alanında diğeri dışpervazındadır. Koltuk ve dış pervaz tezhibinde altın zemin üzerine lacivert zeminli tezyini rumi kompozisyonu yapılmıştır. Tepelik ve yalın ruminin bulunduğu tasarım dendanlı tezyini rumi olarak tezyin edilmiştir. Canlı renkteki hatâyî grubu çiçeklerin yanı sıra ortabağlar da desene hacim katmıştır. Tezyini rumilerin etrafına çekilen ince katlar tasarımı zenginleştirmiştir.

12- Onuncu yazma eser 197 nolu envanter tezhibinde tezyini rumi Mushaf'ın 363 ve 364. sayfalarının tezhipli bölümün dışpervazında yer almaktadır. Yoğun olarak kullanılan iki renk altın zeminli tezyini rumi lacivert zemin üzerine yapılmıştır. Hatâyî grubu çiçeklerde pastel renkler bulunmaktadır.

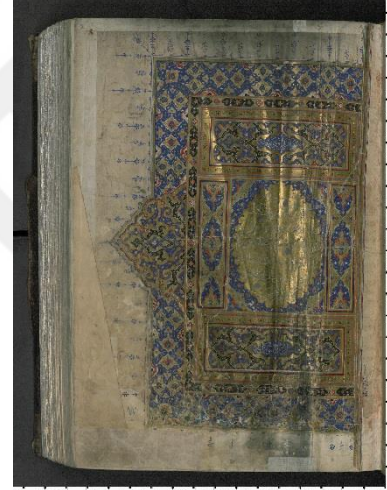
13- On birinci yazma eser 211 nolu envanterdir. Safevi dönemi, Herat, H. Şevval 983/ M. Ocak 1576 tarihli, krem rengi aharlı kâğıt üzerine sıvama altın kullanılmıştır. Tezyini rumiye, yazma eserin daire formunda tezhiplenen zahriye sayfasında, serlevha sayfasının dışpervazında bulunan taç tezhibinde diğesine ise Kehf süresinin bulunduğu sayfanın dışpervazında görülmektedir. Altın ve lacivert ağırlıklı kullanılan tezhipte tezyini ruminin zemin renginin lacivert olmasının yanı sıra kırmızı ve siyah rengin kullanılması desene hareketlilik katmıştır. Tezyini rumi dendanlı ve yalın rumi olarak kullanılmıştır. Çiçek renklerimiz pastel olup kontörler sıvama altın üzerine yapılmasından dolayı renkli çekilmiştir. Taç tezhibinde ve daire formu kullanılarak yapılan tasarımda ortabağlar belirgin şekilde büyük çizilmiştir.

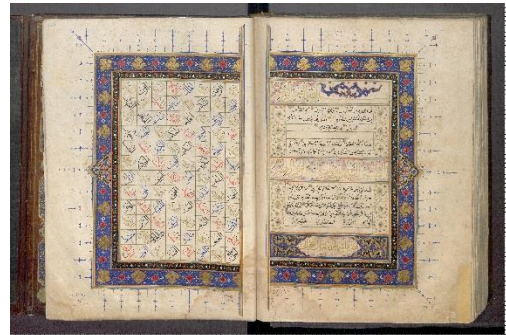
14- On ikinci yazma eser 232 envanter numaralı Tebriz, Safeviler dönemi 1515-16 tarihli, krem rengi aharlı kağıt kullanılan Mushaf'ın serlevha sayfasında tezyin edilen koltuk alanında tezyini rumi kompozisyon edilmiştir. Dendanlı olarak çizilen tezyini rumi zemini sıvama altın olup lacivert zemin üzerine yapılmıştır. Birbirine ters olarak çizilen rumilerin çiçek renkleri pastel olup sapsar ve yapraklar çimen yeşili renginde boyanmıştır.

15- On üçüncü yazma eser 248 envanter numaralı M. 1575-76 tarihli krem rengi aharlı olan kağıt üzerine tezyin edilen muhafin iki sayfasında uygulanan tezyini rumi serlevha sayfasının surebaşında ve uzun kenarın taç tezhibinde kullanılmıştır. İki farklı sayfanın tezhibinin olduğu taç bezemesi sıvama altın üzerine yapılan gösterişli ve zarif rumiler ilk olarak göze çarpar. ½ simetrik olarak tasarlanan eserin merkezinde büyükçe bir ortabağ bulunmaktadır. Boşluk doluluk oranları ve renk uyumu eserin usta elden çıktığının göstergesidir.

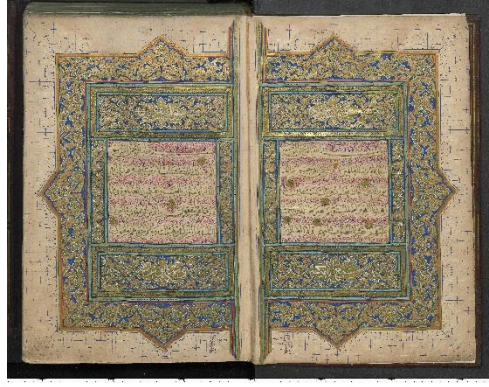

16- On dördüncü yazma eser olan 251 nolu envanterin M.1567-68 tarihli krem rengi aharlı olan mushafın Nas ve Felak surelerinin olduğu diğer sayfada da Esmâül-hüsna'nın olduğu tezhipli sayfaların sure başlarında ve uzun kenarda bulunan dış pervazında taç tezhibi bulunmaktadır. Bu eserde de sıvama altın üzerine lacivert zeminli

tezyini rumilerin kullanıldığını görürüz. Tezyini ruminin hatâyî grubu çiçeklerle bezendiği eserde renkler pastel ve oldukça sadedir.

17-On beşinci yazma eser 368 nolu envanter M.1565-66 tarihli olup krem rengi aharlı kağıt üzerine kompozisyon yapılmıştır. Serlevha sayfası tezhibinin bütün alanlarında yoğun olarak tezyini rumi motifinin uygulandığı görülmektedir. Barok tarzını anımsatan eser klasik tarzda

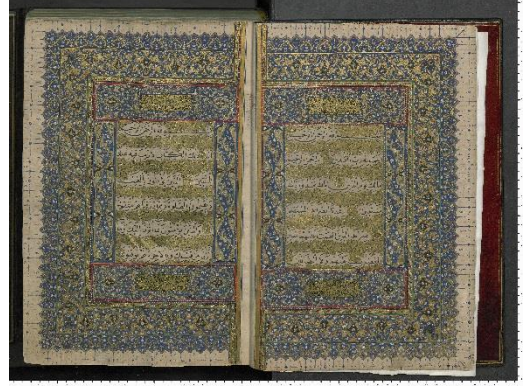
lacivert zemin üzerine sıvama altın kullanılan tezyini ruminin dönemin en iyi eserlerinden biridir denilebilir. Sıvama altının yoğun olduğu bütün alanlarda iki renk altın kullanılmıştır. Neredeyse bütün renklerin görüldüğü serlevha tezhibinde beyaz kontör çizilen rumilerde kullanılan motif sap ve yaprakları yeşil renk iken diğer rumilerde kullanılan çiçek sap ve yapraklar ise altın olup iğne perdah tekniği uygulanmıştır.

18-On altıncı yazma eser 379 nolu M.1591-92 tarihli envanterin serlevha formundaki tezhipli sayfasının sol tarafındaki sayfanın bütün alanlarında teyzini rumi tezyinatı yapılmıştır. Sayfanın dikey ve yatay koltuklarında ve dış pervazda

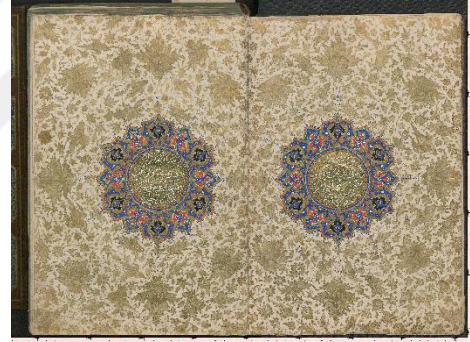
tezyini rumi uygulanmıştır. Klasik tezhibin yapıldığı kompozisyonda altın ağırlıklı olarak kullanılırken rumi zeminleri lacivert boyanmıştır. Yatay koltuklar ve dış pervazın tamamında tezyini rumi içine hatâyî grubu motifler uygulanırken dikey koltuklarda motifler negatif olarak yapılmıştır. Bu da esere farklılık getirmiştir.

19- On yedinci yazma eser 411 nolu M.1552-1553 tarihli envanter Osmanlı döneminde tezhiplenmiştir. Tezyini ruminin uygulandığı sayfa karşılıklı birbirine bakan ve simetrik olarak tasarım yapılan eser dönemim bilinen eserlerinden farklı olarak

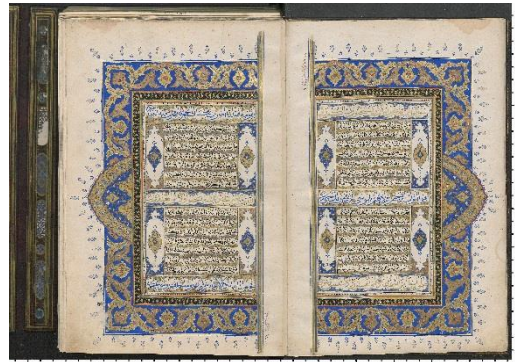
tezyin edilmiştir. Ağırlıklı olarak altın ve lacivertin kullanıldığı kompozisyonda tepelik ve cetvele ½ bitişik olarak çizilen ortabağın içleri siyah boyanmıştır. Bu eserde dış pervazın başlangıcı köşeden ortabağdan yapılmıştır. Sure başı tezhibinde tezyini rumi dikey olarak çizilmiştir.

20- On sekizinci yazma eser 423 nolu Safevi dönemi, Herat, 1554-1555 tarihli envanter krem rengi kâğıt üzerine yapılmış bezeme Mushaf'ın zahriye ve serlevha sayfasında, dışpervazında ve taç tezhibinde tezyini rumi kullanılmıştır. Zahriye sayfasında 1/12

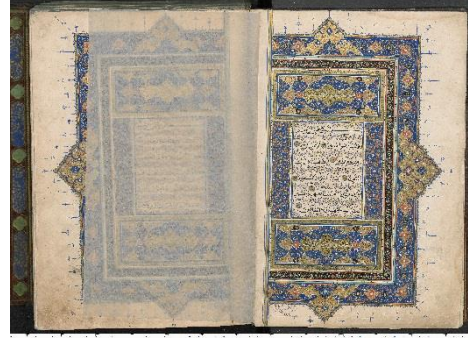

daire formu kullanılırken tezyini ruminin uygulandığı diğer sayfaların dış pervazında ve dış pervazın uzun kenarındaki taç tezhibinde uygulanmıştır. Canlı renklerin kullanıldığı yazma eserde zemin altın rumiler lacivert, tepelikler ve ortabağlar siyah ve kırmızıdır.

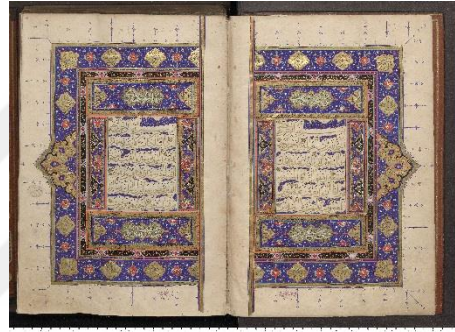
21- On dokuzuncu yazma eser 428 nolu Kur'an-ı Kerim, Safeviler döneminde Şiraz'da yazılmıştır. Teyzini rumiye kenar bezemesinde rastladığımız eserde zemin lacivert olup rumi ve tepeliklerde iki renk altın kullanılmıştır. Tezyini rumi içindeki hatâyî grubu çiçeklerinde canlı renkler kullanılmıştır.

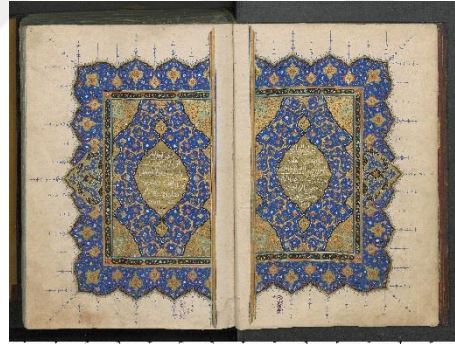
22- Yirminci yazma eser 517 nolu envanter mushafın serlevha sayfasındaki koltuk alanında kullanılmıştır. Üç iplik olarak tasarlanan desen zeminde sıvama altın kullanılırken rumi ve tepelikler de lacivert renk boyanmıştır. Hatâyî grubu çiçekler pastel renk kullanılmıştır.

23- Yirmi birinci yazma eser 518 nolu envanterinde tezyini rumiye serlevha sayfasının koltuklarında görürüz. Zeminde altın rumiler lacivert, tepelikler kırmızı ve ortabağlar siyah olarak boyanmıştır.

24- Yirmi ikinci yazma eser 520 nolu envanterinde tezyini rumi serlevha sayfasının dış pervazının uzun kenarının taç tezhibinde kullanılmıştır. ½ simetrik olarak tasarlanan kompozisyon zeminde altın kullanılıp dendanlı rumi olarak çizilen tezyini rumi lacivert zeminli olarak boyanmıştır. Tezyini rumi içlerinde hatai gurubu çiçekleri kullanılmıştır.

25- Yazma eserlerdeki tezyini rumilere bakıldığında; renklerin ağırlıklı olarak altın ve lacivert; bunların yanı sıra kırmızı, siyah, küf yeşili, sülyen kullanıldığı görülür.

26- Tezyini rumi motifinin içine yapılan hatâyî grubu motifleri penç, gonca, hatâyî ve yaprak motifi olup renk olarak da beyaz, mavi, yeşil, pembe, sarı, sülyen,

kahverengi, mor kullanılarak kendi renklerinin bir ton koyusuyla ya da beyaz renkle de gölgelendirme yapıldığı görülmektedir.

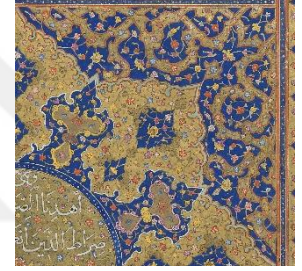
- 27- TİEM 191-159 envanter nolu yazma eserde tezyini rumi motifinin içinde sülyen renginin kullanıldığı yalın rumilerin grift tasarımları ortaya çıkmaktadır.

- 28- TİEM 379-004 envanter nolu tezyini rumi motifinin içinde lacivert renk negatif olarak çizilen hatâyî grubu motifleri görülmektedir.

- 29- Kur'an-ı Kerim Mushaflarında tezyini rumi motifine serlevha sayfası, zahriye sayfası, sure başları, koltuk ve dış pervazlarda yoğunlukla görülmesinin yanısıra köşebent ve göbek alanında karşımıza çıkmaktadır.

- 30- Tezyini rumi motifi en çok XVI. yüzyılda kullanıldığı gibi XIV. ve XV. yüzyılda da az olsa da karşımıza çıktığı görülmektedir. Tezyini rumi motifleri yalın rumi olduğu gibi dendanlı ve sarılma rumi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Günümüze kadar gelen rumi motifinin en erken örneğine, Uygur Türkleri'ne ait 8. – 9. yüzyılda yapılmış olan Bezeklik Fresklerinde bulunan bir göl ejderinin kanatlarında rastlanmaktadır. İlk defa müstakil şebeke üzerinde bir kompozisyon özelliği kazanan rumiler, desen olarak gelişmiş ve bütün süsleme sanatla bir üslup halini almıştır. Osmanlı döneminde rumi kompozisyonlarında daha canlı renkler, hareketli ve grift tasarımlar kullanılmıştır. XV. ve XVI. yüzyıllarda rumi motifi tamamen özelliğine kavuşmuş dengeli, zenginleşmiş ve estetik açıdan kusursuz nitelikte görünüm kazanarak rumi motifi hemen her eserde kullanıldığı görülmektedir.

Başlı başına bezeme unsuru olan rumi motifi çeşitlilik kazandırılarak daha estetik hale getirilmiştir. Rumi motifi tarihi gelişimi boyunca şeklinden ölçüsüne kadar birçok değişiklik geçirmiştir. Rumi motifinin çeşitlerinden biri olan tezyini rumi XVI. yüzyılın başında görülmeye başlamıştır. İri bir ruminin içine yerleştirilen hatalı grubu motifi en güzel örneklerini Topkapı Sarayı Mukaddes Emanetler kısmındaki çinilerde görülmektedir. XVI. yüzyıla ait olan Karamemi' nin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T.5467'de bulunan Muhibbi Divanı'nda ve Topkapı Sarayı Müzesi, HS.5'teki, Ahmed Karahisari tarafından yazılan Kur'an-ı Kerim'inde bulunan tezyini rumi örnekleri görülmektedir. Tezyini rumi motifleri araştırılırken öncelikle Türk tezhip sanatında kullanılan motifler ana başlık ve onların alt başlıklarında detaylı bir şekilde araştırılıp resimlerle desteklenmiştir. Daha sonra da rumi motifinin tarihi gelişimi ele alınmış rumi motifinin çeşitleri, anatomik yapısı ve kompozisyonu oluşturan unsurlar detaylı bir şekilde araştırılıp resimlerle desteklenmiştir.

Rumi ile ilgili birçok kaynak bulunmasına rağmen ruminin çeşiti olan tezyini rumi ile ilgili yok denecek kadar çalışmalar azdır. Tezyini sanatlarında tezyini rumi motif kullanımının sürekliliği, yapılan tasarımlarda dönem motiflerinin kullanılması ve gerçeğinden sapmadan kurallar çerçevesinde sanatçı kendi yorumunda katarak kompozisyon oluşturmasıyla mümkündür.

İnceleme ve araştırma sonucunda tezyini rumi motifinin olduğu bir eser tarafımdan tasarlanıp uygulanmıştır. Serbest tasarım olarak yapılan eser, klasik dönem tezhiplerinin incelenmesi ve günümüz tezhip kuralları göz ardı edilmeden tamamlanmış ve sunuma hazır hale getirilmiştir.

KAYNAKLAR

Acar, Ş. (1999). Türk Hat Sanatı. İstanbul. Antik A.Ş.

Akar, A. & Keskiner, C. (1978) , Türk Süsleme Sanatlarında Desen ve Motif, İstanbul.

Aksu, H. (2003). Türk Tezhib Sanatında Süsleme Unsurları, Osmanlı Araştırmaları Vakfı, İstanbul.

Aksu, H. (2015), Türk süsleme sanatı motiflerinden rûmi ve münhani. İçinde A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. baskı, ss.451-465). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Arseven, C. E. (1973), “Rumi”, Sanat Ansiklopedisi. İstanbul. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi.

Arseven, C. E. (1975), Sanat Ansiklopedisi, İstanbul. ARSEVEN, Celal Esat, (1982), "Tezhib", Sanat Ansiklopedisi, İstanbul, VI: 1952-1982.

Arseven, C. E. (1986), Sanat Ansiklopedisi. Cilt 1, Cilt 4.

Aşıcı, S. (2015), Kitap dostu bir sultan: Fatih. İçinde A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. baskı, ss.301-319). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Atasoy, N. (2011), Hasbahçe; Osmanlı Kültüründe Bahçe ve Çiçek, İstanbul.

Birol, İ. A., & Derman, Ç. (1991). Türk Tezyînî Sanatlarında Motifler. 1. Baskı. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat.

Birol, İ. A. (2008), Türk Tezyini Sanatlarında Desen Tasarımı Çizim Tekniği ve Çeşitleri, İstanbul.

Birol, İ. A., & Derman, Ç. (2008), Türk Tezyînî Sanatlarında Motifler. 7. Baskı. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.

Birol, İ. A. (2015), Türk Tezhip Sanatında Desen. İçinde A. R. Özcan (Ed.) Hat ve Tezhip Sanatı. 3. Baskı, ss. 489- 503. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Birol, İ. A. , & Derman, Ç. (2012), Türk tezyînî san'atlarında motifler. Kubbealtı Neşriyatı.

Derman, F. Ç. (2015a), Halkârî Tezyinat. İçinde A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. baskı), T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları. 234

Derman, F. Ç. (2015b), Türk tezhip sanatının muhteşem çağı: 16. yüzyıl. İçinde A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. baskı). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Derman, M. U. (2015), Padişah tuğralarındaki şekil inkılabına dair bazı gerçekler. İçinde A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. baskı). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Derman, Ç. (1997), “Halkari”, İslam Ansiklopedisi, İstanbul, XV: 365-367.

Derman, Ç. (2013), Rikkat Kunt Hoca Hanım 1903-1986, İstanbul.

Doğanay, A. (2009), "Hatayî Üslubu Motifler", Hat ve Tezhip Sanatı, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

Doğanay, A. (2012), Tezyinat. TDV İslam Ansiklopedisi, 41.

Dönmez Kafalier, A. (2020), Anadolu Selçuklu Döneminde Konya’da Yapıldığı Tespit Edilen Beş Yazma Eserin Tezhip Yönüyle İncelenmesi ve Günümüz Anlayışı İle Yorumu, Sanatta Yeterlik Tezi, MSGSÜ, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Duran, G. (2021), Ali Üsküdârî tezhip ve ruganî ustadı, çiçek ressamı (4. baskı). Kubbealtı Neşriyatı.

Çağman, F. (1991), “Babanakkaş”, TDV İslam Ansiklopedisi, İstanbul, IV.

Genç, A. (2019), TİEM 504 nolu Safevi mushafının tezyini yönden değerlendirilmesi. (Yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Gündüz, H. & Taşkale, F. (2000), Rakseden Harfler -Türk Hat Sanatından Seçme Eserler. 1. baskı. İstanbul: Antik A.Ş. İstanbul Kültür Yayınları.

Gündüz, H. (2006), Türk Hat Sanatında Hilye-i Şerifler” El Sanatları Dergisi. İstanbul. Sayı:2.

Gündüz, H. (2015), Türk hat sanatında Şeyh Hamdullah ve Ahmed Karahisârî. A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. baskı). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Gündüz, B. (2022), Tezhip Sanatının Uygulanma Sahaları. (Yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

İrteş, M. S. (2021), Muhteşem Karahisârî Kur'ân-ı Kerîm'i koltuk tezhipleri. Nakkaş Tezyini Sanatlar Merkezi Yayınları.

Kafalier, A. D. (2020), Anadolu Selçuklu döneminde Konya'da yapıldığı tespit edilen beş yazma eserin tezhip yönüyle incelenmesi ve günümüz anlayışı ile yorumlanması. (Sanatta yeterlik tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Keskiner, C. (1988), Süsleme sanatlarımızda "Rûmî". Antika Dergisi.

Keskiner, C. (2001), Türk motifleri (5. baskı). Türkiye Turing ve Otomobil Kurumları.

Kılıç, H. (2021), XVI. Yüzyıl Osmanlı Mushaf tezhiplerinde kullanılan rumi motiflerinin incelenmesi ve günümüz tezhip anlayışı ile yorumlanması. (Sanatta yeterlik tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Kurfeyz, N. (2003), Emek, Sabır ve Sevgi Tezhip. İstanbul: Tarih ve Tabiat Vakfı Tatav Yayınları, İstanbul.

Küpelî, G. (2009), "Tezhip Sanatında Yenilik Arayışları: II. Bayezid Dönemi", Hat ve Tezhip Sanatı, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Küpelî, G. (2015), Tezhip sanatında yenilik arayışları: II. Bâyezid dönemi. İçinde A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. baskı). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Mahir, B. (2009), "Osmanlı Bezeme Sanatında Sanatında Saz Üslubu", Hat ve Tezhip Sanatı, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara, ss.379-398.

Mahir, B. (2015), Osmanlı bezeme sanatında saz üslubu. İçinde A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. baskı, ss.379-395). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Mesara, G. (2009), “Kanunî Sultan Süleyman’ın Sernakkaşı Karamemi”, Hat ve Tezhip Sanatı, T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara, ss.361-378.

Mesara, G. (2015), Kanunî Sultan Süleyman’ın Sernakkaşı Kara Memi. İçinde A. R. Özcan (Ed.). Hat ve Tezhip Sanatı. 3. baskı. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Mülayim, S. (2015), Kutsal yazılar. İçinde A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. baskı). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Özcan, Ş. B. (2015), Tezhip sanatında ihtişamlı bir dönem: Timur devri herat üslubu. İçinde A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. Baskı, s.297). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Öztürk, M. (1988), “Rumi(Tarihi, Çeşitleri ve Gelişimi), Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, MSGSÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Perçem, E. (2010), Bursa Türk İslam Eserleri Müzesi’ndeki XV. yüzyıla ait mezar taşlarında bezeme üslûbu, (Yüksek lisans tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Tanırdı, Z. (2009), “Başlangıcından Osmanlı’ya Tezhip Sanatı”, Hat ve Tezhip Sanatı, TC Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ankara.

Tanırdı, Z. (2010), 1400. Yılında Kur’an-ı Kerim, Türk ve İslam Eserleri Müzesi Kur’an-ı Kerim Koleksiyonu, Antik A.Ş Kültür Yayınları, İstanbul.

Taşkale, F. (1994), Tezhip sanatının kullanım alanları. (Sanatta yeterlik tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Taşkale, F. (2009), “Tezhip Sanatında Güller”, Tezhip Buluşması, İstanbul.

Taşkale, F. (2010), “Tezhip Sanatında Geçmişten Günümüze Bir Yolculuk”, Geleneksel Türk Kitap Sanatları Bugünün Ustaları, s.69, İstanbul.

Taşkale, F. (2015), 20. yüzyıl tezhip sanatı. İçinde A. R. Özcan (Ed.), Hat ve tezhip sanatı (3. baskı). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Türkmen, E. (2020), Topkapı Sarayı Müzesi Hazine Koleksiyonundaki Süleymanname eserinin cildi ve yeni uygulamalar. (Yüksek lisans tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

Üçer, M., & Üçer, K. (2007), Meâsir-i Münevverân, İstanbul.

Üçer, M. (2016), “Padişahların Hamiliği İle Geçen Tezhip Sanatı”, Sultanların Sanata Yansıyan İzleri, İstanbul Kültür Aş. Yayınları, İstanbul.

Üçer, M., & Üçer, K. (2006), Lale-i Münevveran. İBB yayınları, İstanbul.

Üçer, M. (1994), XVI. – XVIII. Yüzyıllarda Türk Tezhip Sanatında Ekol Olmuş Sanatçıların Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Sanatta yeterlik tezi, M.S.G.S.Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Üçer, M. (08 Kasım 2023), Kişisel Görüşme. İstanbul.

Üçer, M. (15 Kasım 2023), Kişisel Görüşme. İstanbul.

Üçer, M. (22 Kasım 2023), Kişisel Görüşme. İstanbul.

Üçer, M. (29 Kasım 2023), Kişisel Görüşme. İstanbul.

Üçer, M. (06 Aralık 2023), Kişisel Görüşme. İstanbul.

Üçer, M. (13 Aralık 2023), Kişisel Görüşme. İstanbul.

Üçer, M. (20 Aralık 2023), Kişisel Görüşme. İstanbul.

Üçer, M. (25 Aralık 2023), Kişisel Görüşme. İstanbul.

Üçer, M. (1988), Rumi: Tarihi, çeşitleri ve gelişimi (Yüksek lisans tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Üçer, M. , & Üçer, K. (2018), İstanbul’un 100 Motifi. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları.

Üçer, M. , & Üçer, K. (2020), Somut olmayan kültürel miras ögesi olarak tezhib sanatı. Lale Kültür, Sanat ve Medeniyet Dergisi.

Üstün, A. (1990), Hilve-i saadet levhalarının geleneksel Türk el sanatları (rezhin) açısından incelenmesi, (Yüksek lisans tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ÖZGEÇMİŞ

Sakarya Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Halı, Kilim ve Eski Kumaş Desenleri Ana Sanat Dalı lisans eğitimini 2008 yılında bölüm birincisi olarak tamamladı. Tezhip eğitimine 2011 yılında Ü. Gülsüm TERZİ ile başlamış olup, 2014 yılında da Kültür Bakanlığına bağlı Topkapı Sarayı'nda Serap Bostancı TULUK eğitimliğinde Geleneksel Tezhip eğitimine devam etti. 2020 yılında Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Geleneksel Türk Sanatları Dalı, Tezhip programı yüksek lisans eğitimine ikincilikle girdi ve tezhip eğitiminin ileri seviyeye gelmesinde büyük katkısı bulunan Prof. Dr. Ö.Faruk TAŞKALE ve danışmanı Prof. Dr. Münevver ÜÇER ile eğitimine halen devam etmektedir.

İçinde bulunulan sergiler:

05 Aralık 2021 IV. Uluslararası Akdeniz'de Güzel Sanatlar Sempozyumu & Kültür Çalıştayı Karma Sergisi.

09 -14 Mart 2021 Antalya Büyükşehir Belediyesi'nin ev sahipliğinde Uluslararası "Dünya Kadınlar Günü" Karma Sergisi.

08 – 15 Şubat 2021 T.C. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü 10.yıl Kültür Sanat Etkinlikleri Karma Sergisi.

08 Mayıs 2018 Gesmek " Gelenekleri Geleceğe " konulu sergi.

28 Mart 2017 Taksim Maksemi Cumhuriyet Sanat Aks-1 Lale Tezhip Sergisi.

2013 Temmuz Gesmek Klasik Karma Sergisi.

2012 Temmuz Gesmek " Gül " Konulu Karma Sergi.

2011 Temmuz Gesmek Klasik Karma Sergi.

08 Mart 2007 Sakarya Üniversitesi " Dünya Kadınlar Günü" konulu sergisi.

05 Mart 2007 Erciyes Üniversitesi Mustafa Çıkrıkoğlu Meslek Yüksek Okulu " El Sanatları Sergisi ve Paneli, Ebru Sanatının Uygulamalı Anlatımı" konulu panel ve sergisi.

13 Şubat 2007 Uludağ Üniversitesi Karma Sergisi.

26 Aralık – 06 Ocak 2006 İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Fuayesinde açılan “Mevlana ve Mevleviler” Karma Sergisi.

05 – 12 Haziran 2006 AFA Kültür Merkezinde 2005 – 2006  ğretim Yılı, Yıl Sonu
Sergisi.

30 Mayıs – 03 Haziran 2005 Temel Sanat Eğitimi Karma Sergisi.

